

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANASANAT DALI

MUĞLA İLİNDE GELENEKSEL TURİSTİK HEDİYELİK EŞYANIN
KÜLTÜR TURİZMİNE KATKILARI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Deniz ÇELİKER

SANATTA YETERLİK TEZİ

DANIŞMAN: Prof. Dr. Murat Ali DULUPÇU

II. DANIŞMAN: Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

ISPARTA, 2016

KABUL VE ONAY SAYFASI

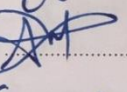
T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANASANATDALI

Bu tez 15/06/2016 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Oy Birliği/Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

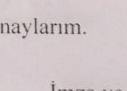
DANIŞMAN Prof. Dr. Murat Ali DULUPÇU İmza:

II. DANIŞMAN Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ İmza:

ÜYE, Prof. Dr. Ali M. BAYRAKTAROĞLU İmza:

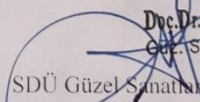
ÜYE, Prof. Dr. Sema ETİKAN İmza:

ÜYE, Doç. Dr. Abdullah Şevki DUYMAZ İmza:

ÜYE, Yrd. Doç. Oktay KÖSE İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza ve Mühür

Doç. Dr. A. Şevki DUYMAZ
Gen. Sant. Enst. Müdürü
SDÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

Bu çalışma Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje No: 3612-D1-13

BİLDİRİM SAYFASI

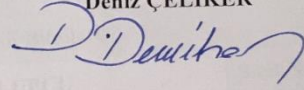
BİLDİRİM SAYFASI

T. C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları aldığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (15/06/2016).

Deniz ÇELİKER

SUNUŞ

“Muğla İlinde Geleneksel Turistik Hediyeelik Eşyanın Kùltür Turizmine Katkıları ve Sùrdürülebilirliđi” başlıklı bu çalışma; Muğla örneğinde geleneksel el sanatlarının turistik ürün olarak değerlendirilmesinin önemi, turistik hediyeelik eşya ve geleneksel el sanatlarının ne şekilde ilişkilendirilmesi gerektiği, geleneksel turistik hediyeelik eşyanın kùltür turizmine katkıları ve sürdürülebilirliğinin ortaya konulması amacı ile hazırlanmıştır. Muğla ilinde; turistik hediyeelik eşyaların sınıflandırılması ve yenileştirilmiş ürün geliştirme çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Bu bağlamda yörelere özgü turistik hediyeelik eşya örneklerinin belirlenmesi, yörelerin coğrafi konumu, nüfus bilgisi, kısa tarihçesi, yörelerdeki mevcut turizm çeşitleri ve el sanatları genel ve ayrıntılı olmak üzere incelenmesi, fotoğraflarla belgelenmesi, hazırlanan bilgi formları doğrultusunda turistik hediyeelik eşya satan mağazaların genel durumları, sorunları, demografik özellikleri ve turistik hediyeelik eşya ile yörede üretimi devam eden hediyeelik eşyalar ile ilgili bilgiler, turist tercihleri, çalışmanın kapsamı içersinde ele alınmıştır.

Bu çalışmanın her aşamasını büyük bir titizlikle izleyen, tezimin oluşmasında büyük katkıları bulunan değerli danışmanlarım Sn. Prof. Dr. Murat Ali DULUPÇU'ya, ve Sn. Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ'e, beni gönülden destekleyen saygıdeğer hocam Sn. Prof. Dr. Ali Muhammet BAYRAKTAROĞLU'na, çalışmama değerli bilgileri ile katkıda bulunan Sn. Prof. Dr. Sema ETİKAN'a ve Yrd. Doç. Dr. Oktay KÖSE'ye, çalışmanın ilk gününden bugüne bana güç veren, özellikle alan araştırması döneminde büyük emekleri olan sevgili eşim Murat ÇELİKER'e, yaşamımın her anında bana emek ve destek veren, başladığım her iş sürecinin heyecanını ve mutluluğunu benimle paylaşan kıymetli annem Vahide Nilgün DEMİRHAN'a, çalışmamı hazırlarken bana fikirleri ve emekleri ile yardımcı olan sevgili dostlarım Okt. Tuba KODAL'a ve Özlem AKŞAHİN'e, Muğla İlinde turistik hediyeelik eşya satışı yapan işletmelerin tespiti konusunda yardımcı olan 'Muğla Ticaret ve Sanayi Odası'na ve 'Muğla Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği'ne, çalışmanın yürütüldüğü Muğla ilinde beni gönülden ağırlayan ve bilgilerini benimle paylaşan misafirperver Muğla halkına ve turistik hediyeelik eşya satışı yapılan mağaza çalışanlarına, çalışmanın yürütülmesinde maddi kaynağı sağlayan Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'ne, beni manevi olarak destekleyen isimlerini tek tek yazamadığım ailem ve arkadaşlarıma sonsuz şükran ve teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

İlkçağlardan itibaren din, savaş, fetih, tecim (ticaret), göç ve merak gibi değişik nedenlerle uzun ya da kısa süreli olarak, yaşanan yerlerden ayrılıp, başka ülkelere, topraklara yolculuklar yapılmıştır. İnsanların yeme-içme ve barınma gereksinimlerini karşılamak, yeni bilgiler edinmek, tinsel doyuma ulaşma isteği ve dini bilgileri aktarmak, gezip görmek gibi güdülerle gerçekleştirdikleri bu yer değiştirme turizmin kaynağı ve başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Tarihin eski dönemlerinden beri var olan turizm, günümüzde büyük bir ekonomik gizil güç haline gelmiştir.

Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin önemli turizm merkezlerinden olan Muğla ilinde yöre halkının etkin olarak uğraştığı geleneksel el sanatlarının kültür turizmine olası katkılarını irdelemek ve sürdürülebilirliğini ortaya koymaktır. Çalışma, Muğla Merkez ilçe, Merkez'e bağlı Bodrum, Fethiye, Köyceğiz, Marmaris, Milas ilçelerinde ve bu ilçelere bağlı kasaba ve köylerde yürütülmüştür. Araştırmanın yürütüldüğü yerlerde esnaf odalarına gidilerek kendilerine kayıtlı bulunan turistik hediyelik eşya mağazası sayıları hakkında bilgi edinilmiştir. Alan araştırması yöntemlerinden yararlanılarak ilçe, köy ve kasabalarda devam eden el sanatları belirlenmiş, tesadüfi örneklem yöntemi ile seçilen turistik hediyelik eşya satışı yapan işletme, mağaza, atölye ve stantlarda çalışanlarla karşılıklı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara yüz yüze anket uygulanarak; Muğla ilinde günümüzde bulunan turistik hediyelik eşya çeşitleri belirlenmiştir. Bu çeşitler hammaddelerine göre sınıflandırılarak tanıtılmıştır. Anket çalışmalarından elde edilen verilerden yola çıkılarak turistik hediyelik eşyanın alımından satışına kadar olan sürecin modellenmesi betimlenmiş, turistik hediyelik eşyanın üzerinde taşınması gereken kimlik kartı örnekleri ortaya konmuş ve yenileştirilmiş (inovatif) ürün tasarımları yapılmıştır. Muğla İlinin turizmde oldukça önemli bir yeri olan geleneksel turistik hediyelik eşyanın sürdürülebilirliğine yönelik öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muğla, Bodrum, Fethiye, Köyceğiz, Marmaris, Milas, el sanatları, turizm, turistik ürün, turistik ve hediyelik eşya, yenileşim (inovasyon), sürdürülebilirlik

ABSTRACT

Since ancient ages, people have travelled to other countries, cities, towns etc. for various purposes such as religious service, war, conquest, commerce, emigration or sometimes simply out of curiosity. Some of these journeys lasted just for a few days while others took years to complete. Those human activities which were performed for various aims ranging from meeting bodily needs and accommodation, learning, spiritual satisfaction and teaching religious doctrines or sightseeing may be regarded as the first tourism activities in history. Tourism, which has been in human life since ancient times, have come to acquire an enormous economic potential.

This study seeks to discuss the possible positive contributions of traditional handicraft to cultural tourism in Muğla, one of the significant tourism centers in Turkey and where some of the local people are engaged in handicraft. The study was carried out in the central district of Muğla (Muğla city center), Bodrum, Fethiye, Köyceğiz, Marmaris, Milas and several towns and villages located in the province of Muğla. The number of souvenir shops registered by the commercial chambers in the province was found out. Handicrafts which are still actively performed in towns or villages in the area were determined through field study methods and interviews were performed with the assistants or owners in randomly selected shops, workshops or at stands where souvenirs are sold. The participants took part in a face to face questionnaire by means of which sorts of souvenirs available in the province of Muğla were determined. Souvenir sorts are described by classifying them according to the materials they are made of. A modelling of the process which begins with the purchase and ends with the sale was done, which was then described. Samples of the identification cards that every item of souvenir must have were displayed and innovative souvenirs were designed. Suggestions were made for the sustainability of traditional handicrafts which have a significant place in tourism in Muğla.

Keywords: Muğla, Bodrum, Fethiye, Dalyan, Marmaris, Antalya, handicrafts, tourism, tourism product, tourism and souvenirs, innovation, sustainability

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	1
BİLDİRİM SAYFASI	2
SUNUŞ	3
ÖZET	4
ABSTRACT	5
KISALTMALAR DİZİNİ	8
ŞEKİLLER DİZİNİ	9
ÇİZELGE DİZİNİ	15
1. GİRİŞ	17
1. 1. Kaynak Özetleri.....	21
2. KAVRAMSAL TEMELLER	27
2.1. Turizme İlişkin Kavramlar	27
2.2. Kültür-El Sanatı ve Turizm İlişkisi	40
2.3. Yenileşim (İnovasyon) Kavramı	55
2.4. Sürdürülebilirlik Kavramı	59
3. GEREÇ ve YÖNTEM	65
3.1. Gereç	65
3.2. Yöntem	65
4. ARAŞTIRMA BULGULARI ve YORUM	76
4.1. Muğla Tarihi ve Coğrafyası	76
4.1.1 Muğla İl Merkez	76
4.1.2. Bodrum	83
4.1.3. Datça	89
4.1.4. Fethiye	94

4.1.5. Kavaklıdere.....	99
4.1.6. Köyceğiz.....	101
4.1.7. Marmaris.....	104
4.1.8. Milas.....	108
4.1.9. Ortaca.....	112
4.1.10. Ula.....	113
4.2. Muğla Turizmi ve El Sanatları.....	116
4.2.1. Muğla el sanatları.....	116
4.2.2. Muğla Turizmi.....	167
4.3. Turistik Hediyeelik Eşyanın Muğla'daki Durumu.....	171
4.3.1. Demografik özellikler.....	171
4.3.2. Muğla İlinde turistik hediyeelik eşya tecimi.....	174
4.3.3. Muğla'da turistik hediyeelik eşya tecimindeki sorunlar.....	177
4.3.4. Kültür turizmine katkıları açısından turistik hediyeelik eşya tecimindeki sorunlar.....	182
4.4. Muğla İlinde Satışı Yapılan Geleneksel Turistik Hediyeelik Eşya Çeşitleri ..	185
4.5. Sürdürülebilirlik ve Yenileşim Açısından Turistik Hediyeelik Eşyalar ile Yenileştirilmiş Tasarımlar.....	195
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	230
KAYNAKLAR.....	237
KAYNAK KİŞİLER.....	251
GÖRÜŞME FORMU.....	262

KISALTMALAR DİZİNİ

Akt.....	Aktaran
EGEV.....	Ege Ekonomiyi Geliştirme Vakfı
GEF.....	Küresel Çevre Fonu (Global Environment Facility)
GEKA.....	Güney Ege Kalkınma Ajansı
IUCN.....	Uluslararası Doğa Koruma Birliği
KADEM.....	Kadının Aradığı Destek Emeginin Marifeti
MEB.....	Milli Eğitim Bakanlığı
MÖ.....	Milattan Önce
OCED.....	Milletler Cemiyeti İstatistik Uzmanları Komitesi
TUİK.....	Türkiye İstatistikleri Kurumumu
TDK.....	Türk Dil Kurumu
TÜROFED.....	Türkiye Otelciler Federasyonu
t.y.....	tarih yok
UNDP.....	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO.....	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNWTO.....	Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Organizasyonu
yy.....	yüzyıl

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Kültürel turizm kaynakları, (Gerry, 2001:3'den akt. Kızılırmak ve Kurtuldu, 2005:102).	47
Şekil 2. Kırsal Turizm Bileşenleri (Soykan, 2006:73'dan akt. Çeken, Dalgın ve Çakır, 2012:12).	49
Şekil 3. Muğla il ve ilçeleri haritası (www.thewallpapers.us, [04.05.2013])	76
Şekil 4. Muğla orkidesi, <i>Ophrys argolica</i> subsp. <i>mandalyana</i> (www.iyihaberler.net, 2012)	80
Şekil 5. Kuzulu Kapı Muğla Evi, Muğla (www.asariatika.com).	82
Şekil 6. Muğla ev bacaları (Çeliker, 2013).	83
Şekil 7. Musandıralı ev (Diler, 2007:420).	86
Şekil 8. Sakız tipi ev (Diler, 2007:35)	86
Şekil 9. Kule tipi ev, Mustafa Paşa Kulesi (Muğla Valiliği, 2007:263)	87
Şekil 10. Yel değirmeni Bodrum (www.bodrubaglari.com, 2013).....	89
Şekil 11. Afrodit heykelinin varyasyonları (http://bodrumluhayat.blogspot.com.tr , 2012)	90
Şekil 12. Datça hurması (www.palmiyemerkezi.com, 2012)	92
Şekil 13. Yer ev, Datça (Özgen, 2014: www.datcadetay.com).....	93
Şekil 14. Yüksek ev, Datça (Özgen, 2014: www.datcadetay.com)	94
Şekil 15. Fethiye merkezdeki Amintas kaya mezarı, İtalyan-Alman asıllı ressam Luigi Mayer'e ait (http://tr.travelogues.gr , 2014).....	98
Şekil 16. Fethiye çiğdemi (<i>Crocus cancellatus</i> subs. <i>Licius-likya</i> çiğdemi).	99
Şekil 17. Çakal nergisi (<i>Sternbergia Candida</i> Mathew), (Göğdün, 2001:19).	99
Şekil 18. Nil Kaplumbağası (www.turkherptil.org, 2012).....	103
Şekil 19. Köyceğiz kirpidikeni (<i>Acantholimon koycegizicum</i>) (Mürvet, www.agaclar.net , 2009)	104
Şekil 20. Karabaş Lavantası	107
Şekil 21. Sıklamen (<i>Cyclamen hederifolium</i>), (Göğdün, 2001:8)	107
Şekil 22. Milas geleneksel ev mimarisinden bir örnek Milas Beypınarı (Çeliker, 2013)	111
Şekil 23. Süslü ve tek kuleli Milas ev bacası (Çeliker, 2013).....	111
Şekil 24. Dalyan Kral Kaya Mezarları (www.muglasehir.com, 2013).....	113

Şekil 25. İdyma Sikkesi ön ve arka yüzü (http://antikdonem.com)	114
Şekil 26. Nail Çakırhan Evleri Akyaka (Çeliker, 2014)	116
Şekil 27. Karaova halısı (Heybe gülü göbekli Karaova halısı, Karanlık köyü) (Çeliker, 2013)	117
Şekil 28. Milas seccade (19. yy. Vakıflar Halı müzesi, İstanbul, Env. No. 126) (Aslanapa, 2005:276)	118
Şekil 29. Milas Halısı (Gemici suyu, Milas halısı, Milas) (Çeliker, 2013).	119
Şekil 30. Karacahisar Halısı (Çeliker, 2013)	120
Şekil 31. Hayriler Halısı (Kaya Halısı, Kayaköy, Fethiye) (Çeliker, 2013)	121
Şekil 32. Çubuklu kilim (Çeliker, 2013).....	122
Şekil 33. Parmaklı kilim (Çeliker, 2013)	123
Şekil 34. Turnalı Kilim (Turnalı parmaklı ve çubuklu desenlerinin bir arada kullanıldığı kilim, Dörttepeliler, Bodrum) (Çeliker, 2013).....	123
Şekil 35. Eldirek kilimi (Tek turnaklı tek göbekli farda, Eldirek köyü, Fethiye) (Çeliker, 2013)	124
Şekil 36. Devetüyü kilim (Yarım fardalı kilim, Kayadibi, Fethiye) (Çeliker, 2013)	125
Şekil 37. Heybe, (Yantırlı kilim heybe örneği; a. Heybenin ön görüntüsü, b. Heybenin arka görüntüsü, Çamköy, Fethiye) (Çeliker, 2013).....	126
Şekil 38. Alara kilim (Devetüyü alara kilim, Seydiler kilimi, Seydikemer, Fethiye) (Çeliker, 2013)	126
Şekil 39. Seydiler Kilimi, (Tek turnaklı tek zini Seydiler kilim, Seydikemer, Fethiye)	127
Şekil 40. Alaçul (Dont, Fethiye) (Çeliker, 2013).....	128
Şekil 41. Sarı Namazlık (Dodurga Köyü, Fethiye) (Çeliker, 2013).....	128
Şekil 42. Aynalı kilim, (Girdev Yaylası, Fethiye) (Çeliker, 2013).....	129
Şekil 43. Çul dokuma (Çeliker, 2013)	130
Şekil 44. Çubuklu kilim (Söğüt köyü, Marmaris) (Çeliker, 2013)	130
Şekil 45. Gorafalı kilim (Gülbahçe örgeli Yatağan) (Çeliker, 2013).	131
Şekil 46. Heybe (Katrancı köyü, Milas) (Çeliker, 2013).	132
Şekil 47. Kolan (Bıçkı ağzı örgeli kolan dokuma, Çökek köyü, Fethiye)	132
Şekil 48. Saç örgüsü farklı iki kolan (Çeliker, 2013).....	133

Şekil 49. Al ehram (Bozburun, Marmaris) (Çeliker, 2013)	133
Şekil 50. Battaniye (Gorafılı battaniye Sazköy, Bodrum) (Çeliker, 2013)	134
Şekil 51. Çapıt ehram (Çeliker, 2013)	135
Şekil 52. Üzümlü dokumaları (Fethiye Evi Müzesi, Fethiye) (Çeliker, 2013)	136
Şekil 53. Yeşilyurt kumaşları (Çeliker, 2013)	138
Şekil 54. Çemberi (İpek mekikli dokuma, Çomakdağ, Milas) (Çeliker, 2013)	138
Şekil 55. Futa baş örtüsü (Bodrum) (Çeliker, 2013)	139
Şekil 56. Folklorik bebek (a. Bebeğin önden görünümü, b. Bebeğin arkadan görünümü, Çomakdağ-Kızıllağaç Köyü, Milas) (Çeliker, 2013)	140
Şekil 57. El örgüsü oyuncak bebekler (Bodrum) (Çeliker, 2013)	141
Şekil 58. Kiraz Oyası	142
Şekil 59. Datça çapıt oyasından yapılmış kolye	142
Şekil 60. Keçe yer yaygısı (Fethiye Paşaköy’de kullanılan keçe örnekleri) (Atlıhan, 1988’den akt. Atlıhan, 2006:224)	143
Şekil 61. Pano (Tepme keçe üzerine iğneli keçe tekniği ile işlenmiş menekşe Pano, Senem Söker, 2011) (Çeliker, 2014)	144
Şekil 62. Yaneş işleme (Çomakdağ-Kızıllağaç Köyü, Milas) (Çeliker, 2013)	145
Şekil 63. Temel Devren (Geleneksel gelin kıyafeti, a. ön görünüm; b. arka görünümü, Bodrum (Çeliker, 2013)	146
Şekil 64. Tel kırma başörtüsü (Çeliker, 2013)	147
Şekil 65. Damat kesesi (Çeliker, 2013)	148
Şekil 66. Kaşık örnekleri (Yukarı Mazı, Bodrum) (Çeliker, 2013)	149
Şekil 67. Ahşap el yapımı topaçlar	150
Şekil 68. Topaçların elde boyanması	150
Şekil 69. Ahşap oyma iç kapı (Katrancı Köyü, Milas) (Çeliker, 2013)	151
Şekil 70. Tabanca işleme kapıdan ayırntı (Çeliker, 2013)	152
Şekil 71. Kadın eli kapı tokmağı (Çeliker, 2013)	152
Şekil 72. Kalyon tablosu (Kavaklıdere, Alper Bakırcılık) (Çeliker, 2013)	154
Şekil 73. 1999 yılına ait Fethiye Kalyon temalı Gümüş Para	154
Şekil 74. İbrik (Gülşen Bakırcılık, Kavaklıdere) (Çeliker, 2013)	155
Şekil 75. Dont testisi (Çeliker, 2013)	156
Şekil 76. Sarnıç (Tevfik Türen Karagözoğlu, Bodrum) (Çeliker, 2013)	156

Şekil 77. Yel Değirmeni (Toprak Su Sanat Atölyesi, Mumcular) (Çeliker, 2013)..	157
Şekil 78. Cam Nazar boncukları (Bodrum) (Çeliker, 2013)	158
Şekil 79. Deri çanta (Katrancı köyü, Milas) (Çeliker, 2013).....	159
Şekil 80. Deri mask yapımı örneği (Bodrum) (Çeliker, 2013)	160
Şekil 81. El yapımı deri mask buzdolabı süsü (Bodrum) (Çeliker, 2013).	160
Şekil 82. Sepet (Saz ve hayıt dalı sepet, Abdullah UYGUR, Pınarlıbelen, Karanlık Köyü Bodrum) (Çeliker, 2013).	161
Şekil 83. Süpürge (Dikenden yapılmış süpürge) (Çeliker, 2013).	162
Şekil 84. Hasır (Mısır kabuğundan örülmüş hasır, a. hasırın ön yüzü; b. hasırın arka yüzü görünümü, Çaykenarı, Fethiye) (Çeliker, 2013).	163
Şekil 85. Hasır (Sazdan örülmüş yer yaygısı hasır, Kuru köyü, Milas) (Çeliker, 2013).	163
Şekil 86. Mısır Kabuğu bebek (Ortaca)	164
Şekil 87. Aydınlatma (Su kabağı aydınlatma, Le Kabbak, Bodrum).....	165
Şekil 88. Kabak kemane (Süleyman Demirel Üniversitesi, Müzik Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Müzesi, Isparta).	166
Şekil 89. Uyguncaklı düdük ((Süleyman Demirel Üniversitesi, Müzik Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Müzesi, Isparta).	167
Şekil 90. Muğla Turizm İl Müdürlüğü, Turist Girişleri (Geka, 2014:29).....	168
Şekil 91. Bodrum yazılı çanta	186
Şekil 92. Keçe duvar süsü	186
Şekil 93. Kumaş kuş figürlü oyuncak/dekoratif eşya.....	187
Şekil 94. Efe oyasından düzenlenmiş takı gerdanlık (Çeliker, 2013).	187
Şekil 95. Datça oyası ve dantelden düzenlemiş duvar süsü, üzerlik (Çeliker, 2013).	187
Şekil 96. Sedef kakma ahşap kutu (Çeliker, 2013).	188
Şekil 97. Ahşaptan oyulmuş baykuş biblo (Çeliker, 2013).	188
Şekil 98. Ağaçtan yapılmış müzik aletleri saz (Çeliker, 2013).	188
Şekil 99. Selimiye yazılı ahşap yelkenli buzdolabı süsü (Çeliker, 2013).	188
Şekil 100. Ahşap rüzgar gülü kuş oyuncak (Çeliker, 2013).	188
Şekil 101. Yarı değerli taşlardan yapılmış bileklikler (Çeliker, 2013).	189
Şekil 102. Doğal taş üzerine boyanarak yapılmış buzdolabı süsü (Çeliker, 2013)..	189

Şekil 103. Turistik Hediyeelik eşya olarak satılan çini çeşitli ürünler (Çeliker, 2013).	189
Şekil 104. Seramik magnetler (Çeliker, 2013).....	190
Şekil 105. Bodrum yazılı ve fotoğraf baskılı kupa (Çeliker, 2013).....	190
Şekil 106. Topraktan yapılmış yel değirmeni (Çeliker, 2013).....	190
Şekil 107. Topraktan yapılmış kuş formunda düdük (Çeliker, 2013).....	190
Şekil 108. Seramik Fethiye resimli ve yazılı küllük (Çeliker, 2013).....	190
Şekil 109. Cam yel değirmeni (Çeliker, 2013).	190
Şekil 110. Cam anahtarlıklar (Çeliker, 2013).	191
Şekil 111. Renkli cam parçaları ile tasarlanmış aydınlatmalar (Çeliker, 2013).....	191
Şekil 112. Cam nargile (Çeliker, 2013).	191
Şekil 113. Bakır Antep işi cezve kaplar	192
Şekil 114. Bakır yel bilezikleri.....	192
Şekil 115. Bakır at biblo	192
Şekil 116. Gümüş ve deriden yapılmış yüzükler (Çeliker, 2013).....	192
Şekil 117. Deri mask formunda anahtarlıklar (Çeliker, 2013).....	193
Şekil 118. Deri çanta (Çeliker, 2013).	193
Şekil 119. Yarı değerli taş ile süslenmiş deri bileklik (Çeliker, 2013).	193
Şekil 120. Deri balık formunda dekoratif ürün	193
Şekil 121. Deniz kabuklarından yapılmış aydınlatma.....	193
Şekil 122. Deniz kabukları kullanılarak yapılmış peçete halkası ve kaplar (Çeliker, 2013).	193
Şekil 123. Deniz kabukları ile yapılmış yelkenli dekoratif ürün (Çeliker, 2013)... ..	194
Şekil 124. Ağaç kabuğu, tohum ve deniz kabuğundan yapılmış rüzgar gülü (Çeliker, 2013).	194
Şekil 125. Kamış, boncuk ve keçe kullanılarak yapılmış rüzgar gülü	194
Şekil 126. Kamış, tohum ve su kabağı kullanılarak yapılmış çeşitli müzik aletleri (Çeliker, 2013).	195
Şekil 127. Su kabağının boyun kısmı ve boncuk, etek bölümü demir çan kullanılarak süslenmiş rüzgar gülü (Çeliker, 2013).	195
Şekil 128. Su kabağında yapılmış aydınlatma (Çeliker, 2013).....	195
Şekil 129. Göz boncuğu/nazar boncuğu ile süslenmiş süpürge (Çeliker, 2013).....	195

Şekil 130. Yaneş işlemeli kot çanta	201
Şekil 131. Makrome portakal ağacı duvar süsü	203
Şekil 132. Yumuşak kitap çanta, a. çantanın ön yüzü; b. Çantanın açılmış iç görüntüsü ve oyuncaklar	205
Şekil 133. Kilim kolye	207
Şekil 134. Muğla Kadını	209
Şekil 135. Muğla Kapısı pano	211
Şekil 136. Milas kızı (Nayil Kabak, t.y.)	213
Şekil 137. Muğla çiçekleri	215
Şekil 138. İpek kozasından yapılmış örnekler; a.Gelincik takı kutusu, b.Begonvil takı seti, c.Çiğdem çiçeği yaka süsü, d. Dont testisi içine düzenlenmiş çiçekler, e. Begonvil çiçekleri ile düzenlenmiş ayna.....	216
Şekil 139. Balıkçı kız	219
Şekil 140. Kerimoğlu türküsü	222
Şekil 141. Farda örgeli boncuk bileklik	223
Şekil 142. Çanlar	225
Şekil 143. Bodrum Haritası.....	227
Şekil 144. Kaplan Kelebek.....	229

ÇİZELGE DİZİNİ

Çizelge 1. Turistik ürün oluşturma süreci (Kolter, 2001:412).....	34
Çizelge 2. 2007-2008 Yılları arasında Dünya genelinde hediyelik eşya ihraç edilen ürünler ve (bin) dolar bazında ihraç miktarları(http://www.ibp.gov.tr , [15.07.2013]).	53
Çizelge 3. Bodrum ilçesi çalışma alanı çizelgesi	66
Çizelge 4. Marmaris ilçesi çalışma alanı çizelgesi.....	67
Çizelge 5. Fethiye ilçesi çalışma alanı çizelgesi	68
Çizelge 6. Milas ilçesi çalışma alanı çizelgesi	69
Çizelge 7. Muğla merkez ilçe çalışma alanı çizelgesi.....	71
Çizelge 8. Köyceğiz ilçesi çalışma alanı çizelgesi.....	73
Çizelge 9. Turistik hediyelik eşya satışı yapan katılımcıların cinsiyete göre dağılımı	171
Çizelge 10. Turistik hediyelik eşya satışı yapan katılımcıların yaş guruplarına göre dağılımı	172
Çizelge 11. Turistik hediyelik eşya satışı yapan katılımcıların öğrenim durumlarına göre dağılımı	173
Çizelge 12. Turistik hediyelik eşya satışı yapan katılımcıların yabancı dil bilme durumlarına göre dağılımı.....	173
Çizelge 13. Turistik hediyelik eşya seçiminde çeşitleri belirleyen etkenlerin dağılımı	174
Çizelge 14. Turistik hediyelik eşya satışı yapılan turist guruplarının tipine göre dağılım	175
Çizelge 15. İşletmelerin turistik ve hediyelik eşya satışı ile uğraşma sürelerine göre dağılımı	175
Çizelge 16. Turistik hediyelik eşya satışı yapan katılımcıların meslekte çalışma sürelerine göre dağılımı.....	176
Çizelge 17. İşletmenin yerleşim içinde bulunduğu konumun satışları etkileme durumu	176
Çizelge 18. Kendi işletmelerinin konumunun satışlarını etkileme durumu.....	177
Çizelge 19. Muğla ilinde satışı yapılan turistik hediyelik eşyanın temin şekline göre dağılımı	177

Çizelge 20. Turistik hediyelik eşya satışı yapılan işletmenin yerleşim yeri içerisinde bulunduğu konumu ile ilgili sorunlara göre dağılımı.....	178
Çizelge 21. Turistik hediyelik eşya satışında talebin karşılanma durumuna göre dağılım	179
Çizelge 22. Turistik hediyelik eşya satışında talebi karşılayamama nedenlerine göre dağılım	179
Çizelge 23. Mevzuatla ilgili sorunların varlığına göre dağılım	180
Çizelge 24. Mevzuatla ilgili var olan sorunların dağılımı.....	180
Çizelge 25. Turistik hediyelik eşya satışında pazarlama ve tanıtıma ilişkin sorunların varlığına göre dağılım	181
Çizelge 26. Turistik hediyelik eşyaların kökenine göre dağılımı	182
Çizelge 27. Yabancı ürünlerin getirildiği yerlere göre dağılımı	182
Çizelge 28. Yerli ürünlerin getirildiği yerlere göre dağılımı	183
Çizelge 29. Turistik ve hediyelik eşyalara rağbet gösteren ve alıcı olan turistlerin ülkelerine göre dağılımı	184
Çizelge 30. Turistlerin alışveriş yaparken tercih ettikleri ürün özelliklerine göre dağılımı	185
Çizelge 31. Yabancı Ziyaretçilerin Türkiye’de Harcama Yaptıkları Alanlar 2010 (www.tuik.gov.tr).....	196
Çizelge 32. Birinci tasarımın kimlik kartı.....	201
Çizelge 33. İkinci tasarımın kimlik kartı.....	203
Çizelge 34. Üçüncü tasarımın kimlik kartı	205
Çizelge 35. Dördüncü tasarımın kimlik kartı.....	207
Çizelge 36. Beşinci tasarımın kimlik kartı.....	209
Çizelge 37. Altıncı tasarımın kimlik kartı.....	211
Çizelge 38. Yedinci tasarımın kimlik kartı	213
Çizelge 39. Sekizinci tasarımın kimlik kartı	215
Çizelge 40. Dokuzuncu tasarımın kimlik kartı	219
Çizelge 41. Onuncu tasarımın kimlik kartı	222
Çizelge 42. On birinci tasarımın kimlik kartı.....	225
Çizelge 43. On ikinci tasarımın kimlik kartı.....	227

1. GİRİŞ

Tarihte insanların toplu halde yaşamalarından başlayıp günümüze kadar gelişen ve değişen insan ilişkisi, beraberinde tanıtım etkinliklerini de geliştirip değiştirmiştir. Ülkeler, kendi içlerinde barındırdıkları varlıkları diğer ülkelere tanıtma yoluyla ekonomilerini güçlendirmeye çalışmışlardır. Bu durum o ülkenin diğer dünya ülkeleri arasındaki saygınlığını arttıran, görüntüsünü güçlendiren bir durum olmakla birlikte, ülkenin ekonomik ve sosyal açıdan güçlenmesini de sağlamaktadır. Teknoloji ve iletişim çağı olarak nitelendirilen günümüz çağında ülkelerin ekonomik kalkınma araçlarının başında turizm gelmektedir (Burgucu, 2013:1).

Günümüzde turizm sektörü, dünyanın en hızlı gelişen ve büyüyen sektörlerinin başında gelmektedir. Ülkemizde her geçen gün turizmden elde edilen gelir artış göstermektedir. Bu artışın süreklilik arz etmesi; turizmin tüm yıla yayılmasına, az gelişmiş bölgelerin kalkınmasının desteklenmesine, seçenekli turizm çeşitlerinin ülkede yaygınlaşmasına ve canlanmasına bağlıdır. Turizm tanıtım reklamları göz önünde bulundurulduğunda ve bu konuda yapılan çalışmalar incelendiğinde ülkemiz için çekicilik ögesi daha çok kıyı turizmine yönlendiren deniz, kum ve güneş üçlüsüdür. Oysaki bir ülkenin çekiciliğini oluşturan ögeler sadece doğal güzellikleri değil, geçmişini ve bugünü şekillendiren kültürel birikimleridir. Bu değerlerin ülke tanıtımında ve turizm pazarlamasında kullanılması hem bölge kalkınması için hem de çekiciliğin artması için gerekli bir durumdur. Bu bağlamda seçenekli turizm çeşitlerinden kültür turizminin bir ögesi olan geleneksel el sanatları, bulunduğu bölgenin geçmişi ve geleceği arasında köprü olmakla birlikte bölgenin gelişmesinde önemli roller üstlenmektedir (Bayazit vd., 2012:900). Ancak ülkemizde daha çok kıyı turizmi tercih edilmesi nedeni ile turizmi canlandırma önerileri içinde yer alan seçenekli turizm yeteri kadar yaygınlaşmamıştır. Bu bağlamda seçenekli turizmin kapsamı ve uygulama alanlarının daha ayrıntılı irdelenmesi yerinde ve verimli olacaktır.

Seçenekli turizmin kapsamında yer alan ve turizm sanayi ile yoğun bir etkileşim içerisinde olan el sanatları ürünleri, turistlerin alışverişlerinde özel bir yer tutmaktadır. Çünkü turist için gittiği yöreye ait olan bir el sanatı ürünü satın almak;

hem yaşadığı kişisel deneyimin bir delili hem de evine döndüğünde kendisi için anı niteliği taşıyan bir eşya olacaktır. Bu nedenle el sanatları, turizmin ayrılmaz bir parçasıdır. El sanatları günümüzde var olduğu bölgenin tanıtımına ve turizm gizil gücüne işlendirme sağlayarak ekonomik kalkınmasına önemli katkılarda bulunduğu bilinen bir gerçektir. Turistik alışverişte satın alınan özgün bir ürün turist için eşsiz bir deneyim olmakla birlikte, ülkeye yeni turistleri çekmenin de yolunu açmaktadır. Turistik hediyelik eşya olarak üretilen el sanatları ürünleri bu sayede buldukları yere özgü bir değer kazandırabileceği gibi, iş gücü niteliğinin artmasına yol açarak işlendirmeye katkı sağlamaktadır (Bayazit vd.,2012:901-902'den akt. Can, 2013:291-292). Turistik hediyelik eşya geleneksel uygulamalardan, geleneksel hammaddelerden izler taşımakta, geleneksel örge, desen ve düzenleme özelliklerini yansıtmaktadır. Geleneksel izler çağdaşlık ve estetikle birleştirdiği zaman alıcı bulmakta, değer kazanmakta ve ülke tanıtımına destek olmaktadır (Yanar, 2012:3).Turistlerin özgünlük arayışı içinde el sanatçıların üretimlerine yönelmeleri Türkiye gibi turizm sanayisi gelişmekte olan ülkelerde gizil güç oluşturmaktadır. Turizm merkezlerinde el sanatları ürünlerinin (özgün veya öykünme) yoğun olarak satıldığı görülmektedir. Ancak, sanayileşen toplumlarda el sanatçıların sayılarının gittikçe azalması ve bazı geleneksel mesleklerin ve becerilerin unutulmaya/yok olmaya yüz tutması kültürel kalıtı içinde önemli yer tutan el sanatlarının geleceği açısından çekinceler taşımaktadır (Durand ve Fremond 1979'den akt. Öter, 2010:177-178).

El sanatları alanındaki geniş yelpazesi ve Türk kültürünün belirgin özelliklerini koruyan görenek ve gelenekleriyle Muğla, 1.124 km. uzunluğundaki doğa harikası kıyı şeridinde sahip, yüzölçümünün %68'ini kaplayan ormanları, tarihi kalıntıları, iklimi ile benzersiz bir turizm gizil gücüne sahip bir ildir. Diğer bir deyişle Muğla, ülkemizde yıllık toplam turizm gelirlerinin yaklaşık dördte birlik bölümünü tek başına karşılayan ve kültürel değerler bakımından zengin bir ildir. İlin ekonomik göstergelerinde ilk sırayı turizm sektörü almaktadır (EGEV, 2006:17).

Muğla ili turist sayısı açısından Ocak-Eylül döneminde Ülkemize gelen yabancı konukların en çok giriş yaptıkları sınır kapılarının bağlı olduğu iller sıralamasında ilk 5 il içerisinde 3. sırayı almaktadır. Yerel yönetimler Muğla'nın doğal güzelliklerinin, ormanlarının ve 195 ören yerinin tanıtımına önem vermektedir.

Ancak Muğla'nın kültürel ve arkeolojik zenginliklerinin dünyaya tanıtılması için yapılan projeler yeterli düzeyde değildir. Bunlara ek olarak Muğla yöresinde çok önemli olan Yörük kültürünün ve el sanatlarının tanıtımı yetersizdir. Yörede hali hazırda var olan ve bu türlü tanıtımlara katkı sağlayacak olan en önemli gereçlerden birisi geleneksel turistik hediyelik eşyalardır.

Bu bağlamda çalışmanın konusu; Muğla örneğinde geleneksel el sanatlarının turistik ürün olarak değerlendirilmesinin önemi, turistik hediyelik eşya ve geleneksel el sanatlarının ne şekilde ilişkilendirilmesi gerektiği, geleneksel turistik hediyelik eşyanın kültür turizmine katkıları ve sürdürülebilirliğinin ortaya konulmasıdır. Muğla ilinde; turistik hediyelik eşyaların sınıflandırılması ve yenileştirilmiş ürün geliştirme çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Bu bağlamda yörelere özgü turistik hediyelik eşya örneklerinin belirlenmesi, yörelerin coğrafi konumu, nüfus bilgisi, kısa tarihçesi, yörelerdeki mevcut turizm çeşitleri ve el sanatları genel ve ayrıntılı olmak üzere incelenmesi, fotoğraflarla belgelenmesi, hazırlanan bilgi formları doğrultusunda turistik hediyelik eşya satan mağazaların genel durumları, sorunları, demografik özellikleri ve turistik hediyelik eşya ile yörede üretimi devam eden hediyelik eşyalar ile ilgili bilgiler, turist tercihleri, çalışmanın kapsamı içerisinde ele alınmıştır.

Bu tezin çıkış noktasını oluşturan başlıca problemler şu şekilde özetlenebilir;

- Yerel genç nüfus tarafından Muğla yöresi el sanatı ürünlerine gereken önemin verilmemesi ve bu değerın nedenle günden güne yok olmaya yüz tutması,
- Yöre halkından Muğla yöresi el sanatı ürünlerinin üretimine devam edenler açısından ürünler için aşılması güç pazarlama sorunları
- Muğla yöresinde geçmişten bugüne üretilen el sanatı ürünlere özgü çalışmaların turizm açısından oldukça yetersiz olması,
- Muğla yöresi el sanatı ürünlerinin canlandırılmasına yönelik girişimlerin yetersizliği ve desteklenmesi gerekliliği,
- Muğla yöresi kültürel değerlerinin bir parçası olan el sanatı ürünlerinin ilde açılacak olan kapsamlı bir müzeye kazandırılması gereksinimi,

- Muğla yöresi kültürel değerlerinin bir parçası olan el sanatı ürünlerinin Muğla turistik hediyelik eşya pazarlarında yer alarak, bu ürünlerin kültür turizmine kazandırılması.

Bu çalışmada geleneksel Türk el sanatlarının turistik ürün olarak değerlendirilmesi, turistik ürün ve geleneksel el sanatlarının ne şekilde ilişkilendirilmesi gerektiğinin ortaya konulması araştırmanın esas amacını oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın hedefleri;

- Muğla’da mevcut el sanatlarını belirlemek (Örn: Muğla ili Fethiye ilçesi Üzümlü bucağı el dokumaları, Ortaca ilçesi mısır bebek yapımı, Kaya halısı, Atlıdere, Karaçulha, Eldirek, Seydiler kilimi, Milas halıları, Eldirek kolan dokumaları, Arsa, Bağlıağaç ve Dodurga köylerinde dışbudak ağacının işlenerek şekil verilmesi ile yapılan kaşık, dibek gibi ürünler, Ören ahşap işleri ve çocuk oyuncakları, Çomakdağ-Kızılağaç köyü bez bebekler, Esenköy toprak işleri, Yeşilyurt el dokumaları, Bodrum deri sandaletleri, Ula bezi, doğal taş işlemeciliği vb);
- Muğla’nın turistik ilçelerinde mevcut turistik hediyelik eşya çeşitlerine yönelik turist tercihleri ve satış açısından mevcut durumunun ne olduğunu araştırmak;
- Muğla’nın turistik ilçelerinde bu el sanatı ürünlerinin turistik ve hediyelik eşya olarak kullanılma durumunu ortaya koymak; Muğla’nın turistik ilçelerinde bulunan mevcut turistik hediyelik eşyaları belirlemek ve sınıflandırılmak;
- Muğla ilinde satışı yapılmakta olan geleneksel turistik hediyelik eşyanın çeşitlendirilmesine yönelik öneriler getirmek;
- Yörede satışa sunulabilecek yenileştirilmiş yaklaşımli tasarımlar yapmak (Muğla geleneksel evlerinin bacalarından esinlenen eşyalar, Muğla türkülerinden, kadın zeybek havalarından esinlenen eşyalar gibi) ve bu tasarımlı bir sergi ile tanıtılarak sürdürülebilirliğine katkı sağlamak.

Bu bağlamda çalışma beş ana bölümden oluşturulmuştur; Birinci bölümde konuya giriş yapılarak, çalışmaya ışık tutan kaynak özetlerine yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise çalışmanın temelini oluşturan “Kavramsal Temeller” başlığı altında “Turizm” tanımı yapılarak, turizme ilişkin “turizm çeşitleri, turist, turistik varlık ve ürün, hediye, turistik hediyelik eşya ” tanımları yapılmıştır. Yine aynı bölümde ikinci olarak “kültür”, “el sanatları” ve bu iki kavramın turizmle olan ilişkisi ele alınmıştır. Üçüncü olarak “yenileşim (inovasyon)” ve “sürdürülebilirlik” kavramları açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü “gereç” ve “yöntem” açıklamasına ayrılmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde “Araştırma Bulguları ve Yorum” başlığı altında Muğla ili merkez ilçe, merkeze bağlı on (10) ilçe hakkında tarihi ve coğrafi yapısı, kültürü, endemik bitki ve hayvanlar, kültürel kalıtları hakkında bilgi verilerek, yöre tanıtılmaya çalışılmıştır. Bunlara ek olarak “Muğla turizmi ve el sanatları” başlığı altında, bölgede (Muğla il merkez ve merkeze bağlı ilçe, belde, köy ve kasabalarda) görüşmeler sonucu aktif olarak devam eden el sanatları ürünleri ve hediyelik eşya konusunda elde edilen verilere yer verilmiştir. Yine bu bölümde turistik hediyelik eşya, yenileştirilmiş ve sürdürülebilirlik örnekleri ile ele alınmıştır. Araştırma sonucu elde edilen bulgular ışığında geleneksel turistik hediyelik eşyanın çeşitlendirilmesine ve sürdürülebilirliğine yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmanın son bölümü olan 5. Bölümde ilk dört bölümde ayrıntılı olarak ele alınan konularla ilgili tespitlere yer verilerek, Muğla il genelinde satışı yapılmakta olan turistik hediyelik eşyaların durumu konusunda “sonuç ve önerilere” yer verilmiştir.

1. 1. Kaynak Özetleri

AÇIKGÖZ, N. ve ÖNAL, M. (2004) tarafından hazırlanan “Zeybek Kültürü Sempozyumu” kitabı Harmandalı, Muğla Zeybeği, Ferayi, Kocaarap, Kerimoğlu, Kadioğlu, Yörük Ali Efe isimli 7 oturumdan oluşan sempozyum bildirilerinin basımından oluşmaktadır. Muğla Üniversitesi tarafından hazırlanan sempozyumda zeybek kültürü, tarihi, sosyal, edebi ve estetik yönleri ile ele alınmış, giyim, oyun ve müzikolojisi üzerine yapılan araştırmalar sunulmuştur. Bu kitap örnekleri ile sempozyumda sunulan 29 bildiriye kapsamaktadır.

AKAR, A. (2004) “Muğla Ağızları” kitabı Muğla tarihçesi, ağız özellikleri-tarih ilişkisi ve Muğla ağızı üzerine yapılan araştırmaların yer aldığı “Giriş” bölümü; Muğla ağızının gramerinin ses ve yapı bilgisi bakımından incelendiği “Gramer Özellikleri” bölümü; araştırma materyalini oluşturan ses kayıtlarının incelenerek yapılan transkripsiyonlu metinlerin yer aldığı “Metinler” bölümü ve metinlerde yer alan yazı dilinden farklı ses ve yapı özellikleri ile kullanılan sözcüklere yer verildiği “sözlük” bölümü olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

AKBİL, F. (1970) hem Türkçe hem de İngilizce dillerinde hazırlanmış “Türk El Sanatlarından Örnekler” kitabında halı, kilim, cicim, kumaşlar, işlemler, yazma, örgü işleri, seramik nazarlık ve tahta oyma işlerini açıklanarak, örneklerle hazırlanmış bir katalogdur.

AKTAN, O. (1989) “El Sanatları” kitabında el sanatlarının ortaya çıkış ve tarihsel gelişimi Hititler dönemi, Urartular dönemi, Frigler dönemi, Lidyalılar dönemi, Helen ve Romalılar dönemi, Bizanslılar dönemi, Selçuklular ve Beylikler dönemi, Osmanlılar dönemi ve Cumhuriyet dönemi başlıkları altında tanıtmıştır.

ANONİM (1986) “Mahalli El Sanatlarımız” isimli kitap T.C. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Çıraklık ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından Adana’dan Zonguldak’a kadar 67 ilde Halk Eğitim Merkezi çalışanlarının yürüttüğü alan araştırması sonucunda elde edilen el sanatı ürünlerinin görsellerinin yer aldığı bir katalog niteliğindedir.

ANONİM (2011) “Oyuncak Sergisi-Toy Exhibition” adlı kitap, Yapı Kredi Yayınları’ndan olup, Mimar ve koleksiyoner Naim Arnas’ın özel koleksiyonundan hazırlanmış oyuncak katalogudur. Katalogda 1500’lü yıllardan 200 yılına kadar geniş bir yelpazede üretilmiş oyuncaklar yer almaktadır. Oyun ve Oyuncak teknolojisi konusunda uzman bilim insanları ile koleksiyoncuların bu katalog için yayımladıkları makaleler A. Naim Arnas’ın Koleksiyonu’ndan oyuncaklar ile bir arada yer almaktadır.

ATEŞ, T. (1990) “Türk El Sanatları” isimli kitap görsel ağırlıklı olması ile bir katalog olması yanı sıra, Ateş’in metinleri ile de el sanatlarını tanımlayıcı ve tanıtıcı bir kılavuz niteliğindedir. Kitapta oyadan yorgana, tespihten bıçakçılığa, dokumadan

işlemeye tüm el sanatlarına “Anadolu’da El Sanatları”, “Türk kültüründe El Sanatları”, “Günümüzde El Sanatları” başlıkları altında yer verilmiştir.

ASLANAPA, O. (2005). Erken devir Türk halılarından Pazırık halısı ile başlayan “Türk Halı Sanatının Bin Yılı” isimli kitabında halı sanatının 19.yy.’a kadar olan süreci görsellerle desteklenerek tanıtılmıştır.

BARIŞTA, Ö. (1988) “Türk El Sanatları” kitabında Selçuklular dönemi, Beylikler Dönemi ve Osmanlı dönemi el sanatları genel özellikleri, üslup, uygulanan teknikler ve yenilikler kapsamında ele alınmış ve görsellerle dönem sanatları tanıtılmıştır.

BAYER, Z. M. (1992) “Turizme Giriş” kitabı turizmin tarihi gelişimi, turizm aktiviteleri ve türleri, kaynaklar ve disiplinler, turizm izlemi, turizm endüstrisi, pazarlama, tanıtma, organizasyon konularını ele alan 11 bölümden oluşmaktadır.

BEKTAŞ, C. (1996) “Halk Yapı Sanatından Bir Örnek Bodrum Anadolu Evleri Dizisi-1” isimli kitabında halk yapı sanatını ele almış ve bu bağlamda Bodrum ev tiplerini ölçüler, kullanılan araç gereçler, yapı yöntemi başlıkları ile tanıtmıştır. Konu ev plan çizimleri ve Selmin Başak’ın Bodrum ev fotoğrafları ile desteklenmiştir.

BERKER, N. ve DURUL, Y. (t.y.) “Türk İşlemelerinden Örnekler” isimli kitap işlemenin tarihçesi, işlemede renkli işleme teknikleri ve örnekler, örme sanatı konuları örnek ve örnek desen çizimleri ile ele alınmıştır.

BÜYÜKOKUTAN, N. (2012). “Muğla Yöresi Kadın Merkezli Geleneksel Uygulamalar ve İşlevleri” isimli kitap Muğla Dalaman Belediyesi katkıları ile Muğla yöresi geleneksel kültür yapısı ve bu yapıya ait öğeler ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

ÇAKIR, S. (2011) “Üretimden Tüketime İnsan-Kültür ve Toplum Yazıları” kitabı yazarın akademisyen olmadan önce ve sonrasında toplum ve kültür kavramları çerçevesinde hazırladığı makale, araştırma, kongre ve sempozyum bildirilerinin derlendiği bir kitaptır. Kitabın ilk baskısı 2008 yılında yapılmıştır.

ÇALIŞ, H. (1969) “Köy El Sanatları Kılavuzu” isimli kitapta küçük sanayi ve el sanatları konularını alt başlıkları ile ele almıştır. Kitabın çıkış amacı; el

sanatlarının tanıtılması ve yayılmasını sağlamak yanında köylü ailesine el sanatları alanında yetiştirerek yan gelir sağlanmasıdır. Bu doğrultuda 4 bölümde hazırlanan kitapta el sanatlarının sınıflandırılması yapılarak, halı ve halıcılık üzerinde yoğunlaşmıştır.

ÇELİK, Ü. (2004). “Fethiye’de Eldirekli Göçebe Yörükler ve Eldirek Kilimleri” isimli kitapta, Eldirek köyü tarihi, coğrafi yapısı, örf ve adetleri ve dokumaları tanıtılmıştır. Eldirek köyü dokumalarının yün kırkımından, ip eğirmeye, ip boyamadan, çözü çözüme ve dokuma aşamansa kadar tüm süreç görsellerle desteklenerek açıklanmıştır.

ÇINAR, A. A. (2006) “Muğlaname” kitabı altı bölümden oluşmakta ve her bir bölümde Muğla ili ve tüm ilçelerini ele almaktadır. Kitap, Arkeoloji, tarih, coğrafya, halk edebiyatı, halk oyunları, halk müziği, maddi kültür, halk yapı sanatı gibi konuları Muğla ili ve ilçelerine dair kapsamlı olarak ele almıştır.

DEMİR, T. ve BARIŞIK, D. (1997). “Oyuncak ve Turistik Biblo” isimli kitap Kız Teknik Öğretim Örgün ve Yaygın Eğitim okullarının programları esas alınarak hazırlanmıştır. Dört bölümden oluşan kitabın 1. ve 2. Bölümlerinde biblo bebeğin tanıtımı, gelişimi, turizmdeki yeri, önemi, çeşitleri, renk uyumu, biblo bebek yapımında kullanılan araçlar ve malzemeler, biblo bebek yapım teknikleri anlatılmıştır. Kitabın 3. Bölümünde oyuncakın tanıtımı, çocuk gelişimi ve eğitimdeki rolü açıklanmıştır. Son bölüm olan 4. Bölümde ise oyuncak yapımında kullanılan kaynaklar, araçlar, özellikleri, model seçimi ve oyuncak yapım teknikleri tanıtılmıştır.

EFENDİOĞLU, T. (2010). “Helenistik ve Roma Çağlarında Likya’da Yerel Tanrılar ve Tanrıçalar” isimli kitapta Likya bölgesinin coğrafi sınırları, tarihi ve dini yapısı ele alınmıştır. Bu bağlamda kitapta Ana Tanrıçalar, Eril Tanrılar, On iki tanrılar, Vahşi Tanrılar ve Yer altı Tanrıları isimleri ile tanıtılarak, genel bilgiler verilmiştir.

ETİKAN, S.ve ÖLMEZ, F. N (2013) “Muğla ve Yöresi Kirkitli Dokumaların Sanatsal ve Bazı Teknolojik Özellikleri Üzerine Bir Belgelendirme ve Katalog Çalışması” isimli kitapta Muğla iline bağlı Fethiye, Milas, Marmaris ve Bodrum

ilçeleri ve bu içlere bağlı köy, kasaba ve beldelerde dokunan kirkitli dokumalar, desen, örge, ölçü ve renk özellikleri ile tanıtılmaktadır.

GÖĞDÜN, D. (2001) “Tehlikedeki Güzellik” isimli kitap Türkiye’deki endemik bitkilerin yağlıboya resimlerinin kimlik kartları ile sunulduğu bir katalog niteliğindedir.

KUBAN, D. (2004) “Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Anahatları” isimli kitap Türkiye sanatı ve Türk sanatı kavramlarını açıklayarak, her iki kavrama ait sanatı ve sanat eserlerini fotoğraflar ve çizimlerle destekleyerek tanıtılmaktadır. Bu kitap Hititlerden önce ve Hititler ile Yunan dönemi arasında Anadolu sanatı ve kültürü, Yunan ve Roma çağı, Türkiye’de Hıristiyan çağı, Türk çağı ve Osmanlı dönemi, Batı etkisi konularını çömlek, bezeme, çini, halı vb. alanlarında ele almıştır.

KÜÇÜKERMEN, Ö. (1987). “Üç Bin Yıllık Akdeniz Camcılığının Anadolu’daki İzleri Göz Boncuğu” isimli kitap iki bölümden oluşmaktadır. Kitapta öncelikle “Boncuk mu? Cam mı?” tanımları yapılmış, camın boncuğa dönüşmesinde kullanılan malzemeler, teknik, saydamlık, renk, boyut, özellikleri, kullanım yerleri, yapım aşamaları, ham madde bilgisi, tarihi geçmiş ve bugün ustaların değişmezleri gibi cam ve cam boncuğa dair konular ele alınmıştır.

NASKALI, E. G. ve KOÇ, A. (2007). “Hediye Kitabı” kültürümüzde hediye kavramını konu alan farklı disiplinlerde yazılmış otuz dokuz makaleyi kapsamaktadır.

ÖNAL, N. M. (2003) “Muğla Efsaneleri” isimli araştırma ve inceleme kitabında, Muğla iline ait efsaneleri 4 bölümde ele almıştır. Giriş bölümüne “Efsane” kavramını tanımlanan kitabın Birinci bölümünde “Yaratılış, Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri”; İkinci bölümde “Tarihi Efsaneler”; üçüncü bölümde “Olağanüstü varlıklar ve olağan üstü olaylarla ilgili efsaneler”; dördüncü ve son bölümde ise “Mistik Efsaneler” alt başlıklar halinde ele alınmıştır.

SOYSALDI, A. (2009) “Düz Dokuma Teknikleri ve Teknik Desen Çizimleri” isimli kitabında yünün ve tezgahın hazırlanması, kilim, cicim, zili, sumak çeşitleri, bu dokumalara ait desen özellikleri, örgeleri ve örgelerin uygulamaya çizimleri, saçak örgüleri ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

TORLAK, H. ve VURAL, M. ve AYTAÇ, Z., (2010). “Türkiye’nin Endemik Bitkileri” isimli kitap sadece ülkemizde yetişen bitkileri tanıtan bir katalog değil, aynı zamanda bitkilerin kültürümüz içindeki yerini ve etkisini ele alan kılavuzdur. Bu doğrultuda kitap, Türkiye’deki endemik bitki zenginliği, Anadolu uygarlıklarında bitkilere kültürel yaklaşım, Hitit uygarlığında ve Anadolu Türk kültüründe bitkilere yaklaşım, Ana tanrıça inancının bitkisel kökenleri, halk ilacı yapımında ve yiyecek, içecek yapımında bitkiler, kokulu bitkilerin kültürel etkisi konularını kapsamaktadır.

UYKUCU, K. E. (1968). “Muğla Tarihi” isimli kitap Muğla ilinin coğrafi yapısını, ilk çağ tarihini, Türk devri dönemini, Muğla örf, adet ve eserlerini, Muğla iline bağlı ilçeleri coğrafya, tarih ve sosyal yapısı ile ele almaktadır. Kitap “Muğla’nın Coğrafi Durumu”, “Muğla’nın İlk Çağ Tarihi”, “Türk Devri”, “Osmanlı Devri”, “İstiklal Savaşı’nda Muğla”, “Cumhuriyet Devri Valileri”, “Muğla’da Türk Devri Eserleri”, “Muğla’da Milli Eğitim Çalışmaları”, “Muğla’da Örf ve Adetler”, “İlçeler Tarihi” ve “Menteşe’de Ölmüş Şehirlerin Tarihi-Coğrafyası” başlıkları ile 11 bölümden oluşmaktadır.

YETKİN, Ş. (1991) Türk Halı Sanatı isimli kitabında Türk halılarını, Selçuklu halıları, hayvan figürlü halılar, ilk Osmanlı halıları, Flaman ressamların tablolarında görülen halılar, klasik devir Osmanlı halıları ve kesin grupelemeye girmeyen halılar olmak üzere altı bölümde ele almaktadır.

Yapılan kaynak araştırması sonucunda Muğla ili ve ilçeleri üzerinde tarihi, coğrafi, mimari yapısı, el sanatları, turizm konulu çalışmaların bulunduğu, ancak “Muğla İlinde Geleneksel Turistik Hediyeelik Eşyanın Kültür Turizmine Katkıları ve Sürdürülebilirliği” konusunda yapılmış bir çalışmanın olmadığı görülmüştür. Bu bağlamda “Muğla İlinde Geleneksel Turistik Hediyeelik Eşyanın Kültür Turizmine Katkıları ve Sürdürülebilirliği” başlıklı bu çalışmanın kaynaklardaki boşluğu doldurması açısından önemli olduğu görülmektedir.

2. KAVRAMSAL TEMELLER

Bu bölümde çalışmanın temelini oluşturan, turizm ve turizme ilişkin kavramlar, kültür, el sanatları, yenileşim ve sürdürülebilirlik kavramları açıklanarak, bu kavramlar arasındaki ilişki ele alınmıştır.

2.1. Turizme İlişkin Kavramlar

Turizm, genelde devamlı yaşanan yer dışında tüketici olarak, tatil-dinlenme-eğlenme gibi ihtiyaçların giderilmesi amacı ile yapılan seyahat ve geçici konaklama hareketidir. Etimolojik olarak turizm sözcüğü turist sözcüğünden; Turist sözcüğü ise Latince dönme, dönüş anlamına gelen “tornus” sözcüğünden doğmuştur (Bayer, 1992:3). Turizm olayını ve kavramını belirlemek amacı ile yapılan tanımlar 19. yy.’ın sonlarına kadar uzanmaktadır. 1905 yılında Guyer-Feuler tarafından ilk turizm tanımı ortaya atılmıştır. Bu tanıma göre “*turizm gittikçe artan hava değişimi ve dinlenme gereksinimleri, doğa ve sanatla beslenen göz alıcı güzellileri tanıma isteğine; doğanın insanlara mutluluk verdiği inancına dayanan ve özellikle tecimin ve sanayinin gelişmesi ve ulaşım araçlarının bir sonucu olarak ulusların ve toplumların birbirine daha çok yaklaşmasına olanak veren modern çağa özgü bir olay*”dır (Kozak vd, 2001:1). Öte yandan UNWTO tarafından turizm şu şekilde tanımlanmıştır: “*Sürekli kalışa dönüşmemek ve gelir getirici hiçbir uğraşta bulunmamak şartı ile geçici süre konaklamalarından doğan olay ve ilişkilerin tümü*” (GEKA, 2009:3).

Bacasız sanayi olarak adlandırılan turizm, merkezinde insan unsurunun bulunduğu ekonomik, toplumsal, politik, kültürel, teknolojik ve çevreyle ilgili değişim ve gelişimlere son derece duyarlı önemli bir endüstridir. Ünelere büyük oranda yabancı para girdisi sağlayan turizm, doğru ve etkili bir şekilde kurgulandığında bölgeler arası dengeyi sağlayan, kırsal kesimi, gençleri, kadınları ön plana çıkaran, yerel halkın kültürel, doğa ve kültür varlıklarına sahip çıkmasını teşvik eden, eski yapılara yeni işlevler kazandıran, kültürlerarası iletişimi sağlayan bir endüstridir (Pekin, 2011:3-32).

Bir turistik alanda turizm etkilerinin türü ve büyüklüğü çok çeşitli etkenlere bağlı olarak değişme gösterebilir. Bir yöredeki turizm çeşitleri, yöreye gelen turist tipleri, sosyo-ekonomik düzeyleri, ziyaretçi yoğunluğu, ortalama kalış süreleri,

etkinlik türleri, yöre imajı gibi etkenler önemli rol oynamaktadır (Avcıkurt, 2007:13). Öyleyse turizm çeşitlerini; dinlenme turizmi, kültürel turizm, sosyal turizm, spor turizmi, ekonomik turizm, politik turizm olarak sınıflandırabiliriz. Bu turizm çeşitlerini tanıttığımız olursak;

- **Dinlenme Turizmi:** Kişilerin yaşamlarını sürdürdükleri çevre şartlarından uzaklaşmak, beden ve ruh sağlıklarını iyileştirmek, enerji kazanmak için yapmış oldukları geçici yer değiştirme hareketidir.
- **Kültürel Turizm:** Çeşitli medeniyetlere sahne olmuş yerlerdeki antik kalıtı yerinde görmek için yapılan seyahatlerdir.
- **Sosyal Turizm:** Akrafa ziyaretleri, balayı gibi insanların birlikte bulunma ihtiyacından doğan seyahatlerdir.
- **Spor Turizmi:** Spor etkinliklerine karşı duyulan ilgi sonucu ortaya çıkan seyahat hareketidir.
- **Ekonomik Turizm:** Ekonomik maksada hizmet etmek şartı ile yapılan seyahatlerdir.
- **Politik Turizm:** Siyasi maksatlı yer değiştirme hareketidir (Güngördü, 2007:9).

Turizmin çeşitli ölçütlere göre gruplandırılması, turizmin olayının daha açık ve doğru ele alınabilmesine yardımcı olacaktır. Bu ölçütler; turist sayısı, turistin geldiği yer, turistin özellikleri, turizmin amacı ve turizmin sosyolojik niteliği gibi alt başlıklar altında toplanabilir (Öğüt vd., 2003:8'den akt. Türkoğlu, 2011:5).

1. Katılan Kişi Sayısına Göre Turizmin Çeşitleri

- a. Bireysel (Ferdî) Turizm
- b. Kitle Turizmi
- c. Kolektif (Grup) Turizmi

2. Ziyaret Edilen Yere Göre Turizm Çeşitleri

- a. İç Turizm
- b. Dış Turizm

3. Katılanların Yaşlarına Göre Turizm Çeşitleri

- a. Gençlik Turizmi

- b. Yetişkin (Orta Yaş) Turizmi
- c. Üçüncü Yaş Turizmi

4. Katılanların Sosyo-Ekonomik Durumlarına Göre Turizm Çeşitleri

- a. Sosyal Turizm
- b. Lüks (Selektif) Turizm

5. Katılanların Amaçlarına Göre Turizm Çeşitleri

- a. Deniz Turizmi
- b. Kongre Turizmi
- c. Termal (Sağlık) Turizmi
- d. Yat Turizmi
- e. Mağara Turizmi
- f. Golf Turizmi
- g. Doğa Turizmi
- h. Ornitoloji (Kuş Gözlem) Turizmi
- i. Çiftlik Turizmi
- j. Av Turizmi
- k. Sualtı (Scuba Diving) Turizmi
- l. Akarsu (Kano-Rafting) Turizmi
- m. İnanç Turizmi
- n. Yayla Turizmi
- o. Tarih Turizmi
- p. Kültür Turizmi

6. Mevsimler Bakımından Turizm Çeşitleri

- a. Yaz Turizmi
- b. Kış Turizmi
- c. Yarı Mevsim Turizmi

Kültür ve Turizm Bakanlığının sınıflandırmasına göre ise turizm çeşitleri aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir (Geka, 2009:4):

- Sağlık ve Termal Turizmi
- Kış Turizmi
- Yayla Turizmi

- Mağara Turizmi
- Av Turizmi
- Kongre Turizmi
- Golf Turizmi
- Gençlik Turizmi
- Yat Turizmi
- Botanik Turizmi
- İpek Yolu
- İnanç Turizmi
- Hava Sporları
- Dağcılık
- Akarsu-Rafting Turizmi
- Su Altı Dalış
- Kuş Gözlemciliği

Yukarıda sınıflandırılan turizm etkinliklerinden birini gerçekleştirebilmek için;

- Boş zamanının olması,
- Gezi ve yer değiştirme etkinliklerinin geçici bir süreyi kapsamaması,
- Kişilerin gezi istekleri içinde para kazanma amacının bulunmaması,
- Turistik talebe karşılık verebilecek çekicilikler ile üretim birimlerinin varlığı gerekli olmaktadır (Yağcı, 2006:1).

Tarihin eski dönemlerinden beri var olan turizm, günümüzde büyük bir ekonomik gizil gücü haline gelmiştir. Tarih öncesi dönemde insanlar yeme-içme ve barınma ihtiyaçlarını karşılamak, yeni bilgi öğrenmek ve gezip görmek için seyahat etmişlerdir. Ortaçağın ilk yarısında ise turizme damgasını vuran, dini turizm hareketleridir (Zengin, 2006:7). 19. yy. ortalarında Avrupa'da başlayan modern anlamda turizm hareketi, sanayi devriminin getirdiği ulaşım kolaylığı sayesinde diğer ülkelerinde de etkisini göstermiştir. Özellikle Batı'daki turizmle ilgili gelişmeler Osmanlı İmparatorluğu'na da yansımaya başlamış olsa da 1830'lu yıllara kadar kalacak yer, ulaşım yollarının olmaması, seyahat koşullarının elverişsizliği, can

güvenliğinin sağlanamaması gibi nedenlerle küçük ölçekte kalmıştır. 1830'lardan itibaren evden bozma küçük oteller yapılmış ancak yeterli olmamıştır. Modern anlamda turizm hareketleri ile Osmanlı İmparatorluğunun 1863'de tanışması ve 1870'se İstanbul'u Paris'e bağlayan Şark Demiryolunun açılması ile turist sayısının artmasına etkili olarak turizmin gelişmesini sağlamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında itibaren özellikle ulaşım sektörü başta olmak üzere turizmle ilgili sektörlerde canlanma başlamış, birçok yerli turizm şubesi kurulmuştur. 1950'lerde 30.000 bile az ziyaretçi çeken Türkiye, hızlı bir gelişme göstererek 1959'da turist sayısını 166.000'a çıkarmış, siyasi nedenlerle 19652'de ilk kez yarım milyonu geçen turist sayısına ulaşmıştır (Özgüç, 1998: 583-589).

Turizmin öneminin gittikçe artması, turist kavramının açıklık kazanmasını zorunlu kılmıştır. Tarihsel açıdan bakıldığında "turist" kelimesinin kökeni 17. yy.'a kadar gitmektedir. Ogilvy turistini tanımlar, "*sürekli oturduğu yerden en çok bir yıl süre ile ayrılan ve geçici olarak gittiği yerlerde buralarda kazanmadığı parayı harcayan kimse*" olarak tanımlamıştır. 1936'da Norval ise, "*sürekli ikamet etmek ve gelir elde etmekten farklı bir amaç ile yabancı bir ülkeye giden ve geçici bir süre kalacağı bu ülkede başka yerde kazandığı parayı harcayan kimdir*" şeklinde tanımlamıştır (Kozak vd, 2001:5-6). OCED (Milletler Cemiyeti İstatistik Uzmanları Komitesi) tarafından 1963 yılında turist kavramı; "*devamlı oturduğu ülkenin dışında herhangi bir ülkeyi 24 saatten az olmamak kaydı ile ziyaret eden kişi*" olarak tanımlamıştır (Güngördü, 2003:6). Usta (2001:11)'ya göre turist, *turizm etkinliklerine katılan ve yön veren, sürekli yaşadığı yeri tecimsel kazanç dışı nedenlerle geçici olarak terk edip seyahat eden ve konaklayan, psikolojik tatmin arayan, sınırlı harcama gücü ve zamanı olan kişidir* (Yağcı, 2006:1-2). Bu tanımlamalara göre turist olabilmek için bazı koşullar gerekmektedir. OCED'e göre Turist olarak kabul edilenler;

- Zevk, ailevi ve sihi sebeplerle seyahat edenler,
- İlmî, idari, diplomatik, sportif vb. sebeplerle toplantılara katılmak amacıyla seyahat edenler,
- İş sebebi ile seyahat edenler,

- Deniz gezileri ile gelenler 24 saatten az bir süre için olsa bile turist sayılırlar.

OCED'e göre turist olarak kabul edilmeyenler;

- İş anlaşması ile ya da iş anlaşması olmaksızın iş bulmak adına ülkeye gelenler,
- Ülkeye devamlı kalmak ve yerleşmek için gelenler,
- Okullarda ve konaklama kurumlarındaki üniversite öğrencileri ve diğer gençler,
- Çalışmak amacı ile sınır bölgelerinde ya da bir ülkede yerleşen ve diğer ülkeye giden kişiler,
- Bir ülkede durmaksızın transit geçen kişiler turist sayılmazlar (Güngördü, 2003:6).

Turizm olayı içinde turist, belli amaçlar için yaptığı seyahat süresince kendisine sunulan turistik ürünlerden yararlanmak ve bazı etkinlikleri yapmak için konaklayan ve gezen kişidir (Bayer, 1992:131). Turistin bu isteklerini ve amacını yerine getirebilmesi turiste sunulan ürünlerin donanımı ile ilgilidir. Turistik ürün olarak nitelendirilen tüm hizmetler, turizm ürünü ve turistik ürün olarak ikiye ayrılmaktadır. Genel anlamı ile turizm ürünü, birçok alt ürünlerden ve hizmetlerden oluşan bir üründür. Turistik ürün, bir turistin seyahatinin başlangıcından bitimine kadar geçen zaman dönemi içerisinde gereksinimlerini karşılamak amacıyla elde ettiği ve turizm arzını oluşturan unsurlar tarafından servisi yapılan nesnel ve öznel değerlerin bütünü şeklinde tanımlanmaktadır (Kozak vd, 2001 ve Gökdeniz, 2004'den akt. Yanar, 2012: 8).

Turistik ürün diğer ürünlerden farklı olarak, bir mal veya hizmet olabileceği gibi her ikisinin karışımından oluşan birleşik bir ürün olabilir. Başka bir tanımda turistik ürün, “*turistin seyahati boyunca yararlandığı konaklama, yeme-içme, ulaştırma, eğlence ve diğer servislerin birleşimi*” şeklinde tanımlanmaktadır (Baytok, 1998'den akt. Khalilov, 2009:3).

Usal ve Oral (2001:33)'a göre ise “*turistik ürün, turistin sürekli konakladığı yerden ayrılıp tekrar aynı yere dönünceye kadar geçen zaman diliminde yararlandığı veya satın aldığı mal ve hizmetlerden oluşan bir paket veya edindiği deneyimlerin bir bütünüdür*” şeklinde tanımlanmaktadır.

Herhangi bir turistik üründe bulunması gereken temel özellikler şu şekilde sıralanabilir (Hacıoğlu, 2000:42; Usta, 2001:107'den akt. Hacıoğlu ve Avcıkurt, 2011:7);

- Turistik ürünün, üretildiği yerde tüketilmesi zorunludur. Turistik ürün, diğer ürünler gibi tüketicinin ayağına gitmez. Aksine tüketici konumunda olan turist, turistik mal ve hizmete sahip olmak için, onun üretildiği yere gitmek zorundadır.
- Turistik ürün birden fazla hizmetin gelmesi ile oluştuğundan, bileşik ürün niteliğindedir.
- Turistik ürün sadece mal veya hizmet değil, dokunulabilen veya dokunulamayan unsurlardan oluşmuş uyum bütünlüğüne sahiptir.
- Turistik ürün, hizmet veya ürünün zamanında satılması gerekliliğinden dolayı stoklanamaz.
- Turistik ürünlerde subjektif değerlendirme daha fazladır.
- Turistler satın aldıkları ürünü daha önceden göremezler, bir örneğinin kendilerine ulaştırılarak seçim yapılmasına ya da incelenmesine olanak yoktur.
- Turistik üründe çekicilik, yararlılık ve kolay elde edilebilirlik özelliklerinin olması gerekir.
- Turistik üründe markaya bağımlılık çok azdır, bir ülkeye ya da yöreye olabilir. İmaj kavramı önemlidir.
- Ürünler emek-yoğun üretim şeklinde olup, otomasyon çok azdır.
- Standartlaştırma yapılması çok azdır.

Tüm turistik ürünlerin başlangıç (giriş), gelişme (büyüme), olgunluk, gerileme (düşüş) olmak üzere dört ayrı yaşam dönemi bulunmaktadır. Bu dönemleri tamamlayan bir turistik ürün gerileme döneminde mevcut tüketiciler tarafından terk

edilebilir. Değişen tüketici beklentileri doğrultusunda mevcut durumu korumak ve rekabet üstünlüğü sağlamak için gezilecek yerin mevcut ürünlere yenilerini eklemesi ve beklentileri karşılayarak üstünlüğü yakalaması gerekmektedir. Bu bağlamda turistik ürünün oluşturma süreci önemlidir (Çizelge 1) (Kozak, 2008; Olalı ve Timur, 1998; Usal ve Oral, 2001'den akt. Coşar, 2014:118-119).

Çizelge 1. Turistik ürün oluşturma süreci (Kolter, 2001:412)

Süreç	İşlem
Fikir Yaratma	<i>Fikir dikkate değer mi?</i> Geliştirilen ürünler temelinde fikir yatar.
Fikirlerin Elemeden Geçirilmesi	<i>Ürün fikri, işletme amaçları, stratejileri ve kaynakları ile tutarlı mı?</i> Toplanan fikirlerin değerlendirilerek uygun olanlarının seçilmesidir.
Kavram Geliştirme ve Test Edilmesi	<i>Müşterilerin tamam diyeceği iyi bir ürün kavramı var mı?</i> Ürünü kimlerin kullanacağı ve bu ürünün sağlayacağı başlıca yararların neler olacağı sorularına yanıt oluşturur.
Pazarlama Stratejisi	<i>Nasıl bir strateji izlenmeli?</i> Ürün geliştirme stratejileri belirlenir.
Tecimsel Analizin Gerçekleştirilmesi	<i>Bu ürün işletmenin kar hedeflerini karşılayacak mı?</i> Tecimsel analizin temel amacı, belirli bir sürede yeni ürünün finansal sonuçlarını incelemektir.
Ürünün Tasarlanması	<i>Bu ürünü teknik olarak yapabilir miyiz?</i> Ürün teknik ve pazarlama açısından mükemmel bir ürüne dönüştürülür.
Pazar Testi	<i>Ürünün satışı beklentilerimizi karşılar mı?</i> Pazarlama açısından ürünün test edilmesi amaç ise, ürünün uzun dönemde satışlardan bekleneni sağlayıp sağlayamayacağını belirlemektir.
Ürünün Tecimselleştirilmesi	<i>Ürünü ne zaman, nasıl, nerede ve kime sunacağız?</i> Tasarlanan ürünün gerçek pazara sunulmasıdır.

Turistik ürünü oluşturan unsurlar; bilgi toplama ve verme, ulaşım, konaklama, eğlence, hatırlama unsurlarıdır. Bu unsurlardan, bilgi toplama ve hatırlama “imajı”; ulaşım, konaklama ve eğlence “deneyim aşaması”nı oluşturur. İmaj, turistik ürünün alıcısı tarafından tercih edilmesini sağlayan en önemli etkidir. Turistik çekim merkezinin olumlu bir imaja sahip olması turistlerin karar vermesini olumlu yönde etkilemektedir. Turistik bölgenin sahip olduğu arz kaynakları ve olumlu imaj bölgenin çekiciliği açısından önemli unsurlardır (Çolakoğlu, 2014:55-58).

2004 yılında Beerli ve Martin tarafından yapılan bir çalışmada imajın belirlenmesinde turistik çekiciliği olan şehirlerin özneliklerinin neler olduğu ortaya konmuştur. Bu çalışmaya göre öznelikler; doğal kaynaklar, genel altyapı, turistik altyapı, turist eğlence ve spor etkinlikleri, kültür tarih ve sanat, siyasi ve ekonomik etkenler, doğal çevre, sosyal çevre, yer atmosferi olarak sınıflandırılmıştır (Sezgin ve Ünüvar, 2011:70-71).

Kozak (vd., 2000:47)’a göre turistik ürünü oluşturan etkenler turistik bölgelerin sahip olduğu arz kaynakları açısından ele alınmalıdır. Turistik bölgelerin sahip olduğu veya turizme sunduğu kaynaklar iki adımda ele alınabilir;

- Birincil özellikler: İklim, ekoloji, kültür, tarihi doku ve geleneksel mimari, vb.
- İkincil özellikler: Konaklama, yiyecek-içecek, ulaştırma, seyahat, eğlence işletmeleri ve hediyelik eşya vb.

Bu tanımlar doğrultusunda turistik ürün kapsamında yer alan turistlerin gezdikleri yerlerden yanlarında götürmek için anı ya da hediyelik olarak aldığı ve onlara satılmak üzere hazırlanmış/üretmiş eşyalar bölgenin turizme sunduğu kaynaklardan biri olup, bölge çekiciliği için gerekli bir unsurdur.

Turistik varlık turistlerin turizm olayını gerçekleştirmesinde en başta gelen turistik çekicilik öğeleri, seyahat edecekleri yerin/bölgenin doğal ve kültürel turistik varlıklarıdır. Doğal varlıklar emeğine gereksinim duymadan oluşmuş zenginliklerdir. Bunlara örnek olarak deniz, iklim, kaya ve kıyı şekilleri, hayvanlar, bitkiler, şelaleler, kaynak ve ılıcalar vb. verilebilir. Doğal varlıklar turizmin hizmetine sokularak değerlendirildiğinde, yararlı ve ekonomik anlam taşıyan varlıklar haline dönüşürler

ve bir ülkenin sahip olduğu doğal varlıkların sayısı ve çeşitliliği, turistlerin o ülkeye gelmesinde en büyük çekim gücünü oluşturmaktadır (Usta, 2001:51-52'den akt. Kaypak, 2012:18).

Kültürel turistik varlıklar ise; insanlar tarafından oluşturulan, bir toplumun her türlü anlayış, fikir ve sanat varlıklarının tümünü içeren, turistlerin görmek, tanımak ve faydalanmak istedikleri değerlerdir. Türkiye, kültürel turistik varlıklar (gelenek ve görenekler, tarihi mekanlar ve tarihi eserler, ulusal ve yöresel yaşam şekli, eğlence ve spor amaçlı etkinlikler vb.) bakımından oldukça zengin bir ülkedir (Hazar 2010'dan akt. Yanar, 2012:18).

Turistik deneyimler, simgelerden, durumlardan ve bölgelerden oluşan turistik ortamda oluşur ve bu ortam çeşitli simgeler içerir. Simgeler turistin etkinliğine bir anlam verirler ve gezi deneyiminin biçimini belirlerler. Bu bağlamda örnek verilebilecek turistik hediyelik eşyalar turistlere ve onlar için öne taşıyan kişilere, gezilerinde bir başka insan olma deneyimini yaşadıkları konusunda kanıtlar sunan somut simgelerdir. Bu somut simgeler aynı zamanda gidilen yerlerde tipik ve anlaşılır olarak onaylanan kültürel öğelerin işaretlerini taşımaktadır (Doğan, 2004:56).

Turistik simgeler arasında yer alan “turistik hediyelik eşya” kavramını tanımlamak için öncelikle hediye kavramını incelemek gerekir. TDK (www.tdk.gov.tr., 2014)'da “armağan” olarak tanımlanan “hediye” kelimesi Arapça kökenli (hediye) olmasından dolayı 1934 yılında Türk dilinden (yabancı unsurlardan) arındırılacak kelimeler listesine alınmıştır. Türk Dili Tetkik Cemiyeti Tarama Dergisi isimli kitapta “soyurgal”, “andaç”, “teperik”, “zını” gibi 77 kelime teklif etse de “hediye” kelimesinden vazgeçilmemiştir (Naskali, 2007:XI).

Birini sevindirmek, mutlu etmek, onurlandırmak, kutlamak ya da anı olarak verilen şey olarak tarif edilen hediye, karşılıklı sevgiyi tesis etmek ve ilişkiyi düzenlemek, muhabbeti arttırmak, sosyal dayanışma sağlamak gibi toplumsal ve bireysel sosyal bağları güçlendiren bir olgudur. Geçmişten günümüze hediyeleşme kültürünün devam ettiğini ve bu kültürün her toplumsal bünyede farklı sosyal davranış biçimleri ile ifade edildiğini de belirlemek mümkündür. Türk toplumunda “ihسان, lütuf, inayet, hibe, bahş, bağış, behiyye, yadigar, hürmet, bahşış, eşantıyon,

çorba parası, çay puli” gibi sözcüklerle ifade edilen hediye ve hediyeleşme, kültürü oluşturan bir gelenek, sosyal yaşamı meydana getiren ve ayakta tutan karmaşık bir sistem olarak nitelendirilebilir (Komter, 2005:2 ve Özdemir, 2008:468’den akt. Birekul, 2014:79-80).

Şen (2007:240)’e göre Türkçe’de ilk defa Hakaniye Türkçesi¹ devresinde yazılmış bir eser olan Atebetü’l-hakayık’ta kullanılmıştır: Kabul kılsa tan yok bu az hedyeni: “*Bu küçük hediyeyi kabul ederse hayret etmemek lazımdır*”.

Marsel Mauss, hediyeleşmenin sosyolojik ve antropolojik kökenini incelediği eserinde, arkaik toplumlarda hediye verme zorunluluğunu iki nedene bağlar. “*Vermeyi reddetmek veya davet etmeyi ihmal etmek, almayı reddetmek gibi savaş ilanı demektir; bu, ittifakı ve birliği reddetmektir. Ayrıca hediye vermenin bir diğer nedeni de kişinin buna zorunlu olması ve alıcının, verici konumdaki kişiye ait her şey üzerinde bir tür mülkiyet hakkına sahip olmasıdır*” (Mauss, 1995:224-225).

Clarke (2007:9) ’a göre, “*hediyeye alma ve verme davranışı, bir tüketim objesi aracılığıyla kişide hem zihinsel hem de duygusal etkiler yaratan, kişinin iç dünyasında yaşananların dışa vurulmasını sağlayan motor bir reaksiyondur*”. Hediye alma ve verme, bireysel ya da topluluk paylaşımına dönüşebilmekte, sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma, bütünleşme ve bağlılık gibi etkenler ile bütünleşme ve bağlılıkların sağlanması mümkün olabilmektedir. Hediye vermek, kişisel gereksinimlerin karşılanmasından çok, kültürel ve sosyal gereksinimlerin doyuma ulaştırılması olarak düşünülebilir. Hediye olarak belirlenen nesnelerin bireyler arası ya da topluluk kapsamında paylaşımı ve doğal olarak döngüyü gerçekleştirmesi, bu süreçteki katılımcıların kendilerini ifade etmelerini kolaylaştırır ve birbirlerine olan bağlılıklarını artırır. Bu kişi ya da topluluklar arasında gönüllülük ya da karşılıklık ilkeleri gereğince, değişim eylemi giderek çeşitli zaman ve mekanlarda dinamik ve sosyal bir döngüye dönüşebilmekte ve gelişen süreçte hediye geleneği toplumsal bir olgu olarak var olabilmektedir (Tomak ve Güney, 2014:27).

---

¹ Eski Türk yazı dilinden gelişen İslâmî Orta Asya Türk yazı dilinin ilk evresi Karahanlı Türkçesi'dir. 11. -13. yy.'lar arasında gelişen bu yazı dilinin merkezi Doğu Türkistan'da Kaşgar'dı. Orhon ve Uygur Türkçesinin devamı olan bu dönem Türkçesi için Hakaniye Türkçesi terimi de kullanılmaktadır (<http://www.turkceciler.com/hakaniye-lehcesi.html>).

Bireysel olarak hediye vermek, bireyin değer verdiği insanları mutlu etme ve onlara karşı hislerini belirtmesinin en etkili yoludur. Hediyeğin maddi ve manevi boyutu, veriş şekli ya da verilme nedeni, hediyeği sunan kişinin sosyo-ekonomik konumuna, kişisel zevk ve tercihlerine göre şekillenmektedir. Toplumsal bir olgu olarak Osmanlı kültüründe hediye alış-verişi mutlak güç/otorite (yöneten) ile yönetilen arasında aslında gizli bir iletişim aracı olmuştur. Osmanlı yönetiminde hediyeğin, hediyeği sunan ile alan arasında iletişim sağlama, gücün, iktidarın ve ihtişamın gösterilmesi, farklı ülkelerin hanedanları ile yakınlaşma aracı olma ve devlete politik yararlar sağlama gibi pek çok amaca hizmet ettiği bilinmektedir (Önal, 2008:105-109).

Osmanlılarda ilk hediye kaydı, Osman Gazi (1299-1326) yıllarına aittir. Osmanlı tarih kaynaklarındaki hediye kayıtları genel olarak, çeşitli nedenlerle padişaha ya da padişahın verdiği hediyelerle alakalıdır. Bu dönemin kayıtlarına bakılırsa padişaha gelen ya da padişahın muhtelif statüdeki kimselere verdiği hediyeler şu şekilde sıralanabilir;

- Giyim, kuşam; hil'at, kaftan, kakum kürk, samur kürk, elbise, libas, dülbent, ayakkabı, şibit, pabuç, üsküf, külah, hırka, kızıl börk, kemer, kuşak, kumaş, alemlı ak bezler, akmişe, şapka, kemha,
- Ev eşyası; halı, kilim ibrik, maşrapa, tas, tepsi, sürahi, kadeh, avadanlık,
- Ziyinet eşyası; altın, mücevher, gümüş, elmas,
- Nakit; akçe, altın, dinar, filori, altın para, gümüş para, kızıl külçe,
- Yiyecek; kuzu, koyun, peynir, yağ ve kaymak,
- Savaş araç ve gereçleri; hançer, kılıç, zırh,
- Binek ve yük aracı; at, deve, katır, surnepa,
- İnsan; oğlan ve cariye (Öztürk, 2007:49-50).

Devletlerarası hediyeleşme, barışın sağlanması, kazanılan zaferlerin kutlanması, saygı, doğum, evlilik ve sünnet, yardım ve hakimiyetin tanınması gibi çeşitli nedenlerden kaynaklanmıştır (Ayönü, 2007:36).

Hediye verme nedenlerindeki farklılıklar gibi yöreden yöreye söylenişinde de farklılıklar mevcuttur. Muğla yöresinden örnek verecek olursak; Muğla ağzında düğünden sonra konukların gelinin annesine verdiği armağan, para, vb. şeyler için “saçılık” kelimesi kullanılmaktadır. Muğla ve Fethiye azında, nişanda takılan altın veya gümüş takı için “Gadina”; Fethiye yöresinde düğün davetiyesi yerine veya yanında davetlilere verilen havlu, kumaş, giyim eşyası, vb. türü hediyeler için ise “Oku veya okuluk” kelimeleri kullanılmaktadır (Toprak, 2007:292-294).

Hediye, hangi kelime ile ifade edilirse edilsin her dönem ve medeniyette var olmuş bir kelime ve gelenektir. Hediye, turistik bir ürüne dönüşmesindeki neden ise bu ürünlerin, turistlere ve ülkelerinde onlar için önem taşıyan insanlara, gezilerinde bir başka insan olmanın deneyimini yaşadıkları konusunda kanıtlar sağlamaktadır. Bu kanıtlar yani turistik simgeler gezilen yerlerde tipik ve anlaşılır olarak onaylanan kültürel öğelerin işaretlerini taşımaktadır (Doğan, 2004:56). Zira turistlerin amacı yerel olanı, ülke ve bölgenin kültürünü tanımaktır. El sanatları bu bakımdan turistlerin alışverişine sıkça konu olmaktadır. Turistler gittikleri ülkelerde genel olarak üç tür ürün satın almaktadırlar; kullanım amaçlı (işlevsel), anı (hatıra) veya hediyelik eşyalar (dekoratif objeler, cam, biblo, takılar, vb.) ve bunların ikisinin karışımı olan ürünler (örn. Belli bir bölgenin özelliğini taşıyan işlevsel ve anı amaçlarına hizmet eden ürünler; özel üretim bir çakı, Milas halısı, vb.). Günümüzde Turistik alışveriş el sanatları ürünlerinin çeşitli boyuttaki satış mekanlarında (atölye, stant, perakende satış mağazası, toptancı mağaza vb.) yerli veya yabancı turistlere hediyelik eşya veya başka kapsamlarda satışıyla ilgilidir. Turistik alışverişte satıcılar tüzel kişi olabildiği gibi özel kişide olabilmektedir. Türkiye’de turistik alışverişe konu olan el sanatları çoğunlukla geleneksel ve dekoratif nitelikler taşıyan; halı dokumacılığı, kuyumculuk, seramik ve çömlekçilik, taş süslemeciliği, ahşap oymacılığı, ebru, hat, minyatür, tezhip sanatları gibi. Turizm merkezlerinde el sanatı ürünlerinin (özgün veya taklit) yoğun olarak satışının yapıldığı görülmektedir (Öter, 2010:177-180). Turistler turistik hediyelik eşya alırken, turistik hediyelik eşyanın ve satışı yapılan yerin özelliklerine de dikkat etmektedir. Turistik hediyelik ürünlerin üç önemli niteliği bulunmaktadır. Bunlardan birincisi kalitesi yani değerdir, ikincisi ürünün görüntüleme özellikleri yani rengi, görüntüsü, paketlemesi, boyutu, üçüncü

özelliği ise hafızada kalmasını sağlayan benzersizliğidir (Turner ve Reisinger, 2001'den akt. Yanar, 2012:15).

2.2. Kültür-El Sanatı ve Turizm İlişkisi

Kültürün doğuşu, insanın yaratılışı ile eş zamanlıdır. Bu nedenle kültürün meydana gelmesinde bütün insanların payı ve yeri vardır. Milyonlarca yıl süren avcılık-toplayıcılık çağları sonunda, insanoğlunun tarımı öğrenip, hayvanları evcilleştirmesi, göçebeliği bırakıp toprağa yerleşmesi, beslenme ve yaşama ihtiyaçlarını üretmeye başlaması en büyük “kültür devrimi” olmuştur (Güvenç, 1997:67). Günümüzde “kültür” sözcüğünün tüm sözlüklerde ve ansiklopedilerde özenle irdelenmesi günlük hayatta sık kullanılması kültürün her yerde olduğunun bir göstergesidir (Dollot, 1991:10).

“Kültür” sözlüklerde ve ansiklopedilerde en çok tanıma sahip sözcükler arasındadır. Terim olarak “kültür”; Latince “colere” fiilinden türetilmiştir (Williams, 2005:106-107). Colere; işlemek, yetiştirmek, düzenlemek, onarmak, inşa etmek, bakım ve özen göstermek, ekip biçmek, iyileştirmek, eğitmek vb. tanımları ile birlikte çok zengin bir anlam içeriğine sahiptir (Özlem, 2000:142'den akt. Oğuz, 2011:125). Günlük dilde “geleneksel” diye adlandırılıp bırakılan kültür tanımı; kişilere insan olarak olanaklarını geliştirebilmeyi (bu olanakların işlenmesi, kültive edilebilmesi) sağlayan etkinliklerin (sanat, felsefe yapma ve bu yapılardan yararlanma) tümünü karşılar (Kuçuradi, 1997:40).

İlk kez insan emeği ve eliyle tarlada ekilerek yetiştirilen bitkileri adlandırmakta kullanılan “Kültür” teriminin, Türkçede karşılığı olarak önerilen “ekin” terimi de, colere fiilinde ekip biçmek, ekmek, anlamları esas alınarak türetilmiştir. İnsanın yetiştirilmesi, işlenmesi, eğitilmesi anlamında ilk kez kullananlar da Romalı filozoflar, Cicero ve Horatius'dur. Cicero'nun bu konuda kullandığı terim beden işlenmesi/eğitilmesi anlamına gelen “cultura animi”dir. Kültür terimi M.Ö. 1. yy.'dan 18. yy.'a kadar “tekil anlamda kültür” kavramını tanımlayacak formda kullanılmış olsa da, 18. yy.'ın sonlarına doğru insan topluluğunun, bir halkın, bir ulusun ve gitgide belli bir uluslar topluluğunun duyuş, düşünüş ve değer birliğini meydana getiren düşünsel, sanatsal felsefi, bilimsel ve uygulamaya gibi tüm üretim ve varlıkları kapsar biçimi ile çoğul olarak da

kullanılmaya başlanmıştır (Özlem, 2000:142'den akt. Oğuz, 2011:125). Bu tanımla kültür, sosyolojik diyebileceğimiz bir yeni anlam kazanmıştır. Bugün Türk kültürü, Fransız kültürü, burjuva kültürü vb. terimlerde “kültür”ü bu anlamda kullanmaktadır. Nietzsche; *“Kültür, her şeyden önce bir ulusun bütün yaşam ifadelerindeki sanatça stil birliğidir, çok şey bilmek ve öğrenmiş olmak, kültüre götüren bir yol olmadığı gibi, kültüründe bir belirtisi değildir; hatta barbarlıkla bağdaşır. Stil eksikliğiyle, ya da bütün stillerin karmakarışık bir biçimde birbirine karışmasıyla bağdaşır”* sözleriyle kültür tanımını yapmıştır (Kuçuradi, 1997:48).

Oswell (2006) ise, kültürün sadece bir kategori ya da fikir olmadığını, aynı zamanda maddesel şeyleri de içerdiğini söylemektedir. Ona göre kültür “elle tutulur, biçimlendirilebilir ve etkileyici” özelliktedir. Maddesel olmayan tarafları da farklı formlarda ve anlamlarda maddeler üzerinden taşınarak kitlelere ulaşır. Bunun yanında Oswell'e göre kültür sadece taşınan olgu değildir ve taşınma sırasında olanları da kapsar (Oswell, 2006'dan akt. Gürpınar, 2008:6).

Edward Burnet Tylor kültür kavramını, *“bilgiyi, imanı, sanatı, ahlakı, örf ve adetleri, kişinin mensup olduğu toplumun bir üyesi olarak kazandığı alışkanlıklarını ve bütün öteki kabiliyetlerini içeren karmaşık bir bütündür”* şeklinde tanımlarken, yine Amerikalı bir insanbilimci Clark Wissler, *“Kültür bir halkın yaşama tarzıdır”* görüşünü savunmuştur (Turhan, 1996:39'dan akt. Çakır, 2011:29-30).

Kongar (2008:19)'a göre ise en genel anlamı ile kültür, insanın yarattıklarının tümüdür. Bir bütün oluşturan kültür, ancak çözümlenme amaçları ile bölünebilir. Bu bölünme bizi maddi ve manevi kültür ayırımına götürür. İnsanın yarattığı bütün araç gereçler maddi kültüre; insanın yarattığı bütün anlamlar, değerler, kurallar manevi kültürdür.

Kültür, bireyin edindiği değerler bütünüdür. Bu değerler; alışkanlıklar, gelenek, görenek, sosyal kurallar, ahlak kuralları, sanat, inanç, vb. diğer kabiliyetleri oluşturan bilgileri kapsar. Kültür, birey toplum içindeki yapıp etmelerini onlardan edindiği bilgilerle şekillendirdiği gibi, aynı zamanda da başka bir birey için kaynak oluşturur. Bu durum kültürün birey için sosyal bir genetik/kalıt olduğunun göstergesidir. Bu bağlamda kültür; ülke, toplum ve aile gibi kurumları kapsadığı gibi sosyal kural çeşitlerini, doğru yanlış bütün düşünceleri, yemek yapım

uygulaymlarını, eğlence tarz ve araçlarını, düşünme ve yaşama şekillerini ve iletişim türlerini de kapsar (Sharma-Malhotra, 2007:79).

Kültür, kişilere diğer bireyin davranışlarını nasıl yorumlayacağı ve nasıl etkileyeceği konusunda yol gösterir. Çok genel anlamda insanoğlunun doğa ile ilgili mücadelesindeki tüm maddi ve manevi kazanımlar olarak da ifade edilebilen kültürün özellikleri şöyle özetlenebilir;

- Kültür, inançlar ve değerler gibi bir dizi anlamlar ve semboller içerir,
- Kültür olabilmesi için bir insan gurubu olması gerekir. Kültür, ona sahip olan üyeler tarafından üretilir, öğrenilir, paylaşılır ve aktarılır,
- Kültür içeriği ile onu üreten, paylaşan, yaşatan ve aktaran üyeler arasında devamlı bir ilişki ve etkileşimin olması gerekir (Gürgen, 1997:159'dan akt. Avcıkurt, 2009:108).
- Kültürün öğretileri toplumdan topluma değişiklik gösterir. Her toplumun sahip olduğu, yarattığı ve paylaştığı alışkanlıklar toplumun kültürünü oluşturmaktadır,
- Kültür kavramı hayatla ilgili soyut bir kavramdır. Özünde maddi ya da gözlenebilir bir kavram olmadığını bildiğimiz kültür, gerçeğin bir soyutlamasıdır (Oğuz, 2011:130).

Kültür, bugünden yarına oluşan bir olgu olmanın çok ötesinde binlerce yıllık birikimi beraberinde taşıyan, toplumların yaşamış olduğu ağır sarsıntılara rağmen varlığını sürdüren, bugünümüzü geçmiş deneyimlerimiz ile şekillendiren bir olgudur (Birekul, 2014:9-10). Bu nedenle kültür; bir bireyin/toplumun sahip olduğu dil, tutumlar, inançlar, teknoloji ve ekonomi, aile, arkadaşlar, gruplar, eğitim, tasarım, renk, müzik ve din bileşenlerinden oluşan değerler toplamıdır. Toplumun üyesi olan bireylerin ortak olarak sahip olduğu bu değerler sayesinde birey ve topluluk kendini tanımlamakta ve diğer bireylerden/toplumlardan kendini farklı kılmaktadır. Bu değerlerin bileşimini oluşturan değer ölçüleri, genel tavır ve davranış tarzları ile düşünce ve eğitim bilgileri ve edinimleri bireyi olduğu topluma ulus niteliğini kazandıran ve gelecek nesillere aktarılan sosyal bir sistemdir (Cemalcılar, 1999:34'dan akt. Olay, 2012:20).

Bu bağlamda kültür, sadece müzeleri, galerileri, gösteri ve sahne sanatlarını, ören yerlerini, somut kültürel kalıtı değil, somut olmayan kültürel kalıtı yani yaşam biçimini ve kentlerin yanında kırsal kesimi ve köyleri de kapsar. Kültürü oluşturan bu kapsam aynı zamanda turizm çeşitlerinden biri olan Kültür Turizmi'nin de kaynaklarını oluşturmaktadır. Çünkü "Kültür Turizmi", doğal ve tarihsel kültür varlıklarını, kültürel etkinlikleri, güncel sanat eserlerini, kültür sanayilerinin sonuçlarını, bazı sosyal-ekonomik olguları, tarihsel olanın yanı sıra günceli de kapsayarak turistik ürün biçiminde sunan bir turizm anlayışıdır. Bu turizm anlayışının iki yönü vardır;

- **Kültür Kalıtı:** Geçmişe ait olan her şey,
- **Yaşayan Kültür:** a.Gelenekler, görenekler, folklor, dinsel inançlar, mutfak, vb. yaşam kültürü; b. Çağdaş kültür ürünleri, gösteri ve sahne sanatları, yaratıcı ve kültür endüstrilerinin tüm sonuçları (Pekin, 2011:150-151).

Yaşayan kültür ya da somut olmayan kültürel kalıt terimi, somut kültürel kalıt çalışmalarının doğal bir sonucu olarak UNESCO'nun "kültür varlıklarının korunması" için yürüttüğü programlar sırasında doğmuştur. 1983 yılında ülkemizin de taraf olduğu 19 Kasım 1972 yılında kabul edilen "Dünya Kültürel ve Doğal Kalıtın Korunması" sözleşmesinde tarihi yapılar, sit alanları ve doğal çevre korunmasına yönelik çalışmalar yapılmış ve bu çalışma kapsamındaki değerler "Somut Kalıt" olarak kabul edilmiştir. 2003 yılında ise UNESCO'nun 32. Genel Konferansında ise "Somut Olmayan Kültürel Kalıtın Korunması Sözleşmesi" imzalanmıştır. Bu sözleşmeye göre Somut Olmayan Kültürel Kalıt şu şekilde tanımlanmıştır;

"Somut Olmayan Kültürel Kalıt, toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel kalıtın bir parçası olarak tanımlandıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler-ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar-anlamına gelir. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu somut olmayan kültürel kalıt, toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir; böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur." (Oğuz, 2009:53-57).

Bu sözleşmede yer alan tanıma göre somut olmayan kültürel kalıtın özelliklerinden olan etkileşim, sürekli üretim ile gelen devamlılık duygusu, kültürel çeşitlilik öğeleri, varlığının devam ettiği ülkenin kimliğinin devamlılığı ve korunması için önemli olduğu kadar, turizm açısından ele alınacak olursa; bir yörenin/bölgenin turistik çekiciliğinin artması bakımından da çok önemlidir. Zira turistin gezi için bir yeri tercih etme nedenlerinden biri gezilen yörenin/bölgenin turistik çekiciliğidir.

Turizmin kültür üzerindeki en belirgin etkilerinden biri, turizmin kendisinin kültürün bir parçası olmasıdır (Doğan, 2004:135). İnsanlığın yeteneğini ve farklı medeniyetlerin tarihini yansıtan gerek kültür kalıtları gerekse yaşayan kültür varlıkları, insanlığın ortak kalıtı olduğu gibi, doğduğu toprakların geçmişlerine ışık tutması, bugüne değin geçen zamanı, yaşam biçimleri ve beğenilerini şekillendirmesi ve tanıtması açısından da farklı kültürler tarafından merak uyandıran değerlerdir. Bu yönü ile kültürel varlıklar turizm için önemli bir ürün niteliği taşımanın yanısıra turizm çeşitlerinden biri de olmuştur. Kültürün ve kültürel varlıkların bir turizm çeşidi olarak adlandırılması “*Kültür Turizmi*”dir. Kültür turizmi; Richard (1997) tarafından yapılan kavramsal bir tanımı ile;

“İnsanların kültürel ihtiyaçlarını tatmin etmek üzere, yeni bilgi ve deneyim elde etme arzusuyla, sürekli yaşadıkları yerler dışındaki bölgelere seyahat etmeleri ile gerçekleşen turizm olayıdır” (Christou, 2005:6’den akt. Özer, 2012:51). Mehrhoff, ise kültürel turizmi, “ziyaretçilerin gittikleri yerlerdeki tarihi ve bir ulusa ait değerleri görmesi ve tatması” olarak tanımlamıştır (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002: 188).

UNWTO kültürel turizmi; “*eğitim, sanat, festival ve etkinliklere katılma, anıt ve siteleri ziyaret etme, doğa veya folkloru inceleme ve dini ziyaret gibi kültürel isteklendirmelerle kişilerin hareket etmesi*” olarak tanımlamaktadır. Kültürel turizm kapsadığı unsurların açısından geniş bir yelpazeye sahip bir turizm türüdür. Kültürel turizmin kaynağı gerçekleştirildiği yörenin/bölgenin tavır, inanç, fikir, davranış ve yaşayış biçimleri, sanat eserleri, el sanatları, diğer kültürel değerlerdir ve bu değerler bir turistik ürün olarak yerli/yabancı ziyaretçilere sunulmaktadır. Kapsadığı unsurlar açısından bireyin turizm etkinliğinde etkin olarak yer almasını sağlayan kültürel turizm diğer turizm türleri ile farklılık göstermektedir. Bireyin bir olay ya da durum içinde etkin olabilmesi için içinde bulunduğu durum ya da olayı bilmesi gerekir. Bu nedenle kültür turizmi sadece eğlenme ve dinlenmenin ötesinde öğretici bir turizm

şeklidir denebilir. Bu açıdan ele alınırsa, kültürel turizm sadece mekan ve anıtların ziyareti değil, ziyaret edilen alandaki yaşam tarzının öğrenilmesidir (Richard, 2001:7 ve Aliğağoğlu 2004:51'den akt. Çetin, 2010:182). Kültürel turizminin katkılarını maddeler halinde özetleyecek olursak;

- Turist deneyimlerine artı değer kazandırır,
- Modern turizm tüketim kalıplarına uyar ve sürekli tatmine yol açan yeni ürünleri/deneyimleri araştırır.
- Gelişen turizm pazarının bölümlere ayrılmış taleplerini karşılayan farklı bir turizm ürününün geliştirilmesine katkıda bulunur.
- Güneş-deniz ve kum kaynaklarının dışında geriye kalan yeni gidilecek yerler için farklı bir bakış açısı yaratır.
- Turizmin mevsimlik problemlerini çözmek için daha aktif tatilleri, daha çevreci etkinlikleri, kısa süreli gezileri, iş gezisi yapanlara artı değer yaratan seyahatleri önermektedir (Dinçer ve Ertuğral, 2000:70).

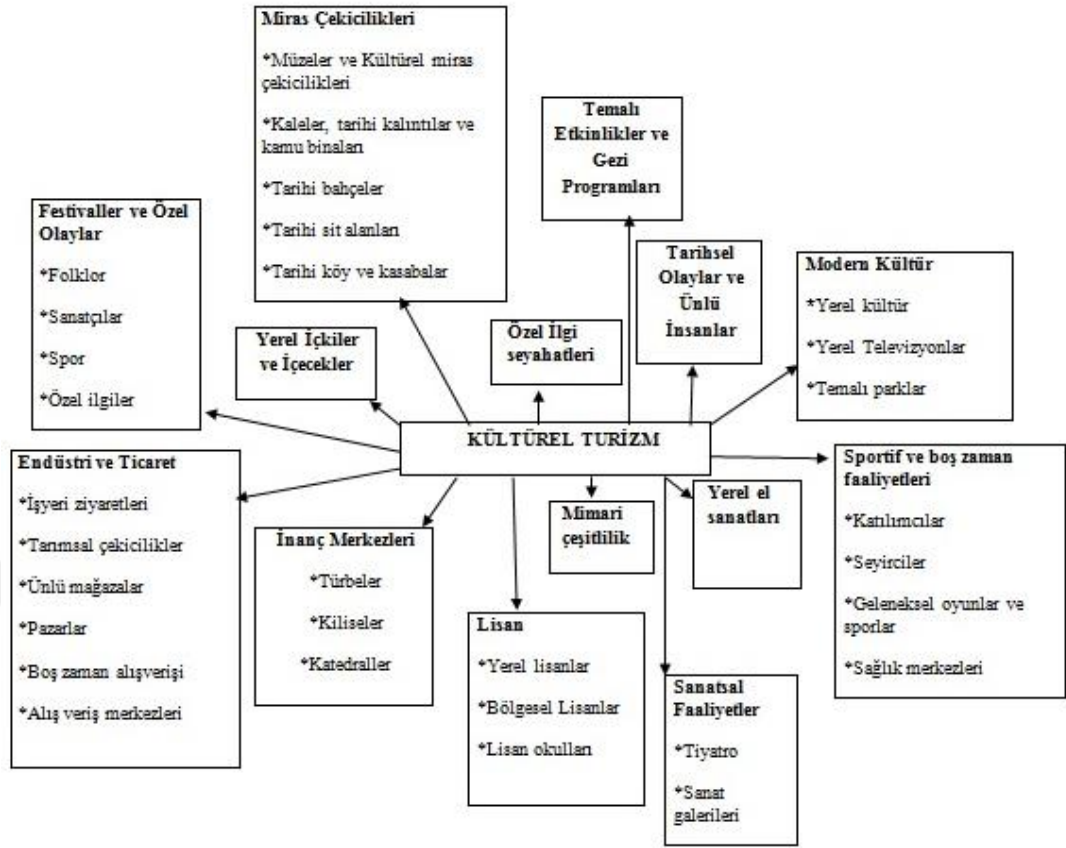
Kültürel turizm hareketlerine katılan turistlerin karakteristik özellikleri de tatil turizmine katılanlara göre oldukça farklılık göstermektedir. Konu ile ilgili olarak Kanada ve Amerika'da yapılan bir çalışmada kültürel turistler (Silberberg, 1995: 363'den akt. Kızılırmak ve Kurtuldu, 2005:103-104);

- Tatil turizmine katılanlara göre gelir düzeyleri daha yüksektir ve tatil süresince daha fazla harcama yapmaktadırlar,
- Gezi sırasında geceleme süreleri daha uzundur,
- Konaklama tercihleri olarak otel ve moteller daha çok tercih edilmektedir,
- Alışveriş daha fazla yaparak harcama miktarları diğer turistlere göre daha fazladır,
- Gidilen yörede yaşayanlara göre eğitim düzeyleri daha yüksektir,
- Seyahate katılanlar arasında kadınların oranı erkeklere göre daha fazladır,
- Kültürel seyahatlere katılanlar orta yaş ve üzeri gruptadırlar (Silberberg, 1995: 363).

Kültürel turizmin gelişmesine etki eden birçok etken bulunmaktadır. Bunlar;

- Kültürel turistlerin eğitim düzeylerinin yüksek olması nedeniyle, insanlar katılacakları seyahatlerde daha fazla bir Şeyler ğrenme arzusu içindedir,
- Kültürel turizm, katılımcılara pozitif düşünce gücü sağlar,
- Kültürel turizmin yeni formlarının gelişimi,
- İnsanların medya aracılığı ile kültürel turizm olanaklarının farkına varması,
- Kültürel turizm ile ilgili olarak özel sektör ve gönüllü kuruluşların yapmış olduğu pazarlama etkinlikleri (Swarbrooke, 1997: 232).

Şekil 1’de görüldüğü üzere kültürel turizm kaynakları tarihsel olaylar ve ünlü insanlar, modern kültür, geleneksel yiyecek ve içecekler, kalıt çekicilikleri, festival ve özel olaylar, sanayi ve tecim, inanç merkezleri, dil, mimari çeşitlilik, sanatsal ve sportif etkinliklerden oluşmaktadır. Bu kaynaklar aynı zamanda bölgenin çekiciliğini arttırmakta ve turist girdisini yönlendirmektedir. Kaynakların zenginliği ve varlığının korunması turizm etkinliğini arttıracadığı gibi, buldukları bölge halkı ve ziyaretçiler için arasında bağ kurmalarını sağlayacak değerlerdir.

Şekil 1. Kültürel turizm kaynakları, (Gerry, 2001:3'den akt. Kızırmak ve Kurtuldu, 2005:102).

Kültürel turizmini oluşturan unsurlar aynı zamanda kalıt turizmini de oluşturan unsurları da içermektedir. Ancak kültür turizmi geçmiş ve geleceği içeren geniş bir zaman dilimiyle ilişkilirken; kalıt turizmi daha çok geçmiş ile ilişkilendirilmektedir. Kalıt turizmi geçmişten günümüze aktarılan kültürel öğelerin bir turistik ürüne dönüşmesindeki katkısı ile sürdürülebilir turizm için tamamlayıcı bir rol oynamaktadır. Bu iki turizm şeklinin ilkeleri açısından birbirinden uzaklaşması, çevresel ve kültürel değerlerin umursanmadığı bir tüketim yaklaşımının oluşmasına neden olacaktır.

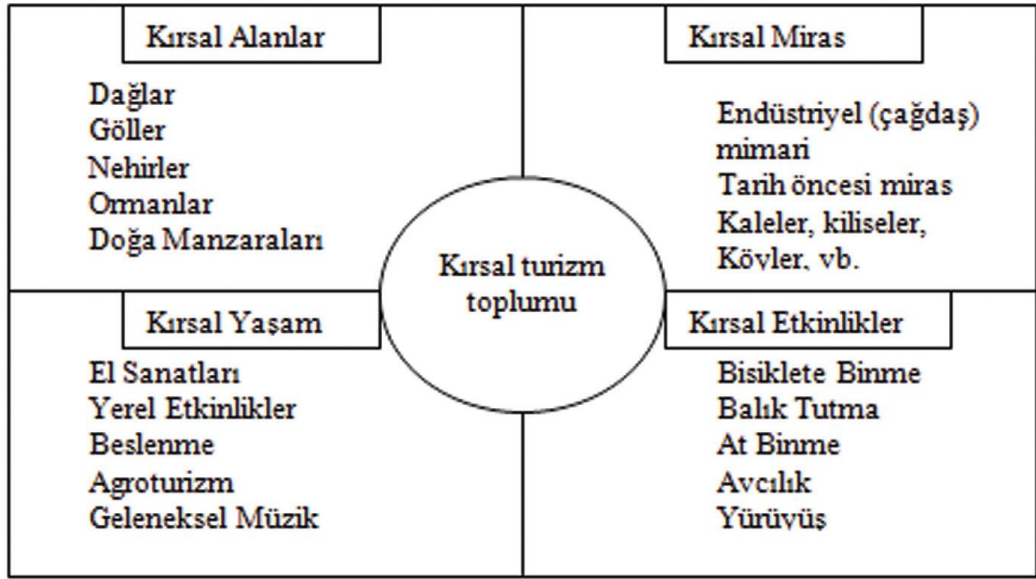
Kültürel turizm, kırsal turizm arzı ile iç içe geçmiş olan bir seçenekli turizm türüdür. Doğal ve tarihi kültürel varlıkların bulunduğu bölgelere yapılan kültürel turlar, doğrudan doğa içinde gerçekleştirmelerinden ötürü, kırsal turizm kapsamında da değerlendirilmektedir (Kodaş ve Eröz, 2012:169). Avrupa Birliği tarafından yapılan çalışmalarda kırsal turizm "Tarımsal ya da yerel değerlerle iç içe bulunarak hoşça zaman geçirmek amacıyla olan turistlere, beklentileri doğrultusunda konaklama, yiyecek, içecek ve diğer hizmetleri veren küçük ölçekli işletmelerin yer

aldığı küçük yerleşimlerde gerçekleştirilen etkinlikler bütünü” olarak tanımlanmaktadır (European Commission, 1999:151).

Kırsal turizm, kentsel bölgelerde ikamet etmekte olan insanların; ikamet ettikleri bölgelerden dinlenmek eğlenmek öğrenmek amacıyla kırsal yöreyi ziyaret etmeleri ve bu ziyaretleri sonucunda maddi gelir getirici bir takım etkinliklerde bulunmalarıyla kırsal bölgelere destekleri sonucunda gerçekleşen, aktiviteler bütünüdür. Kırsal turizm sadece köy gezileri, çiftlik gezileri ya da bu tip etkinliklerden meydana gelmez. Aynı zamanda yöresel yemeklerin, el sanatlarının, gelenek ve göreneklerin yaşatılmasını sağlamak, tanıtmak için yapılan etkinlikler de kırsal turizm içerisinde karşımıza çıkmaktadır. Bu turizm türünde önemli olan, doğal dokunun ve kültürel yapının bozulmadan yerli ve yabancı turiste sunulmasıdır. Kırsal Turizmin kavramının kapsamı, kırsal alanlardaki tüm turizm etkinliklerini kapsamaktadır (Uçar, 2010:14-15).

Uzmanlar tarafından kırsal turizmin kapsamı hakkında ortak bir görüşe varılamaması, kaynaklarda çiftlik turizmi, yayla turizmi, eko-turizm, köy turizmi, vb. isimlerin yer almasına ve kavram karmaşasına neden olmaktadır. Dünya turizm kaynaklarında Kırsal turizm bazı tanımlarda, *“daha çok çiftliklere ve doğaya yönelik olarak yapılan, turistlerin çiftlik gezme, balık tutma, ata binme, dağ yürüyüş /uzun ve zorlu yürüyüş vb. etkinliklere katıldıkları turizm türü”* olarak; bazı tanımlarda da, *“kırsal alanlardaki tüm turizm etkinlikleri”* olarak değerlendirilmiştir (Esengül, Akça ve Sayılı, 2001:31’den akt. Özkan, 2007:86-87). Her iki tanımda da yer alan öğelere göre özet olarak, Kırsal turizminin merkezini toplum; bileşenlerini ise kırsal alanlar, kalıt, yaşam ve o alanda ki etkinlikler oluşturmaktadır diyebiliriz (Şekil 2).

Şekil 2. Kırsal Turizm Bileşenleri (Soykan, 2006:73'dan akt. Çeken, Dalgın ve Çakır, 2012:12).

Bu bağlamda Kırsal turizm, tarımsal ya da çiftlik turizminin yanısıra kırsal alandaki tüm turizm etkinliklerini kapsayan ve sürdürülebilirlik yaklaşımından hareketle, kırsal alanların ekonomik ve sosyal yönden gelişimine katkı sağlamasıyla gelişmekte olan bir turizm çeşididir. Kırsal turizmi tercih eden turistler yörenin tarımsal üretim, doğal ve tarihsel özelliklerinin yanı sıra yerel kültürünü de tanımak istemektedir. Bir bölgenin yerel kültürünü oluşturan kaynakların başında da yöresel el sanatları gelmektedir (Etikan ve Çukur, 2011:1).

Kültür, turizmin motoru; kültür turizmi ise turizm sektörünün temelini oluşturmaktadır. Kültürel turizmin getirisi olan kültürel ekonomi, kültürel bellek/kalıt üzerinde gelişmektedir (Özdemir, 2012:16-17). Kültürel turizmin kaynaklarından biri olan el sanatları somut olmayan kültürel kalıt içinde yer almaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı tanımına göre Somut olmayan kültürel kalıt, *“Sözlü anlatımlar, sözlü gelenekler, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, tören ve festivaller, halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar, el sanatları geleneği gibi kültürel ürünleri ve üretim süreçlerini ifade eden kavramdır”* (www.kultur.gov.tr, [01.12.2013]).

UNESCO'nun 17 Ekim 2003 tarihinde 32. Genel Konferansı'nda kabul edilen “Somut Olmayan Kültürel Kalıt Sözleşmesi”nde kavram tanımı ve özellikleri şu şekilde yapılmıştır. “Yaşayan Kalıt” olarak da bilinen somut olmayan kültürel

kalıt nesilden nesle aktarılan uygulamalar, sunumlar, bilgi ve becerilere karşılık gelmektedir. Topluluklara kimlik duygusu ve devamlılık duygusu sağlar, yaratıcılığı ve sosyal refahı teşvik eder, gelir yaratır. Geleneksel bilgi olarak anılan bilginin büyük kısmı sağlık hizmetlerine, eğitime ve doğal kaynaklar sisteminin yönetimine bütünleşmiş edilebilir bilgidir. “Somut olmayan kültürel kalıt”, özellikle aşağıdaki alanlarda belirir:

- Somut olmayan kültürel kalıtın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar;
- Gösteri sanatları;
- Toplumsal uygulamalar, ayinler ve şöenler;
- Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar;
- El sanatları geleneği (<http://unesco.org.tr>, [03.12.2014]).

Kültürel turizmin önemli kaynaklarından biri olan el sanatları ürünleri korunma, örtünme, boş zaman değerlendirme gibi gereksinimlerle doğmuş insanın varoluşu ile başlayan kültür kalıtlarındanndır. İnsani ihtiyaçları karşılamak amacı ile üretilmiş el sanatları ürünleri zamanla estetik kaygılarla şekillenerek sadece zanaat olmaktan çıkmış, sanatsal olma özelliği kazanmıştır. El sanatları üretildiği yörenin/toplumun coğrafi ve kültürel özelliklerini, beğeni, duygularını yansıtmaları bakımından da kimlik niteliğindedir. Zira kültür turizminin gerçekleşmesinde en önemli etken, turistik etkinlik gerçekleştirilen yörenin/bölgenin sahip olduğu değerlerle tanınmasıdır. Bir bölgenin değerlerini oluşturan yapı ise o bölgede/yörede doğmuş ve devam etmekte olan yani oranın kimliğini yansıtan gelenek-görenekler, mimari yapı, tarihi mekanlar, yaşam tarzı, alışkanlıklar, destan ve inanışlar ile bu değerlerin yansıtıldığı el sanatları ürünleridir.

Türk plastik sanatları arasında hem güzel hem de faydalı parçalardan oluşan el sanatlarının önemli bir yeri vardır. Toplumun estetik değerlerinin yansıtıldığı, kişinin artistik çalışmalarının sergilendiği hem iş hem de bir uğraş olan bu dalda zanaatçının, ustanın, sanatçının amacı, günlük ve tören eşyaları yapmak, bu eşyaları süslemek, kazanç sağlamak, tabiattaki güzellikleri yansıtmak, iç dünyalarını aktarmak ve bazı mesajlar vermektir (Barışta, 1988:7).

El sanatı ürünü geleneksel bilginin kullanılması ve hammaddenin çeşitli uygulamalar ile işlenmesiyle meydana gelmektedir. El sanatları ürünlerini hammaddelerine göre de sınıflandırmak mümkündür dolayısıyla kullanıldıkları hammaddeye göre yedi grupta incelenebilmektedir. Bunlar;

1. Hammadde olarak lif işleyen el sanatları

- a. Hayvansal Lifleri (yün, tiftik, deve yünü, tavşan yünü, keçi lifleri, ipek vb) işleyen el sanatları; hazırlama sanatları, halıcılık, kilim ve benzeri yaygılar dokuma, örgü isleri, mekikli dokumacılık, keçecilik, kolan dokuma, mutaf isleri, oya isleri, işlemler
- b. Bitkisel Lifleri (pamuk, keten, kenevir, jüt vb) işleyen el sanatları; Dantel örme, kolan dokuma, mekikli dokumacılık, bükümlü malzeme yapımı, yazmacılık.
- c. Kimyasal lifleri işleyen el sanatları

2. Hammadde olarak ağaç (fındık, kestane, ceviz, çam, ıhlamur, şimşir vb) işleyen el sanatları; el sanatlarıyla ilgili araç yapımı, tarım araçları yapımı, kullanım eşyası ve aksesuar yapımı, mimari eleman yapımı, mutfak araçları yapımı, savaş araçları yapımı, müzik araçları yapımı.

3. Hammadde olarak taş işleyen el sanatları; Değersiz taşları işleyen el sanatları; mimari eleman (taş) işlemeciliği, tarımda kullanılan araç yapımı, süs taşları işlemeciliği, kullanım eşyası ve aksesuar yapımı, mermer işlemeciliği.

4. Hammadde olarak toprak işleyen el sanatları; mutfak araçları yapımı, ısınma araçları yapımı.

5. Hammadde olarak maden işleyen el sanatları; Hayvan koşumu ve donanımıyla ilgili araç yapımı, savaş araçları yapımı, mimari eleman yapımı, müzik araçları ve aksesuarları yapımı, diğer kullanım eşyası yapımı, mutfak araçları yapımı, muhafaza ve taşıma araçları yapımı, hamam takımları ve temizlik araçları yapımı, ısınma ve ısıtma araçları yapımı, çay kahve takımları yapımı, turistik ve hediyelik eşya yapımı, mimari eleman yapımı, müzik araçları yapımı, kapı pencere donanımı ve mobilya aksesuarı yapımı, cam işleyen el sanatları

6. Hammadde olarak deri ve hayvansal artıkları işleyen el sanatları;

- a. Deri işleyen el sanatları; hayvan koşum takımları yapımı, müzik araçları yapımı, giyim eşyası yapımı, günlük kullanım eşyası ve aksesuar yapımı, kürk ve post yapımı, ciltçilik, tarım araçları yapımı, mobilya, gölge oyunu tipleri yapımı.
- b. Boynuz ve kemik kullanan el sanatları; sap yapımı, kullanım eşyası, aksesuar yapımı, müzik ve haberleşme araçları yapımı.
- c. Deniz hayvanı artıklarını işleyen el sanatları; sap süslemeciliği, mobilya ve aksesuar süslemeciliği, günlük kullanım eşyası süslemeciliği, aksesuar yapımı, mimari eleman süslemeciliği, takı, biblo yapımı.
- d. Tüy ve telek kullanan el sanatları; müzik, savaş araçları, yazı takımları yapımı.

7. Hammadde olarak ince dallar, sapsar ve ağaç şeritleri işleyen el sanatları; Sepet örücülüğü, mobilya, günlük kullanım eşyası yaygı, yapımı (Arlı, 1990:10).

El sanatları; temelde insani ihtiyaçları giderme ihtiyacından kaynaklanan, basit araçlarla yapılabilen, genelde doğada kolay bulunan ya da artık malzemelerin değerlendirildiği, yoğun emek ve yaratma becerisi gerektiren bir alandır. Tüm bunların yanı sıra ortaya çıkan ürünün işlevsel, estetik ve ekonomik olması beklenmektedir. Bu alanda üretildiği yöre/bölgenin doğa, tarih, kültür özelliklerini vurgu yapılarak ya da ön plana alınarak üretilmiş olan ürünler ise hediyelik ve turistik eşya pazarlarında turistlere sunulmaktadır (Kayabaşı ve Erdoğan, 2002:1).

Hangi amaçla olursa olsun turist bir yöreyi/ülkeyi ziyaret ettiğinde gezme, yeme, içme, konaklama, günlük alışverişin yanı sıra, geldiği yörede/ülkede bulunmayan, ziyaret ettiği yerin karakteristik özelliklerini ve çizgilerini taşıyan, otantik değeri olan, kolay taşınabilir ve işlevsel, tercihen kolay taşınabilir bir ürünü yani turistik hediyelik eşyayı ülkesine götürmek ister. Bu tür özellikler ise ancak el sanatı ürünlerinde bulunur. Bu bakımdan el sanatı ürünleri, turistik hediyelik eşya kavramına tam anlamı ile uyan objelerdir (Arlı, 1990:66). El sanatları ürünlerinin turistlere pazarlanması turist için eşsiz bir deneyim, çekicilik, özgünlük anlamına gelmekte, ülke ve bölge açısından ise turist girdi oranını yükselterek gelir

sağlamakta, usta-çırak ilişkisinin sürekliliği, geleneksel mesleklerin yaşatılması, bilgi ve becerilerin kuşaklar arasında aktarılması sağlanmaktadır (Öter, 2010:178).

Bunlara ek olarak el sanatları ürünlerinin turistik hediyelik eşya olarak üretilmesi ve satışının yapılması yöre halkı ve ülke ekonomisi için önemli bir maddi kaynaktır. Bu maddi kazanç bireylere iş olanağı yaratarak, kayıtlı ya da kayıt dışı işsizliğin önüne geçilebilir. Kendi memleketinde yaşamını sürdürebilecek ve standartlarını oluşturabilecek yeterlilikte kazanç sağlanması ile aşırı göçler engellenebilir. Yöre halkının sosyal, psikolojik durumunun ve yaşam standartlarının iyileşmesi bakımında olumlu etkisi olacaktır.

Turistik hediyelik eşyanın ülke kalkınmasına katkısı ile ilgili bir başka yönü ise bir tecim ürünü olarak ihracatı ve ithalatı ile ilgilidir. 2007-2008 Yılları arasında Dünya genelinde hediyelik eşya ihraç edilen ürünler ve dolar bazında ihraç miktarları Çizelge 2’de gösterilmiştir.

Çizelge 2. 2007-2008 Yılları arasında Dünya genelinde hediyelik eşya ihraç edilen ürünler ve (bin) dolar bazında ihraç miktarları(<http://www.ibp.gov.tr>, [15.07.2013]).

ÜRÜN ADI	2008	2009	2010	Başlıca Pazarlar
Ağaçtan Çerçevesel (Resim,Fotoğraf, Ayna vb. için)	1.451	1.574	2.145	Libya, Türkmenistan, Rusya
Ağaç İşlemciliği ve Kakma Ağaç Biblolar, süs Eşyaları	1.819	1.192	1,299	Rusya, Irak Hindistan
Örgüden, Örülmeye Elverişli Maddelerin Benzeri Ürünlerinden Yapılmış Ürünler	454	-	305	Azerbaycan, İsviçre, İsrail
Düğümlü, Sarmalı Halılar, Yer Kaplamaları	132.313	115.411	139.325	ABD, Japonya, Fransa
Kilimler	6.892	6.002	7.047	Fransa, ABD, Irak
Yapma Çiçek, Yapraklı Dal,Meyve vb. Aksanı	744	379	714	Libya, İtalya, Irak
Seramikten Heykelcikler ve Diğer Süs Eşyası	2.456	2.000	2.946	Kuzey Kıbrıs, Irak, Avustralya
El İmalatı Kurşun Kristalden Cam Eşya	78	92	119	Libya, Kuzey Kıbrıs, ABD
El İmalatı Kurşun Kristalden Sofra Eşyası	5.515	4.574	3.080	Fransa, Danimarka, İspanya
Gümüş Mücevher	75.447	68.540	84.329	ABD, Almanya, BAE
Kıymetli Metaller ve Kaplamaları Kuyumcu Eşyası	5.806	4.886	2.575	ABD, Romanya, İsrail
Taklit Mücevher Eşyası	12.669	13.576	14.427	Almanya, İtalya, İngiltere

Bakırdan Ev ve Mutfak Gereçleri, Sağlığı Koruyucu Eşya vb. Aksamı	3.956	3.877	3.690	ABD, İtalya, Finlandiya
Bakırdan Diğer Eşya	13.710	11.375	14.060	ABD, Suudi Arabistan, Almanya
Adi Metalden Elektrikli Olmayan Zil, Çan, Heykelcik, Süs Eşyası	10.393	6.742	7.230	Almanya, ABD, İngiltere
İşlenmiş Fildişi; Kemik, Bağa, Boynuz Mercan, Sedef ve Mamulleri	242	3	12	Irak, Azerbaycan, ABD
İşli, Yontmaya Elverişli Bitki Mineral Madde, Parafin, Reçine, Stearin vb.' den Eşya	352	296	239	Özbekistan, Hindistan Kazakistan,
Pipolar, Puro ve Sigara Ağzıkları vb. Parçaları	2.280	1.796	1.962	ABD, Irak, Cezayir
Saç-Süs Tarakları	196	133	337	Rusya, Estonya, Cezayir
Tamamen Elle Yapılmış Tablo Resim ve Kolajlar, Dekoratif Pano vb.	952	1.939	2.664	Libya, BAE, İsviçre
Toplam	277.725	244.654	288.490	

Çizelge 2’de görüldüğü üzere, Türkiye’nin hediyelik eşya yıllık dış ticaret hacmi yaklaşık 627 milyon dolardır. El sanatları ve hediyelik eşya ihracatı ise, 2010 yılında bir önceki yıla göre % 18 artış göstererek 288 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracat içinde en önemli ürün grubu, 139 milyon dolarlık ihracatla el halıları; ikinci grup ise 84 milyon dolarlık ihracatla gümüş mücevherdir. Halılar için en önemli ihraç pazarı ABD, Japonya ve Fransa’dır. Gümüş mücevherler için ise ABD, Almanya ve Birleşik Arap Emirlikleri en önemli ihraç pazarı olmuştur (OKA, 2012:110).

T.C. Ekonomi Bakanlığı İhracatı Geliştirme Müdürlüğü Maden, Metal ve Orman Ürünleri Daire Başkanlığı 2012 Yılı Raporu Verilerine göre Türkiye’nin hediyelik eşya ithalatı 467.552 bin dolardır. Hediyelik eşya ihracatımız ise toplam 335.273 bin dolar düzeyindedir (Sarıçay, 2012:44). Bu bağlamda, ülkemizde hediyelik eşya konusunda yöresel izler taşıyan, yeknesaklıktan uzak, yenileştirilmiş, kaliteli, çekiciliği yüksek, günümüz beğeni ve tercihleri de göz önüne alınarak üretilmiş, ihracata yönelik ürünlerin üretilmesi ve pazarlanması gerekliliği açıkça görülmektedir.

2.3. Yenileşim (İnovasyon) Kavramı

İngilizcede tam karşılığı olmayan bu nedenle Türkçede de tam olarak çevrilemeyen ve içine yaratıcılık barındıran “inovasyon”² kavramı, kolay anlaşılması için genellikle “yenilik” ya da “yenilikçilik”, “öncü”, “ilk”, “ilkçi”, “reformcu”, “icat”, “icat edici”...vb. olarak ifade edilmektedir (Kavrakoğlu, 2006:168 ve Elçi, 2007:XV). Ancak Arslan (2014:16)’a göre, inovasyon icat etmek ya da buluş yapmak tanımlarını karşılamamaktadır. Çünkü icat edilmiş bir metanın inovasyon olabilmesi için icattan yararlanılması gerekmektedir. İcat edenin icat etmesinden, tüketicinin de tükettiği şeyden yararlanması, bundan fayda elde edilmesi gerekmektedir. Örnek olarak icat edilmiş olan cep telefonları tüketiciye sunulmamış ise bu sadece yerinde sayan bir icattır.

TDK’da “yenileşim” olarak tanımlanan inovasyon, Latince “innovatus” sözcüğünden türemiştir (www.tdk.gov.tr [04.02.2013]). Toplumsal kültürel ve idari ortamda yeni yöntemlerin kullanılmaya başlanması anlamına gelmektedir. Bir başka tanımla yenileşim, ekonomik ve toplumsal değer yaratmak için ürünlerde, hizmetlerde ve iş yapış yöntemlerinde yapılan değişiklik, farklılık ve yeniliklerdir. Yenilik, yenileme, yenilikçilik gibi sözcüklerle tanımlanan yenileşim Elçi (2007:1)’ye göre yeniliğin kendisinden çok sonucunu; farklılaştırma ve değiştirmeye bağlı ekonomik ve toplumsal bir sistemi ifade etmektedir. Schumpeter (1934:66)’da, ekonomik yenileşimi;

- Tüketicilerin daha önce alışkın olmadığı yeni bir ürünün ya da bir ürünün yeni bir halinin piyasaya tanıtımı,
- Bilimsel yeni bir buluşla ortaya çıkan ve bir malı tecimsel olarak yeni bir yolla tutabilerek var olabilen yeni bir üretim metodunun tanıtımı,
- Daha önce, söz konusu ülkede, bu sektörde daha önce hiç girilmemiş ve daha önce var olmayan yeni bir piyasanın açılması,
- Daha önce var olmayan yeni bir hammadde ya da yarı-ürün kaynağının piyasaya tanıtımı,

---

²“ Muğla İlinde Turistik Hediye Eşyanın Kültür Turizmine Katkıları ve Sürdürülebilirliği” başlıklı bu çalışmada inovasyon kelimesi için TDK (www.tdk.gov.tr [04.02.2013])’da sözlüğü kılavuz alınmış ve kelime karşılığı olarak “yenileşim” seçilmiştir.

- Yeni bir tekelci pozisyonunun yaratılması ya da bir tekelci pozisyonunun bozulması gibi, herhangi bir sektörde, yeni bir örgütün icra edilmesi olarak tanımlamıştır (Baykal, 2007:23).

Yenileşim çoklukla hali hazırda mevcut olan öğelerin ya da bilgi birikiminin farklı bir şekilde kombine edilmesi sonucu ortaya çıkan yeniliklerdir. Bir diğer önemli nokta yeniliklerin muhakkak ekonomik ve/veya sosyal bir değer yaratması gerektiğidir. Aksi halde dünyanın en iyi ve en yeni fikri olsa dahi, tecimsel veya sosyal bir değer yaratmamışsa bundan yenileşim olarak söz etmemiz mümkün değildir. İki temel unsur göstermektedir ki yenileşim, yepyeni bir fikrin/bilginin ortaya çıkmasından, tecimselleştirilmesine ve kullanıcılara sunulduktan sonra alınan geri dönüşlerin firma içindeki ve dışındaki etkinliklere yansıtılmasıyla devam eden sürekli ve dinamik bir döngüdür (Öztürk, 2009:72).

Yenileşim iki şekilde gerçekleştirilebilir. Bunlardan birincisi, belli bir konuya derinlemesine dalmak, araştırmak ve yeni bir bilgi yaratmak anlamına gelen “dikey bilgi”; ikincisi ise, başka alanlarda yapılanlardan esinlenilerek yenilik yapmak anlamına gelen “yatay bilgi”dir. Yenileşim deyince akla ilk gelen yeni bir üründür ancak tamamen yeni bir ürün geliştirmek kolay değildir fakat var olanın üzerinde çalışmak daha kolaydır (Kavrakoğlu, 2006:168-196).

Oslo Kılavuzu’nda “yenileşim”; mevcut özellikleri veya öngörülen kullanımlarına göre yeni ya da önemli derecede iyileştirilmiş bir mal veya hizmetin ortaya konulmasıdır. Bu kılavuzda ürün yenileşimi, süreç yenileşimi, pazarlama yenileşimi ve organizasyonel yenileşim olmak üzere 4 çeşit yenileşimden bahsedilmektedir.

- **Ürün yenileşimi**, mevcut özellikleri veya öngörülen kullanımlarına göre yeni ya da önemli derecede iyileştirilmiş bir mal veya hizmetin ortaya konulmasıdır. “Ürün” terimi hem mal hem de hizmetleri kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Ürün yenilikleri, hem yeni mal ve hizmetlerin tanıtımını hem de mevcut mal ve hizmetlerin işlevsel veya kullanıcı özelliklerinde yapılan önemli iyileştirmeleri içermektedir. Tasarım ürün yenileşiminin geliştirilmesi ve

uygulanmasının tamamlayıcı bir parçasıdır. Ancak bir ürünün işlevsel ya da öngörülen kullanımlarında önemli bir değişiklik getirmeyen tasarım değişiklikleri ürün yenileşimi değildir (OECD, Oslo Kılavuzu, 2005:51-52).

- **Süreç yenileşimi**, yeni veya önemli derecede iyileştirilmiş bir üretim veya teslimat yönteminin gerçekleştirilmesidir. Bu yenilik, uygulamalar, teçhizat ve/veya yazılımlarda önemli değişiklikleri içermektedir (OECD, Oslo Kılavuzu, 2005:53).
- **Pazarlama yenileşimi**, ürün tasarımların veya ambalajlaması, ürün konumlandırılması, ürün tanıtımı veya fiyatlandırılmasın da önemli değişiklikleri kapsayan yeni bir pazarlama yöntemidir. Pazarlama yenilikleri, firmanın satışlarını artırmak amacıyla, müşteri ihtiyaçlarına daha başarılı şekilde yanıt vermeyi, yeni pazarlar açmayı veya bir firma ürününü pazarda yeni bir şekilde konumlandırmayı hedeflemektedir (OECD, Oslo Kılavuzu, 2005:53).
- **Organizasyonel yenileşim**, Yeni çalışma ve iş yapış yöntemlerinin geliştirilmesi ve/veya uyarlanarak kullanılması ile bir firmanın rekabet gücünün yükseltilmesini ifade eder (OECD, Oslo Kılavuzu, 2005:53).

Bu yenileşim çeşitlerine ek olarak, radikal yenileşim, iş modeli yenileşimi ve deneyim yenileşimi sayılabilir.

- **Radikal yenileşim**; yapılması en zor olan yenileşim çeşididir. İlk kez ortaya çıktığı ve daha önce olmayan bir yeniliği ifade ettiği için bu ismi almıştır.
- **İş modeli yenileşimi**; rakiplerinden farklı bir iş yapma modeli geliştirmek için yapılan yeniliği kapsar.
- **Deneyim yenileşim**; deneyim tasarımcılığı ile şekillenen bu yenileşim çeşidi, insanlara farklı anlar yaşatmak amacı ile ürün veya hizmetlere yedirilmiş çeşitli deneyimleri kapsar (Keskin, 2013:18-21).

Yenileşim süreci, bilginin ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştürülmesi olarak tanımlanır. Bu nedenle de uygulamalar, ekonomik ve sosyal süreçlerin oluşturduğu bir bütündür. Bireylerde ve toplumda değişime olan istek, yeniliğe

açıklık ve girişimcilik ruhuyla özdeşleşen bir kültür gerektirir (inovasyon.com, 2009'dan akt. Vatan, 2010:29).

Yenileşimdeki artış aşağıdakileri mümkün kılmaktadır;

- Yeni tüketici ihtiyaçlarını karşılamak,
- Ürün ve hizmet yelpazesini genişletmek,
- Ürün ve hizmette mevcut kalite ve güvenilirliği arttırmak,
- Yeni pazarlar kazanmak,
- Çevresel zararı azaltmak,
- Üretim esnekliğini arttırmak,
- Ücret, hammadde ve enerji dahil olmak üzere maliyetleri azaltmak,
- Tecim ve ürün çeşitliliğinde performansı arttırmak (Tomala ve Senechal, 2004:281).

Eren (1982:26)'e göre yenileşim etkinliğinin başarı ile sonuçlanması için yenileşimin planlanmasında, uygulanmasında ve kontrolünde dikkate alınması gereken bir takım ilkeler olduğu belirtmektedir. Bunlar;

- İşletmenin devamlı ve başarılı olması için yenileşimin gerekliliği ilkesi,
- Araştırma-Geliştirme etkinliklerinin yenileşimle karıştırılmamasını içeren ayırma ilkesi,
- Her yenileşim etkinliğinin belirli bir kar hedefine yöneldiği kâra ve kazanca yönelme ilkesi,
- Yenileşimin devamlı şekilde sürdürülmesini gösteren yenileşimin dinamikliği ilkesi,
- Yenileşimin bilinmeyen ve o ana kadar uygulanmayan köklü değişimlerle ilgili olma ilkesi. Bu da radikallik ilkesidir,
- Toplumun hazır ve ona en çok ihtiyaç duyduğu zamanlarda yapılması gerektiğini belirten yenileşimin zamanlama ilkesi,
- Yenileşimin çok yönlülüğü ilkesi,
- Yenileşim için bütçede ek kaynak ayrılmasını gösteren kaynak bulma ilkesi,

- Başarılı olup olmayacağı anlaşılan projeleri önceden kestirebilmeyi belirten erken seçenек eleme ilkesi,
- Yenileşimin planlı olması ve kabul görmesi ilkesi veya belirli koşullarda reddedilmesi ilkesi (Adıgüzel, 2012:51-52).

Özetle “yenileşim”; günümüz rekabet toplumunda, yeni ürün, hizmet ve yöntemlerin bilgiye dayalı olarak geliştirilmesi ve bunun da tecimsel gelir elde etme amaçlı olarak desteklenmesi anlamına gelmektedir. Geliştirilen ürün, hizmet ve yöntemlerin yarattığı değerler sonucunda üretici, kazandığı rekabet gücü ile pazar payını artırma ve karlılığını sürekli kılma olanağı yakalayacaktır (Dulupçu, 2007:8).

Yaratıcılık, farklılığa açık olma ve tasarım kavramları ile doğrudan ilişkili olan yenileşim konusu el sanatları açısından ele alındığında dikkat edilmesi gereken nokta ürünün yeniliğe tabi tutulurken, yozlaştırılmamasıdır. Özellikle unutulmaya yüz tutmuş el sanatları ürünlerinin canlandırılması konusunda dile getirilen “yenilik” arayışı kimi zaman tasarımcıyı var olanı yeni bir ürüne dönüştürme, işlevselliği farklılaştırma gibi yöntemlere başvurmaya yöneltir. Bunun nedeni el sanatlarının kimlik özelliklerinde değişimin neredeyse kabul edilemez katılıkta olmasıdır. Zira el sanatları ürünleri köklü bir geçmiş ile doğduğu yörenin değerlerini ve kimliğini yansıtan ürünlerdir ki bu özelliklerle değer kazanırlar. Öte yandan hediyeelik eşya veya turistik hediyeelik eşya tasarımında bir el sanatı ürününün öрге, uygulamı, renk ayrıntılarından ya da bir bölümünden yararlanılarak tasarlanan yenileştirilmiş tasarımlar, pazarlandığı bölgenin turistik çekiciliği adına olumlu bir adım olmakla birlikte, alıntılandığı ürünün aslını yaşatması, var olduğu bölge ve kültürel değerleri yansıtması açısından da sürdürülebilirlik konusuna destek vermektedir.

2.4. Sürdürülebilirlik Kavramı

Sürdürülebilirlik kelimesi içinde bulunduğumuz yy.’ın tüm etkinlik alanlarına girmiş, özünde; “bugünkü kaynakların gelecek nesillere kayıpsız bir şekilde aktarımını sağlamak” tanımı yatan bir kavramdır. Genelde kelime ekonomik ağırlıklı gibi görünse de, sadece üretim ve tüketimde, iç ve dış tecimde, büyüme ve kalkınmada kullanılmamakta; kültürel, siyasal, sosyal, çevresel pek çok alanda yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır (Kuşat, 2013:4897).

Sürdürülebilirlik kavramı, ilk kez 1977 yılında Dennis Pirages'in "Sürdürülebilir Toplum" (1977) adlı kitabında gündeme gelmiştir. Ancak kavramın tüm dünya tarafından kabul görür konuma gelmesi, 1970'lerden sonra uluslararası boyutta üzerinde her türlü düzeyde tartışmanın yapıldığı çevre sorunlarına çözüm bulmak amacıyla, 1987'de "Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu"nun yayınladığı "Ortak Geleceğimiz" adıyla bilinen raporla gerçekleşmiştir. "Ortak Geleceğimiz Raporu"nda sürdürülebilir kalkınma, "*bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeden karşılamaktır*" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre, insanların, kendi önceliklerini terk etmeden, çevresel tehlikeleri göz önünde tutarak daha bilinçli davranmaları ve uygun teknolojileri kullanmaları durumunda gelişmelerini sürdürebileceklerinin ifade edilmeye çalışılmıştır. Öyle ki, sürdürülebilirlik kavramı, teknolojiyi veya gelişmeden vazgeçmeyi içermemekte, aksine teknolojik gelişmelerin bu amaçta kullanılması gereken araçlar olduğu vurgulanmaktadır (Tekeli, 1999'dan akt. Haştemoğlu, 2006:14).

Sürdürülebilirlik kavramı genel anlamıyla belirsiz bir süre boyunca bir durum veya sürecin sürdürülebilme kapsama gücünü ifade etmektedir. Bu genel anlamıyla sürdürülebilirlik birçok farklı şekillerde algılanabilmekte ve tanımlanabilmektedir. Sosyal açıdan sürdürülebilirlik kavramı, insanların bugünkü ihtiyaçlarını gelecek neslin ihtiyaçlarını da karşılayabilecek şekilde kaynaklara zarar vermeden kullanmak olarak tanımlanabilir. Ekonomik açıdan ise kavram, kalkınma kavramı ile birlikte ele alınmaktadır. Burada kavram üretim ve üretimin çevreye etkisi ile ilgilidir; üretim yapılacak kaynakların yenilenebilirliği ve üretimin çevreye etkisi konusunda sorumluluk gibi. Kavram, yaşamsal etkinliklerin tümü içinde kendine yer bulabilmektedir. Kavramın sürdürülebilir kentler, sürdürülebilir tarım vb. şeklinde birçok konuyla bir arada kullanılması sonucu farklı anlama gelen tanımlar ortaya çıkmaktadır (Davis, 2008'den akt. Yavuz, 2010:65).

Ratiu (2013:127)'a göre sürdürülebilirlik, zarar vermeyen fakat desteklenebilir, hukuken ve ilmen doğruluğu ispat edilebilir, savunulabilir ve uygulanabilir yöntemlerle iyi olan durumun korunabilmesi ve kontrolü kaybetmeksizin devamlılığın sağlanabilmesidir.

Bir başka tanımla sürdürülebilirlik, “*güncel ihtiyaçları gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama olanaklarına zarar vermeden karşılamak*” olarak açıklanabilir. Sürdürülebilirliğin bir diğer tanımına göre ise, her nesil elindeki ana kapitali harcamak yerine, bir önceki nesilden kendine kalan kalıttan elde ettiği karla yaşaması ile gerçekleşebilir (Baysan, 2003’dan akt. Toka, 2008:5).

Sürdürülebilirlik, Encarta Dünya İngilizce Sözlüğüne göre ise “*mümkün olanın muhafaza edilmesi*” anlamına gelmektedir. Bu tanım, bir toplumun tamamını, sanayi, tarım veya aile değerleri dahil olmak üzere çeşitli konu ve konular için uygulanabilmektedir. Kapsam genişliği nedeni ile değer ve varlık alanları için geçerli bir kavramdır (www.centerforsustainability.org, [07.03.2014]).

Bir başka tanımda ise, toplumların, sağlıklı biyolojik, fiziksel sistemlere bağlılığı nedeni ile sürdürülebilirlik, insanlarla gezegen arasındaki ilişkiyle ilgilidir. Bu da en basit anlamıyla, “sürdürülebilirlik”, sonsuza dek idame ettirilebilecek bir durum veya sürecin niteliğidir. Bu durum ve süreç belirli bir etkinliğin ya da hareketin sonsuza kadar devam ettirilebilmesi anlamını taşımaktadır (Saydam, 2014:15-16).

Eryılmaz (2011:2)’a göre genel bir değerlendirme ile sürdürülebilirlik kavramından, gelecek nesillerin kaynaklarını bitirmeden bugünkü ihtiyaçların karşılanması anlaşılmaktadır. Ayrıca sürdürülebilirlik niceliksel ve niteliksel olmak üzere iki boyutlu bir kavramdır. Sürdürülebilirliğin niteliksel boyutu yenilenebilir enerji ve kaynaklar, nicelik boyutu ise çevresel olarak yeniden kazanılabilen kimyasal maddeler ve malzemelerdir.

Sürdürülebilirlik sürekliliği olan tüm sistemler için geçerli olan çok boyutlu ve geniş bir kavramdır. Sürdürülebilirliğin temelinde kaynakların korunması ve geliştirilmesi yer almaktadır. Bu nedenle kavramı kısa vadeli değil, uzun vadeli düşünmek, dolayısı ile esas olarak korumak ve koruyarak kullanmak anlamına gelmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilirlik sadece geçmiş ve bugünle alakalı olmayıp, gelecekle doğrudan ilişkilidir (Sarkım, 2014:279-280).

Turizm açısından kavram ele alındığında ise, “Dünya Turizm Örgütü” sürdürülebilir turizmi, insanın etkileşim içinde bulunduğu çevrenin, korunarak, çevreyle ilgili süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşamı sürdüren sistemlerin kendi

kendisini idame ettirebildiği ve aynı zamanda tüm kaynakların turistik bölgede ikamet eden insanların ve ziyaretçilerin ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçlarını doyuracak şekilde ve gelecek nesillerin de aynı ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri biçiminde yönetildiği bir gelişme şekli olarak tanımlamaktadır (www.world-tourism.org.'dan akt: Doğan, 2014:22).

Sürdürülebilir turizm, turizm sektörü, kamu kesimi, yerel halk ve çevrenin uyumunu gerektiren bir turizm şeklidir. Bu bileşenlerden birinin yokluğu sürdürülemez sonucunu doğurur. Zira sürdürülebilir turizmin amacı, turizmin esas kaynağını oluşturan ekonomik, doğal çevre, sosyo-kültürel değerlerin kullanımının planlı ve kontrollü olması, yerel halka ekonomik yarar sağlayan, gelecek kuşaklara da üzerinde turistik etkinlikleri gerçekleştirebilecekleri bir çevre, bir dünya bırakmaktır (Sarkım, 2014:286).

Sürdürülebilir turizmin amaçları “Birleşmiş Milletler Çevre Programı&Dünya Turizm Örgütü”ne göre şu şekilde sıralanabilir;

- Turizmde anahtar bir unsur olan çevresel kaynakları en uygun ölçüde değerlendirirken, temel çevresel sürecin devam ettirilmesi ve doğal kalıt ile yaşamsal çeşitliliği korumaya yardım edilmesi,
- Yerel halkın kültürel yapısına saygı göstererek var olan ve yaşayan kültür kalıtının ve geleneksel değerlerinin korunmasına yardımcı ve kültürlerarası anlayış ve hoşgörüyü katkıda bulunulması,
- Dengeli bir şekilde tüm paydaşlara dağıtımı sağlanan ekonomik faydaları olan, istikrarlı iş ve gelir fırsatları ile yerel halka sosyal hizmet sağlayan ve yoksulluğun azalmasına katkıda bulunan, uygulanabilir, uzun süreli ekonomik operasyonların yürütülmesidir (Sonuç, 2014:16).

Bu amaçlar doğrultusunda son yıllarda önemi gittikçe artan sürdürülebilir turizmin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için bazı temel ilkeleri sağlaması gerekmektedir. Bunlar;

- Talebe göre değil, arza göre turistik düzenlemelerin yapılması,
- Toplumsal katılım

- Temiz enerji kullanımı
- Gerçek yaşamın sahnelenmesi,
- Mevcut yapı stokunun kullanımı,
- Toplumsal ve kültürel kimliğin korunması,
- Turizm yatırımlarının esnek, gelişmeye açık ve uzun vadeli olması,
- 12 ay turizm (Sezgin ve Ünüvar, 2011:154-155).

Dünyadaki hızlı, ekonomik, siyasal, teknolojik gelişmelere paralel olarak, turistlerin tercihlerinde de farklılıklar oluşmuş, “deniz, güneş, kum” üçlüsünden uzak doğa ile iç içe, abartısız bir tatil anlayışı da başlamıştır. Bu yeni turizm anlayışı ile bireysel ya da daha küçük gruplar halinde, turistin aktif rol aldığı, daha uzun dilimi ve farklı mekanlara gezisini yaydığı turizm çeşitleri doğmuştur. Bu talep beraberinde sürdürülebilir turizm anlayışını getirmektedir (Bakırcı, 2002:243).

Eko-turizm ülkenin kültürel kalıtlarının ve doğal kaynakların korunması ve bu kaynakların sürdürülebilir bir şekilde ekonomik değere dönüştürülmesinde en uygun turizm türlerinden biridir. Eko-turizm kapsamında gerçekleştirilen kırsal turizmde bu kaynakların yanı sıra kültürel değerlerinde korunması ve sürdürülebilirliği konusunda rol oynamaktadır. Bu nedenle, Türkiye’de eko-turizm ve kırsal turizmin geliştirilmesi ve planlı bir şekilde uygulanması, doğal ve kültürel değerlerin korunması ve iyileştirilmesi açısından önemlidir. Kırsal turizmin olumlu sosyal ve ekonomik etkilerin yerel halk tarafından hissedilmesi, yöre halkının bu etkilerin sürekliliği için sahip olduğu değerleri ve kaynakları koruyup, iyileştirmesine neden olacaktır (Tuna, 2007; Kodaş ve Eröz, 2012:172-173).

Sürdürülebilir turizmde önemli konulardan biri ürün tasarımıdır. Sürdürülebilir ürün tasarımını “*Sürdürülebilir tasarım en iyi toplumsal, ekonomik ve çevresel performansta ya da en az toplumsal, çevresel ve ekonomik maliyetle olan tasarımıdır*” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımla tasarımın çevreyi tehlikeye atmadan, şimdi ve gelecekteki insan ihtiyaçlarının karşılanması için izlem olarak kullanılmasını ifade etmektedir. Sürdürülebilir tasarımda önemli noktalardan biride geri dönüşüm konusudur. Kullanımdan sonra malzemeleri ayırmak ve geri kazanmak sürdürülebilirliğe doğru bir adımdır. Bu, malzemeleri ekonomide doğada hareket ettikleri gibi döngüsel olarak hareket ettirmekle başlar. Doğada bir işlemdeki atık

diğer işlem için girdi hammaddesidir (Otto, 2005 ve Meadows vd. 1992'den akt: Özgen, 2013:21-29).

Turistik ürünler içinde yer alan el sanatları ürünleri ve bu ürünlerden esinlenilerek tasarlanan turistik hediyelik eşyalar, var olanı yeni tasarımlarla bugüne taşımak konusunda en önemli materyallerden biridir. Aynı zamanda bu şekilde tasarlanmış ürünler sürdürülebilir ürün tasarımında önemli noktalardan olan, doğadan beslenme ve geri dönüşüm hareketlerinden dolayı sürdürülebilir turizm etkinlikleri için önemli kaynaklardan biridir.

3. GEREÇ ve YÖNTEM

Bu bölümde çalışmayı oluşturan gereç ve yöntem açıklanmıştır.

3.1. Gereç

Muğla ilinde yürütülen bu araştırmanın gereçlerini;

- Muğla ilçelerinde üretilmiş ve satışı yapılan turistik hediyelik eşyaların tümü,
- Bu ürünlere özgü görseller,
- Konunun kavramsal temellerini oluşturan Muğla tarihi, el sanatları, turizm, kültür, yenileşim konuları üzerinde yazılı kaynaklar,
- Hediyelik eşya üretimi ve tecimi ile uğrasan işletmeler (atölye, tezgah, pazar, stant, iş yeri) ziyaret edilerek, gönüllü kişilerden sözlü ve yazılı olarak karşılıklı görüşme sonucunda elde edinilen bilgiler oluşturmaktadır.

3.2. Yöntem

Bu çalışmada alan araştırması yöntemlerinden yararlanılmıştır. Muğla merkez ve merkeze bağlı Bodrum, Dalaman, Fethiye, Kavaklıdere, Köyceğiz, Marmaris, Milas, Ortaca, Ula, Yatağan ilçeleri ve bu ilçelere bağlı kasaba ve köyler araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırma 2013-2014 yılı turist girdisinin yüksek olduğu yaz sezonunda yapılmıştır. Bu kapsamda 27.06.2013 tarihinde Muğla'nın Bodrum ilçesine (Çizelge 3), 01.08.2013 Marmaris ilçesine (Çizelge 4), 12.09.2013 tarihinde Fethiye ilçesine (Çizelge 5), 28.10.2013 tarihinde Milas ilçesine (Çizelge 6), 03.03.2014 Köyceğiz ilçesine (Çizelge 7) gidilmiştir. Muğla ilçe merkez ve merkeze bağlı ilçe, köy, kasaba ve beldelerde devam eden el sanatları tespit edilmiştir. Yine bu alanlarda satışı yapılmakta olan turistik hediyelik eşya tespitleri yapılmış, görüşme formları doldurularak, satışı yapılmakta olan ürünlerin görselleri çekilmiştir.

Çizelge 3'de görüldüğü üzere 27.06.2013-22.07.2013 tarihleri arasında çalışmanın birinci basamağı olarak, Muğla ili Bodrum ilçesine bağlı toplamda 30 (otuz) belde ve köyde 25 (yirmi beş) günlük alan araştırması gerçekleştirilmiştir.

Çizelge 3. Bodrum ilçesi çalışma alanı çizelgesi

Tarihler	İl	İlçe	Köy ve Beldeler
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Akyarlar
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Bahçeyakası
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Bitez
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Çamlık
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Çömlekçi
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Dağbelen
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Dereköy
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Gökpınar
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Göltürkbükü
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Gümüşlük
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Gündoğan
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Güreçe
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Güvercinlik
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	İslamhaneleri
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Kemer
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Konacık
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Kumköy
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Mazıköy
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Merkez
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Mumcular-Bucak merkezi
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Ortakent Yahşi

27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Peksimet
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Pınarlıbelen
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Sazköy
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Tepecik
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Turgutreis-Bucak merkezi
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Yakaköy
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Yalı
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Yalıkavak-Bucak merkezi
27.06.2013-22.07.2013	Muğla	Bodrum	Yeniköy

Çizelge 4’de görüldüğü üzere 01.08.2013-26.08.2013 tarihleri arasında çalışmanın ikinci basamağı olarak, Muğla ili Marmaris ilçesine bağlı toplamda 18 (on sekiz) belde ve köyde 25 (yirmi beş) günlük alan araştırması gerçekleştirilerek, devam eden el sanatları ve turistik hediyelik eşya tespitleri yapılmıştır.

Çizelge 4. Marmaris ilçesi çalışma alanı çizelgesi

Tarihler	İl	İlçe	Köy ve Beldeler
01.08.2013-26.08.2013	Muğla	Marmaris	Adaköy
01.08.2013-26.08.2013	Muğla	Marmaris	Armutalan
01.08.2013-26.08.2013	Muğla	Marmaris	Bayırköy
01.08.2013-26.08.2013	Muğla	Marmaris	Beldibi
01.08.2013-26.08.2013	Muğla	Marmaris	Bozburun
01.08.2013-26.08.2013	Muğla	Marmaris	Hisarönü
01.08.2013-26.08.2013	Muğla	Marmaris	Karaca
01.08.2013-26.08.2013	Muğla	Marmaris	Orhaniye
01.08.2013-26.08.2013	Muğla	Marmaris	Selimiye
01.08.2013-26.08.2013	Muğla	Marmaris	Söğüt köyü
01.08.2013-26.08.2013	Muğla	Marmaris	Taşlıca

01.08.2013-26.08.2013	Muğla	Marmaris	Turgutköy
01.08.2013-26.08.2013	Muğla	Marmaris	Turunç
01.08.2013-26.08.2013	Muğla	Marmaris	Yeşilbelde
01.08.2013-26.08.2013	Muğla	Marmaris	Çamlı
01.08.2013-26.08.2013	Muğla	Marmaris	Çetibeli
01.08.2013-26.08.2013	Muğla	Marmaris	İçmeler
01.08.2013-26.08.2013	Muğla	Marmaris	Merkez

Çizelge 5’de görüldüğü üzere 12.09.2013-07.10.2013 tarihleri arasında çalışmanın üçüncü basamağı olarak, Muğla ili Fethiye ilçesine bağlı toplamda 30 (otuz) belde ve köyde 25 (yirmi beş) günlük alan araştırması gerçekleştirilerek, devam eden el sanatları ve turistik hediyelik eşya tespitleri yapılmıştır.

Çizelge 5. Fethiye ilçesi çalışma alanı çizelgesi

Tarihler	İl	İlçe	Köy ve Beldeler
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Göcek
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Kemer
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Kumluova
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Ölüdeniz
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Seki
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Yeşilüzümlü
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Alaçat
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Bağlağaç
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Bayır
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Bekçiler
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Ceylan
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Çamurköy
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Çökek

12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Çaykenarı
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Eldirek
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Esenköy
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Haciosmanlar
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	İncirköy
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Kayadibi
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Kayaköy
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Keçiler
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Karaçulha köyü
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Dodurga
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Koru
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Ören
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Sahilceylan
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Seydiler
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Söğütlü
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Çamköy
12.09.2013-07.10.2013	Muğla	Fethiye	Merkez

Çizelge 6'da görüldüğü üzere 28.10.2013-22.11.2013 tarihleri arasında çalışmanın dördüncü basamağı olarak, Muğla ili Milas ilçesine bağlı toplamda 37 (otuz yedi) belde ve köyde 25 (yirmi beş) günlük alan araştırması gerçekleştirilerek, devam eden el sanatları ve turistik hediyelik eşya tespitleri yapılmıştır.

Çizelge 6. Milas ilçesi çalışma alanı çizelgesi

Tarihler	İl	İlçe	Köy ve Beldeler
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Bafa
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Beçin

28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Güllük
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Ören
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Selimiye
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Ağaçlıhüyük
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Akyol
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Alaçam
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Alatepe
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Avşar
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Bağdamları
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Baharlı
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Bahçeburun
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Bahçeköy
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Boğaziçi
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Bozalan
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Çallı
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Çamköy
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Çamlıbelen
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Çamlıyurt
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Çomakdağkızılağaç
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Çökertme
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Çukurköy

28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Demirciler
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Dereköy
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Dörttepe
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Eğridere
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Ekinambarı
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Gökbel
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Karacağaç
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Karacahisar
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Karahayıt
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Kemikler
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Kızılağaç
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Koruköy
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Ortaköy
28.10.2013-22.11.2013	Muğla	Milas	Sögütçük

Çizelge 7’de görüldüğü üzere 01.03.2014-16.03.2014 tarihleri arasında çalışmanın beşinci basamağı olarak, Muğla ili Milas ilçesine bağlı toplamda 39 (otuz dokuz) belde ve köyde 15 (on beş) günlük alan araştırması gerçekleştirilerek, devam eden el sanatları ve turistik hediyelik eşya tespitleri yapılmıştır.

Çizelge 7. Muğla merkez ilçe çalışma alanı çizelgesi

Tarihler	İl	İlçe	Köy ve Beldeler
01.03.2014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Merkez
01.03.2014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Akkaya
01.03.2014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Akyer

01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Akçaova
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Avcılar
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Bayır
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Bağyaka
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Bozyer
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Dağdibi
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Dağpınar
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Denizova
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Derinkuyu
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Dokuzçam
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Doğan
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Düğerek
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Esençay
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Göktepe
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Kafaca
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Karabağlar
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Kıran
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Kozağaç
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Kuyucak
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Kuzluk
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Kötekli
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Meke
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Menteşe
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Muratlar
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Orhaniye

01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Ortaköy
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Paşapınar
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Yenibağyaka
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Yeniköy
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Yerkesik
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Yeşilyurt
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Zeytin
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Çaybükü
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Çiftlikköy
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Çırpı
01.03.12014-16.03.2014	Muğla	Merkez	Özlüce

Çizelge 8’de görüldüğü üzere 16.03.2014-27.03.2014 tarihleri arasında çalışmanın altıncı basamağı olarak, Muğla ili Köyceğiz ilçesine bağlı toplamda 19 (on dokuz) belde ve köyde 10 (on) günlük alan araştırması gerçekleştirilerek, devam eden el sanatları ve turistik hediyelik eşya tespitleri yapılmıştır.

Çizelge 8. Köyceğiz ilçesi çalışma alanı çizelgesi

Tarihler	İl	İlçe	Köy ve Beldeler
16.03.2014-27.03.2014	Muğla	Köyceğiz	Merkez
16.03.2014-27.03.2014	Muğla	Köyceğiz	Akköprü Köyü
16.03.2014-27.03.2014	Muğla	Köyceğiz	Çandır Köyü,
16.03.2014-27.03.2014	Muğla	Köyceğiz	Çayhisar Köyü,
16.03.2014-27.03.2014	Muğla	Köyceğiz	Döğüşbelen Köyü,
16.03.2014-27.03.2014	Muğla	Köyceğiz	Ekincik Köyü,
16.03.2014-27.03.2014	Muğla	Köyceğiz	Hamitköy Köyü
16.03.2014-27.03.2014	Muğla	Köyceğiz	Karaçam Köyü,

16.03.2014-27.03.2014	Muğla	Köyceğiz	Kavakarası Köyü
16.03.2014-27.03.2014	Muğla	Köyceğiz	Köyceğiz Köyü
16.03.2014-27.03.2014	Muğla	Köyceğiz	Otmanlar Köyü
16.03.2014-27.03.2014	Muğla	Köyceğiz	Pınar Köyü
16.03.2014-27.03.2014	Muğla	Köyceğiz	Sazak Köyü
16.03.2014-27.03.2014	Muğla	Köyceğiz	Sultaniye Köyü
16.03.2014-27.03.2014	Muğla	Köyceğiz	Yangı Köyü
16.03.2014-27.03.2014	Muğla	Köyceğiz	Yayla Köyü
16.03.2014-27.03.2014	Muğla	Köyceğiz	Yeşilköy Köyü
16.03.2014-27.03.2014	Muğla	Köyceğiz	Zaferler Köyü
16.03.2014-27.03.2014	Muğla	Köyceğiz	Zeytinalanı Köyü

2013 TÜİK verilerine göre Muğla iline bağlı 13 ilçe (merkez ilçe dahil), 49 belediye ve 396 köy mevcuttur. Bu ilçe, belediye ve köylerden turistik eşya pazarı bulunan yerler tespit edilmiş, görüşme yapılarak anket uygulanacak birimler (işletme, stant vb) örneklem yoğunluğuna bağlı olarak tesadüfi örneklem metoduyla araştırma kapsamına alınmıştır. Muğla İlinde turistik hediyelik eşya satışı yapan işletmelerin tespiti için ‘Muğla Ticaret ve Sanayi Odası’ ve ‘Muğla Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği’ ile görüşülmüştür. Odalara kayıtlı 1216 kişiden %20 örneklem hacmi ile 244 kişi ile birebir görüşme gerçekleştirilmiştir.

Konuyla ilgili ayrıntılı kaynak taraması yapılmıştır. Araştırmanın yürütüldüğü il merkezi ve ilçelerdeki turistik hediyelik eşya çeşitleri Arlı (1990) esas alınarak, hammaddelerine göre, ahşap, taş, lif, toprak, maden, ince dallar/saplar/ağaç şeritleri, deri ve hayvansal artıklar olmak üzere yedi grup altında sınıflandırılarak incelenmiştir³. Bunlara ek olarak yörede tespiti yapılmış olan ve üretilmeye devam eden el sanatları ürünleri yine aynı yöntemle sınıflandırılmıştır. Köylerde el sanatı ürünlerinin üretimine devam eden ustaların bilgilerine köy muhtarları ile görüşülerek ulaşılmıştır. Yörede turistik hediyelik eşya satışı yapan atölye, tezgah, pazar, stant,

³ Arlı (1990) esas alınarak, hammaddelerine göre yapılan sınıflandırmanın açıklamasına sayfa 34’de yer verilmiştir.

işyeri olarak kayda alınmış ve bizzat ziyaret edilerek sözlü görüşme ve gözlem uygulamalarıyla veri toplanmıştır. Veri toplamada görüşme formları (anket), fotoğraf ve video çekimleri ile ürünler kayıt altına alınmıştır.

Çalışmada seçilen alan araştırma yöntemi için kaynak olarak Prof. Dr. Veysel Sönmez ve Doç. Dr. Füsun G. Alacapınar'ın hazırladığı “*Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*” kitabından yararlanılmıştır. Anketten elde edilen veriler SPSS 15,0 paket programında analiz edilmiş, veriler çözümlenirken yüzde, frekans analizinden faydalanılmıştır.

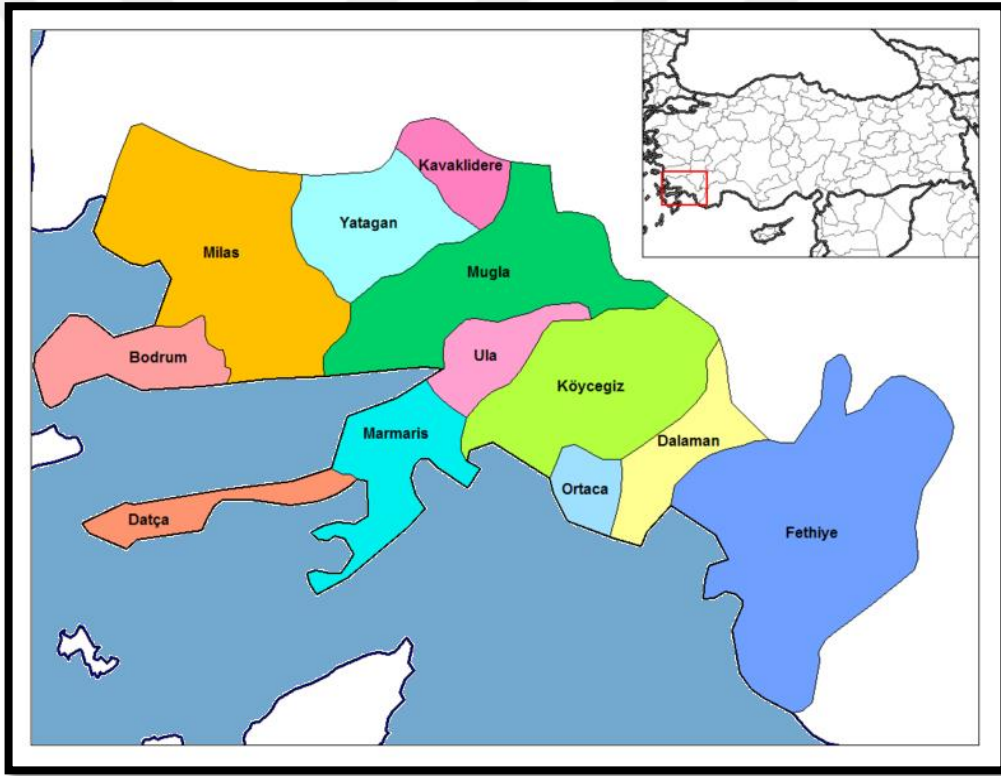
4. ARAŞTIRMA BULGULARI ve YORUM

Bu bölümde Muğla ili ilçeleri ile tarihi ve coğrafyasına yer verilmiştir. İl ve ilçe ile ilgili ilçeler genelinde turizm, el sanatları konuları ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Ayrıca yine bu bölümde ilde satışı yapılan turistik hediyelik eşyalar tanıtılarak, sürdürülebilirlik ve yenileşim açısından yeni ürün tasarımlarına yer verilmiştir.

4.1. Muğla Tarihi ve Coğrafyası

4.1.1 Muğla İl Merkez

Muğla, kuzeyde Aydın, doğuda Denizli ve Burdur, güneydoğuda Antalya, güneyde Akdeniz, batısında da Ege Denizi ile çevrili olan Muğla ilinin topraklarının bir kısmı Ege bir kısmı ise Akdeniz Bölgesi'ndedir (Şekil 3).

Şekil 3. Muğla il ve ilçeleri haritası (www.thewallpapers.us, [04.05.2013])

Hisar Dağı'nın eteklerinde kurulmuş olan Muğla tarihinin, Bafa (Latmos) gölü çevresinde yapılan arkeolojik araştırmalardan yola çıkıldığında Neolitik, hatta Üst Paleolitik Çağ'a kadar gittiği ileri sürülmektedir. Bu yörede bulunan bazı mağara duvarlarında ve bazı kayaların üzerinde İ.Ö. 8000 ile 4000 yılları arasında yaşamış insanların simgelerine dair buluntular mevcuttur (İrem, 2006:5).

Anadolu'nun ilkçağ boyunca Karia olarak adlandırılan güney-batı ucu, 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılması ile Doğu Roma-Bizans sınırları içinde kalmış olsa da, Karia Bölgesinde İlkçağlar ve Roma dönemlerine ait hemen hemen hiç önemli mimari ve plastik buluntu saptanamamıştır. Bölgeye yapılan Türk akınları ise 11. yy. sonlarından, 13. yy.'ın son çeyreğine yani bölgenin kesin fethine kadar devam etmiştir (Bakırer, 2006:10-12).

Karia Bölgesinde İ.S. 800 yılına kadar devam eden Bizans Hegemonyası Abbasi Halifesi Harun Reşid'in bölgeye gelmesi ile noktalanmış ve yörede ilk İslam etkileri görülmeye başlanmıştır. Bölge 1284 yılında (Selçukluların zayıflama dönemi) Mentеше Beyi'nin eline geçerek "Menteşe" adı ile anılmaya başlanmıştır (Atilla ve Öztüre, 2005:29).

Bu Karia Bölgesinin en eski şehirlerinden biri olan Muğla İlinin isminin nereden geldiği ile ilgili birçok görüş mevcuttur. 1889 yıllı Salnamesinde Muğla İlinin en eski adının "Mobella" olduğu yazılıdır. Ancak Helenistik dönemden kalma bir kale kitabesinde ise bu ad "Moğola" şeklinde yazılmıştır. Atilla ve Öztüre, (2005:29)'nin Prof. Umar'dan aktarımı ile ise isminin yörede bulunan bazı yazıtlarda Mobôlla (ô'su wa/uwa değerinde olan omega harfiyle) olarak geçmektedir. İmparator Konstantinos Porphyrogennetos'un Thema (bir kolordu çıkararak iller) örgütünü anlatan yapıtında Mogola olarak geçen ilin ismi bu kaynaklar ışığında ele alındığında anlamı bilinmese de Karia dönemindeki ismi Mowula (Moğula)'dır (Atilla ve Öztüre, 2005:17). Muğla isminin nereden geldiği konusundaki çeşitli rivayetlerden biri de Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde şu bilgilerle yer almaktadır;

"Muğla Kalesini... Rumlar elinden Mentеше oğlu Darahi Key Veziri Muğli Bey fethetmiştir. Bu Muğli Bey Mahan'da iken rüyasında peygamberimizi görüp, Müslüman olup, Darahi Keye Boy Beyi olmuş, Muğla Kalesini zaptetmiştir. Sonradan Müslüman olduğu için Muğla Bey derler. Çünkü Farsça'da kefireye (kafire) Muğ derler" (Akça, 2006:31).

İsminin anlamı ve veriliş şekli net olarak saptanamasa da gerek Ortaçağ süresince gerekse Mentеше Beyliği Dönemlerinde Muğla yöresi için saptanabilen ortak nokta, denizciliğin önemli olduğu bilgisidir. Bunun dışındaki kalıntı ve belgeler ne yazık ki her iki dönem içinde ilin ve yörenin tarihine ışık tutacak sayıda değildir (Bakırer, 2006:10).

Menteşeoğulları beyliği Venedik ile yaptığı tecim sonucunda dış tecimi güçlü bir beylik olarak Venedik kayıtlarına geçmiş olsa da, bir kent olarak beylik dönemi için ikinci planda kalmış bir kenttir. Zira beyliğin merkezi Milas ve Peçindir. Osmanlı döneminde de yeni sancağın yönetim merkezi olan il ilk kez Yıldırım Bayezit tarafından Osmanlı topraklarında katılmış olsa da tam anlamıyla II. Murat döneminde ele geçmiştir. Kaza, ilk kez II. Beyazıt Döneminde hazırlanmış tahrir⁴ defterinde, ikinci olarak da 1571 yılında I. Selim döneminde, son olarak ise 1583 yılında III. Murat döneminde hazırlanan tahrir defterlerinde geçmiştir. Bu defterlere göre toplanan vergiler Muğla ilinin yarı kırsal bir yapıya sahip olduğu, nüfusun $\frac{1}{4}$ 'ünün köyden yeni göçle gelen kişiler olduğu, Müslümanlar ile birlikte gayri Müslimlerinde yaşadığı görülmektedir (Faoqhi, 2006:16-23).

Gerek Mobolla gerekse Selçuklular döneminden Cumhuriyet'in kurulmasına kadar Mentеше ismini taşımış olan il (Eroğlu, 2011:134), Prehistorik dönemden günümüze değin çok kültürlü yapısı ve ev sahipliği yaptığı önemli kültürel kalıtlarla Türkiye'nin Batıya açılan pencerelerinden biri olmuştur.

Muğla coğrafyasının insanlık tarihinde büyük önemi ve yeri vardır. Bunun önemli nedenlerinden biri iklimdir ki insanların rahat ve kolay yaşayabilmesini sağlar; ikincisi ise hem batı hem de güneye bakan, hem deniz hem de kara kültürünü barındıran kıyılara sahip coğrafyasıdır (Çınar, 2006: IX).

Muğla ili toprakları iki coğrafi bölgeyi içerisinde yer almaktadır. Marmaris, Köyceğiz, Dalaman, Fethiye ilçeleri Akdeniz bölgesine, ilin geriye kalan büyük bölümü ise Ege bölgesine dahildir. Kıyı girintili, çıkıntılı ve uzundur. İl sınırlarındaki önemli körfezler, Mandayla (Güllük), Kemre (Gökova), Marmaris, Fethiye; önemli yarımadalara, Bodrum ve Datça, önemli akarsuları, Akçay, Çine Çayı, Eşen Çayı, Namnam ve Dalaman Çayı; gölleri: Bafa ve Köyceğiz gölüdür. Yüzölçümü 13.247 km² olan ilin komşuları; Aydın, Antalya, Burdur, Denizli illeridir (EGEV, 2006:1).

Muğla ilinin iklim ve toprak koşullarına göre şekillenen doğal bitki örtüsü çok çeşitli ve zengin bir flora oluşturur. İlin geniş alanlarında Akdeniz iklim özellikleri egemendir. Kış aylarında aşırı düşük sıcaklık ve kuraklık olmaması,

---

⁴ Tahrir defteri; toprağın mülkiyet ve kullanma hukuku, vergi tür ve miktarlarını saptamak için yapılan arazi ve yükümlü nüfus sayımlarını kapsayan ve ilk Fatih Sultan Mehmet devrinde tutulan defter.

bitkilerin gelişimi için elverişlidir. Yaz kuraklığı çok belirgin olduğundan “maki bitki örtüsü” denilen kurakçıl formasyonlar gelişmiştir. Yüksek dağlık alanlarda ise iğne yapraklı ormanlar bulunmaktadır (Büyükokutan, 2011:83).

Muğla ili endemik bitki türleri açısından da oldukça zengindir. Ada çayı, dikenli papatya, sığırkuyruğu, yüksükotu, peygamber çiçeği gibi bitkiler ilin toprak yapısı ve iklim koşullarına bağlı olarak yetişen endemik bitkilerdir. Bu bitkiler haricinde yöredeki endemik bitki türlerine örnek verecek olursak;

- Deve Dikeni (*Onopordum Caricum*): Tarla içi ve aralarında yetişen, adını yörenin eski adından almış bir diken türüdür. Dünyada yalnız Muğla, Köyceğiz, Datça ve Marmaris çevrelerindeki alçak arazide yetişir;
- Küre Çiçeği (*Globularia Dumulosa*): Kalker kayalıklarında yetişen, yastık formunda, üzerinde yaşadığı kayanın yüzüne kaplayan bir bitki;
- Domuztopalağı (*Cyclamen Trochopteranthum*): Yörede “domuzturbu”, “devetabanı”, “yer somunu” olarak bilinen ve ilkbaharda karların kalkmasıyla birlikte açan, yöreye has bitki türü;
- Çan Çiçeği (*Campanula Fruticulosa*): Muğla dağlarının yükseklerinde kaya üzerinde yetişen bir kaya bitkisidir (<http://bilgihazinesi.blogcu.com/endemik-bitki-turleri-nedir/4008921>);
- Günlük Ağacı (*Liquidambar Orientalis*): Doğal ortamda, nehir vadileri ve sahillerde yaşayan endemik bir ağaç türüdür. Güneybatı Anadolu’da, Marmaris, Dalaman, Köyceğiz, Fethiye, Denizli, Antalya Bucak’ta yetişir. Sığıla Ağacı olarak da bilinen ağaç endemik olarak sadece ülkemizde yetişmektedir ve kabuğunun kaldırılması/yaralanması ile akan balsamdan dolayı çok kıymetlidir. Bu balsam özellikle parfümeri, sabun, kozmetik ve ilaç sanayinde kullanılmaktadır (İstek, 1994:1).

Muğla’da 479 endemik bitki türü, bunların 19’u (CR) ‘çok tehlikede’, 75’i (EN) ‘tehlikede’ gurubu içinde yer almaktadır (Torlak ve Vural ve Aytaç, 2010:19). Bu (EN) tehlikede gurubu içinde yer alan bitki türlerinden biri Bodrum’da yetişen Muğla orkidesidir (*Ophrys argolica* subsp. *Mandalyana*)(Şekil 4).

Şekil 4. Muğla orkidesi, *Ophrys argolica* subsp. *mandalyana* (www.iyihaberler.net, 2012)

Türkiye genelindeki 150 orkide türünün 70 türü Muğla bölgesinde yetişmektedir. Orkidenin kullanım alanının çok fazla olması, kaçak toplanması ve teciminin yapılması, yetişme ortamının bozulması, tarım alanlarının işlenmesi sırasındaki dikkatsizlik sonucu oluşan zarar, artan madencilik etkinlikleri bölgedeki tüm orkide türleri için tehlike arz etmektedir. Muğla yöresinde ‘Anababa kokusu’ ismi verilen Karia lavantası (*Lavandula Stoechas* subs. *cariensis*) halk ilacı yapımında bitkinin çiçeklerinin demlenmesi ile yapılan çayı, birçok hastalığa iyi geldiği düşünülerek kullanılmaktadır (Torlak ve Vural ve Aytaç, 2010:90).

Muğla ilinde ve ilçelerinde koruma altına alınmış 6 tür endemik hayvan vardır. Bunlar;

- Deniz Kaplumbağası (*Caretta caretta*)
- Kaplumbağa (*Chelonra mydas*)
- Akdeniz Foku (*Monachus monachus*)
- Çengel Boynuzlu Dağ Keçisi (*Rupicapra rupicapra*)
- Nil Kaplumbağası (*Tryonyx triungus*)
- Engerek Yılanı (*Vipera lebentina*) (Muğla Valiliği, 2006:233).

Muğla, birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olması nedeni ile geçmişten bugüne farklı toplulukların tarihsel ve kültürel birikimini taşımaktadır. Özellikle merkez İlçesi, diğer ilçelerinin yanında tarihi kent dokusunun yoğunluğu ve günümüze kadar yaşatılan gelenekselliği ile öne çıkmaktadır. Geleneksel Muğla Evleri, konut dokusunun damarları gibi organik gelişen ve yüksek bahçe duvarları ile

sınırlandırılan dar sokakları, dik yokuşları, çıkmaz sokakları ile harmanlanarak çarpıcı bir tarihsel perspektif oluşturmaktadır. 19. yy Muğla geleneksel konutlarının oluşumunda, iklim, topografya, sosyoekonomik etkenler önemli rol oynamıştır. Muğla Evi kavramını oluşturan Müslüman-Türk Evleri, doku bütününde çoğunluğu oluşturmaktadır. 19. yy ortalarında ve sonlarında yörede etkin olan Rum halkın Batı etkisindeki konutları da, yapı geleneğinde önemli bir yer tutar ve yy.'ın sonlarına doğru Müslüman-Türk evleri üzerindeki etkileri gözlenir. Muğla geleneksel konutları yalnızca kent merkezinde değil, benzer merkeze yakın yerleşimlerde de varlığını sürdürmektedir (Değer, 2012:IV-V).

Muğla evleri; tasarımları, ahşap işçilikleri, tavan işlemleri ve şehrin sembolü haline gelmiş bacaları ile Türk geleneksel mimarisinde özgün bir model oluşturmaktadır. Genelde iyi korunmuş olan bu evlerin ilde inşa edilen yeni yapılara örnek olduğu ve şehir mimarınse yön verdiği söylenebilir. Muğla evleri “Türk evleri” ve “Rum evleri” tipi olmak üzere iki farklı tiptedir. Muğla Türkevleri özellikle Hisar Dağı eteklerine doğru yayılmıştır ve bu evler kırmızı kiremit çatı beyaz duvar ve üzerlerinden taşan yeşil ağaçlar üçlüsü ile oluşan armonisi içinde, geleneksel dokunun özünü oluşturan yapılardır. Avlu içindeki müstemilatlarıyla bir kullanım ve form biçimini oluştururlar. Bazılarının “hayat”ları sonradan kapatılmış, yakın devirde inşa edilen bazılarında ise bu bölüm doğrudan kapalı olarak yapılmışlardır. Hayat olarak adlandırılan açık ön sofalar kuzulu⁵ kapı olarak adlandırılan avlu girişleri, ocaklar, bacalar, uzun ve geniş saçaklar, tavan süslemeleri, ahşap süslemeli verandalar, duvarlara gömülmüş dolap biçimli banyolar Muğla evlerinin tipik özellikleri arasındadır (Şekil 5) (Aladağ, 2012, www.mugla.bel.tr).

---

⁵ Kuzu Kapı; Avluya yük ve benzeri şeylerin girmesini sağlayan, ana kapı içinde sürekli kullanılan sürekli kullanılan insan ölçeğinde ikinci kapıdır. Özellikle Muğla evlerinde görülür (Akyüz, 1995:38).

Şekil 5. Kuzulu Kapı Muğla Evi, Muğla (www.asariatika.com).

Rum evleri genellikle Konakaltı ve Saburhane mevkileri çevresindeki evlerdir. Tecim ile uğraşan Rumların şehre yerleşmesi ile bu mevkilerde inşa edilen evlerdir. Bu evler Türk evleri gibi ahşap değil, daha çok kesme taş malzeme kullanılarak yapılmıştır. Bu evlerin Türk evlerinden farklı bir yanı da avlu yerine sokakla bütünleşmiş, kütle düzeninde ve içe kapanık evler olmasıdır. Eski şehrin tecim ve zanaat merkezi Arasta mevkiinde 1895’de Rum Filivari Usta’nın elinden çıkmış saat kulesi de Rum nüfusun Muğla’ya yadigarlarındandır (Aksoy ve Akpınar, <http://iaud.aydin.edu.tr;www.muglakulturturizm.gov.tr>, [27.04.2013]).

Muğla evini, benzer bölge evlerinden ayıran en önemli özellik, şehrin simgesi haline gene bacalarıdır (Şekil 6). 1940’lı yıllara kadar toprak damlı olan evler, Alaturka kiremitli çatıların ortaya çıkması ile inşa edilmeye başlanmıştır. Muğla’nın az rüzgarlı, bol yağışlı koşullarına uygun, boyları enlerinin iki katı uzunlukta ve kare yüzey üzerine yapılmış bir baca yapısıdır (Aladağ, 2012, www.mugla.bel.tr).

Şekil 6. Muğla ev bacaları (Çeliker, 2013).

Muğla evleri kadar önemli ancak günümüze ne yazık ki yıpranmış şekilde gelen yapılardan biri de değirmenlerdir. Bölgede değirmenlerin genel adı su ile işleyip işlemediğine bakılmaksızın “asiyap” olarak adlandırılmıştır. Menteşe bölgesinde bazı köylerde “âsiyâb-ı bâd” ve “âsiyâb-ı esb”, yani rüzgar ya da hayvan gücü ile çalışan değirmenlerin bulunduğu da görülmektedir. Ayrıca, bir kaç köyde, fonksiyonları icabı diğerlerinden farklı olan ve “ding” adı verilen değirmenler de mevcuttur (Yiğit, 2007:106-107). Ding adı verilen değirmenler, su veya hayvan gücüyle çalışan ve genellikle pirinç için çeltiğin kabuğundan ayrılması, susam ve zeytinyağının çıkarılması işlerinde kullanılan değirmenlerdir (Koç, 2004:185).

İl sınırları içerisinde Muğla Merkez ilçede 322 adet, Muğla Karabağlar Mahallesiinde 40 adet, Muğla Kafaca Beldesinde 11 adet “Tescilli Korunması Gerekli Kültür Varlığı Yapıları” mevcuttur. Bunlara ek olarak Karabağlar Yaylası III. Derece Doğal Sit, Akbük, Kıran, Sarnıç I.ve II. Derece Doğal Sit, Merkez Özlüce Köyü I. Derece Doğal Sit alanı ilan edilmiştir (Muğla Valiliği, 2006:244).

4.1.2. Bodrum

Prehistorik dönemden beri yerleşim yeri olan Muğla ilinin Halikarnassos olarak bilinen Bodrum ilçesi Herodot’a göre Dorlar tarafından kurulmuştur. Muğla’nın batısında yer alan ilçenin ismini nereden aldığı konusunda birçok görüş mevcuttur. Antik dönemde “deniz kıyısının kutlu pınar havuzunun kenti” anlamını

taşıyan “Halikarnassos” adı ile anılan Bodrum, 1923 yılında kazaya gelen, Saturnino Ximenez, Bodrum’a Halikarnas öncesi “ilkbahar rüzgarı” anlamına gelen “Zefirye” denildiğini yazmıştır. XVI. yy.’da Piri Reis’in eseri Kitab’ı Bahriye’de Bodrum’un ismi Bodrum olarak geçer. XVII. yy.’da Evliya Çelebi, Bodrum adının kaynağı olarak “*Menteşe Bay oğullarından bir Bodrumluk yer isteyüb yaptığı mahzenlerdir Badehu niçe sene mürür idüb kal’a zuhur edüb hile ile çalılar içinde bir kal’a bina idüb bir gün çalılara ateş idüb kal’a zühur idüb anın için Bodrum derler(...)*” diye yazar. İlçenin isminin “Bodrum”a dönüşmesi ise Bodrum kalesini yaptıran, Hz İsa’nın havarilerinden Saint Petros⁶ adına (1415-1513) yaptırılarak buraya “Petrum” denmesi ile başlamış, zamanla Türkçeye dönüşmesi “Bodrum” şeklinde olabileceği rivayetleri vardır (Baykara, 2010:19). İlçenin isminin Bodrum olarak değişmesi ise Cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleşmiştir.

Bodrum’da M.Ö. 484 yılında doğan ve ‘Tarihin Babası’ olarak bilinen Herodot’a göre Bodrum’u Dorlar M.Ö. 1.yy.’da kurmuştur. Daha sonraki dönemlerde Kariyalılar ve Leleglere vatan olan Bodrum, M.Ö. 650 yılında şehri genişleterek Halikarnassos ismini veren Megeralılar’a geçmiş, M.Ö. 386’da Pers egemenliğine girmiştir. Günümüzde ise Peynir Çiçeği Mağarası’nda bulunan izler Bodrum Yarımadası’nın tarihini 5000 yıl kadar geriye götürmektedir (Geka, 2009).

M.Ö. 353’de Karia’nın başkenti olduğu dönemlerde altın çağını yaşayan Halikarnassos, M.Ö. 192’de Roma topraklarına katılmıştır. Dünyanın yedi harikasından biri olan Mausoleum, Halikarnassos’un altın çağında Kral Mausolos’un anısına kız kardeşi ve aynı zamanda karısı olan Artemisia tarafından yaptırılmıştır. M.S. 395 yılında Bizanslıların, M.S. XI yy.’da Türklerin eline geçmiştir. I. Haçlı savaşlarında Bizanslıların, XIV. yy.’da tekrar Türkler’in eline geçmiştir. 1415 yılında ise Rodos Şövalyeleri’nin eline geçmiştir. 1522 yılında Kanuni Sultan Süleyman döneminde tekrar Osmanlı İmparatorluğu’na katılmıştır. (<http://bodrum.bel.tr/be-bodrum-tarihi.html>).

Sadece Milas ilçesi ile kara sınırı olan ve Kuzeyde Güllük, Güneyde Gökova körfezlerinin çevrelediği yarımada yer alan ilçe 680 km² alana sahiptir. Yeryüzü şekilleri bakımından engebeli ve iç kesimleri ovalık, kıyıları çok girintili ve çıkıntılı,

---

⁶ Latince Petros, Peter’in yeri anlamına gelmektedir.

toprak yapısı itibariyle çok fazla kalker içerikli alanlardan oluşur. İklim itibariyle Akdeniz iklimi ve Ege ikliminin birlikte görüldüğü karma bir iklim yapısına sahiptir. %61,3'ü orman olan ilçenin bitki örtüsü Bodrum-Milas Karayolu sınır olarak kabul edilirse, doğu ve batısı arasında çok net bir fark görülmektedir. Batı kesim çalılık, fundalık ve yörede “çeti” denilen dikenli otlarla kaplı iken; doğu kesim iğne yapraklı kızılçam, sandal, yabancı çilek ve mersin ağaçları ile kaplıdır (www.bodrumgundemi.com, [19.03.2013]).

Bodrum coğrafi yapısı nedeni ile her dönemde yaşam alanı olmuş bir ilçedir. Bu talep sonucunda şekillenen geleneksel ev tipleri oluşmuştur. Bodrum'da ki geleneksel ev tipleri “Musandıralı ev”, “Sakız tipi ev” ve “Kule tipi ev olmak üzere 3 farklı ev planına sahiptir.

Musandıralı ev; Daha çok toprakla uğraşan kişilerin yaptırdığı evlerdir. Dikdörtgen yapılı evlerin çatı ve ara kat döşemesi çıralı çam dilmelerinden yapılmıştır. Evler plan, kapı ve pencere ölçüleri bakımından altın orana sahiptir. Zemin katta mutfak, odalar ve bahçe içerisinde tuvalet bulunmaktadır. Alt ev denilen bölümden 3 basamakla oturma alanına çıkılır. Hem kiler hem de üst kattaki duvarın ortasında ocak vardır ki bu yüzden bu duvarlara ocak duvarı denmektedir. Oturma alanından merdivenle musandıra alanına çıkılır. Musandıra, yüklük anlamına gelmektedir ki genellikle bu alan içiresin de sadece eşya istiflenmez aynı zamanda yatma alanları da oluşturulmuştur. Merdivenin iki yanındaki yüklükler hem oda, hem yatak, yorgan, sandık koyma alanı, hem de bir bölme ile banyo görevi görmektedir (Şekil 7).

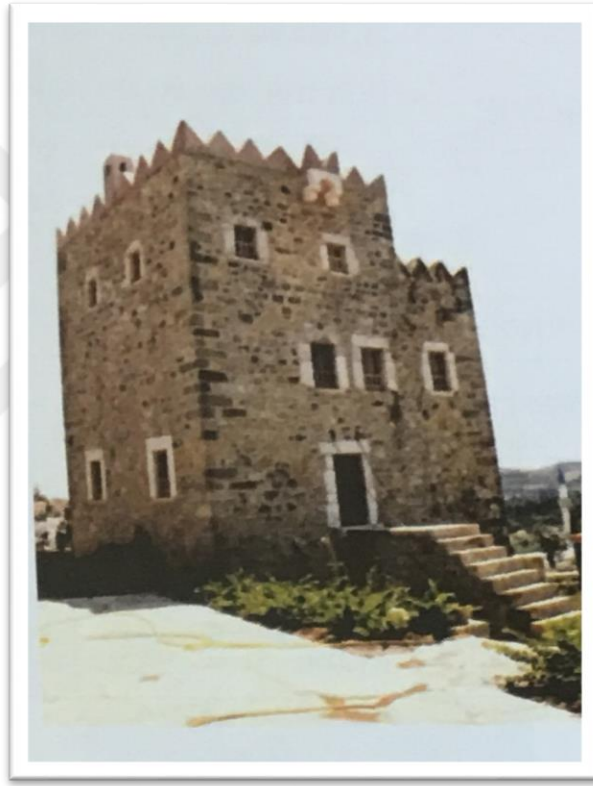
Şekil 7. Musandıralı ev (Diler, 2007:420).

Sakız türü ev; ölçü ve yön bakımından musandıralı evle aynıdır. Girişin sağında ve solunda birer oda, girişin hemen karşısında ise üst eve ve ayazlığa çıkan bir merdiven vardır. Ocak genelde sadece alt evdedir. Alt ev odalarından biri pişirme odasıdır ve ocağın yanında köşe içinde yıkanma alanı vardır. Üst evde de alt evdeki odaların üstünde odalar vardır ve bu odalar özenle döşenmiş misafir içindir. İklim kolaylığı nedeni ile avlu yaz dönemi boyunca pişirme, yemek yeme, oturma alanı olarak kullanılır (Şekil 8).

Şekil 8. Sakız tipi ev (Diler, 2007:35)

Kule ev; diğer iki evden farklı olarak 3 katlı ve yönü ters olarak inşa edilmiştir. Kale içindeki eski yerleşimden sonra, kale sınırından dışarıya yerleşmede yapılan ilk ev tipleridir. Kare ya da kareye yakın planlı inşa edilen evlerin diğer evler gibi merdivenle üst katlara çıkışı mevcuttur. Zeminden önce ahıra daha sonra alt ve üst eve çıkılır. Ayrıca çatı bitimleri sivri uçlu mazgallarla yapılmıştır. (Başak ve Bektaş, 2006:189-192) (Şekil 9). Bu ev tipi kale içinde yerleşimin dışarı taşması sonucunda korsan ve eşkıya baskınlarından korunmak için yapılmış en eski ev tipidir. Bu nedenle evlerin mimari yapısında ön plana çıkan unsur savunma ve korunmadır (Türe, 2006:107).

Şekil 9. Kule tipi ev, Mustafa Paşa Kulesi (Muğla Valiliği, 2007:263)

Bodrum Yarımadası'nda evlerin farklı plan tiplerinin oluşmasında sosyal, ekonomik ve fiziki etkenler bulunmaktadır. Hatta bazen, aynı tip içinde de farklılaşmalar görülür. Kumbahçe bölgesinde ve sakız türü evlerde oturan ailelerin geçim kaynakları deniz ve balıkçılık olduğu için fazla varlıklı değillerdir. Bu bölgenin çok yoğun yerleşimi ve ekonomik olanaksızlıklar nedeniyle balıkçıların yaşadığı sakız türü evler küçük avluların içine inşa edilmiştir. Geleneksel özgün konut tiplerinden diğeri olan Musandıralı ev tipinde, girişteki pişirme alanında

mahsulleri için gerekli olan bir depo-ambar-kiler yer alır. Bazen de bu alan, hayvancılıkla uğraşan aileler için ahır olarak kullanılmaktadır. Bu durumda ahır, altta bir kat oluşturur ve basık olan bu katın üzerinde ev bulunur ve dışarıdan bir merdivenle eve girilir. Üçüncü tür olan kule evin; alt katı ahır, üst katı odalardan oluşarak sakız türü plan tipine benzer fakat merdivenin yeri ve formu farklıdır. Bu evin ayrı bir tür olmasının nedeni ise üç katlı ve koruma amaçlı yapılmasıdır. Bodrum'da görülen 3 ev tipinde de mutfak, banyo ya da tuvalet mekanları ayrı bir mekan oluşturmaz ve hepsi de yapının içinde yer almaz. Özellikle tuvalet, avluda yer almaktadır. Yıkama işlevi ise yapı içinde gizli ve “yunmalık” denilen yerde tenekedeki suyla yapılırdı. Batı kesimde yer alan konutlarda, yunmalıklara rastlanırken, Rumlar'ın yaşadığı evlerde buna rastlanmamaktadır. Buradan da Rumlar'la Türkler'in banyo alışkanlıklarının farklılıkları açıkça ortaya çıkmaktadır. Sakız ve Musandıralı tipindeki evlerin girişleri denize doğru yönlendirilirken, Kule tipi evlerde bu, deniz yönünün tam tersidir (Ferah, 1993 ve Anıl, 2007'den akt. Karakoyun, 2010:58-59).

Bu evler dışında 19. yy.'da yarımadada tecimsel etkinlik gösteren Avrupalı tüccarların sakız tipi eve çok benzeyen bir planda inşa ettikleri “Levanten” tipi evler vardır. Bu evler, sakız tipi evlerden daha geniş ve yüksek tavanlıdır. Dışında yatay kat profilleri, köşelerinde ise kabartmalı bezemeler ve süslü pencere söveleri yer alır (Maison Française, t.y.:24).

Karia'nın eski şehirlerinden ve kendi adı ile anılan körfezin kenarında kurulan Bodrum, deniz yollarının sahillerinden geçmesi, gemi yapım merkezi olan tersanesi ile gemilerin uğrak yeri olması ve bu geçişleri sağlayan elverişli iki limana sahip olması ile tarih boyunca yerleşim yeri olmuştur. Farklı kültürlere ev sahipliği yapmış olan şehir, Lozan Antlaşmasına kadar da her dönemde arzu edilen şehir olmuştur (Uykucu, 1968:151-157).

Leleg ya da Lelex olarak çağrılan bu topluluk Kariyalı'lara göre bölgede yerleşik bir halk olarak karşımıza çıkmaktadır ve bölgedeki Leleg tarzı plan, yapı ve gelenek Helenleşme ve Roma çağına dek sürmüştür (Diler, 2006:1).

Gerek antik dönem gerekse Türk döneminde yapılmış sarnıçlar, hamamlar, binalar, mezarlar, kaleler, cami, evler, değirmenler ve antik kentleri ile zengin bir

kültürel kalıt birikimine sahip olan ilçede 450 adet “Tescilli Korunması Gerekli Kültür Varlığı Yapıları” mevcuttur. Muğla Valiliği (2006:245-247)’de yayınına göre; yapılar farklı dönem ve yapı planlarına sahiptir. Bodrum bölgesinde bulunan yel değirmenleri de XIX. yy. ve daha sonrasında inşa edilmişlerdir (Şekil 10).

Şekil 10. Yel değirmeni Bodrum (www.bodrubaglari.com, 2013)

Yapılan araştırmalara göre 68 adet yel değirmeni kalıntısı bulunmaktadır. Rüzgarın enerji kaynağı olarak kullanıldığı bu değirmenler, 1970’li yılların başlangıcına kadar un öğütmek için kullanılmış, sonraki dönemlerde ise bölgenin ülke pazarına açılması ile atıl kalmıştır (Halil ve Koca, 1999:73-76). Bodrum ilçe sınırlarındaki Dünya Kültür ve Tabiat Kalıtının Korunması Sözleşmesinde yer alan “Kültürel Kalıt” ve Doğal Kalıt” statüsünde 15 alan kültürel, tarihi ve doğal alanlar olarak listelenmiştir.

4.1.3. Datça

Antik dönemde Karia sınırları içinde kendi adı ile anılan yarım adanın üzerinde kurulan Datça’nın tarihi çok eski dönemlere dayanmaktadır. Üzerinde irili ufaklı birçok şehir kurulan ilçenin en ünlü şehri “Knidos”tur. Şehrin adı roma sikkelerinde “Knidion”, Chalcedon meclisi belgelerinde “Cnidos”, olarak geçmektedir. Afrodit Kültünün (Afrodisias mezhebinin) kendini en belirgin şekilde gösterdiği şehir, Datça yarımadasının Deve Boynu burnunda kurulmuştur. Knidos,

Kos Halikarnassos, İassos, İalysus Camirus ve Lindus gibi kuvvetli şehirlerin toplantı merkezi olması nedeni ile politik açıdan önemli bir şehirdi (Uykucu, 1968:166).

Knidos Afrodisya şehri olması nedeni ile bu mezhepteki kişilerce sıklıkla ziyaret edilmiş, sık sık yapılan ayinler, umumi oyunlar, kurulan panayırlar ile burayı bir tecim merkezine dönüştürmüşlerdir (Eroğlu, 2011:86). Şehir aynı zamanda döneminin önemli bilim ve sanat insanlarına yuva olmuş, bir bilim-sanat ve tecim merkezi olmuştur. Praxiteles'in yaptığı Afrodit heykeli ile ünlü olan Knidos'ta, gezegenlerin hep aynı yörüngede hareket eden yuvarlak cisimler olduğunu bulan ünlü astronom, matematikçi ve filozof Eudoxus ve dünyanın yedi harikasından biri olan Mısır'daki İskenderiye Feneri'nin mimarı Sastratos Knidos'da yaşamışlardır. Afrodit heykelinin kaidesi (Şekil 11), 8000 kişilik tiyatro, güneş saati ve Demeter Mabedi gibi bası eserler, bugün hala görülebilecek Knidos antik kentinin önemli kalıntılarındandır (<http://tr.wikipedia.org>, [19.03.2013]).

Şekil 11. Afrodit heykelinin varyasyonları (<http://bodrumluhayat.blogspot.com.tr>, 2012)

Tecimsel nedenlerle M.Ö. 4.yy.'da Tekir Burnu'na taşınan Knidos, M.Ö.546'da Lidya Devleti ile Perslere girdiği savaş sonrasında mağlup olmuş böylece Knidos Pers egemenliğine girmiştir. M.Ö. 3. yy.'da ise Büyük İskender'in egemenliğine giren Knidos geçirdiği büyük depremlerde çok fazla hasara uğramış, ardından M.S. 7. yy.'da Arap istilaları ile ciddi zararlar görmüştür. Datça Yarımadasının Menteşeoğulları topraklarına dahil olması 13. yy.'ın ikinci yarısına

tekabül etmektedir. 15. yy.'da Mentешеoğulları Beyliğı'nin Osmanlı topraklarına girmesi ile Osmanlı'lara geçmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olmuştur. 1909'da Osmanlı Padişahı 5.Mehmet (Sultan Reşad) zamanında Datça ismi Reşadiye olarak değiştirilirse de Türkiye Cumhuriyeti döneminde yeniden Datça ismine geri dönülür. 1928 yılında Datça, merkezi Reşadiye Mahallesi olmak üzere Muğla İli'ne bağılı bir ilçe olur. 1947 yılında ilçe merkezi bugünkü yerine İskele Mahallesi'ne taşınır (Datça Kaymakamlığı, <http://datca.gov.tr> [25.04.2013]).

Muğla İli'nin ikinci küçük ilçesi olan Datça 459 m²'lik bir yüzölçümüne sahiptir. İlçenin büyük bir kısmı denizlerle çevrilidir. Deniz kıyı sınırlarının uzunluğu kara sınırından daha uzundur. Datça İlçesi, dağılık ve engebeli bir arazi yapısına sahiptir. Bozdağ (1174 metre), Kalecik Dağı (881 metre), Karadağ (786 metre), Emecik Dağı (704 metre) ve Yarık Dağı (615 metre) yarımadaının en yüksek noktalarıdır. Datça İlçesi, tipik bir Akdeniz İklimi'ne sahiptir. Yaz ayları sıcak ve kurak, kış ayları ılık ve yağışlı geçmektedir. Yarımadaının Betçe bölgesi daha engebeli bir coğrafi yapıya sahiptir. Datça bölgesinde ise, tarım için daha verimli topraklara sahip daha geniş düzlükler bulunur (Uyan, 2011:7).

Özel Çevre Koruma Bölgesi içinde olan Datça-Bozburun özellikle bitki örtüsü bakımından oldukça zengindir. Zeytin ağaçları, Kızılçam toplulukları, endemik Datça Hurması (Phoenis Theophrast), badem, yerel kekik, zakkum, defne ve keçiboynuzu tipik Akdeniz bitki örtüsü özelliklerini yansıtmaktadır. Bu bölgede denizdeki hayvan varlığı ve floraya ait 807 tür, floraya ait toplam 1047 takson, 167 karasal omurgasız, 110 balık, 4 iki yaşamlı, 27 sürüngen, 123 kuş ve memeli türü tespit edilmiştir (İyimaya, 2014:26-28).

Türkiye'de deniz yaşamsal çeşitlilik araştırmalarının yapıldığı ilk alandır. Datça-Bozburun, kır kırlangıcı (*Hirunda rustica*), kızılısırtlı kırlangıç (*H. Daurica*), arı kuşu (*Merops apiaster*), karasağan (*Apus apus*) ve akkaranlı sağan (*Apus melba*) türlerinin göç yolları üzerinde bulunmaktadır. Yarımada bu yönü ile önemlidir. Diğer yandan karadoğan (*Falco elenoroae*), gökdoğan (*F. Peregrinus*), küçük kerkenez (*F. Naumanni*), tavşancıl (*Hieraetus fasciatus*), ada martsı (*Larus audoinii*) ve tepeli

karabatak (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*) Datça-Bozburun olmak üzere yöredeki önemli kuş türleridir (Taşlıgil, 2008'den akt. Kaya vd, 2010:9-11).

Bunlara ek olarak Akdeniz fokü (*Monachus monachus*) Datça Yarımadası civarında, Kocadağ'da bulunan yaban keçisi (*Capra aegagrus*) Türkiye için en batıdaki yayılışı, su samuru (*Lutra lutra*) ise Hisarönü'nde yayılışı göstermektedir. Sığla ağacı (*Liquidambar orientalis*) endemik olması, Datça hurması (*Phoenix theophrasti*) çok sınırlı yayılışı göstermesi nedeni ile özel öneme sahiptir (Şekil 12)(www.csb.gov.tr,[25.04.2013]).

Şekil 12. Datça hurması (www.palmiyemerkezi.com, 2012)

Alanda mevcut doğal değerlerin yanı sıra yüksek peyzaj değerine sahip olması, tarımın kısıtlı alanda yapılması nedeni ile nispeten doğaya uyumlu bir konumda bulunması bölgenin arkeolojik ve kültürel değerlerin yüksek olması bölgenin önemini artırmaktadır (www.csb.gov.tr,[25.04.2013]).

Datça halkının geçmişte tarıma dayalı yaşantısı, kısıtlı ekonomik koşulları, bölgenin ılıman iklim koşulları nedeni ile ilçede işlevsel ve yalın konut olarak "çekirdek" konut yapısı tercih edilmiştir. Tek göz oda olarak da tanımlanan çekirdek konut, pişirme-yeme, yatma, oturma, depolama alanlarının tamamını kapsamaktadır. Bu evler; güneydoğuya bakan basamaklı giriş, kısa cephede çıkıntılı baca, çeperli toprak dam, küçük pencere açıklıkları, ocaklı uzun oda, tanımlı ya da yarı tanımlı avlu, kalın taş duvarların olduğu bir plana sahiptir. Bu plan Datça halkının bildiği ve hatta kalıplaştırdığı bir plandır (Başoğlan, 2006:199-204).

Datça Yarımadası geleneksel yerleşimlerinde tipik Akdeniz mimarisine örnek oluşturacak bir doku gözlemlenmektedir. Yerleşim dokusunu oluşturan sokaklar ve yapılarda taş malzemenin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Geleneksel yapılar taş malzeme kullanılarak, yığma yapım sistemi ile inşa edilmiştir (Uyan,2011:20).

Datça geleneksel ev tipleri genel olarak çekirdek ev tipi olarak adlandırılrsa da, konum itibari ile ele alındığında iki farklı ev tipi olduğu görülmektedir. Bunlardan biri en basit ev tipi olan ve taştan zemine oturmuş olarak inşa edilmiş “yer ev” (Şekil 13); ikincisi ise, yerden 1,5-2 m kadar yükseltilmiş “yüksek ev” dir (Şekil 14). Yüksek evin alt bölümü depo ya da kiler olarak kullanılmıştır. Ev girişi bu depo ya da kilerden değil, dışarıdan merdivenle sağlanmaktadır. Her iki ev de az oda sayısına sahiptir ve “tek dam” denen çatıları topraktır. Tek dam, tek mekanlı dikdörtgen yapılar, dar kısmında bir bacanın bulunduğu ve bu bacanın her iki tarafında, bacalı duvardan birkaç metre sonra birer pencere yer alan yapılardır (Özgen, 2014: www.datcadetay.com).

Şekil 13. Yer ev, Datça (Özgen, 2014: www.datcadetay.com)

Şekil 14. Yüksek ev, Datça (Özgen, 2014: www.datcadetay.com)

Datça antik döneme ait kalıntılar bakımından çok zengin bir ilçedir. *“Tiyatro kalıntılarının yer aldığı Amanos, arkeolojik sit kapsamındaki Bozukkale Hisarı’nın bulunduğu Laryma, Turgutlu yerleşim yeri yakınlarında bulunan Bybassium, arkeolojik sit alanı olan ve Bozburun koyu Kızılada tarafında kilise kalıntılarının yer aldığı Patakis, Söğüt yerleşkesinde yan yana yer alan iki arkeolojik sit alanı olan Tymnos ve Soronda’nın bulunduğu Soronda ve en önemlisi olan Dorlar’dan bu yana önemli liman kenti olan ve Knidos Antik Kentinin yer aldığı Knidos başlıca arkeolojik, kentsel, doğal ve tarihi özelliklere sahip alanlardır”* (Yılmaz, 2010:150). Datça-Domuzçukuru’ndaki, Bizans Döneminden kalma dikdörtgen planlı ve kubbeli şapel, Kargı’daki Osmanlı Döneminden kalma taş malzemeli ve kubbeli sarnıç, Çeşmeköy mevkiindeki Osmanlı Döneminden kalma eski köy mezarlığı ilçenin kültürel zenginliklerindedir.

4.1.4. Fethiye

M.Ö. IV. yy.’da Karia satrabi Mausolos tarafından fethedilen Fethiye, çok eskiden Anadolu’nun güneybatısında yer alan Likya (Lykia) Bölgesi olarak adlandırılmıştır (Uykucu, 1968:169). Anadolu’nun güneybatı kıyılarında yer alan; bugün, Köyceğiz’den Antalya il sınırını da içine alacak şekilde uzanan kıyılar ile kuzeyde iç bölgelere doğru uzanan Toros Sıradağları’nın hakim olduğu coğrafya antik çağda Likya ülkesini oluşturur (Efendioğlu, 2010:1).

Batı kaynaklarında, Likya ve Likyalılar'dan ilk kez Troia savaşları dolayısı ile bahsedilmektedir. Troialılar'ın yanında savaşıp, Sarpedon'un yönetimine giren ve önemli mevkilerde yer alan Likyalılardan bahseden Homeros, onların Solymoslular'dan farklı bir kavim olduğunu da söylemiştir. Antik Telmessos şehri, bugünkü Fethiye ilçesinin kapsadığı alan üzerinde ve çevresinde yer almaktadır. Şehrin kurulmasına dair kesin tarih tam olarak bilinmemekle birlikte, şehir hakkında en eski kesin belge, diğer Lykia şehirlerinden ayrı olarak Attik-Delos deniz birliğine girmiş olduğu ve 446/5, 433/32, 425/24 yıllarında Tribute⁷ ödediğidir (Günday, 1997:4-19). Şehrin Attik-Delos Birliği'ne katılması M.Ö. 5. yy.'ın ortalarına denk gelmektedir. Ancak bu birliktelik çok uzun sürmemiş ve şehir bağımsızlığını ilan etmiştir. M.Ö. 1400'lü yıllarda Kıbrıs'a karşı hareketinde bulunmuş ve burayı egemenliği altına almaya çalışmıştır. Koloniler zamanında Likya'da tek bir şehrin kurulması, Likyalıların deniz üstünlüklerini M.Ö. 1000'e kadar devam ettirdiklerini göstermektedir. Koloniler döneminden sonra bölge Pers egemenliği altına girmiştir. (Uykucu, 1968:170-171).

İskender'in M. Ö. 360 yılında aldığı Telmessos, onun ölümünden sonra bir müddet Ptolemaioslar'ın yönetiminde kalmış, M.Ö. 189'dan sonra Bergama Krallığı'na bağlanmıştır. Bergama Kralı III. Attolos'un ölümünden sonra ise topraklarını Roma'ya bırakan vasiyetnamesi ile de doğrudan Roma'ya bağlanmıştır. Bu tarihten sonra Telmessos, Bizans hükümünde kalmıştır (www.kulturvarliklari.gov.tr [05.05.2013]).

Menteşe Beyliği 1261'den sonra Karia'yı ele geçirmesinden bir süre sonra beyliğin Fethiye'yi de topraklar arasına katılmıştır. Bu dönemde Mentşe Bey, içinde Karia sahillerine ve adalara karşı teşebbüslerinde emrine hazır askerlerin olduğu gemiler bulunduran, Fethiye körfezindeki sahil mıntıkasına kadar hakim olan bir bey haline gelmiştir. 1261 yılından itibaren, Mentşe Bey'in idaresindeki Türkmenler, Fethiye taraflarından içlere yürüyerek, sahille Denizli Dağları arasındaki araziye işgale başlamışlardır. Mentşe Bey, bir süre sonra işgal ettiği bölgeleri idare etmeye de başlamıştır. Mentşe Bey, 1282 yılında ölecek, Fethiye'de bulunan türbesine

---

⁷ Tribute: Devletin devlete barış için ödediği para, haraç, hürmet, takdir, övgü, işçinin payına düşen maden, Övme, sitayiş, takdir; Hediye: haraç, vergi, bağ; Haraç verme mecburiyeti (NND sözlük, <http://www.nedirnedemek.com/tribute-nedir-tribute-ne-demek>).

gömülmüştür. Onun ölümünden sonra beyliği, oğulları ve torunları idare etmiştir. 1360 yılı civarında Menteşe Beyliği, bu tarihten önce beyliğin başında bulunan İbrahim Bey'in oğulları arasında üçe bölünmüş, Fethiye ve Marmaris çevresini üçüncü oğlu Gazi Ahmet Bey almıştır. Bu bey zamanında Fethiye, önemli yapılarıyla ün kazanmış ve birçok binalar, zaviyeler, camiler ve medreselerle süslenmiştir (Gürün, 1984:470-471; Gökyay,1986:46; Uzunçarşılı, 1994:54'den akt. Gün, 2006:7-8).

Bölgenin önemli bir liman şehri olan Fethiye, Milli Mücadele döneminde işgale uğramış bir şehirdir. Bu dönemde hem İtalyanlar hem de Yunanlar tarafından işgal edilen ilçeyi, İtalyanlar sadece 1 yıl kalarak, hiçbir çatışma olmadan 1920 yılında; Yunanlar ise 1922 Mudanya Ateşkes anlaşmasının imzalanmasından sonra terk etmişlerdir (Gün, 2006:19'den akt. www.fto.org.tr [13.05.2013]).

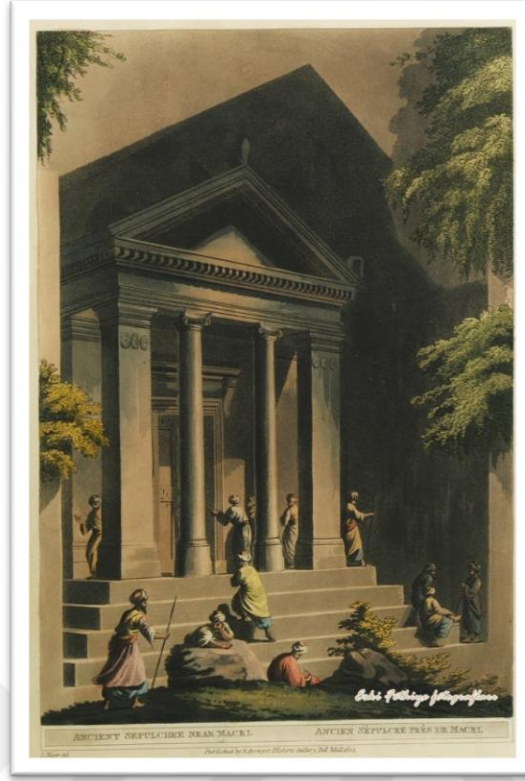
Fethiye şehrinin adı, Likçe kitabelerde ve M.Ö. 5. asra ait sikkelerde "Talabahi" olarak belirtilmiştir. M.Ö. 410-400 yıllarına ait olan ve Fethiye'de basıldığı bilinen en eski sikkede ilçenin adı, Likya harfleri ile Talabahi olarak yazılmıştır. Fethiye şehri için Telmessos ya da Telmissos da denilmiştir. Telmessos şehri, eskiçağda falcılık, kâhinlik, falcılık gibi özellikleri ile tanınmıştır (Umar, 1993:776'dan akt. Gün, 2006:3-4).

Antikçağda bu yerleşim merkezine ilişkin çeşitli öyküler anlatılmış, hatta şehri bir kâhinin kurduğu söylenmiştir. Bu nedenle de şehre kâhinlik yetisi bağışlanmış ve çağ boyunca büyücüler ve kâhinler saygı görmüştür. Bu kâhinlere sadece halk değil imparatorlarda danışmışlar, seferleri sırasında onları da yanlarında götürmüşlerdir (Tugay, 2004:13).

Antik dönemde "Işık Yurdunun İnsanları" anlamına gelen Likyalılar'ın hakim olduğu dönemlerde Telmessos adı ile anılan ilçe, Roma İmparatorluğu'nun işgaline uğramış ve kentin adı bu dönemde "Uzak Diyar" anlamına gelen Meğri (Makri) ismiyle anılmıştır. Osmanlı döneminde ise halk arasında "Beş Kaza" diye anılan Meğri (Makri), 1874 yılında Menteşe Livası'na bağlı bir kazaya dönüştürülmüştür. Cumhuriyet'in kurulması ile Muğla'ya bağlanan ilçenin bugünkü ismini, Türk Hava Şehidi olan Yüzbaşı Pilot Fethi Bey'den alarak "Fethiye" (1934) olarak değiştirmiştir.

Güneyinde Kaş, batısında Dalaman, doğusunda Korkuteli ve Elmalı, kuzeyinde Gölhisar ve Çameli bulunmaktadır. Fethiye, Akdeniz Bölgesi ile Ege Bölgesini ayıran hattın Akdeniz Bölgesi içinde kalan tipik bir kıyı kentidir. Fethiye, Muğla ilinin Akdeniz bölgesinde yer alan tek ilçesidir. İlçe hudutlarında birbirinden güzel çoğunluğu denize dik olarak inen 180 koy bulunmaktadır. Bu adaların önemlileri Şövalye, Kızılada, Katrancı, Tersane, Domuz, Yassıca, Gemile, Ayanikola, ve Karacaören adalarıdır. İlçenin ekonomisi sırasıyla tarım, turizm ve hayvancılığa dayanmaktadır. İlçe sınırları içinde, Likya döneminden kalma Xanthos, Letoon, Cadianda, Tlos, Pınara, Sdyma gibi tarihi ve kültürel kaynak yer almaktadır (www.fto.org.tr [13.05.2013]).

Bugünkü Fethiye, 1957 depreminden sonra kurulan Fethiye'dir. Telmessos'un iskele yakınında bulunan 5000 kişilik, erken Roma dönemine ait ve M.S. II. yy.'da onarım geçiren tiyatro kazılarla ortaya çıkartılmıştır. Şehrin ilk kurulduğu yer olan kale, Orta Çağ ve Roma dönemi kalıntısı olan bir surla çevrilidir zira Rodos Şövalyeleri şehri denetim altında tutmak için limandaki adayı ve bu kaleyi kullanmışlardır. Şehirdeki bugüne gelebilmiş bir başka kalıt ise M.Ö. 4. yy.'da İyon tarzında yapılmış, Hermepias'ın oğlu Amyntas'a ait kaya mezarıdır (Şekil 15)(www.kulturvarliklari.gov.tr, [05.05.2013]).

Şekil 15. Fethiye merkezdeki Amintas kaya mezarı, İtalyan-Alman asıllı ressam Luigi Mayer'e ait (<http://tr.travelogues.gr>, 2014)

Şehrin içinde de Likya tipi birçok lahit ve antik şehir kalıntıları bulunmaktadır. Fethiye'ye 45 km uzaklıkta bulunan Minare Köyü'ndeki Pınara harabelerinde Likya kaya mezarları, tiyatro, Odeion ve tapınak gibi birçok yapı sağlam olarak günümüze gelmiştir. Dodurga Köyü Sidyma harabeleri, Yaka Köyü Tlos harabeleri, Yeşil Üzümlü köyü Kadyanda kalıntıları şehrin kültürel kalıt zenginlikleridir. Fethiye Körfezi içinde de bazı antik yerleşmeler de mevcuttur. Bedri Rahmi Koyu üzerinde Karia, Manastır Koyu üzerinde Lissa ve Lydai ile Göcek yolundaki İnlice'de Daidala antik kenti bunlardan birkaçıdır (www.kulturvarliklari.gov.tr, [05.05.2013]).

Fethiye tarihi zenginlikleri yanı sıra endemik bitki türleri açısından da çok zengin topraklara sahiptir. 2010 yılında ilçe de düzenlenen 12 ülkenin katılımı ile gerçekleştirilen 'Nadir ve Endemik Bitki Türleri Biyolojisi Uluslararası Sempozyumu' nda Türkiye'nin tüm Avrupa kıtası kadar endemik bitki türüne sahip olduğu, bu türlerden 90 tanesinin de Fethiye-Babadağ'da olduğu açıklanmıştır. Özellikle PTT tarafından pulu basılan ve kırmızı bülten ile koruma altına alınan

“Fethiye çiğdemi” (*Crocus cancellatus* subs. *Licius-likya* çiğdemi) (Şekil 16) ve yalnız Fethiye çevresindeki dağlarda 1100-1500 m yükseklikte beyaz ve kokulu açan Çakal nergisi (*Sternbergia Candida* Mathew) (Şekil 17) nesli tükenmek üzere olan Fethiye’deki endemik bitkilerdendir (www.fethiyehaberi.com [05.05.2013]).

Şekil 16. Fethiye çiğdemi (*Crocus cancellatus* subs. *Licius-likya* çiğdemi).

Şekil 17. Çakal nergisi (*Sternbergia Candida* Mathew), (Göğdün, 2001:19).

4.1.5. Kavaklıdere

Menteşe Beldesi ve bağlı olduğu ilçe olan Kavaklıdere’ye ait tüm yazılı kaynaklar, 12 Eylül döneminde o günün belediye başkanlığınca, Dalaman Kağıt Fabrikası’na gönderilmiştir. Bu sebepten dolayı, yöreye ait yazılı kaynaklar sınırlı olup, yörenin tarihçesi daha çok sözlü kaynaklara dayanmaktadır (Gülhan, 2008:7).

Antik dönemde Karia sınırları içinde kalan Kavaklıdere yöresinin Türkler tarafından yerleşim bölgesi haline getirilmesi, yörenin Mentеше Beyliği’nin emrine

girdiği XIII. yy.'ın ikinci yarısına rastlar. Yöre toprakları, II. Murat döneminde Osmanlı topraklarına katılır. Karaman Beyliği'nin Osmanlı Devletine katılması ile de, Karaman'dan sürülen Türkmen boyları Muğla'ya göç ederler. Rivayete göre Kavaklıdere, adını, içinden geçen dereden ve etrafının yöre halkının “Kavak” adını verdiği çınar ağaçlarıyla çevrili olmasından almaktadır. Yöreye ilk yerleşenlerin, 17. yy.'ın başlarında Karakeçili Yörüklerinden Türkmenler olduğu iddia edilmektedir. Bölgeye daha sonra Denizli, Denizli-Tavas, Muğla, Uşak-Esme, Uşak-Karahallı, Kaz Dağları dolaylarından Türkmen ailelerin gelerek yerleşmesi ile köy yapısı oluşmuştur. (Özkan, 2009:5).

Yatağan-Kavaklıdere yolu üzerinde ki Roma dönemi tiyatrosu, sur kalıntıları, kaya mezarları Hyllarima antik kenti kalıntıları ve Çamyayla'daki bir Karia kenti olan Kyon kalıntıları ilçenin kültürel kalıt kalıntılarıdır. Hyllarima kent kalıntılarında bakıldığında Roma dönemine ait olduğu düşünülen kentin, kim tarafından ve ne zaman kurulduğuna dair kesin bilgiler mevcut değildir. Kent isminin ise Hitit yazıtlarında adı geçen Wallarima'dan geldiği ve Luwi kökenli olduğu düşünülmektedir. Roma döneminde sikke basmış kentlerden olan Hyllarima, Karia uygarlığının en eski yerleşimlerinden biridir (<http://www.didimli.com>, [06.06.2013]).

Kentin tarihi hakkında net bilgi edinebilecek boyutta henüz kazılar yapılmadığı için kent tarihi hakkında bilgiler sınırlıdır. Ancak ayakta kalan kalınlıkları 2 metre civarında kaba işçilikli dikdörtgen taşlardan döşenmiş kent surları Leleg yapıları ile benzer olduğu görülmüştür. Bu bakımdan kentin tarihini Dor göçünden önceki yıllara indirmek olasıdır. Kente girişi sağlayan ve oldukça iyi korunmuş batı kapısı M.Ö. 400'ün ilk yarısında, Mausolleus döneminde yapılmıştır. Roma döneminden kalan tiyatronun sahnesi yıkılmışsa da yamaca dayalı oturma kademeleri oldukça iyi durumda günümüze ulaşmıştır. Kendin diğer yapılarına ait taşların günümüze ulaşmaması ve kent yapısının zarar görmesinin nedenlerinden biri definciler tarafından sökülmüş olmasıdır; bir diğer neden ise yörede yapılan yeni yapı ve bahçede kullanılmak üzere taşların sökülmüş olmasıdır. Bu nedenlerle kent yapısı çok büyük oranda zarar görmüştür (www.kavaklidere.gov.tr, 1045[06.06.2013]).

İlçe dağlık ve kırsal bir yerde kurulmuş olması nedeniyle geçimini başta ormancılık, orman kesim dikim, yangın işçiliği bakırcılık ve kalaycılık, marangozluk, tarım ve hayvancılık, mermer işçiliği, halıcılık ve diğer el sanatları ile uğraşarak sürdürmektedir. Kavaklıdere’de en geniş yayılışlı bitki topluluğu, genel olarak tüm bölgede olduğu gibi, Ege kızılçam (Pinus brutia Ten.), küçük alanlarda fıstık çamı (Pinus pinea L.) ve sedir ormanıdır (Cedrus libani A.Rich.) (Ceylan, 2014:23).

4.1.6. Köyceğiz

Yörede yapılan kazılar ve bu kazılarda ortaya çıkarılan zirai teraslar, eski çanak ve çömlek parçaları Köyceğiz’in tarihini M.Ö. 3000’li yıllara götürmektedir. M.Ö. 1000 yılından itibaren bu sahada nüfus çok artmış, ziraat ve buna paralel olarak da tecimde önemli gelişmeler olmuştur. İlkçağda bu bölgede irili ufaklı birçok şehir kurulmuştur. Bu şehir devletlerinin en önemlilerinden ve Karia’nın güney sahilinde, Köyceğiz kazasının eski merkezi olan Dalyan köyü yakınında ve Dalyan boğazının kuzey yönünde kurulan Kaunos’tur. Herodot, Kaunoslular’ın “Karia dilinden başka dil konuşanlar” diye ayrıldığından bahsetmektedir. Bu ifadeye göre burayı kuranların Karialılar olmadığını, son araştırmalara göre de Kaunos’un Giritliler tarafından kurulduğu tezi önem kazanmaktadır (Uykucu, 1968:180).

Eroğlu (2011:240)’da Herodut’un Kaunoslular ile Kariaların sadece dil bakımından değil aynı zamanda bazı ahlak ve adet kurları ile de birbirinden farklı oldukları görüşü yer almaktadır. Buna örnek olarak da erkek ve kadınların samimiyetlerine göre birlikte içki içip, eğlendiklerinden bahsedilmektedir.

Kaunos şehri ve civarında bulunan sikkelerin İskender zamanına ait oluşları Kaunoslular’ın Karia egemenliğinden sonra Büyük İskender’in hakimiyeti altına girdiklerini göstermektedir. İskender egemenliğinden sonra Kaunos’da başlayan karanlık devir, Roma devrinde de devam etmiş, Roma egemenliği sona erdiği zaman ise, burada huzur ve sükun kalmamıştır. Bu dönemde Kaunoslular’ın ormanları tahrip etmesi ile kuraklık, ürün yetiştirememekten kaynaklanan kıtlık, bataklıkların kuruması, sıtma hastalığının belirmesi ile nüfusta azalma başlamıştır. Bizans devrinde ise bataklıklar kurutulmuş, tecim ve inşaat etkinlikleri arttırılmıştır. Böylece Kaunos, tekrar eski günlerine dönmüştür fakat bu devrin sonlarına doğru limanı

kumlar doldurmuş, Kaunos denizden uzaklaşmıştır. Bu durum Kaunos'un eski önemini tekrar yitirmeye başlamasına neden olmuştur (Uykucu, 1968:181).

Köyceğiz, Menteşe Oğulları hakimiyetine girdikten sonra yavaş yavaş bu kara dönem sona ermeye başlamış, ziraat önem kazanmıştır. İlçe Menteşe'nin sayılı merkezlerinden biri haline gelmiştir (Uzunçarşılı, 1988:71). 1867 yılında Menteşe Sancağı, Aydın'a bağlı bir idari birim olarak yönetilmeye başladıktan sonra Köyceğiz ve çevresi de ilçe durumunu devam ettirmiştir. İlçenin ilk merkezliğini ise Köyceğiz gölüne yakın olması dolayısıyla bu bölgenin merkezi olmak iddiasında bulunan Ali Paşa Çiftliği, (Bugünkü Köyceğiz köyünde) yapmıştır. Daha sonra Devlet-i Aliyye, kaza merkezini Dalyan köyü olarak tespit etmişti. Ancak gölden taşan suların baskınına uğraması sonucu il ile bağlantısının kesilmesi ve halk köyün merkez olarak hiçbir özelliği olmadığı ve kışın zahmetlere katlanarak ilçe merkezine gitmek zorunda bırakıldığı için, temasa geçmiş ve devlet 1879 yılında Tahir Ağa çiftliği içinde Yüksekum denilen yere ilçe merkezini taşımıştır (Soytürk, 2004:7).

Köyceğiz'de antik tiyatro, kare planlı bir bina, hamam ve suyolları gibi ilkçağ eserleri için de en dikkat çekici kalıtlar dağlara oyulmuş, süslü Bizans yapısı ve IV. yy. Roma yapısı mezarlardır. Türk devri eserleri içinde de en önemli kalıt 1517 yılında yapılmış olan kervansaraydır. Buna ek olarak 1517 yılında yapılmış olan hamam, cami ve mescit, menteşe devrinde yapılmış olduğu saptanan cami ve değirmen, Benliler türbesi, Nasuh Dede Türbesi, Kargın Kürü Türbesi önemli kalıtlardandır (Uykucu, 1968:183).

İlçe adını aldığı Köyceğiz Gölü'nün kuzeyinde kurulmuş olup, doğusunda Ortaca ve Dalaman İlçesi, Batısında Marmaris ve Ula İlçesi, Kuzeyinde Denizli Güneyinde Akdeniz bulunmaktadır. Göl, Akdeniz Bölgesi'nin batı ucunda, ilçe hudutları içerisinde suyu kükürtlü ve acı bir göldür. Gölün, önü alüvyonlarla tıkanmış eski bir körfezden türediği sanılmaktadır. Yüzölçümü 54 Km²'dir. Denizden yüksekliği 8 m. Derinliği ise 15-150 m. arasında değişir. Kuzeyde dağlık alandan inen kısa derelerle ve suyu bol kaynaklarla beslenen göl fazla suyunu Dalyan Boğazı ile denize boşaltır. Köyceğiz Gölü jeolojik yapısı itibariyle iki havzaya bölünmüştür. Büyük olan Kuzey havza "Köyceğiz Havzası", güneyindeki küçük havza ise "Sultaniye Havzası"dır. Gedova ve Yanburun mevkiileri arasındaki boğaz havzayı

ikiye ayırmaktadır. Köyceğiz-Dalyan bölgesi birçok jeolojik olay sonucunda bugünkü yapısına ulaşmıştır. Bu bölgedeki yüzey şekillerinin oluşumu, Tetis Denizi'nin var olduğu jeolojik dönemlere kadar uzanmaktadır. Dalyan bölgesi yıllarca deniz kaplumbağası *Caretta caretta*'nın yumurtlama bölgesi oluşumu ortaya çıkısıyla oldukça ün kazanmıştır. İztuzu kumsalı, Türkiye'nin 17 önemli deniz kaplumbağası yumurtlama bölgesi içinde yer almaktadır. Ayrıca bölgede yaşayan tatlı su türü Nil kaplumbağasının (Triolix triunguis) Türkiye'de nesli hemen hemen tükenmek üzeredir (Şekil 18). Ayrıca ve Türkiye'de tecimsel amaçla avcılığı yapılan ve Dünya'da bir sektör haline gelen en önemli yengeç türlerinden Mavi Yengecin üreme ve avlanma bölgesidir (Buhan 1998'den akt. Ağbaş, 2006:1-21).

Şekil 18. Nil Kaplumbağası (www.turkherptil.org, 2012)

Köyceğizden ismini almış çoban yastı olarak da bilinen Köyceğiz kirpidikeni (*Acantholimon koycegizicum*) deniz seviyesinden 150 metre rakıma kadar olan yerlerde yetişmektedir. Türkiye'de yetişen 50 civarındaki çoban yastığı türlerinin 32'si endemik (endemizm oranı %64) ve dünyada yalnızca ülkemizde yaşamaktadır. Bununla birlikte, IUCN ölçütlerine göre değerlendirildiğinde sadece 11 çoban yastığı türünün soyu tehlike altında değildir ancak geri kalan 39 türden 20'sinin soyu 'kritik derecede tehlikede', 7'si 'tehlikede', 12'si de 'hassas' kategorisinde, yani türlerin %80'nin korunması gerekmektedir. Çoban yastıkları çok dallı, çalı biçiminde, çok yıllık, sıkı ya da gevşek biçimli yastıksı yapılar oluşturan bitkilerdir (Şekil 19). Haziran'da çiçek açıp, 5-15 m boyuna ulaşabilen bitki, yastık biçiminde yapıları ile

genelde ortam koşullarının zor olduğu yerlerde ortaya çıkar. Tuzcul, soğuk ve kurak yerlerde, kalkerli kayalıklarda, kum tepelerinde, kumlu, taşlı yamaçlarda, volkanik ve kireçtaşı steplerde, dağ yamaçları gibi ortam koşullarının zor olduğu yerlerde yaşamlarını başarıyla devam ettirmektedirler (Gözcelioğlu, 2011:76-77).

Şekil 19. Köyceğiz kirpidikeni (*Acantholimon koycegizicum*) (Mürvet, www.agaclar.net, 2009)

4.1.7. Marmaris

Marmaris Müzesi'nde bulunan bir grup eser, bu bölgenin tarihini Eski Bronz Çağı'na (M. Ö. 3200- 1950) kadar götürmemizi sağlamaktadır. Marmaris bir sahil şeridi olması nedeni ile her zaman dikkat çekmiş ve bu nedenle de saldırıya uğramış bir şehirdir. İlkçağ dönemi boyunca Marmaris'te ilkçağda 2 önemli olay gerçekleşmiştir. Bunlardan birincisi; Anadolu'yu egemenliği altına almak isteyen Pers Kralı Darius ile Efeslilerin konuşup, anlaşma yaptığı kasaba olması, ikincisi ise; Makedonya'ya karşı direnişleridir.

Marmaris, Makedonyalılar'ın elinden Roma ve Bizans'a, onlardan da Menteşe ve Osmanlı Türkleri eline geçmiştir. XVII. yy.'da Muğla'yı ziyaret eden Evliya Çelebi, Marmaris Kalesi'nin Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırıldığını, kalenin duvarlarının 400 ayak ve kare planda yapıldığını ve çok büyük bir yapı olduğunu yazmıştır (Uykucu, 1968:185).

XVII. yy.'da II. Mahmut dönemine kadar iç karışıklıkların bir yansıması olarak bölgede eşkıyalar görülmeye başlanmıştır. Adalardaki isyanları bastırmadaki

önemi ve Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki gerileyişi karşısında Marmaris'in izleminin önemi daha da arttırmıştır. Marmaris Voyvodası Zeynel Abidin, kendisine verilen 1832 tarihli emir çerçevesinde Köyceğiz içlerindeki Türkmenler'i kale muhafaza işlerinde kullanmış, bu tarihten sonra Marmaris'in idari yapısında değişiklik yapılarak, bölge Rodos'a bağlanmıştır. İdaresi mütevelliyeye bırakılan şehirdeki suçluları yargılama görevi ise Gökova Kadısı'na verilmiştir. Konum nedeniyle şehir, Birinci Dünya Savaşı'nın fiilen içinde yer almıştır. 1913 yılında limana giren bir Alman gemisi kendini takip eden Fransız filosuna verilmemiş ve bunun üzerine Fransızlar liman ağzını mayınlamışlardır (Arslan, 2011:3-5).

1919 Sevr anlaşması sonucu İtalya ve Yunanistan anlaşması sonucu, İtalyanlar Marmaris'i işgal etmiş, 22 Temmuz 1922'de İtalyanlar'ın Marmaris'ten ayrılması ile de ilçe kurtuluşunu ilan etmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra Muğla'ya bağlanmıştır.

Marmaris, Akdeniz ile Ege Denizi'nin birleştiği bölgede, önü yarımada ve adalarla kısmen kapanmış küçük bir koyun kenarında kurulmuştur. Batıdan Reşadiye Yarımadası ve Kerme Körfezi, kuzeyden Ula, doğudan Balan Dağı, Karadağ ve Günlük Tepeleri, güneyden Akdeniz ile çevrilmiştir. Körfezin önünde kıyıya ince bir dille bağlı olan Adaköy, onun önünde Bedir Adası, Keçi Adası ve Güvercin Adası bulunur. Güneybatı Anadolu'nun dağları, ormanları ve koyuları ile denizin birlikteliğine sahne olan Reşadiye Yarımadası'nda ve Karia'nın ünlü liman kenti Physkos'ta kurulan Marmaris Marmaris'te deniz ile doğa iç içe geçmiş bir yerleşim yeridir (Kaymaz, 2012:29). Coğrafi konumu ve ikliminin yaşam için kolay oluşu nedenleri ile Antik Çağdan itibaren yerleşim yeri olan ilçe birçok tarihi kent ve yapıya sahiptir.

Marmaris'teki antik kentler;

- Physkos: Antik Karia'nın önemli bir liman kentidir ve kalıntıları Marmaris'in kuzeyindeki Asar tepesinde bulunmaktadır.
- Loryma (Bozukkale): Bozburun yarımadasının güneybatı ucunda Loryma kasabası kurulmuştur. Yerleşim alanındaki en etkileyici yapı, koy girişine bakan Burunbaşı üzerinde bulunan iyi korunmuş berkitmedir.

- Amos: Antik Amos harabeleri Kumlubük koyunun kuzeybatısında, dik sahilin güneyindeki Asarcık denilen tepede bulunmaktadır. Amos, bir tepe üstünde yer alan tiyatro, tapınak ve bazı heykel kaidelerden oluşmuştur.
- Cedrae (Kleopatra veya şehir adaları): Saray adası (Kleopatra Adası), Orta Ada ve Küçük Ada olmak üzere üç adadan oluşan Şehir Adalarından Saray Adası'nda, Roma çağından kalma eski Cedrae ören yeri bulunmaktadır. Bir söylentiye göre Mısır'dan kumları gelen ve Kleopatra'ya ait sadece onun ve sevgilisi Mark Antonius'un yüzebildiği koy adanın kuzeybatısında yer almaktadır.
- Hydas: Turgut Köy sınırlarında ve Bozburun Yarımadasının batısında yer alan antik kentten günümüze kaba işçilikli dikdörtgen yapılı sur kalıntıları, piramit çatılı ve kare planlı mezar kalıntıları gelebilmiştir. Üzerindeki yazılar yıpranmış ve okunması çok güç olsa da M.Ö. 4. ve 3. yy'lara ait olduğu düşünülen mezarın üzerindeki Diagoras adında bir savaşçıya ait olduğu bilgisini vermektedir.
- Erine: Roma dönemi kalıntılar bulunan ören yeri Hisarönü köyü sınırları içinde yer almaktadır.
- Castabus (Pazarlık): Eren dağında İ.Ö. 4. yy.'dan kalma Ion düzeninde inşa edilmiş olan yapı, aynı zamanda Dor öğeleri de taşınması ile de önemli bir antik yapıdır. Tapınak kendisi için yapılan platformun üzerinde yer almaktadır. Platform üzerinde, tapınak temeli mevcuttur (www.tanitma.gov.tr, [03.05.2013]). Güneydeki alanda yer alan yıkık tiyatro, tapınakla birlikte bölgede tanımlanabilen tek yapıdır.
- Saranda (Söğüt): Saranda bugünkü Söğüt köyüdür. Köy Roma ve Bizans dönemlerinden bu güne kadar daimi olarak yerleşim alanı olmuş fakat o dönemler bu güne sadece az sayıda Bizans dönemi şehir kalıntıları gelebilmiştir.
- Bybassios: Orhaniye köyü yamaçlarında kurulmuş kentten günümüze sadece antik kentin surlarının bir bölümü gelebilmiştir.

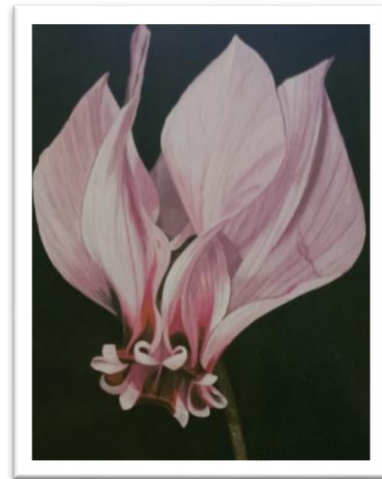
- Euthenna (Altınsivrisi): Marmaris, Gökova ve Söğüt köyü arasında kalan ve Altısviri tepesinde kurulmuş yerleşim alanıdır. Bu antik şehirden günümüze sadece sur duvarları, kaya mezarları ile sarnıçlar gelebilmiştir. Yerleşim alanını çeviren berkitme sur oldukça iyi durumdadır. Kıyıda ise, kesme taş duvarı tarzı ile örülen antik iskelenin bir uzantısı bulunmaktadır (Gürdal, 2010:6)

Sanayisi gelişmemiş olsa da Marmaris, zengin doğal güzellikleri ve yat limanları ile ülkemizin yabancı para girdisini sağlayan önemli ilçelerinden biridir. Ekonomisi turizm ve tarıma dayalı olan ilçe, Muğla ilinin turizm merkezi olma niteliği taşımaktadır. İlçede yetiştirilen başlıca tarım ürünleri turuncgiller, tütün, zeytin, buğday, yerfıstığı, susam, tahıl, sebze ve meyvedir. Çam balı ile meşhur olan ilçede arıcılık yapılmaktadır. Kozmetik ve ilaç sanayinde kullanılan Günlük ağaçlarından elde edilen sığla yağı ihracatı yapılmaktadır (<http://muglamarmaris.com>, [15.06.2013]).

Endemik bitkiler açısından da Muğla'nın diğer ilçeleri gibi zengindir. Ters lale (*Fritillaria mughlae*), Marmaris kurtkulağı (*Biarum marmarisensis*), Karahan/karabaş lavantası (*Lavandula stoechas* L. subsp. *stoechas* (Labiatae) (şekil 20), Mürcüotu (*Teucrium divaricatum* Sieber subsp. *divaricatum* (Labiatae), Sıklamen (*Cyclamen hederifolium*) (şekil 21) Marmaris ilçesindeki endemik bitkilere örnek olarak sayılabilir.

Şekil 20. Karabaş Lavantası
(www.artsnursery.com/, 2013)

Şekil 21. Sıklamen (*Cyclamen hederifolium*), (Göğdün, 2001:8)

4.1.8. Milas

Antik dönemde Karia'nın en görkemli şehirlerinden biri olan Milas, Sodra Dağı'nın etekleri ile bu dağın önündeki tepeler üzerine kurulmuşken zamanla ovaya doğru yayılmıştır. Tüm Kariyalılar'ın inandığı milli ilahları Zeus Karios'un tapınağı Mylasa şehrinin içindeydi. Karia'nın her yerinden ziyaretçilerin geldiği Zeus Labrandos tapınağı ve kutsal yeri ile Sinuri Tapınağı da Mylasa'nın çok yakınında idi. Bu nedenle Mylasa adeta Karia'nın inanç merkezi konumundaydı. Antik dönemde "Mylasa" olarak adlandırılan Milas, İonia, Pers, Seleukosların egemenliğinde kalmıştır. M.Ö. 189'da Roma ve Suriye kralı arasında yapılan Apameia barış anlaşmasında, Menderes Nehrine kadar olan arazi Rodos'a verilmiş, Mylasa'nın bağımsız olduğu kaydedilmişti. Rodos'un Karia topraklarından çekilmesi ile Mylasa gücünü göstermiş ve komşu şehirleri ele geçirmeye başlamıştır. Önce komşusu Euromos'u zapt etmiş ardından Hydai, Labranda, Olymos, Khalketor ve Euromos ayrı ayrı Mylasa ile "isopoliteia" anlaşması yaparak siyaseten Mylasa ile birleşmişlerdir. Bugünkü Kalınağıl köyünde bulunan Sinuri Tapınağı ve burada oturan halk da bu sıralarda Mylasa ile siyaseten birleşmiştir. Mylasa; Bizans döneminde M.Ö. 2. yy.'da komşusu olan küçük şehirleri egemenliğine aldığı en geniş sınırlarına ulaşmıştır (<http://mitso.org.tr/milas>, [23.09.2013]).

Tarihte iki kez başkent olmuş şehir, 13. yy. ikinci yarısında Türkler'in hakimiyetine geçmiş ve 150 yıla yakın bir süre Karia'da hüküm süren Menteşeoğulları, verimli bir ova olması, sahile yakınlığı ancak denizden gelebilecek saldırılara karşı kolay korunması, Milet'e yakınlığı nedeni ile beyliklerine merkez seçmişlerdir. Osmanlı döneminde merkez olma özelliğini yitiren Milas, 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile de Muğla iline bağlı bir kazaya dönüşmüştür (Adıyeke, 1994:11'den akt. Taşkiran, 2003:5).

İlkçağlarda mermeri ile ünlü olan Milas'ı farklı zamanlarda ziyaret eden seyyahlar, burayı farklı şekillerde tanımlamışlardır. 17. yy.'ın ikinci yarısında şehri ziyaret eden Evliya Çelebi, "*Şehir bağlık, bahçelikti. Bilhassa limon, turunç, nar ve incir ağaçları çoktu. Başlıca tecim tütündü. Havası iyi değildi*" şeklinde tanımlarken; 1738-1739 yıllarında Milas'ı ziyaret eden İngiliz Pococke, "*şehrin küçük ve kötü inşa edildiğini, tecimin tütün, pamuk ve balmumundan ibaret olduğunu*" yazmıştır. 1824-

1826 yıllarında ziyaret eden Anthon von Prokesch ise “burada 1500 ev olduğunu” kayda geçmiş; 1856’da C.T. Newton, şehrin “geniş bir ovaya kurulu, güzel görünüşlü büyük kasaba” olduğunu yazmıştır (Anonim, 2006:20-21).

Pers egemenliğinden önce Karia bölgesinin başkenti olan ve Karia egemenliğinde olduğu dönemde “Tanrıların merkezi”, “Haç yeri” sayılması sebebiyle olağanüstü önem taşıyan Milas’ın isminin nereden geldiği konusunda açıklık yoktur (Galante, 1939:120’den akt. Çolak, 2004:231-232). Bazı kaynaklarda Mylasa, Milaso, Melasso, Melaso, Milasai Milaxo, Melaxo şeklinde yazılan kazanın isminin Anadolu Luvi dilinden ya da Karia ve Leleg dilinden geldiği konusunda bilgiler mevcuttur. Kentin kurucusu Bizanslı Stephanus’un anlattığı bir efsaneye göre “Ege’de Aiolia adasında oturan rüzgarlar hakimi Ailos neslinden Mylassos’tan” gelmiş olabileceği söylenmektedir (Adıyeke,1994:10;Umar,1999:56-57;Darkot,1997:76).

Milas Ege denizinin iki önemli körfezi olan Gökova ve Mandayla körfezinde kıyılarıyla yat turizm açısından önemli bir konuma sahiptir. Milas’ın kuzeyinde, bir kısmı Aydın ili sınırları içinde kalan Muğla’nın en geniş alanlı doğal gölü olan Bafa gölü bulunmaktadır. Bafa Gölü, Büyük Menderes ırmağının, eski Latmos Körfezinin batısını alüvyonlarla doldurması sonucu oluştuğu için kıyı set gölü olarak nitelendirilir. Milas ve çevresinin uzun yıllar yapılan analiz sonucunda Akdeniz yağış rejiminde yani Akdeniz İklimi özellikleri taşımaktadır. Akdeniz ikliminde göze çarpan özellikler kışlar ılık ve yağışlı yazları sıcak ve kurak olmasıdır (www.milas.gov.tr, [23.09.2013]).

İklim ve coğrafi yapısının özelliği nedeni Milas hem yer altı hem de yer üstü kaynakları açısından çok verimli topraklara sahiptir. Milas’ın yer üstü kaynakları, Zeytincilik (Ege Bölgesi’nin en önemli zeytin ve zeytinyağı üretim bölgesidir). Arıcılık ve Bal Üretimi, Kültür balıkçılığı, Bodur elma, çilek enginar, kekik vb. ürün yetiştiriciliği, peynircilik ve mandıra işletmesi; yer altı kaynakları ise; mermer (beyaz ve kırmızı mermerleri ünlüdür), porselen ve kimya sanayi için önemli bir hammadde olan feldspat, linyit, krom, demir ve boksit maden yatakları ile zengin bir ilçedir (www.milasbilgi.com, [23.09.2013]).

Yeraltı ve yerüstü kaynaklarının zenginliği yanı sıra Milas'ın bir başka zenginliği de kültürel kalıtlardır. Ancak bu kalıtlar genellikle bugünkü merkez içinde değil daha çok yakın çevrelerde dir. Milaslılar ilkçağ boyunca Zeus Osogoa, Zeus Labrondos ve Zeus Karios olmak üzere üç büyük ilaha tapmışlar ve onlar için tapınaklar yapmışlardır. Bugün hala ilçede işletilmekte olan mermer yatakları kullanılarak yapılan bu tapınaklardan Zeus Karios tapınağının korint başlıklı tek sütunu hala ayakta dir. Bugünkü kent merkezi eski merkez üzerine kurulduğu için eski surlarından bugüne ulaşan 'Baltalı Kapı' ve Dünyanın yedi harikasından biri olarak kabul edilen 'Gümüşkesen Anıtı' kalıntısıdır. Baltalı kapı yörede M.Ö. 1. yy.'a tarihlenmektedir. Kapının kemerinde kilit taşı üzerindeki çift yüzlü balta örgelerinden dolayı Baltalı kapı olarak bilinen kapı kemeridir (Uykucu, 1968:193).

Kent merkezindeki önemli mimari yapılar arasında Beçin Kalesi, Roma ve Helenistik dönem mezar kalıntıları, 1719-1720 yıllarında yapılmış Çöllüoğlu Hanı, 1378 yılında Menteşe Beyliği dönemine ait Milas Ulu Camii, 14. yy.'a tarihlenen Belen Camii, Milas Ağa Camii, Kurşunlu Cami olarak da anılan Firuzbey Camii sayılabilir (Eroğlu, 2011:100-138).

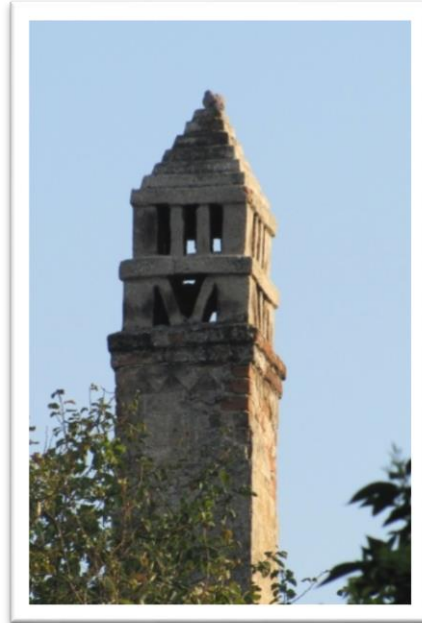
Bu yapılar yanında 19. yy. ve 20. yy.'ın ilk yıllarında yapılan ve büyük bölümü restore edilerek kullanılmaya devam eden Milas evleri de önemli kültürel kalıtlardır. İki katlı, tuvalet ve ahırın avlunun bir köşesinde bulunan evlerin girişi de yine avludan yapılmaktadır (Şekil 22). Avludan üst kata ahşap ya da mermer merdivenle çıkılır. İlçe merkezinde Nedime Beler, Murat Menteşe, Selahattin Oğuz, Servet Akgün evleri olarak tanınan evler ise Cumhuriyet'in ilk döneminde Avrupa'dan gelen Macar ve İtalyan mimarların katkılarıyla yapılmıştır. Bu evler Milas evlerinden farklı olarak dışa açık olarak yapılmıştır. Mutfak ve tuvalet Avrupai tarzda yapı içindedir (<http://mebk12.meb.gov.tr>, [29.07.2013]).

Şekil 22. Milas geleneksel ev mimarisinden bir örnek Milas Beypınarı (Çeliker, 2013)

Türk Mimarisi'nin özelliklerini taşıyan pek çoğu iki katlı ahşap olan Milas evlerinin bacaları kimi dikdörtgen, kimilerinin beli ince, kimileri ise ikiz ya da tek kuleli ve bazıları ise bacanın gövdesi süslüdür (www.milas.gov.tr, [23.09.2013]) (Şekil 23).

Şekil 23. Süslü ve tek kuleli Milas ev bacası (Çeliker, 2013)

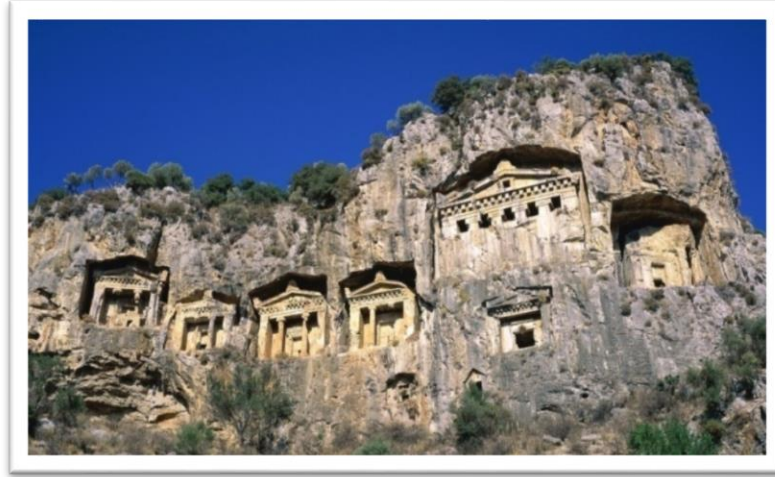

4.1.9. Ortaca

Antik Çağ'da Karia sınırları içinde kalan Ortaca, M.Ö. 540'lı yıllarda Perslerin hakim olduğu bölge, Pers-Lidya ve Pers- Helen savaşlarıyla bir çok kez el değiştirmiştir. MÖ. 334 yılında Büyük İskender tarafından ele geçirilerek Makedonyalıların olmuştur. Mısır Kraliçesi Kleopatra'nın hüküm sürdüğü topraklar içinde kalan Ortaca, MÖ. 192 yılında da Roma egemenliği altında girmiştir. Selçuklu Türkleri 1100 yılında Anadolu'ya girince, 26 Ağustos 1071 Malazgirt Meydan Savaşında Selçuklu Hükümdarı Alpaslan Bey komutasındaki Türk orduları; Bizans İmparatoru Romanos Diogenis ve 200 bin kişiden oluşan askerlerini yenip dağıtmasıyla Anadolu kapıları Türklere açılmıştır (www.ortaca.gov.tr, [12.09.2013]).

1261 yılından 1451 yılında Osmanlı topraklarına katılmasına kadar ilçe Mentешеoğulları Beyliğinin egemenliği altında kalmıştır. Bu dönemde Mentешеoğlu Orhan Beyden, Hasan Çavuş tarafından satın alınan Ortaca ilçesinin Akkuyu mahallesi Cinali sülalesine satılmıştır. Cinali sülalesi Sarı Tekeli Yörüklerindedir. Kurtuluş Savaşı yıllarında Ortaca işgalden etkilenmemiştir. Göçebe olan Cinaliler sülalesi içinde o yıllarda develerin, atların, katırların heybelerini ve çadırların dikimini yapan kişinin adı da Ali'dir. Dede ismi Cin Aliler olarak anılan bu sülalede ki terzilik becerisi diğer köylerde ün salınca; Ortaca'nın adı "Terzi Aliler" olmuştur (www.ortaca.bel.tr, [01.10.2013]). 1943 yılında Bucak olan Ortaca, 1987 yılında İlçe statüsüne ulaşmıştır.

Doğusunda Dalaman çayı, batısında Dalyan Gölü ve Kanalı, kuzeyinde Köyceğiz, Güneyinde Ege Denizi bulunan ilçe, Caretta-Caretta kaplumbağalarının yumurtlama yeri olan İztuzu Plajı ve Dalaman Çayı üzerinde bulunan 1934 yılında yapımına başlayan tarihi Atatürk köprüsünü, Ortaca köylerinde Yeşilyurt, Karadonlar, Kaunos ve Likyalılar'dan kalma surları, Dalyan Kral Kaya Mezarları'nın tarihi kalıntıları (Şekil 24), Dereköy'de tarihi eğitim merkezi olan medrese binasının kalıntıları ilçenin ev sahipliği yaptığı kültürel ve doğal kalıtlardır (Çakır, 1990:102).

Şekil 24. Dalyan Kral Kaya Mezarları (www.muglasehir.com, 2013)

4.1.10. Ula

Antikçağlarda Karia bölgesi içinde olan Ula'nın 6. yy'da kurulduğu düşünülmekle birlikte, bu konuda kesin bir bilgi yoktur. Ancak Atina'daki kazılarda çıkarılan kitabelerde M.Ö. 1440 tarihinde İyonlularla anlaşma yapan Kariyalılar'a ait şehirler arasında "Ola" adı geçmektedir (Eroğlu, 2011:169). Evliya Çelebi ise "Ula" isminin Ulama Bey'den geldiğini kaydetmiştir. Çelebi'ye göre Ola, Menteşe Beylerinden Ulama Bey tarafından fethedilmiş ve şehrin ismi "Ula" olarak değiştirilmiştir. XVII. yy.'da Ula'nın dört bir tarafının bağlık, bahçelik olduğu, yetiştirilen üzümlerin Mısır'a gönderildiği Evliya Çelebi tarafından aynı eserde anlatılmaktadır. Muğla merkezine en yakın ilçe olan Ula 1954 yılında ilçe olmuştur (www.ula.bel.tr, [27.10.2013]). İlçe merkezinin dört tarafı da dağlarla çevrilidir. Arazi engebeli olup %65'i ormanlarla kaplıdır. İlçede merkez, Gökova ve Akyaka olmak üzere toplam 3 belediye ve 24 köy bulunmaktadır.

Gökova körfezinin kuzey-doğu köşesinde, sırtını Sakar tepesi eteklerindeki Akyaka beldesi, yaklaşık iki bin beş yüz yıllık bir geçmişi olan Antik İdyma kentine ev sahipliği yapmıştır. Günümüzde İdyma kentine ait kalıntılar Gökova köyünden Kıran dağı eteklerine kadar uzanmaktadır. Gökova köyünün hemen kuzeyinde yükselen tepe üzerinde İ.Ö. 4. ve 3. yy.'lara tarihli kentin akropolisine (yukarı kent) ait kalıntılar göze çarpmaktadır. İdyma isminin nereden geldiği konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bazı bilim adamları isminin yabancılaştırılarak Didyma ve

Sidyra gibi yerli bir kelimedenden Yunancaleştirildiği; Bazı bilim adamları ise Hitit kralının Millavanda mektubundan yola çıkarak, bu mektupta ismi geçen Utima şehrinin İdyra ile aynı yer olduğu görüşündedirler. İlk görüşe göre anlamda Hitit-Luvi adı İtuma, İdyra ile çağrışım yapmaktadır. Antik devir yazarları tarafından sıklıkla bahsedilen şehir hakkında Seneca (belki de Theophratos'un kayıp kitabından aldığı bilgiyle), şehirdeki yer altı sularından ve bu suda yaşayan zehirli balıklardan bahsetmektedir. Şehre ait kültürel kalıtlardan biri 5. yy.'ın ikinci yarısından sonra basılmış olan sikkelerdir. Gümüş ve tunç olarak basılan sikkelerin ön yüzünde boynuzlu erkek başı, arka yüzünde ise incir yaprağı basılmıştır. Sikkelerin ön yüzündeki boynuzlu erkeğin "Tanrı Pan" olduğu düşünülmektedir (Şekil 25) (www.ula.bel.tr, [27.10.2013]).

Şekil 25. İdyra Sikkesi ön ve arka yüzü (<http://antikdonem.com>)

Ortadoğu ve Anadolu'da Hellenistik Dönem Büyük İskender'in gelişi ile başlamıştır. Bu dönemde Grek dili kültürü gibi yaygınlaşmıştır. Şehir M.Ö. 334 yılından M.Ö. 189 yılında yapılan Apama barış anlaşmasına kadar kısa sürelerle çeşitli Hellenistik krallıklara katılmış, İdyra M.Ö. 3. yy.'da tam belirlenemeyen bir tarihte Rodos yönetimine girmiştir. Rodos yönetiminde iken şehir Rodos Karşiyakası (Rhodeian Peraea) olarak isim almıştır (Atilla ve Öztüre, 2005:83).

Karpatos adasında bulunan bir yazıttan öğrenildiğine göre; bir ara yöre Rodos'tan uzaklaşmış ve İdyra, Pisi (Pisiköy) ve Killandos'un (Yenice Köyü) M.Ö. 200 yıllarında Rodoslu Nicagoras tarafından tekrar Rodos'a bağlanmıştır. M.Ö. 189 yılında yapılan Apama barış anlaşması ile kesin Rodos yönetimine bırakılmış ve bu

durum M.S. 1.yy. sonlarına kadar devam etmiştir. Bu dönemde çok canlı bir yaşam olduğu, “İdimalılar Birliği” isimli bir yönetim biriminin kurulduğu bu döneme ait olduğu belirlenen 10 civarındaki yazıtlardan anlaşılmaktadır. İdyma 1. yy.’ın sonlarında ise Roma kenti olmuştur. (Bildirici, www.akyaka.org [28.10.2013]).

1.yy. sonlarında Roma kenti olan ilçe, daha sonra Bizanslıların eline geçmiş, 13. yy.’ın ikinci yarısından sonra ise bölgenin Bizans İmparatorluğu’nun elinden çıkarak, Türk hakimiyetine girmiştir. 1420 yıllarında Osmanlı İmparatorluğuna katılan ilçe, Osmanlı Tahrir defterlerinde “Gökâbâd”, “Gökova”, “Akâbâd ve Akova” şeklinde isimlendirilmiştir. Bu defterlerde küçük bir köy yerleşimi olarak görülmektedir. Defterlerde iki adet Gökova kaydı geçmektedir. Birinci kayıтта Gökova nam-ı diğer Çakır kaydı vardır. (www.ula.bel.tr, [28.10.2013]).

Muğla ilindeki sivil mimarlık örneği evlerin en güzellerini oluşturan Ula evleri “Konak tipi evler” ve “halkın oturduğu evler” olmak üzere iki farklı tipte inşa edilmiştir. Konak tipi evler, varlıklı ailelerin ve yöneticilerin oturduğu evlerdir. İkincisi ise yöre halkının her kesiminden ailelerin oturduğu ev tipidir. Bu evler bahçe, kapı ve oda yapıları ile geleneksel Muğla evlerinin güzel örneklerindedir. Evlere giriş kuzulu kapılardan gerçekleşmektedir. Kuzulu kapının hemen ardında meyve bahçesi, bahçeden hayat ve konutlara giriş yapılmaktadır. Ula Evlerinin; tek katlı, iki odalı, sofalı, hayat ve sebze –meyve bahçesini ayıran 50 cm yükseklikteki çiçek duvarı, Ula evlerinde görülen bir özellik olarak tulumba ve havuz, ahşap işçiliği, gömme dolap ve tavan süslemeleri belirgin özellikleridir. Bu evler 1910 yılında Ula’da doğmuş olan mimar ve şair Nail Çakırhan tarafından Akyaka’da yeniden inşa edilerek, yöredeki birçok otel ve motele örnek olmuştur (www.ula.bel.tr, [28.10.2013]) (Şekil 26).

Şekil 26. Nail Çakırhan Evleri Akyaka (Çeliker, 2014)

4.2. Muğla Turizmi ve El Sanatları

4.2.1. Muğla el sanatları

Muğla ili, ilçeleri, köy, kasaba ve beldeleri tarihi zenginliği kadar el sanatları açısından da zengin bir ildir. Bölgede dokumacılıktan, deri işlemeciliğine kadar tüm el sanatı ürünleri geçmişten günümüze devam etmiştir. Bu zenginlikler Arlı (1990:17) esas alınarak sınıflandırılmıştır. Muğla ilinde hammadde olarak lif işleyen el sanatları ürünleri; halı, kilim, mekikli dokumalar, kolan, oya, keçeçilik, işlemecilik olarak sıralanmıştır.

Hammadde olarak lif işleyen el sanatları; Muğla Anadolu'da dokumacılığının yapıldığı önemli merkezlerden biridir. Bodrum, Fethiye, Marmaris ve Milas ilçeleri ve bu ilçelere bağlı belde ve köylerde uzun yıllardır dokunan ürünler yöre halkının geçim kaynağı olmuştur (Etikan ve Ölmez, 2013:1). Bugün el dokuması halıların üretimde yaşanan olumsuzluklara rağmen hala dokunan Milas halıları, yörenin en önemli zenginliklerinden biridir. Dokundukları yere ve desene göre isimlendirilen bu halıların en ünlüleri; Karaova tipi Ada Milas (Şekil 27), ada Milas piçi, Bozalan tipi Milas, Karacahisar tipi, gemici suyu, elibelinde, taraklı, kabuksuz, cıngıllı Cafer, sandıklı ada kızı, yılanlı Milas, kösele, çentik, paracık, ince boncuk, köpek izi, Ladik Milas ve Yörük Milas halılarıdır (<http://www.idesanat.com>).

Şekil 27. Karaova halısı (Heybe gülü göbekli Karaova halısı, Karanlık köyü) (Çeliker, 2013)

1877-1879 yıllarında Osmanlı-Rus harbi sonrasında adalar yolu ile Kırimdan gelen ve Karaova'ya yerleşen göçmenlerin burada halı dokuması ile dokuma yaygınlaşmıştır. Köy halkının “Ada Milas Piçi” dediği bir başka halı türü de, yine Ada Milas halısının göbek örgesinin daha belirgin ve süslü dokunduğu, örgelerinin keklik izi, çiçek, deniz hayvanları ve ada örgeleri bulunan halıdır. Hak arasında tezgaha “ıstar”, çözüye “eriş”, atkıya “argeç”, kirkite “tokmak”, gücüye “kücü”, çile halindeki iplere “galep/tiyet”, iplerin sarıldığı alete ise “dönen” denmektedir (Gül, 2010:56). Halılar geçmiş de badem dalı, hayıt yaprağı, palamut yaprağı, püren, ceviz kabuğu, sarı ot, gül çamuru gibi otlar, kabuklar ve doğal malzemelerle yapılan boyama işlemi günümüzde fabrikasyon boyalı hazır iplere yerini bırakmıştır. Yörede kullanılan dokuma tekniğinin bir özelliği de geçmişte tüm tezgahlarda kullanılan “sulu dokuma” tekniğidir. Sulu dokuma tekniği; tezgahın yanına konulan su kapında atkı ipinin ıslatılması ile yapılır. Alt gergin atkı kuru bir şekilde atıldıktan sonra, ikinci üst boncuklu atkı ıslatılmış iple atılarak kirkitlenir. Böylece atkı daha iyi oturur ve dokuma daha sık olur. Ancak bu dokuma tekniği artık kullanılmamaktadır.

Milas köyleri ve Bodrumun Milas'a yakın köylerinde dokunan Milas halıları, önceleri ihtiyaç karşılamak ve çeyiz için dokunmuş, 17. yy. sonlarına doğru gelişim göstermiş ve 19. yy. sonlarında da yurtdışına ihraç edilmeye başlanmıştır. Önceleri

kareye yakın boyutlarda seccade tipi dokunan halıların desen ve boyutu değişmiş, mihrap daralmış, boyut ise büyümüştür. Milas seccadelerinin diğer seccadelerden ayıran özellikleri mihrap şekilleri, uzun hav boyları ve saçaklarıdır. Bu seccadelerin boğumlu mihrabının üst kısmında bir baklava mevcuttur. Bordürü mihrabın iki katı genişliğinde olan seccadelerin zemini şeftali kırmızısı, bordürler sarı ve yeşildir. Alınlık stilize çiçek ve yaprak örgeleri; zeminde geometrik şekiller ile düzenlenmiş bu seccadeler, örge özellikleri ile Transilvanya tipi⁸ Uşak seccadelerine, bordür desenleri bakımından da seccadelerine benzediği için ‘melez’ olarak da tanınmaktadır (Aslanapa, 2005:277) (Şekil 28).

Şekil 28. Milas seccade (19. yy. Vakıflar Halı müzesi, İstanbul, Env. No. 126) (Aslanapa, 2005:276)

Milas halılarının birçok farklı model ismi vardır. Bunlar; Ada Milas, Gemici Suyu (Şekil 29), Eli Koynunda, Eğri Su, Kopuksuz, Deve Tabanı, Sandıklı, Zambaklı

⁸ 14. yy. ve 15. yy.’da Batı Anadolu’nun Gördes, Demirci, Kula, Uşak, Bergama gibi başlıca halı merkezlerinde dokunan Anadolu kökenli halılar, ağırlıklı olarak ticaret yoluyla Romanya’nın Transilvanya Bölgesine geçmiştir. 15. yy.’ın ikinci yarısından itibaren halılar, genellikle kilise duvarlarını süslemek amacı ile kullanılmıştır. Yer yaygısı yerine dekorasyon ürünü olarak kullanılması ile korunan bu halılar günümüzde Transilvanya tipi halılar olarak bilinmektedir.

Gül, Kandilli Gül, Yılanlı Gül, Turunçlu Gül, Kılıçlı Köşe, Kelerli Su, Yahudi Suyu, Süpürgeli Su, Balıklı Su, Yıldızlı Su, Kirmanlı, Şişeli, Tekli Madalyon (Göbekli), Selvili, Su, Heybeli Gül, Çifte Güllü, Tekli Güllü, Don Ayağı, Gavur Nacağı (Balta), Koç Boynuzu, Zincirli Su, Zincirli Gül, Peşkirli Su, Karanfilli Su gibi.

Şekil 29. Milas Halısı (Gemici suyu, Milas halısı, Milas) (Çeliker, 2013).

Model açısından zengin olan Milas halıları ebat olarak da genellikle üç boyda dokunur. Seccade boyu 120x200 cm, taban halısı 210x350 cm, çeyrek halı boyutu ise 90x140 cm'dir. Yün çözgüye yün atkı dokunan Milas halılarında örge renkleri kırmızı özellikle şeftali ve çilek kırmızısı ve tonları, sarı ve tonları, devetüyü, siyah, kurşuni, yeşil, kahverengi, mor, mavi, beyazdır. Kullanılan örgeler ise; ala boncuk, köpek izi, tavukayağı, eli belinde, karanfil, baklaçiçeği, yarım testere, patlıcan, tütün yaprağı, çentik, gemici suyu, karı boşatan, baklaçiçeği, çingilli cafer, dallı köpek izi, yengeç, paracık, yılan, hayat ağacı, testere, anahtar, göl, kandil örgeleri sayılabilir.

Günümüz halıları olarak isimlendirilen, 1950 yılından bugüne dokunan Milas halıları bugün daha çok Karacahisar, Ören, Mezgit, Gürceğiz, Akçakaya, Bayırköy, Kırcağız, Dereköy, Kısırlar, Bahçeburun, Dörttepel köyü, Bozalan, İkiz Köy, Pınar

Köy ve Türkevleri Köylerinde, Bodrum sınırlarında kalan Karaova çevresi Köyleri ve Pınarbelen dağ köylerinde dokunmaya devam edilmektedir. Bu köylerden Karacahisar, Bozalan ve Pınarbelen dağ köyleri en önemli merkezlerdir (Deniz, 2006:215). Milas halılarının madalyonlu grubunda yer alan ve ‘Karacahisar göbeklisi’ olarak bilinen Karacahisar halıları sık düğümlü, sağlam ve koyunyününden dokunmuş halılardır (Şekil 30).

Şekil 30. Karacahisar Halısı (Çeliker, 2013)

Genellikle zemin rengi beyazdır. Çiçek, yaprak, dal gibi bitkisel örgelerin yoğun kullanıldığı bu halıların bazılarında göbek örgesi olarak madalyon yerine “aslan” örgesi de kullanılmıştır.

Kayaköy halıları küçük boyutlu, köşeli ve göbekli halılardır. Çiçek, yaprak, dal gibi bitkisel örgelerin ağırlıklı olarak dokunduğu bu halılarda zeminde genel olarak kırmızı ya da lacivert renkler kullanılmaktadır. Bitmez köşe, Yeminli, Hayriler (Şekil 31), Borulu, Yapraklı, Göbekli ve Düğmeli yörede dokunan bazı desenlerdir (Etikan, 21012:88).

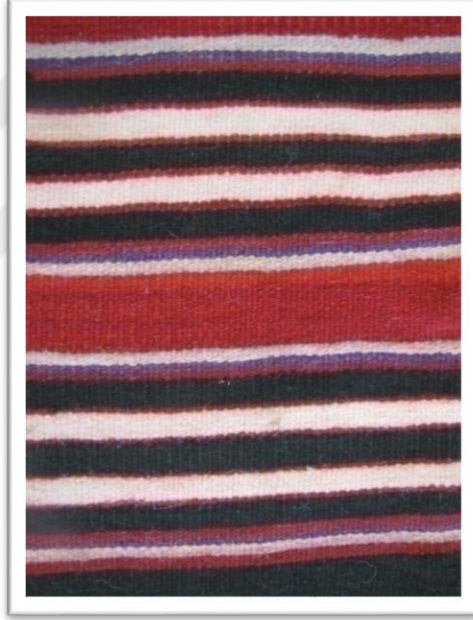

Şekil 31. Hayriler Halısı (Kaya Halısı, Kayaköy, Fethiye) (Çeliker, 2013)

Bu halıların en önemli özellikleri “çömlek boya” ile iplerinin boyanmış olmasıdır. Yörede “Çölmek boya” olarak söylenen boyama şekli; bir tülbendin içine belirli ölçülerde koyulan kına, arpa koyularak çıkın yapılır. Bu çıkın bakır kazanda kaynatılır ve kaynayan suya melengiç ağacı külü konur. Süzülen suyun içine yine aynı çıkın, çökmesi için melengiç ağacı külü konur ve altı baş sarımsak suyun mayalanması için dövülerek içine atılır. Mayalanan su hiçbir şekilde ateş görmez yani kaynatılmaz. Örneğin yeşil renk elde etmek isteniyorsa; sütleğen otu ile kaynatılarak sarartılan ip, bu suyun içine bırakılarak bir hafta kadar bekletilir. Suyun mayasının bozulmaması ve tazelenmesi için gün aşırı içine yine altı baş sarımsak kabukları ile dövülerek atılır ve bir hafta bekletilir. Bunlara ek olarak, halılar isimlerini düzenleme özelliklerinden almıştır. Bu halılardan Hayriler halısı, 2012 yılında vefat eden Şefika Zengin’in babasının ismini taşımaktadır. Halı dokumayı 12 yaşındayken babaannelerinden öğrene Şefika Zengin ve Gülşen Uran, kendi çıkardıkları ve dokudukları bu desene babalarının ismini vermişlerdir (Şerife Uran’la 2013 yılında yapılan görüşmeden).

Bodrum ilçesinde “Al”, “Aynalı” ve “Çubuklu” kilimleri köylerde dokunan kilimlerdir. Al kilim parmaklı kilim, aynalı kilim ise turnalı olarak da bilinmektedir. Bodrum kilimleri çözü ve atkısı yün dokunan düz dokumalardır. Cicim, zili ve sumak uygulamaları kullanılmayan kilimlerde baskın renk kırmızıdır. Kilimlerde sadece üç örgecin kullanıldığı, kimi zaman tek tek kimi zaman birlikte kullanıldığı kilimler mevcuttur. Örneğin; çubuklu-parmaklı kilim, turnalı-parmaklı kilim gibi. Kilimler isimlerini yoğun olan örgeden almaktadır.

100x1,25 cm ya da 200x2,50 cm boyutlarında dokunan çubuklu kilim kız çeyizleri için dokunan bir kilimdir. Kilimde kullanılan renkler kırmızı ağırlıklı olmak koşulu ile siyah, yünün doğal rengi, çok az mavi veya turuncu renkleridir (Şekil 32).

Şekil 32. Çubuklu kilim (Çeliker, 2013)

Bodrum ilçesinde başta Geriş, Çamlık ve Kızılağaç olmak üzere birçok köyde Çubuklu, Parmaklı ve Turnalı (Aynalı) kilimler dokunmaktadır (Şekil 33) ve (Şekil 34). Turnalı, parmaklı ve çubuklu kilim desenlerinden heybe, çanta, çuval da dokunmaktadır (Ölmez ve Etikan, 2014:67-68).

Şekil 33. Parmaklı kilim (Çeliker, 2013)

Şekil 34. Turnalı Kilim (Turnalı parmaklı ve çubuklu desenlerinin bir arada kullanıldığı kilim, Dörttepeler, Bodrum) (Çeliker, 2013)

Bugün neredeyse hiç dokunmayan Kayaköy halılılarına karşın, Fethiye merkez ilçe ve merkeze bağlı köy, kasaba, yayla ve beldelerde kilim dokumacılık

hala devam etmektedir. Fethiye'ye bağlı Eldirek köyünde kilim dokumacılık geçmişe nazaran azalmış olsa da bugün hala devam etmektedir (Şekil 35).

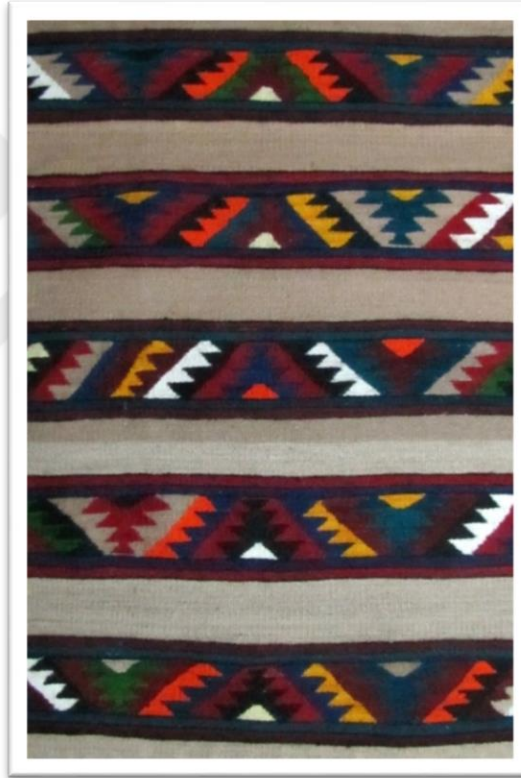
Şekil 35. Eldirek kilimi (Tek tırnaklı tek göbekli farda, Eldirek köyü, Fethiye) (eliker, 2013)

Geçmişte doğal boyalarla boyanarak dokunan kilimler, günümüzde yörede “pul” denen fabrikasyon boyalarla devam etmektedir. Eldirek kilimleri üzerindeki örgelere göre üç farklı şekilde dokunmaktadır. Ortadaki göbek sayısı ve tırnak sayısına göre isimlendirilen ve kırmızı renkte dokunan kilime “farda”, seyrek örgeli kilime “alara”, çubuk şeklinde dokunan kilime ise “yoz” kilim denmektedir. Kilime “yazğı” denilen Eldirek'te sadece yer yaygısı değil, çuval, heybe, çanta, yastık, seccade, ekmek mendili gibi dokumalarda yine farda, alara ya da yoz kilim örgeleri ile dokunmaya devam edilmektedir. Eldirek'de dokunan kilimler üzerindeki örgelere göre isimlendirilir. Kilim “çıbık” örgesi ile başlar, kilimi çerçeveleyen genelde altı ya da sekiz köşeli yıldız şeklinde dokunan örgeye ise “tabak yanışı” denir. Buna ek olarak kilimde “canavar ağzı”, “kara su”, “ak su”, “tek parmak” ve “çift parmak yanışı”, “gıvrım yanışı”, “muska” ve “payam yanışı”, “kurbağa yanışı”, “pıtrak”,

“eğri demir”, “kek tabanı”, “kek gz/koyungözü”, “keme dişi”, “sığır sidiği/öküz sidiği” örgeleri kullanılmaktadır (Gökkaya, 2011:85-86).

Farda kilimlerde kırmızı renk çok kullanıldığı için bu kilimlere “kırmızı kilim”de denmektedir. Farda kilim dokunurken tarak (kirkit) kullanılmaz, zđ iplerinin ne arkaya hareketi ve desen iplerinin sıkıştırılması el ile yapılır. Bu nedenle bu kilimlere “ivitmeli dokuma” da denir (elik, 2004:137). Farda kilimlerin “yantırlı farda”, “yarım farda” gibi farklı modelleri Kayadibi ve ilçe merkezde dokunan kilimin farklı eşitlemeleridir. Zemindeki renkli şeritler üzerine farda deseni koyularak dokunan kilim “devetüyü yarım farda” olarak bilinmektedir (şekil 36).

şekil 36. Devetüyü kilim (Yarım fardalı kilim, Kayadibi, Fethiye) (eliker, 2013)

Yantırlı kilim ise amky, Kayadibi köylerinde dokunan bir kilimdir. anta, heybe, çuval, ekmek mendili, yk örtü, namazla olarak da dokunan kilim çanta veya heybe olarak dokunmayacak ve yayđı olacaksa, kilimin alt ve st kısmı kalın bir bordür şeklinde, “koçboynuzu”, “yarım sındı” veya “sındı” örgeleri ile bezenir (şekil 37).

a. Heybenin ön görüntüsü

b. Heybenin arka görüntüsü

Şekil 37. Heybe, (Yantırlı kilim heybe örneği; a. Heybenin ön görüntüsü, b. Heybenin arka görüntüsü, Çamköy, Fethiye) (Çeliker, 2013)

Eldirek'te dokunan bir başka kilim ise yine Alara kilimin farklı bir türüdür (Şekil 38). Bu kilim yünün doğal rengi ile dokunduğu ve geçmişte yayladan sahile, sahilden yaylalara göçlerde deve üzerine örtüldüğünden “devetüyü kilim” olarak isimlendirilmiştir. Kilim “goraf” denen şeritler halinde dokunur. Doğal renkteki yün zemin üzerinde farklı renklerde ince şeritlerle dokunan kilim, şeritlerde cicim tekniği ile beş yanış, bakırcı, deveboynu, ısırağan, yoz pıtrak, yel eğdi, koçboynuzu örgeleri yer almaktadır.

Şekil 38. Alara kilim (Devetüyü alara kilim, Seydiler kilimi, Seydikemer, Fethiye) (Çeliker, 2013)

Eldirek kilimleri ile çok benzer bir başka kilim de Seydiler kilimidir. Bu kilimde de Eldirek kilim örgeleri kullanılmaktadır ancak ortada ki büyük örgeye göbek değil, “zini” denmektedir. Tek tırnaklı, tek zinili, tek tırnaklı çift zinili, çift tırnaklı üç zinili gibi isimler alan kilimlerde, kıvrım, kocabıyık, çakmaca, yantır, tırnaklı, gelin öldüren, koçboynuzlu karasu, eğri su, kral kızı, sındı örgeleri kullanılmaktadır (Şekil 39).

Şekil 39. Seydiler Kilimi, (Tek tırnaklı tek zini Seydiler kilim, Seydikemer, Fethiye)
(Çeliker, 2013)

İlçede dokunan bir başka kilim de Girdev’de dokunan deli zili kilimlerdir. “Alaçul” bilinen kilimlerde, düz zili, çapraz zili, cicim ve kilim uygulamalarının birçoğu bir arada kullanılır (Şekil 40). Atkı ve çözgüde genellikle kıl, örge ipinde yün kullanılmaktadır. Ortadaki örgeye “göl” denmektedir. Kilimde kullanılan diğer örgeler ise çakal izi, koyungözü örgeleridir.

Şekil 40. Alaçul (Dont, Fethiye) (Çeliker, 2013)

Yine bu kilimler gibi çözü ya da atkı da ya da her ikinde de kıl kullanılan kilimlerden biri de “sarı namazlık” kilimleridir (Şekil 41). Kilim ismini zemini eşkenar dörtgene bölen (kafesin) çapraz zili örgelerinin renginden almaktadır. Bu kilim Fethiye'nin birçok köyünde dokunmaktadır. Ancak kilimde kıl kullanmak Girdev yaylasında görülen bir olaydır. Örneğin Dodurga, Atlıdere, Seki gibi diğer köylerde bu dokuma çözü pamuk, atkı ve örge ipi yün olarak dokunur.

Şekil 41. Sarı Namazlık (Dodurga Köyü, Fethiye) (Çeliker, 2013)

Kilim, çapraz zili, düz zili ve cicim uygulamalarının bir arada kullanıldığı başka bir kilimde Esenköy ve Boğalar köyünde dokuna “aynalı” kilimdir (Şekil 42). Kilim ismini zeminin ortasında çerçevelenmiş yıldız örgesinden almaktadır. Bazı kilimlerde tek bazı kilimlerden bir den fala olarak düzenlenen ayna örgesi sandık örgesi olarak da bilinmekte ancak yörede kilime “aynalı” denmektedir. Yüne yün dokunan kilim, eğri su, eşek boku, sığır sidiği, cingilli, kurbağacık örgeleri dokunur.

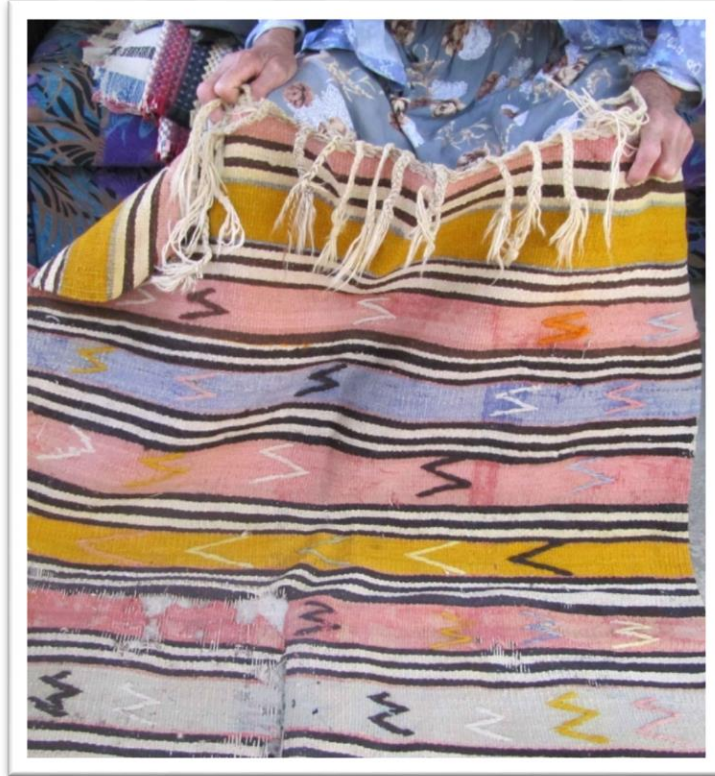
Şekil 42. Aynalı kilim, (Girdev Yaylası, Fethiye) (Çeliker, 2013)

Marmaris Bozburun ve Selimiye’de “çul dokuma”, “al ehram”, “çıbıklı ehram” ve “çapıt” dokumaları dokunmaktadır. Çul dokuma keçi kılı ve elde eğrilmiş yünün doğal rengi ve yine elde eğrilmiş ve boyanmış az sayıda kırmızı ipe şeritler halinde yer yaygısı olarak dokunarak kullanılır (Şekil 43). Fethiye Eldirek köyünde bu dokuma sadece iki renk olarak dokunmaktadır. Yünün kendi renkleri boyanmadan siyah çözümler ipleri arasına beyaz çözümler çözülmesi ile dokunur ve kilim “çıbıklı çul” olarak bilinmektedir.

Şekil 43. Çul dokuma (Çeliker, 2013)

Marmaris'in Bozburun, Söğüt, Bayır köylerinde dokunan çubuklu kilim yer yaygısı ve çuval olarak dokunmaktadır (Şekil 44). Renkli çubukların art arda dizilmesi ile dokunan kilimde geniş şeritlere “iyilik” ismi verilen örge, cicim tekniği ile dokunur.

Şekil 44. Çubuklu kilim (Söğüt köyü, Marmaris) (Çeliker, 2013)

Milas'ın Yatağan ilçesi köylerinde dokunan gorafllı ve parmaklı kilimler yörenin diğerkilim özelliklerini taşımaktadır (Şekil 45).

Şekil 45. Gorafllı kilim (Gülbahçe örgeli Yatağan) (Çeliker, 2013).

Cicim tekniğı ile pamuk çözüye yün atkı olarak dokunan kilimler “gorafllı” kilim ve “parmaklı” kilimlerdir. Gorafllı kilimler düz gorafllı, boncuklu gorafllı ve gül bahçe olarak üç farklı şekilde dokunmaktadır. Düz gorafllı kilimler renkli şeriflerin art arda gelmesi ile dokunan kilimlerdir. Boncuklu gorafllı kilimlerde ise şerifler arasında atlamalı olarak bir düz bir boncuklu şerit dokunması ile oluşur. Boncuk “elelemeli” denen şeritleri oluşturur ve boncuk siyah ve beyaz yünün birlikte atlamalı olarak şeritler içine bir sıra dokunması ile oluşturulur. Gülbahçe gorafllı kilim yine renkli şeritler halinde dokunur ve her şeride cicim tekniğı ile “gülbahçe”, “pıtrak”, “yıldız”, “boncuk”, “koyungözü”, “heybe yanışı” örgeleri ile dokunur.

Gül bahçeli gorafllı kilimde kullanılan örgeler aynı zamanda heybe, çuval, çanta, sofrabezi, masa örtüsü gibi düz dokuma ve mekikli dokumalarda da kullanılan örgelerdir. Dokuma çantanın altında görülen çengel örgesi, yörede heybe yanışı olarak bilinen örgedir (Şekil 46).

Şekil 46. Heybe (Katrancı köyü, Milas) (Çeliker, 2013).

Muğla iline bağlı köylerin çoğunda hala devam eden bir dokumada kolan dokumalarıdır. Fethiye ilçesine bağlı Çökek köyünde, Eldirek, Seydiler, Seki, Dont ve Çamköyde dokunan çarpanalarda “suyolu”, “sığır sidiği”, “çengel”, “bıçkı ucu”, “göz”, “koçboynuzu”, “keme dişi” örgeleri kullanılmaktadır (Şekil 47).

Şekil 47. Kolan (Bıçkı ağız örgeli kolan dokuma, Çökek köyü, Fethiye) (Çeliker, 2013).

Geçmişte yük kolanı, çocuk kolanı, eşek kolanı olarak farklı boy ve kalınlıklarda elde eğrilmiş ve doğal boyalarla boyanmış yünlerle dokunan kolanlar, bugün çoğunlukla doğum hediyesi, hatıra ve turistik hediyelik eşya pazarlarında satılmak için orlon yünlerle dokunmaktadır.

Yöredeki tüm köylerde aynı örgelerle dokuna kolanlarda farklılık, model isimlerinde ve saçak örgülerindedir (Şekil 48). İncelenen yeni örneklerde Fethiye

ilçesinde uzun bırakılarak boncuk ve ponponlarla süslenen saçaklar, Marmaris ilçesi Söğüt köyünde sekizli örgü yapılarak bitirilmektedir.

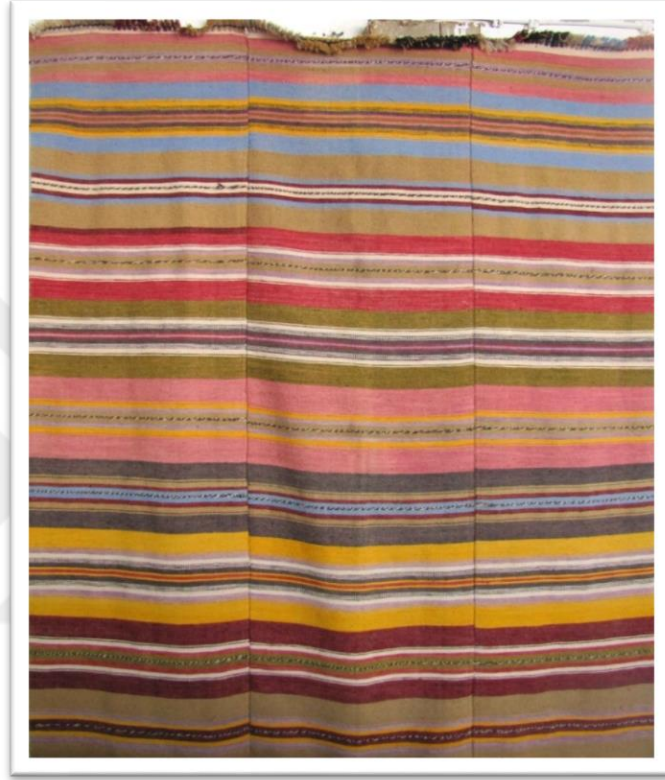
Şekil 48. Saç örgüsü farklı iki kolan (Çeliker, 2013)

Selimiye’de turizmin canlanması ile dokumacılık ciddi oranda gerilemiş hatta son bulma noktasına gelmiştir. Araştırma döneminde Selimiye’de dokuma yapan hiç kimse tespit edilememiştir. Ancak Bozburun’da üretilen dokumaların Marmaris ilçesine bağlı turistik hediyelik eşya pazarı bulunan köy ve beldelerde bu dokumaların satışı devam etmektedir. Bozburun’da dokunan ehramlar mekikli dokuma tezgahlarında dar enli olarak dokunmaktadır. Pamuk çözgü üzerine yün atkı ile dokunan al ehramlar kullanım yeri olarak genellikle yer yaygısı değil, örtü olarak kullanılmaktadır (Şekil 49).

Şekil 49. Al ehram (Bozburun, Marmaris) (Çeliker, 2013).

Al ehamın bir benzeri geçmişte Bodrum Saz köyde dokunan başka bir ehamda Gorafly battaniyedir. Bu eham çok renkli ve 3 parça (kanat) halinde dokunarak, birleştirilir. Bugün Saz Köyde artık hiç dokunmayan, ancak Karacahisar'daki mekil dokuma tezgahlarında sipariş üzerine dokunması devam eden dokuma battaniye ve yatak örtüsü olarak kullanılmaktadır (şekil 50).

şekil 50. Battaniye (Gorafly battaniye Sazköy, Bodrum) (eliker, 2013).

apıt eham ozgs pamuk, atkısı artık kumaş ya da iplerle dokunan bir dokumadır (şekil 51).

Şekil 51. Çapıt ehlram (Çeliker, 2013)

Bu dokumalar yük örtüsü, halı örtüsü, divan örtüsü olarak kullanılmak üzere dokunur. Çapıt ehlramın diğer ehlramlardan farkı, daha kalın bir dokuma oluşudur. Bu dokuma Muğla iline bağlı tüm ilçelerde ve köylerde dokunan ve kullanılan bir dokumadır. Çapıt ehlramda çözgü pamuktur. Atkı olarak yün ya da pamuk ip kullanılmış örnekleri mevcuttur. Genellikle eski kazaklardan sökülen ipler ya da eski giysilerden kesilmiş şeritlerin ip haline getirilmesi ile atkı ipi elde edilir. Günlük kullanımda daha çok kullanılan eski giysilerden dönüştürülerek dokunmuş örnekler, yöre kadınının kanaatkar ve yaratıcı yönünü göstermektedir.

Yöre has bir başka dokumada Fethiye Yeşil Üzümlü beldesinde dokunan “üzümlü dastarları”dır. Bu dokumalar Türkmenlerin yerleştikleri yörelerde aynı uygulamayı ve benzer örgelerle dokunmaktadır. Düven denen kamçılı tezgahlarda dokunan bu dokumalar kullanım yerine ve dokuma tekniğine göre dastar, göynek, mendil, ipek, kanat olmak üzere 5 gruba ayrılan bu dokumalar ayrıca üzerindeki örgelere göre de nakış, yılan, sülük, salyangoz gibi isimlerle de anılmaktadır. Yeşil üzümlü dokumaları, yün, pamuk ve ipek ipliklerle dokunmaktadır. Bu dokumalardan başörtüsü olarak kullanılan dastar, yün zemin üzerine pamuk ipele örge koyularak dokunur; sofraya örtüsü, yatak örtüsü, perde vb. kullanım amaçlı dokunan mendil, yün ve pamuk ipele, ki farklı renkte çözgü ve atkı yönüyle değişik kalınlıkta çizgiler yapılarak dokunur; üçeteğin içine giyilen göynek, yün, pamuk ve ipek ile dokunur; farklı kalınlıklarda ipek ve pamuk ipliklerinin bir arada çizgili olarak dokunduğu ipek, giyim ve örtü için dokunur; kanat ise, büyük ebatlarda kullanılan örtüler için iki

ya da dada fazla parçanın birleştirildiği çözgüsü ve atkısı pamuk dokumalardır (Akpınarlı ve Kuru, 2014:7-10).

Dastar ve diğer dokumalarda yüzeyin işlendiği nakış türleri, yöre ağzıyla “Yanış Türleri”, Yılan Nakış, Sülük Nakış, Kilim Nakış, Çomak Nakış, Sülük-Çomak Nakış, Topak Nakış, Çengel Nakış, Çiçekli yanışı, Deve Boynu gibi isimler almaktadır. Bu örgelerin hepsinin birer anlamı vardır. Örneğin Yılan nakış kıskançlık ve kem gözü, Sülük nakış dert, tasa ve üzüntüyü, kilim nakış canlılık, neşe ve coşkuyu, çomak nakış güzelliği, temizliği simgelemektedir (Önlü, 2010:57-58) (Şekil 52).

Şekil 52. Üzümlü dokumaları (Fethiye Evi Müzesi, Fethiye) (Çeliker, 2013).

İl Merkezine 14 km. uzaklıkta bulunan Yeşilyurt Beldesine 200-250 yıldır ipek böcekçiliği ve ipek el dokumacılığı yapılmaktadır. Yöreye ait el dokumaları tanıtmak, Pazar araştırmaları yaparak üretimin devamını sağlamak, gençleri çalışmaya özendirmek ve iş imkanı sağlamak amacı ile ‘Sınırlı Sorumlu Yeşilyurt Belediyesi İpekçilik, Dokumacılık, El Sanatlarını Geliştirme, Tanıtma Küçük Sanatlar Kooperatifi’ (YİDEKO) kurulmuştur (Öztürk, 2007:94).

Kuruluşun çalışmalarında önderlik eden Karacan Yöresel El Dokumaları Firması sahibi Zeynep Karacan 1992 yılında ‘Tütüne Alternatif El Dokumacılığı’

adıylı belediye meclisine bir proje sunmuştur. Karacan'ın projeyi gerçekleştirmek için açtığı 'Yöre Kumaşları Sergisi' büyük ilgi görmüş, bu sergi sayesinde dönemin Muğla Valisi Lale Aytaman tarafından desteklenmiştir. Kumaşlar yurtdışında Savaşçı, Harry Potter ve Truva filmlerinde, yurtiçinde ise Beymen ve Vakko gibi büyük firmalar tarafından da kullanılmaktadır. Kooperatif desteği ile yurt içi ve yurt dışında tanınan Yeşilyurt Dokumaları, kooperatifin 1995 yılında kapanmasıyla bugün ilçede yöre dokumaları dokuyan iki adet el sanatları kuruluşu, 'Karacan Yöresel El Dokumaları' ve 'Gürcan Dokuma ve El sanatları' ile evlerinde dokuma yapan halk tarafından üretilmektedir (Önlü, 2010:56).

Son on yıldır ise de Muğla Valiliğince kurulan Muğla El Sanatları Limited Şirketi (MELSA) tarafından satışa sunulmaktadır. Yöreyle ait bu kumaşlarda, pamuk ipliği, koyunyünü, hazır yün ve saf ipek ham madde olarak kullanılmaktadır. Yöre kadınları tarafından ipliği hazırlanan ve dokunan kumaşlardan, giysi, örtü, minder, perde vb. ürünler üretilmekte ve bu ürünler belde de satışı yapıldığı gibi, MELSA tarafından da satılmaktadır (www.muglakulturturizm.gov.tr, [03.11.2013]).

Yeşilyurt'ta daha çok yollu (çok çizgili) veya kareli dokumalar dokunur. Bezayağı tekniğinde dokunan Yeşilyurt dokumaları renk ve desen özelliklerine göre helali, alyanak, peştamel, bürümcük, çarşaf ve yatak örtüsü olmak üzere 6 farklı çeşidi vardır (Öztürk, 2007:95). Bu dokumaların en önemli özellikleri delice pamuk denilen sarımtırak renkte bir ip elde edilen pamuk türünün eğrilerek boyanmadan kendi rengi ile kullanılması ve kahverengiye çalan bir kırmızı renk olan şaş kırmızı renginin sıklıkla kullanılmasıdır. Pamuk, yün ve ipekle dokunan kumaşlar Yeşilyurt ilçesi haricinde Bayır beldesinde de devam etmektedir. Genellikle sipariş üzerine dokunan kumaşlar yeşil yurt kumaşları ile aynı özellikleri taşımaktadır (Şekil 53).

Şekil 53. Yeşilyurt kumaşları (Çeliker, 2013).

Pamuk, yün ve ipekle dokunan kumaşlar Yeşilyurt ilçesi haricinde Bayır beldesinde de devam etmektedir. Genellikle sipariş üzerine dokunan kumaşlar yeşil yurt kumaşları ile aynı özellikleri taşımaktadır. İpek böceği üretimi ve ipekli dokumacılık da yörenin geleneksel uğraşlarından ve çok eski geçim kaynaklarından biridir. Bugün köyde birçok hane ipekböceği yetiştiriciliği yapmakta ve ipek ipliği üretmektedir. Ancak ipekli dokuma işi yapan kadın sayısı azalmıştır. Milas ilçesi Çomakdağ köyünde tüm üretimi sadece dört kadın dokumaya dönüştürmektedir. İpekli dokumalar en çok “çemberi” denilen başörtüsünde kullanılmaktadır (Çukur ve Etikan, 2011:312’den akt. Etikan ve Çukur, 2011:8) (Şekil 54).

Şekil 54. Çemberi (İpek mekikli dokuma, Çomakdağ, Milas) (Çeliker, 2013)

Bodrumda geçmişte ipekböcekçiliği yapıldığı dönemlerde birçok evde “futa” denilen başörtüsü dokunmakta ve kadınlar bu örtüleri örmekteydiler (Şekil 55). Dokuma dar ende, doğal boyalara boyanan ipek iplerin şeritler halinde dokunması ile

oluşur. Uçlar saçaklı olarak bırakılan dokumanın orta kısmı genellikle daha sık ve kalın çizgilidir. Ancak günümüzde artık sandıklarda kalan bir dokuma haline gelmiştir.

Şekil 55. Futa baş örtüsü (Bodrum) (Çeliker, 2013).

Geleneksel giyim kültürüne sıkı sıkıya bağlı ve bu kültürü kendinden sonraki kuşaklara da aktarmaya kararlı olan Milas Çomakdağ-Kızılağaç köyünde yaşayan kadınlar el emeği diktikleri folklorik bebeklerle sadece yörelerinde değil, ilçeyi ziyaret eden turistlere de kendi kültürlerini tanıtmakta ve yaşatmaktadırlar. 2007 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü ile Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü işbirliğinde ‘Geleneksel El Sanatlarını ve Sanatkarlarını Destekleme Projesi’ gerçekleştirilmiştir. Bu proje ile geleneksel bebek yapımının devamlılığının sağlanması yanı sıra, bebeklerin üzerinde ki kıyafetlerle yöreye has geleneksel kadın giyiminin tanıtılması sağlanmaktadır. Aynı zamanda turistik hediyelik eşya olarak satılan bu bebekler yöre kadınları için işlendirme kaynağı olmuş durumdadır.

Çomakdağ-Kızılağaç folklorik bebekleri saç bağlama şekillerinden takılara kadar tüm özellikleri ile yöre kadınlarının giyim geleneklerini yansıtmaktadır.

Savlarda ki işlemler, göynekteki kol ucu boncuk süslemeleri, saça takılan çiçekler bile birebir Çomakdağ-kızılağaç köyü kadınlarının geleneksel giyimleri ile aynıdır (Şekil 56).

Şekil 56. Folklorik bebek (a. Bebeğin önden görünümü, b. Bebeğin arkadan görünümü, Çomakdağ-Kızılağaç Köyü, Milas) (Çeliker, 2013)

Yörede devam eden ve hammaddesi lif işleyen bir başka el sanatı ise örücülüktür. Anadolu'nun hemen her yerinde olduğu gibi örgü örme Muğla yöresi kadınları tarafından da vazgeçilmez bir el sanatı icrasıdır. El işi örgüler hep günlük yaşamımızda hem de yerli ve yabancı turistler için hazırlanan hediyelik eşya stantlarında sıklıkla karşımıza çıkan ürünlerdir. Bodrum Belediyesi tarafından kurulan KADEM Derneği ile Bodrum'da yaşayan kadınlara boş zamanlarını verimli bir şekilde değerlendirme, sosyalleşme ve ev ekonomisine katkı sağlayabilme olanakları sağlanmıştır. KADEM kurslarında Bodrumda yaşayan kadınların el emeği üretimleri yine belediyenin kendilerine vermiş olduğu turistik hediyelik eşya stantlarında satılmaktadır. Bu kurslardan bir tanesi de örücülüktür. KADEM üyesi kadınlar tarafından örülen el işi bebek, matara kabı, süs eşyaları vb. hem bu el

sanatının yaratıcı tasarımlarla devam etmesine hem de ekonomik açıdan kişiye destek vermektedir (Şekil 57).

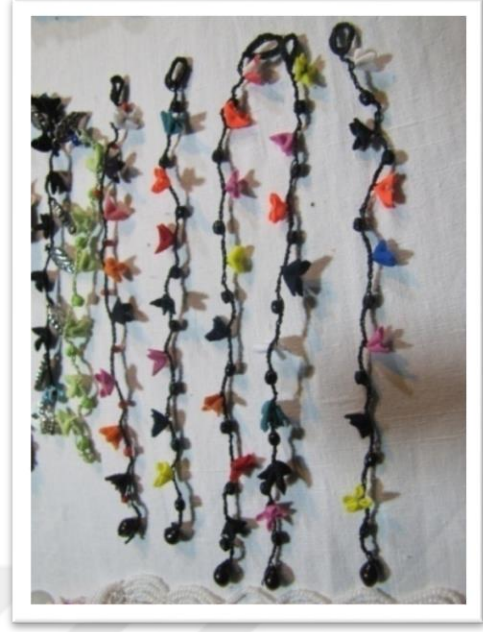

Şekil 57. El örgüsü oyuncak bebekler (Bodrum) (Çeliker, 2013)

Geleneksel kültürümüzün el sanatlarımızın en önemli özelliklerinden birisi, çiçekle örgü sanatının birleşmesinden doğmuş olan oyalardır (Onuk, 2005:3-4). İlk oylar yapımında kullanılan araçlara göre, tığ oyası, iğne oyası, mekik oyası, çaput oyası, boncuk oyası, vb. gibi isimler alır. Anadolu'nun her yer yerinde farklı model ve uygulayım ile kullanılan oylar, sadece başörtüsü olarak değil, giyimde ya da ev tekstilinde süsleme unsuru olma özelliğini geçmişten bugüne devam etmiştir. Muğla yöresinde varlığını geçmişten bugüne devam ettiren iki oya göze çarpmaktadır. Bunlardan biri "kiraz oyası" (Şekil 58), diğeri ise Datça "çapıt oyası"dır (Şekil 59). Bu iki oya türü yazma oyası olarak kullanılmasının yanı sıra yörede turistik hediyelik eşya satışı yapılan yerlerde bileklik, kolye, küpe, halhal, gözlük askısı, vb. takılara dönüştürülerek satışı yapılmakta ve üretilmektedir.

Şekil 58. Kiraz Oyası
(Çeliker, 2013).

Şekil 59. Datça çapıt oyasından yapılmış kolye
(Çeliker, 2013).

Keçe Orta Asya’da olduğu gibi Anadolu’nun birçok terinde doğa koşulları ve yaşam koşulları gereği çeşitli biçimlerde ve yararlarda kullanılmış ve kullanılmaktadır. Giyimden bebek kundağına, yataktan yer yaygısına, hayvan eğerlerinden yurt yapımına kadar kullanılan keçenin kullanım alanı çok geniştir. Geçmişte Fethiye Yörükleri “Alacık” denilen tüneli andıran topak ev benzeri bir yurt kullanmışlar ve yurtların üstünü “Turluk” denilen keçe ile kapatmışlardır (Atlıhan, 2006:221-223). Çadırların zemininde ise toprak üzerine çul, çulun üzerine ise keçe sermişlerdir. Bu keçeler yün tutamıyla desenlendirme uygulayımı ile yapılmış keçelerdir. Bu uygulayımında keçe yüzeyleri, renklendirilmiş keçe yün tutamları desene göre yerleştirilir. Sonra zemini oluşturacak beyaz yün atımı yapılır ve keçe sarılarak tepilir. Bu uygulayımında dikme, kesme uygulayimleri kullanılmamaktadır (Atlıhan, 2006:2221-226). Geçmişte Fethiye’de geleneksel yöntemle yapılmış keçe örnekleri Şekil 60’da görülmektedir.

Şekil 60. Keçe yer yaygısı (Fethiye Paşaköy’de kullanılan keçe örnekleri) (Atlıhan, 1988’den akt. Atlıhan, 2006:224).

Bu örneklerin yanı sıra son dönemde ülke genelinde farklı yeni tekniklerle keçe ürünlerin üretilmesi yaygınlık kazanmıştır. Bunun nedeni geleneksel keçe yapımının ağır işçiliği ya da insan gücüne çok fazla ihtiyaç duymadan şekillendirilebilen %100 sentetik veya sentetik karışumlu liflerin piyasaya kolaylıkla satın alınabilmesi de etkilidir. Daha çok dekoratif ya da küçük boyutlarda kullanım eşyası olarak şekillendirilen keçelerin yapımı, Milli Eğitime ya da özel kuruluşlara bağlı kurslarda, atölyelerde, vb. öğretilerek yaygınlaştırılmaktadır. Ankara Güzel Sanatlar Stilizasyon Okulu mezunu Senem Söker, Göcek’e bağlı İnlice köyünde açtığı keçe atölyesinde şapka, çanta, takı, şal, kıyafet gibi kullanım eşyaları yanı sıra süs bebek, anahtarlık, pano gibi dekoratif ürünlerde üretmektedir (Şekil 61).

Şekil 61. Pano (Tepme keçe üzerine iğneli keçe tekniği ile işlenmiş menekşe Pano, Senem Söker, 2011) (Çeliker, 2014).

Çomakdağ-Kızılağaç köyü kadınlarının geleneksel giysilerinin süslenmesinde kullanılan boncuk ve yaneş işi ile ipekli dokumacılık da yörenin uzun süredir var olan geleneksel el sanatı uğraşlarından. Yaneş işleme; yine geleneksel giysilerden alta giyilen şalvarın paçalarının her iki yana bakan kısımlarının süslenmesi amacıyla yapılır (Şekil 62).

Şekil 62. Yaneş işleme (Çomakdağ-Kızılağaç Köyü, Milas) (Çeliker, 2013)

Genel olarak 40x50 cm boyutlarında pamuklu dikdörtgen bir kumaş yüzeyinde boşluk kalmayacak şekilde, ipek ipliği ile yörenin geleneksel örgeleri kullanılarak işlenir ve her iki paçanın dışa bakan yanlarına dikilir. İşlemede kullanılan ipek ipliklerin renkleri canlı ve parlaktır. Genellikle kırmızı, lacivert, sarı ve yeşilin tonları kullanılır (Ak, 2004:30, Sevinç, 2006:117, Çukur ve Etikan, 2011:311'den akt. Etikan, 2011:6-7). Yaneş işlenmiş don, düğünden önce mutlaka gelinin kaynanasına hediye etmesi gereken bir işlemdir. Yoğun emek ve zaman gerektiren bu işleme gelin tarafından işlenmemişse, köydeki işleyen bir kadından satın alınır. Yaneş hediye etmek düğün adetleri içinde olmazsa olmaz bir gelenektir.

Özellikle Bodrum merkezde gelin giyimi içinde yer alan “Temel Devren” ağır işlemleri ile geçmişten günümüze devam eden bir el sanatı ürünüdür (Şekil 63).

a. Ön görünüm

b. Arka görünüm

Şekil 63. Temel Devren (Geleneksel gelin kıyafeti, a. ön görünüm; b. arka görünümü, Bodrum (Çeliker, 2013).

Temel Devren, kadife üzerine sim ip, boncuk, pul, tırtıl (rokoko), pamuklu astarlık kumaş, dantel ve dantel ipi ile yapılan Osmanlı'dan günümüze gelmiş bir gelin giysisidir. Altın rengi ya da gümüş iple işlenen temel devranın en tutulan renkleri, bordo ve mordur. Kadife üzerine desene göre karton kesilip yapıştırılır. Maraş işi çift iple işlenir. Altan dantel ipi, üstten sırma ip devam ettirilerek işleme tamamlanır. Temel Devren için 7 sim ip çivili tezgahtan çekilerek birleştirilir ve her iğne batımında yedi ip birlikte yürütülür.

Bu giysinin baş süslemesi tel kırma işlemeli örtü ile yapılmaktadır. Bu örtüye “eseli” denir (Şekil 64).

Şekil 64. Tel kırma başörtüsü (Çeliker, 2013)

75x1.0cm boyutlarındaki ipek örtü kenarları iğne oyası, içi tel kırma ile işlenir. Gelinin düğün boyunca yardımcısı olan en yakın arkadaşına ise gelin evinden iğne oyalı kırmızı örtü örtülür.

Bodrum yöresi işlemlerinden biri de yine düğünde damada gelin tarafından hediye edilen el işleme para kesesidir. Bu kese gelinin giyeceği Temel Devren kumaşından dikilir ve süslemesi ise temel devren işlemlerinde örgeler kullanılır, işleme tekniği ise ayıdır (Şekil 65).

Şekil 65. Damat kesesi (Çeliker, 2013).

Hammadde olarak ağaç işleyen el sanatları; Muğla ili hammaddesi ahşap olan el sanatları açısından da güzel örneklerle sahip bir ildir. Bölgenin ağaçlık alana sahip olması, halkın doğaya ve kültürüne sahip çıkan yapısı ile diğer el sanatları ürünleri gibi hammaddesi ağaç olan ürünleri de üretmeye ve kullanmaya devam etmektedir. Bu ürünler arasında ahşam mutfak gereçleri ve yöreye özgü kapı ve pencere gibi mimari elemanlar sayılabilir.

Dünya uygarlık kalıtı içerisinde kaşığın mutfak ve yemek araç ve gereci olarak ilk olarak nerede ve ne zaman ortaya çıktığı hakkında kesin bir bilgi yoktur(Eren 1984:3). Bazı kaynaklar kaşığın kökenini prehistorik devirlere kadar götürmektedir. İlk kaşık, dala sabitlenmiş deniz kabuğundan oluşan basit bir gereçken, ateşin keşfi sofranın kültürünü de geliştirmiş ve el oyması ahşap kaşıklar üretilmeye başlanmıştır (Yılmaz, 2007:16-19;Barandır 2002: 84-85'dan akt. Üçüncü, 2012:28).

Anadolu'nun hemen her yerinde yapılan kaşık genellikle şimşir, karaağaç, armut, ardıç, meşe, çam ve gürgen ağaçlarından tek parça olarak yapılmaktadır. Bodrum Yukarı Mazı köyünde ve Fethiye Esenköy'de ve Saklıkent'te yapılan kaşıklarda da bu ağaçlar kullanılmaktadır. Bu ağaçlara ek olarak, zeytin ağacı, sandal, tespih, çöğür (deli armut), vişne, deli kiraz ağaçları da kaşık, havan, bıçak,

kesme tahtası, merdane, oklava, kepçe, kevgir gibi ürünlerin yapımında kullanılmaktadır (Şekil 66).

Şekil 66. Kaşık örnekleri (Yukarı Mazı, Bodrum) (Çeliker, 2013).

Hammaddesi ahşap olan el sanatları ürünlerinden biri de el yapımı oyuncaklardır. Antik çağdan bugüne kadar var olan oyuncaklar çocuğun ilk eğitim aracıdır. Platon'a göre çocukların altı yaşına kadar kendi kendilerine ve kendi tarzlarında oyun oynaması, ileride ki mesleklerinin ne olacağı konusunda bilgi veren ve eğilimlerini gösteren bir araçtır. Bunlara ek olarak satranç, çember, topaç gibi oyunlar çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimine olumlu katkı sağlamaktadır. Ağaçtan, pişirilmiş topraktan, kemik ve fildişinden yapılan oyuncaklar çocuklara tanrılardan hediye olduğuna inanılıyordu. Çocuk büyüdüğünde şayet kız ise oyuncuğunu Artemis tapınağına, erkek ise Apollon tapınağına bırakırdı..Arkeolojik kanıtlar ve dönem bilgilerine bakılacak olursa oyuncak sadece oyun aracı değil kimi zamanda birer dini ikondur. Özellikle Ortaçağ'da dini okullarda çocukların oynayabileceği üzeri boncuk, Pazar duaları, vb. ile süslü topaç ve çemberler yapar ve bu çocukların oynaması için verilirdi (Tokcan, 2006:57).

Türkiye çok sayıda antik oyuncak örneği mevcuttur. Bu oyuncaklar çoğunlukla Tunç Çağı'ndan, Asur, Frig, Roma dönemlerinden günümüze ulaşmış örneklerdir. 1991 yılında arkeoloji müzelerinden derlenen bilgilere göre Türkiye'deki antik oyuncaklar içerisinde yer alan Asur döneminden kalma topaçlar kilden yapılmıştır. Geçmiş insanlık tarihi kadar eski olan oyuncaklar Türk tarihinde satılmak üzere ise Osmanlı döneminde karşımıza çıkmaktadır. İstanbul Eyüp'te, hayvan bağırsağından yapılmış balonlar, tahta topaçlar, çemberler, tefler, toprak düdüklü satıldığı bilinmektedir (Arnas, 2011:35-77).

Günümüzde ise çocuk oyunları ve oyuncaklar teknoloji ve dijital dünyanın ürünleri durumuna gelmiştir. Geçmiş dönem oyunları ve oyuncaklar ne yazık ki ikinci planda kalmaktadır. Ancak daha çok turistik hediyelik eşya konumunda olsa da topaç gibi bazı oyuncaklar hala üretilmektedir. Bu üretim yerlerinden biri de Muğla'nın Fethiye ilçesidir.

Fethiye ilçesi Hacıosmanlar köyünde yapılan oyuncakların formu tornada yapılmaktadır ancak birleştirme ve süslemesi tamamen el ile yapılmaktadır. Oyuncaklar Kayın ağacı, Armut ağacı, Maun ağacından yapılmaktadır. Bu atölyede üretilen farklı formlarda topaç, üçtaş, şeytan merdiveni, zeka küpü, ipli küp vb. bir çok çeşitteki oyuncaklar, hem büyükler hem de çocuklar için üretilerek, Muğla, Antalya, Çanakkale, İstanbul, Eskişehir, Ankara, Denizli, Trabzon gibi bir çok ilde Turistik hediyelik eşya stantlarında ve dükkanlarında satılmaktadır (Şekil 67) ve (Şekil 68).

Şekil 67. Ahşap el yapımı topaçlar
(Çeliker, 2013)

Şekil 68. Topaçların elde boyanması
(Çeliker, 2013)

Muğla mimarisi coğrafi yapı, iklim koşulları ile şekillenmiş, ahşap oymaları ve kapı tokmakları ile özgün mimari yapılarıdır. Ahşap oymacılığının en güzel

örneklerinden olan bu evler yörenin her yerinde mevcuttur. Özellikle Milas'a bağlı Çomakdağ, İkiztaş, Gökseki evleri, Milas evleri, Ula evleri, Muğla evleri, Katrancı-Yatağan evleri, Düğerek-Muğla evleri, ünlü mimarımız Nail Çakırhan'ın Akyaka evleri, bu evlerin bacaları, ahşap işlemeli kapılar, pencereler, çanaklık ve dolaplar yapılarına zenginlik katan en önemli özelliklerdir. Evlerde ahşap işlemleri evin her alanına hakimdir. Şekil 69'de görülen kapı Yatağan ilçesi Katrancı köyünden bir oda içi kapıdır. Kapı süslemeleri, sadece doğadan esinlenilmiş süslemeler olmayıp, aynı zamanda hane halkını duygu, dilek ve korkularını da sembolleştirip süslemeye dönüştürdüğü örgelerle bezelidir.

Şekil 69. Ahşap oyma iç kapı (Katrancı Köyü, Milas) (Çeliker, 2013)

Kapı üzerindeki tabanca ve tabancadan çıkan mermi hane halkının korunmasını, er kişi olmayı (Şekil 70), balık nasipli olmayı, ay ve yıldız vatan sevgisini, selvi ağacı uzun ömre ve kabir hayatını hatırlatarak ölçülü olmayı, kalpli güneş ise kara bahtı uzaklaştırıp, sevgi ve saygıyla birlik içinde yaşamayı temsil etmektedir.

Şekil 70. Tabanca işlemesi kapıdan ayrıntı (Çeliker, 2013)

Hammadde olarak maden işleyen el sanatları; Milas ilçesi Beypınarı köyünde de kapılar, pencere kepenkleri ve balkon korkulukları, çanaklık, dolap kapakları ve rafları yine Katrancı Köyünde ki bezemelerle aynı örgeleri taşımaktadır (Şekil 71).

Şekil 71. Kadın eli kapı tokmağı (Çeliker, 2013)

Muğla evlerindeki bu güzel ahşap oyma kapıların bir başka özelliği de tokmaklarıdır. Dövme ve döküm tekniğinden yapılmış olan bu kapı tokmakları, Rum ustalar tarafından bölgeye getirilmiştir. Bölgede belirlenen tipleri arasında kadın eli kapı tokmağı, yüzüklü- bilezikli kapı tokmağı, aslan kafası biçimli kapı tokmağı, yuvarlak, kareli, dikdörtgen biçimli ve yaprak biçimli kapı tokmakları bulunmaktadır (Madan, 2008:65-70).150 yıl önce Rum ustalar tarafından yapılan kapı tokmakları ne yazık ki günümüze çok az gelebilmiştir. Hammaddesi maden işleyen el sanatları grubunda ele alınabilecek bir el sanatı ürünü olan demirden ya da bakırdan yapılmış bu tokmaklar, genellikle halka ördek ya da kadın eli şeklinde yapılmıştır. Bu tokmakların en önemli özellikleri çalınmış şekli ile kimin geldiğini belli etmeleri ve üzerine bağlanan ip ile ev sahibinden mesaj iletmesidir. Kapı tokmağı iki kez çalınırsa, evin erkeği, üç kez çalınırsa misafir bir yabancı erkek, iki defa çalınırsa gelen kişi misafir bir kadın olduğu ev sahibi tarafından anlaşılır. Mesaj iletme durumu ise, tokmağa bağlanan ip ile gerçekleştirilir. Kapıya bağlanan ip kısa ise ev sahibi kısa süreli bir yere gitmiş ve dönecek; uzun bir bağlanmışsa, uzun süreli bir gidiş; ip kalın ve düğümlü ise yatılı olarak evinden ayrılmış anlamına gelmektedir.

Yörede hammaddesi maden olan bir başka el sanatı da Kavaklıdere bakırcılığıdır. Ege bölgesinin bakırcılık merkezi olan ilçede bakırcılık baban oğla geçen ve kendi gizli diline sahip bir meslek durumundadır. Bu dile göre bakır “palle”, müşteri “metrek”, para “nezilli”, namaz “imam işi”, 1 sayısı “sama”, iki “kulak”, satmak “kendirlemek”, kalay “manedik” olarak söylenmektedir. Bu dile bir örnek verecek olursak; “Ovanan mertek palle kendirleyecek tipisini yıkım et” cümlesi, “gelen adam bakır satın alacak deliğini tamir et” demektir (Çınar, 2006:229-236). Dildeki ustalığını mesleğinde de gösteren bakırcılar ülkemizdeki leblebi kavrulmasını sağlayan tavayı “leblebi tavası” üreten tek yerdir. İlçede bakır çıkmamasına rağmen dışarıdan hammadde temini yaparak fabrikasyon ürünlere ayak diremiş ve bu el sanatı ürünleri üretmeye devam etmeleri de Kavaklıdere bakırcılarının ayrı bir başarısıdır. Kavaklıdere’de yapılan ürünler sadece mutfak kullanım eşyası değil, dekoratif ürünler, biblo ve çerçeveler, panolar, çelenk, şömine, davlumbaz ve şadırvan, vb. gibi ürünlerle geniş yelpazede üretim yapılmaktadır.

Kalyon tablosu Alper Bakırcılıktan Mehmet Faik Alper’e aittir. El sanatı ürünü olan bu bakır tabloda ki kalyonlar Muğla ilinin Antik dönemden bugüne

denizcilikte olan üstünlüğünden esinlenilmiştir (Şekil 72). Muğla Fethiye ilçesi Kalyonları 1999 yılında Türkiye Cumhuriyeti Darphanesinde basılan gümüş paraya da konu olmuştur (Şekil 73).

Şekil 72. Kalyon tablosu (Kavaklıdere, Alper Bakırcılık) (Çeliker, 2013)

Şekil 73. 1999 yılına ait Fethiye Kalyon temalı Gümüş Para

1980'den sonra emaye ürünlerin piyasaya çıkıp yaygınlaşması ile bakır, eski rağbeti kaybetmiş ve kullanım ürününden ziyade dekoratif ürün olarak tercih edilmeye başlanmıştır. Bu nedenle çoğunlukla eski bakırlar hurdadan dönüştürülerek

yeniden ürün yapımında kullanılmaya başlanmıştır. Yaklaşık 3000 nüfuslu ilçede %100 el işi bakır üreten 15 atölye bugün hala dekoratif ve kullanım eşyası olarak bakır ürünler üretilmeye devam edilmektedir (Gülşen Bakırcılığın sahibi Davut Akın Gülşen ile 12.08.2013 tarihinde yapılan görüşmeden) (Şekil 74).

Şekil 74. İbrik (Gülşen Bakırcılık, Kavaklıdere) (Çeliker, 2013)

Hammadde olarak toprak işleyen el sanatları; Muğla yöresinde zamana direne bir başka el sanatı da hammaddesi toprak işleyen el sanatları içinde yer alan testi yapımıdır. Fethiye Dont ve Esenköy yaylasında devam etmekte olan bu el sanatı ile uğraşan bugün sadece 3 hane kalmış durumdadır. Geçmişte, buzdolabının olmadığı dönemlerde yağ, turşu, bakliyat gibi gıdaları saklamak, su koymak, yemek pişirmek için kullanılan bu testilerin ve kapların en önemli özellikleri üzerindeki desenin yayla Esenköy’de damar halinde çıkan “ak toprak”la yapılmasıdır. Desen olarak parmakla su izi/suyolu deseni kullanılmaktadır (Şekil 75).

Şekil 75. Dont testisi (Çeliker, 2013)

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Cam ve Seramik mezunu olan Tevfik Türen Karagözoğlu, öğrencilik hayatında başladığı seramik çalışmalarına 2001 yılından bu yana Bodrum Yalıkavak'ta sahibi olduğu "Derin Mavi Sanat Atölyesi"nde devam etmektedir. Seramik Sanatçısı Karagözoğlu çalışmalarında bodrum evleri, su sarnıçları, yel değirmenleri, bodrum mandarini gibi yaşadığı ilçenin değerlerini de işlemektedir (Şekil 76).

Şekil 76. Sarnıç (Tevfik Türen Karagözoğlu, Bodrum) (Çeliker, 2013)

Nihal ve Eyüp Ünver çiftinin sahibi olduğu Bodrum Mumcularda ki “Toprak Su Sanat Atölyesi”nde üretilen heykel, seramik ve çömlek el sanatı ürünleri hem turistik hediyelik eşya hem sanat objesi olarak üretilmekte ve satılmaktadır. Atölyedeki ürünler yörede bulunan eski kil yataklarından elde edilen çamurlarla üretilmektedir. Özgün seramik ve kil ürünlerde kimi zaman yörenin kültürel değerleri de kullanılmaktadır (Nihal Ünver ve Eyüp Ünver ile 2013 yılında yapılan görüşmeden) (Şekil 77).

Şekil 77. Yel Değirmeni (Toprak Su Sanat Atölyesi, Mumcular) (Çeliker, 2013)

Bu gruba dahil olan yöredeki bir başka el sanatı ise “cam boncuk” yapımıdır (Şekil 77). Halk arasında kıskançlık dolu ya da kötü niyetli bir bakışın etkisini ortadan kaldırmak için mavi renkte nazar boncuğunun kullanımı çok yaygındır. Genellikle mavi renkli ve göz formunda olan bu boncuklar geçmişten günümüze halk arasında küçük çocukların kıyafetlerine ya da eşyalarına takılarak, büyüklerde takı ya da aksesuar olarak, evlerin girişine, taşıtlara ya da hayvanların boyunlarına, boynuzlarına, alınlarına ve barınaklarına asılarak nazar, kem göz ve kötülüklerden korunmaya çalışılmaktadır. Nazar değmesi durumunda nazar boncuğunun kem

gözleri üzerine çekerek çatladığına inanılmaktadır. Nazar boncuğunun rengi genellikle mavi olmasının nedeni, etkili ve güçlü bakışa sahip gök gözlü kişilerin gözlerinden gelen ışınları kendine doğru çekerek nazarı etkisiz hale getirdiğine inanılmasıdır. Nazara karşı mavi boncuk kullanma, Türklerin eskiden beri uyguladıkları bir yöntemdir (Çıblak, 2004:109).

Anadolu halk inanışlarında kişiyi kem göz ve her türlü kötülükten koruduğuna inanılan cam boncuk (nazar boncuğu) yapımı binlerce yıldan günümüze kadar yaşayarak, gelişerek ve kendine has ilginç uygulamalara sahip bir sanat dalıdır. Kum, kireç, soda gibi malzemelerin 900-1000 °C’de ısıtılması ile oluşan sıvıdan şekillendirilen cam, farklı form ve işlevleri ile Anadolu’nun her yerinde rastlanabilir bir üründür. Ancak üretimi açısından ele alındığında günümüzde en önemli kaynaklar İzmir Cumaova’ya bağlı Görece Köyü ve Muğla iline bağlı Bodrum ilçesidir (Küçükerman, 1987:9-42). Bodrumda cam boncuk ustası Erhan ARABALI, yaklaşık 50 yıl bu mesleği icra eden babası Halit ARABALI’dan öğrendikleri ile cam boncuk üretmeye ve satışını yapmaya devam etmektedir (Şekil 78).

Şekil 78. Cam Nazar boncukları (Bodrum) (Çeliker, 2013)

Hammadde olarak deri ve hayvansal atıkları işleyen el sanatları; Dericilik, ilk çağlardan itibaren insanların doğa şartlarına karşı koymak amacıyla, örtünme ve

barınma ihtiyacından ortaya çıkmıştır. Deri işlemeciliği ve işlenmiş derinin günlük yaşamın birçok alanında kullanılması ise, göçebelikten yerleşik düzene geçen insanların kendi eşyasını üretmek amacıyla başlamıştır. Derinin tanımı ve tarihi gelişimi için el yapımı deri ürünler, eskiden Anadolu'nun pek çok yöresinde ata sanatı olarak yürütülürken günümüzde bazı illerimizde eskisi kadar olmasa da halen sürdürülmektedir(www.meb.gov.tr,[05.02.2014]).

Muğla merkez, Datça, Bodrum, Fethiye ve Milas ilçelerinde günümüzde hala deri tabaklama, ayakkabı, çarık, sandalet, çanta, vb. ürünlerin yapımı devam etmektedir.

Şekil 79. Deri çanta (Katrancı köyü, Milas) (Çeliker, 2013)

Özellikle Bodrum ilçesi deri ürünler üzerine ün yapmış bir ilçedir. Özellikle bir döneme damgasını vurmuş “Bodrum Sandaletleri” ilçenin bu konudaki ünün artmasına katkı sağlamıştır.

Milas ilçesi Katrancı köyünde deri işlemeciliği kendi ihtiyaçlarına uygun olarak yapılırken (Şekil 79), Bodrum'da turistik hediyelik eşya olarak deri ürünler

üretilmekte ve satılmaktadır. Özellikle mask ve takı ürünler yörede en çok tercih edilen ve buna bağlı olarak üretilen eşyalardır (Şekil 80) ve (Şekil 81).

Şekil 80. Deri mask yapımı örneği (Bodrum) (Çeliker, 2013)

Şekil 81. El yapımı deri mask buzdolabı süsü (Bodrum) (Çeliker, 2013).

Hammadde olarak ince dallar, saplar ve ağaç şeritleri işleyen el sanatları;

Bu sınıflandırma içinde yer alan süpürge yapımı, sele, gölgelik, sepet örücülüğü, hasır yapımı Milas ilçesine bağlı Katrancı, Kuru Köyü, Demirciler, Beypınarı, Bahçeburun, Avşar, Bodrum Pınarlıbelen ve Karanlık Köyü, Marmaris ilçesi Bayır köyü, Fethiye Günlükbaşı mahallesi ve Ortaca Sarıgerme'de aktif olarak devam

etmektedir. Sepet örücülüğü günümüzdeki sanatların en eskisi olduğu yukarıda açıklamalardan da anlaşılmaktadır. Dünyanın en eski el sanatlarından biri olan sepet örücülüğünün hammaddesi Buğday, Mısır, Yulaf, Çavdar, Pirinç vb. tahılların ilk kez Orta Asya'da Türkler tarafından yetiştirildiği, göçlerle diğer bölgelere yayıldığı çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir. (Kovankaya,1975; Akgül 1998'den akt. Akpınarlı, www.altayli.net, [04.11.2013]). Muğla yöresinde sepet örücülüğünde kullanılan bitkiler Kündük (sakız ağacı) dalı, hayıt, zeytin dalı, dat dalı⁹ ve dut dalı'dır. Küfe/keletir, sepet, köfün olarak farklı ebat ve kullanım amacı ile örülen sepetler, ikili iskelet üzerine sekizli çubukla, lifler yaşken örülüp, kurutularak kullanılmaktadır (Şekil 82).

Şekil 82. Sepet (Saz ve hayıt dalı sepet, Abdullah UYGUR, Pınarlıbelen, Karanlık Köyü Bodrum) (Çeliker, 2013).

Muğla ilinde geleneksel süpürge yapımı Milas ilçesine bağlı Katrancı, Kuru Köyü, Demirciler, Beypınarı, Bahçeburun, Avşar, Bodrum Pınarlıbelen ve Karanlık

⁹ Dat/ Pistacia lentiscus L. (Anacardiaceae): Batı Anadolu ve Güney Anadolu'da yayılış gösteren, küçük, her dem yeşil ağaç veya çalılardır. Çiçeklenme Zamanı; Mart-Nisan aylarında olur. Yörede İşkonoz ya da dat olarak bilinir. Taze yaprağı mide ekşimesini geçirmek amacıyla çiğnenir; Tohumları kuş yemi olarak kullanılır; Dallarından sepet örülür (Gürdal, 2010:27).

Köyü, Marmaris ilçesi Bayır köyü, Fethiye Günlükbaşı mahallesi ve Ortaca Sarıgerme’de aktif olarak devam etmektedir. Süpürge yapımında kullanılan bitkiler ise; katırtırnağı, püren, tavşan kemiği, süpürge otu, ay ağacı olarak bilinen zakkum, siyah mersin dalı, saç otu, yalancı defne ve dikendir (Şekil 83).

Şekil 83. Süpürge (Dikenden yapılmış süpürge) (Çeliker, 2013).

Yine aynı grupta yer alan, Fethiye Girdev ve Çaykenarında dokunan mısır kabuğu hasır artık dokunmayan bir üründür. Mısır kabuğu gölgede kurutulup, kilim dokur gibi tezgaha pamuk çözümler arasına sıkıştırılarak dokunur. Kuruyan kabukların çözüme sıkıştırılırken parçalanmaması için dokumadan hemen önce ıslatılarak yumuşatılır. Yumuşayan kabukların birkaç tanesi bir biri üzerine koyularak el ile hafif bir bükme hareketi yapılır ve çözü çiftlerine birer atlamalı olarak sıkıştırılır. Uçlar arkada kalacak şekilde dokunan hasırın ön yüzü sumak dokumayı andırırken, arka tarafı tülü halı görünümü verir. Mısır kabuğundan hasır örme Rize’de de kullanılan bir dokuma türüdür. Ancak Fethiye’deki ile dokuma tekniği açısından farklıdır. Rize’de hasır örülürken, Fethiye’de dokunmaktadır (Şekil 84) ve (Şekil 85).

Şekil 84. Hasır (Mısır kabuğundan örülmüş hasır, a. hasırın ön yüzü; b. hasırın arka yüzü görünümü, Çaykenarı, Fethiye) (Çeliker, 2013).

Şekil 85. Hasır (Sazdan örülmüş yer yaygısı hasır, Kuru köyü, Milas) (Çeliker, 2013).

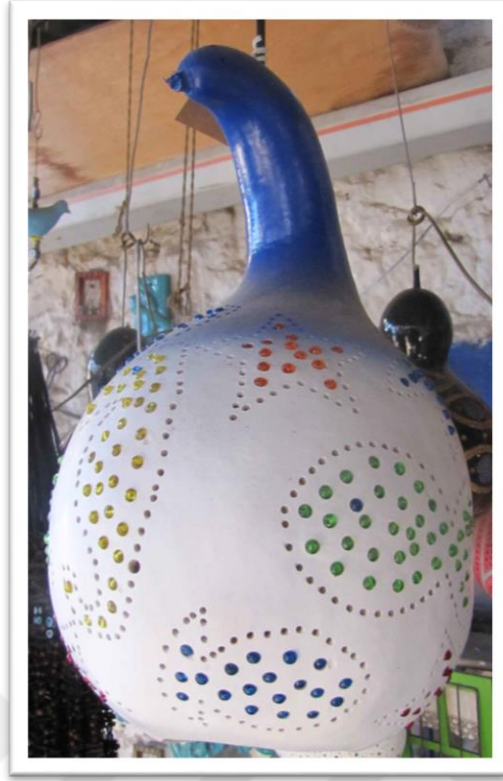
Mısır kabuğunun hammadde olarak kullanıldığı bir başka el sanatı ürünü ise Ortaca ilçesinde yapılan folklorik bebeklerdir (Şekil 86). Mısır kabuğu, taneleri ve püskülleri kullanılarak yapılan ve ilçede “ülkü mısır bebek” olarak bilinen bebeklerin isim annesi ve öğreticisi Düriye Ülkü’dür. 2008 yılından bu yana Ortaca Halk Eğitim Merkezi kursları içinde yer alan Ülkü mısır bebeklerin satışı, Marmaris ve Sarıgerme ilçeleri turistik hediyelik eşya pazarlarında, otellerde ve internet ortamında yapılmaktadır. Bebeklerin yapımında mısır kabuğu, koçanı, püskülü, tanesi ve tel, süslemesinde ise boya ve vernik kullanılmaktadır. Tel ile duruş şekli verilen bebeklerin gövdesi mısır koçanları ile oluşturulmaktadır. Giysisinde kurutulduktan

sonra ıslatılarak yumuşatılan mısır kabuğu, saçları için ise mısır püskülü kullanılmaktadır (Düriye Ülkü ile 2013 yılında yapılan görüşmeden).

Şekil 86. Mısır Kabuğu bebek (Ortaca)
(İlter, 2007:www.hurriyet.com.tr [18.11.2013]).

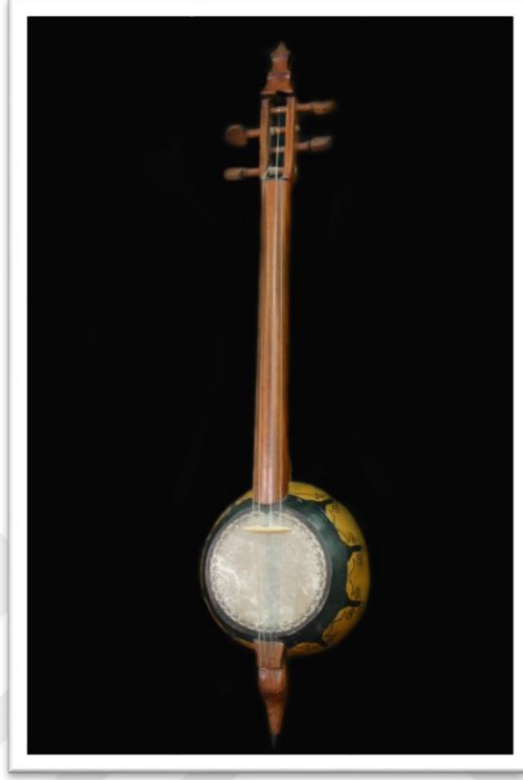
Bu grupta ye alan bir başka el sanatı ürünü ise “susak (su kabağı) işleciliği”dir. Halk arasında “ölü kabağı” olarak da bilinen su kabağı tarih boyunca matara, termos, bardak, kevgi (bir çeşit kepçe), saksı, saklama kabı, şamandıra, çalgı yapımı gibi çeşitli alanlarda kullanılmıştır. Bodrum ilçesine bağlı Turgutreis Dereköy’deki Le Kabbak işletmesinin sahipleri Erkin ve Hüseyin Özgül 21 yıldır su kabağını doğal malzemeler de kullanarak özgün dekoratif ve kullanım objelerine dönüştürmektedirler. Bu ürünler turistik hediyelik eşya pazarında rağbet görmesinin yanı sıra, el emeği olmaları, yapımında kullanılan malzemeden çıkan atığın doğaya zarar vermediği gibi farklı tasarımlarda kullanılabilir olması, işlendirme yaratması, hammaddesi olan kabağın bölgede ekilmesi ile tarıma destek vermesi gibi özellikleri ile de bölgeye kayda değer katkılar sağlamaktadır (Hüseyin Özgün ve Erkin Özgün ile 2013 yılında yapılan görüşmeden). Su kabağının yöredeki bir başka kullanımı da çalgı yapımıdır (Şekil 87).

**Şekil 87. Aydınlatma (Su kabağı aydınlatma, Le Kabbak, Bodrum)
(Çeliker, 2013)**

Ham maddesi ağaç işleyen, deri işleyen ve ince dallar, sapsar ve ağaç şeritleri işleyen el sanatları gruplarının üçünün bir arada kullanıldığı bir el sanatı ürünü olan Kemane Türk halk müziğinin telli yaylı ve deri kapaklı çalgısıdır. Özellikle Yörük yaşamının ve yerleşiminin yoğun olduğu bir yer olan ve Muğla'yı da içine alan teke yöresi ile özdeşleşmiş yaylı çalgılarımızdan biri olan kabak kemanenin teknesi su kabağından yapılır. Tekne eskiden tavşan zarı tercih edilirken günümüzde yürek zarı ile kaplanmaktadır. Çalgının boyu 60-70 cm arasındadır. Yapımında kullanılan yürek zarından dolayı sesinin yürekten geldiği söylenmektedir. Ses teknesinin yapımında kullanılan kabaklar kurutulmaya bırakılır. Kuruyunca sapsarı kesilir. Sapsarı kesildikten sonra hala sağlamırsa kemane yapılmaya uygundur. İçeri temizlenir ve altları delinir. Daha sonra büyükbaş hayvanlardan alınan kalp zarı düzgün hale getirilen kemanenin üstüne yapıştırılır. Kabak kemanenin sapsarı ağaçtan, kulakları da sapsarı gibi ahşap ya da metal malzeme kullanılarak yapılır. En son bütün bölümler cilalanarak birleştirilir. Kemanenin çalınabilmesi için kullanılan yay ise

atkuyruğundan yapılmaktadır. Günümüzde ise genellikle misina kullanılmaktadır (www.meb.gov.tr,[05.02.2014]) (Şekil 88).

Şekil 88. Kabak kemane (Süleyman Demirel Üniversitesi, Müzik Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Müzesi, Isparta).

Ham maddesi ince dallar, saplar ve ağaç şeritleri işleyen el sanatları grubunda yer alan bir başka el sanatı ürünü ise “uyguncaklı düdük” olarak bilinen Teke yöresine has çalgıdır. Üflemeli çalgı gruplarına dahil olan çalgı, sulak alanda yetişen sert kamış türlerinden yapılmaktadır. Çift kamış ve 5 delikli olan çalgının ebatları; uyguncak boru uzunluğu 30 cm, melodi borusu 38 cm, boru kalınlıkları ise 8,5 cm’dir. Uyguncak boru ile melodi boru çalınması sırasındaki bağ ile polifonik müzik oluşur. Bu çalgı yörede genellikle kadınlar tarafından çalındığı için kadın çalgısı olarak da bilinmektedir (Ekinci, 2011:31’den akt. Çınar, 2013:242; Özek, 2014’de yapılan görüşmeden) (Şekil 89).

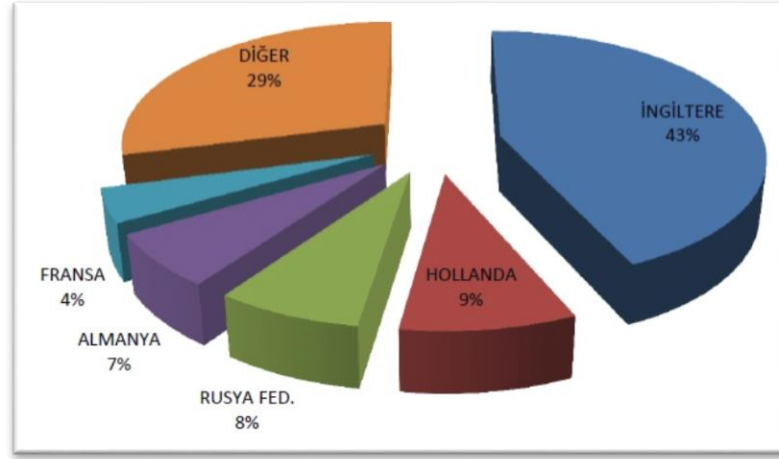

Şekil 89. Uyuncaklı düdük ((Süleyman Demirel Üniversitesi, Müzik Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Müzesi, Isparta).

4.2.2. Muğla Turizmi

Turizm tüm dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de sürekli gelişen bir endüstridir. Turizm Bakanlığı verileri incelendiğinde, Türkiye’nin turizm alanında son çeyrek asırda hangi noktalara geldiği görülmektedir. Turizm endüstrisinin başladığı 90’lı yıllarda ülke geneline turistik ziyaret amaçlı gelen kişi sayısı 4.4 milyon iken 2000’li yıllarda dünya pazarında önemli bir yer elde etmiş ve 30 milyonu geçmiştir. Son gelinen nokta Türkiye turistlerin gidilecek yerler olarak tercih ettikleri ülkeler kategorisinde 6. Sıraya yerleşmiştir. TÜROFED raporuna göre Muğla ili 2014 yılı Ocak-Haziran verilerine göre 1.050.710 rakamı ile geçen yıllara göre ziyaretçi girdisinde yükseliş görünmektedir. Muğla İli Avrupa merkezli turist profiline sahip gidilecek yerlerden biridir. Türkiye’de İngiltere vatandaşlarının yoğun olarak tercih ettiği bir bölgedir. Muğla pazarında İngiltere’den sonra Hollanda, Almanya ve Fransa gelse de, pazarın son yıllarda nerdeyse tek hakimi haline gelen ülke İngiltere’dir (TÜROFED, 2014:25) (Şekil 90).

Şekil 90. Muğla Turizm İl Müdürlüğü, Turist Girişleri (Geka, 2014:29).

Muğla ili, Türkiye'nin güney batısında %65'i ormanlarla kaplı, Akdeniz'e 1.124 km kıyısı olan, deniz, güneş ve tarihi özellikleri ile çok popüler bir ildir. İl'de 4 körfez, 97 koy, 2 milli park, 1 tabiat parkı, 6 kanyon, 4 doğal göl, 3 mağara, 3 termal kaynak, 5 müze, 222 anıtsal yapıt, 3 kilise, 3 kış turizm alanı ve 1 yamaç paraşütü alanı bulunmaktadır (GEKA, 2009:15-16). Türkiye'nin en donanımlı marinaları Güney Ege ve Akdeniz kıyılarında yoğunlaşmakta olup ilk 10 marinanın 8'i Muğla sınırları içinde yer almaktadır. Türkiye genelindeki toplam 13 adet Mavi Bayraklı Marina'nın 7 tanesi Muğla'dadır. Bitki örtüsünün çeşitliliği, doğal güzellikleri ve Fethiye'den Antalya'ya uzanan 500 km uzunluğundaki Eski Likya Yolu'nun burada bulunması ile en çok tercih edilen doğa yürüyüşü rotalarından biridir.İle bağlı Marmaris ilçesi ise su altı şehir kalıntılarının zenginliği ve 52 adet dalış noktası ile dalış turizmine kaynak oluşturan kıyılara sahiptir. Mavi Bayraklı denizi, Sualtı Müzesi, dokuz adet dalış noktası ile Bodrum ilçesi de Muğla'nın turizm çekiciliğine kaynak oluşturan bir ilçesidir. Turistler için çekicilik oluşturan bir başka ürün ise sal yarışı (rafting) yapılan Dalaman Çayı ve Saklıkent Kanyonudur. Dalaman Çayı Dirmil yakınlarındaki Kocaş Dağı'ndan doğan toplam uzunluğu 229 km olan Dalaman Çayı, Marmaris ve Fethiye arasında yer almakta ve Mayıs-Kasım aylarında Marmaris, Fethiye ve Dalyan'dan sal yarışları için turları düzenlenmektedir. Fethiye'ye 50 km mesafede bulunan 18 kilometre uzunluğunda ve 300 metre derinliğindeki Saklıkent Kanyonu, Türkiye'nin en çok turist çeken kanyonları arasında yer almaktadır (GEKA, 2009:15-16).

Muğla ili, Ula ve Marmaris ilçeleri ve bunlara bağlı 3 belde ve 4 köy Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesi'ni oluşturmaktadır. Akyaka, Gökova, Akçapınar, Gökçe, Çamlı, Karacaköy ve Çetibeli yerleşim alanlarını içine alır. Bölgede önemli alanlardan birisi de Ketra, Setra, Sedir veya Şehirlioğlu Adası olarak bilinen Sedir Adası'dır. Ada, Gökova Körfezi'nin güney kesiminde yer almakta olup, Helenistik ve Roma devrine ait yazıtlar bölgenin kültür kalıtlarındandır (www.csb.gov.tr, [11.11.2013]).

Turizmden önce genellikle balıkçılık, süngercilik ve narenciye yetiştiriciliği yaparak geçimini sağlayan Bodrum halkı, 1980'li yıllarda turizm ile değişmiş, halkın geçim kaynağı önceliği “deniz turizmi, eğlence turizmi ve yatçılık” olmuştur. Bodrum'da kültür turizmi etkinliklerine konu olabilecek dünyada yalnızca 2 adet bulunan su altı arkeoloji müzesinden birisi ilçededir. “Mavsoleion Mezarı”nın kalıntıları, Antik Tiyatro, Konacık'ta bulunan “Pedasa” antik kenti, şu anda sanayi sitesi altında kalan hipodrom, Gümüşlük'te bulunan Myndos şehri, Akyarlar yakınlarındaki Termera antik kenti (Aspat Kalesi) ve daha birçok antik Leleg ve Karia yerleşimi ve dünyanın yedi harikasından biri olarak kabul edilen Mausoleum'un ilçenin kültür turizmi açısından da önemli zenginliklerdir. Konacık Beldesinde yer alan Pedasa Antik kenti ile ilgili küçük çapta çalışmalarla önemli bulgular elde edilmiştir. Büyük oranda taşınır kalıntılar yağmalanmış olmasına rağmen çok önemli tarihi kalıntıları görmek mümkündür. Yakın dönem sanatçılarımızdan Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın mezarı ve Zeki Müren Müzesi'de Bodrumdaki ziyaret edilen kültür ve sanat değerlerindedir (www.bodrum.gov.tr, [15.11.2013]).

Fethiye İlçesi Türkiye'nin hem deniz hem de kültür turizmi açısından en önemli turistik merkezlerinden birisidir. Telmessos, Kadyanda, Araksa, Tlos, Pınara ve Sidyma Antik Kentleri ilçedeki önemli ören yerleridir. Girmeler Mağarası ve Kaplıcaları da ilçedeki diğer önemli turistik gizil güçtür. Genel olarak yaylalık bir bölgede bulunan Seki Beldesi doğa, yayla ve kış sporları turizmi gizil güçlerine sahiptir (Akar, 2009:115). Ancak 1970'li yıllara kadar ilçede tarımdan yeterli gelirin sağlanıyor oluşu, ilçenin büyük kentlere uzak oluşu ve ulaşım sıkıntısı Fethiye'de turizme yönelişi geciktirmiştir. Marmaris ve Bodrum'da 1960'li yıllarda turizm önem kazanmaya başlarken Fethiye'de turizm hareketleri 1970'li yıllarda

başlamıştır. İlçenin adının duyulması için 1967–1974 yılları arasında “Akdeniz Şenlikleri” adı altında 7 kez festival düzenlenmiş, bu festivallerde askeri geçit töreni, fener alayları, yerel spor karşılaşmaları, güzellik kraliçesi seçimi, yörede etkinlik gösteren esnaf, firma, resmi kuruluşların araçlar üstünde yaptıkları işi sergilemelerinden oluşan kortej geçişi yer verilmiştir. Bu gelişmeye ek olarak teşvik kredilerinin verilmesi, yerel derneklerin destekleri ile yeni yollar yapılması, Göcek tünelinin açılması ve ilçeye bir havaalanı yapılması gibi konularda çalışmalar yapılarak ilçedeki turizm hareketleri hızlandırılmıştır (Kurt, 2009:22-23).

Bugün Türkiye ve dünyada önemli bir turizm merkezi olan Fethiye’de sayısız milli park ve tabiat parkları, tarihi eserler, mavi bayraklı plajlar ve marinalar bulunmaktadır (Erkek, 2011:22-23).

Datça ise 19. yy.’ın son çeyreğine kadar, tecimsel hayattaki durgunluk nedeniyle nüfus yoğunluğunda önemli bir değişiklik olmamıştır. 1875’ten başlayarak 1913 yılına kadar Menteşe Sancağı’nın kıyı yerleşmelerine Girit Türklerinin göçmeleri sonucunda, Datça Yarımadasının nüfusunda artışlar görülmüştür. Datça İlçesi’nin 1970 yılında öncelikli turizm bölgesi ilan edilmesiyle, artan turizm gizil gücüne bağlı olarak nüfus yoğunluğu önemli ölçüde artmıştır (Uyan, 2011:10). Engebeli tografik yapısı nedeniyle koy bakımından zengin olan Bölge yat turizmi için elverişli bir alan yaratırken tarım açısından bozuk arazi yapısı nedeniyle çok az bir alan değerlendirilebilmektedir (Yılmaz, 2010:150).

Muğla ili ilçelerinden önemli bir turizm merkezi de Marmaris’tir. İlçedeki en önemli ekonomik sektör turizmdir. GEKA (2014:34)’e göre Marmaris turizm yatırım/işletme belgeli tesis yatak kapasitesi bakımından tüm ilin %28’ini karşılamaktadır. Buna ek olarak Marmaris limanının, Muğla’nın toplam kurvaziyer yolcu sayısına katkısı ise %85’dir. Marmaris kıyı şeridinin girintili çıkıntılı oluşu ile sahip olduğu koyları, 12 ay yatçılara destek veren yüksek kapasiteli marina çekekine sahip olması, ilkçağdan itibaren yerleşim yeri olması ve bu nedenle kültürel kalıt açısından zengin topraklara sahip olması gibi nedenler ile turizm değeri ve çekiciliği yüksek bir ilçedir.

Muğla ve ilçeleri Menteşe egemenliği ve Osmanlı dönemi dini yapıları, kalesi ve Osmanlı sivil mimarlık eserlerinin en güzel örnekleri sayılabilecek evleri ile tipik

bir Anadolu şehridir. Bunlara ek olarak yörenin sahip olduğu tarihi verilerin zenginliği, iklimin uzun bir turizm mevsimine elverişli oluşu, doğal güzellikleri ilin turizm gizil gücünü yükseltmektedir (Uğuroğlu, vd., 1983:24).

4.3. Turistik Hediyelik Eşyanın Muğla'daki Durumu

4.3.1. Demografik özellikler

Araştırma kapsamında Muğla ilçe merkez, Bodrum, Datça, Fethiye, Marmaris, Ortaca ilçelerinde ve ilçelere bağlı belediye ve köylerden turistik pazarı bulunan yerlerde tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen turistik hediyelik eşya satışı yapan atölye, tezgah, pazar ve stantlarda dahil olmak üzere iş yerlerinde sözlü görüşme ve gözlem uygulamaları ile veri toplanmıştır.

İlk olarak turistik hediyelik eşya satışı yapan katılımcılar cinsiyetlerine göre irdelenmiş ve sonuçlar Çizelge 9'da verilmiştir.

Çizelge 9. Turistik hediyelik eşya satışı yapan katılımcıların cinsiyete göre dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	121	49,6
Erkek	123	50,4
Toplam	244	100

Bu verilere göre, katılımcıların %49,60'ının kadın, %50,40'ının erkek olduğu saptanmıştır. Buradan Muğla yöresinde turistik ve hediyelik eşya satışı işini çoğunlukla erkeklerin yürüttüğü anlaşılmaktadır. Bu sonuç, kadınların iş yaşamında kayıtlı olarak az yer almasının bir göstergesidir.

Katılımcılar yaş guruplarına göre incelenmiş ve sonuçlar Çizelge 10'da verilmiştir.

Çizelge 10. Turistik hediyelik eşya satışı yapan katılımcıların yaş guruplarına göre dağılımı

Yaş gurupları	n	%
18-28	54	22,1
29-38	61	25,0
39-48	64	26,2
49-58	57	23,4
59<x	8	3,3
Total	244	100

Çalışmaya katılan deneklerin yaşları en küçük 18, en büyük 70 yaş arasında dağılmaktadır. Deneklerin yaş ortalaması ise $39,25 \pm 12,41$ olup sektörde çalışanların genç ile orta yaş gurubu arasında bir dağılım gösterdiği belirlenmiştir.

Katılımcıların, %22,15'i 18-28 yaş arası, %25'i 29-38 yaş arası, %26,22'si 39-48 yaş arası, %23,36'sı, 49-58 yaş arası, %3,27'si 59-70 yaş arasındadır. Yaş ortalaması dikkate alındığında bu sektörde genç yaş gurubundan kişilerin aktif olarak rol aldığı dikkati çekmektedir. Hareketli ve yoğun bir iş yaşamı eğilimi gösterdiği için ileri yaşlı bireylerin nadiren bu sektörde çalıştığı yorumu yapılabilir.

Katılımcıların öğrenim düzeylerine bakıldığında ise okuryazar olmayan ya da okuryazar düzeyinde kimsenin olmadığı görülmüştür Çizelge 11'de katılımcıların öğrenim düzeyine ilişkin bilgiler görülmektedir.

Çizelge 11. Turistik hediyelik eşya satışı yapan katılımcıların öğrenim durumlarına göre dağılımı

Öğrenim Durumu	N	%
Okuryazar değil	0	0
Okuryazar	0	0
İlkokul	33	13,5
Ortaokul	37	15,2
Lise	94	38,5
Üniversite	68	27,9
Lisansüstü	12	4,9
Toplam	244	100

Katılımcılar azami ilkokul eğitimi almıştır. Bu verilere göre katılımcıların %13,5'i ilkokul, %15,2'si ortaokul, %38,5'i lise, %27,9'u üniversite ve %4,9'u ise lisansüstü eğitim almıştır. Bu sektörde çalışanların çoğunluğunun eğitim düzeyinin lise ve üniversite seviyesinde olması olumlu bir durumdur.

Katılımcıların yabancı dil bilme durumlarına göre dağılımı Çizelge 12'de verilmiştir.

Çizelge 12. Turistik hediyelik eşya satışı yapan katılımcıların yabancı dil bilme durumlarına göre dağılımı

Dil Bilme	N	%
Biliyor	195	79,9
Bilmiyor	49	20,1
Toplam	244	100

Görüşme yapılan 244 katılımcının %79,91'i en az bir yabancı dil bilmektedir. Bu kişilerden Bodrum'da İngilizce bilen 36 kişiden 7'si ikinci yabancı dil, 4 kişi de üç yabancı dil konuşabilmektedir. İngilizce yanında 4 kişinin bildiği diğer yabancı diller, öncelikle Almanca, ikinci olarak Rusça, daha sonra ise Arapça, Fransızca, Yunanca, İtalyanca ve İspanyolcadır. Datça'da ise Yabancı dil bilen 13 kişiden 2'si 2 dil, 1 kişi ise 3 dil bilmektedir. Bu diller Almaca, Fransızca ve Arapça dilleridir. Fethiye ilçesinde ise katılımcıların çoğunluğunun ikinci bir dile sahip olduğu tespit edilmiştir. Çoğunluğun bildiği ikinci dil Almancadır. Yine Fethiye'de katılımcıların 3'ü Fransızca, 2'si Kürtçe, 5'i ise Rusça konuşabilmektedir. Köyceğiz'de ise

Yabancı dil bilen kişilerden %33,33'ü Almanca, %66,67'si İngilizce bilmektedir. Araştırma sonucunda Köyceğiz ilçesinde katılımcılar yalnızca tek bir dil bilmektedir. Ortaca ilçesinde ise İbranice, Felemenkçe, Almanca; Marmaris ilçesinde ise İngilizce yanı sıra ikinci ve üçüncü dil olarak Kürtçe, Almanca, Rusça, İtalyanca, Fince, Felemenkçe bilmektedirler.

4.3.2. Muğla İlinde turistik hediyelik eşya tecimi

Anket uygulanan işletmelerde katılımcıların “*hediyelik eşya çeşitlerinizi belirleyen etkenler nelerdir?*” sorusuna verdikleri yanıtlara göre bölgede en önemli tercih sebebi tüketici talebidir.

Katılımcılara turistik hediyelik eşya seçiminde çeşitleri belirleyen etkenler sorulmuş ve alınan yanıtlar Çizelge 13’de verilmiştir.

Çizelge 13. Turistik hediyelik eşya seçiminde çeşitleri belirleyen etkenlerin dağılımı

Etkenler	n	%
Tüketici talebi	73	29,1
Kar amacı	52	20,7
Moda	34	12,4
Yöresel özellik taşıması	44	15,9
Diğer	18	7,2
Çoklu	30	14,7
Toplam	251	100

Çizelge 13’de görüldüğü gibi katılımcıların %29,1’i ürün seçerken tüketici talebini göz önünde bulundurduğunu belirtmiştir. Bu katılımcıların ürünlerine bakıldığında ürünlerin çoğunluğunun fabrikasyon ve işlev ürün olduğu görülmüştür. Katılımcıların %20,7’si kar elde etme payının yüksekliğine göre ürün seçimi yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu ürünlerin ise ucuza mal edilip kar payı yüksek olan genellikle Çin ve Hindistan kökenli ürünler olduğu görülmüştür. Katılımcıların %12,4’ü ürün seçiminde modayı takip ettiklerini belirtmişlerdir. Diğer cevabını veren %7,2 oranında katılımcılar kendi ürettikleri ürünleri ya da el sanatı ürünlerini satan kişilerdir. Bu kişiler ürün tercihlerinde kendi beğeni ve yaratım güçlerini ön planda tuttuklarını belirtmiştir. %7,2 oranında diğer cevabını veren kişiler ürün

seçiminde kendi beğenilerini ön planda tuttuklarını ifade etmişlerdir. Ürün seçiminde yöresel kimlik taşıyan ürünleri seçerim diyen katılımcılar %15,9 oranındadır. Bu kişilerin satışını yapmakta olduğu ürünlerin çoğunluğunda yöre kimliği olarak coğrafi işaretlerin ve isimlerin kullanıldığı görülmüştür. Katılımcıların %14,7'si ise çoklu yanıt vererek bölgedeki turistik eşya çeşitlerini belirlemektedir.

Katılımcılara en çok hangi turist grubuna satış yaptıkları sorulmuş alınan yanıtlar Çizelge 14'de verilmiştir.

Çizelge 14. Turistik hediyelik eşya satışı yapılan turist gruplarının tipine göre dağılım

Turist gurupları	N	%
Yerli	89	39,7
Yabancı	79	35,3
Yarı yarıya	76	25
Topla	244	100

Buna göre %39,7'si yerli, %35,3'ü yabancı, %25'i ise yarı yarıya (hem yabancı hem yerli) yanıtını vermiştir. Bu sonuçlara göre yabancı turistler kadar yerli turistlerin de turistik ve hediyelik eşya satın alma eğiliminde olmaları dikkat çekicidir.

İşletmelerin ne zamandan beri bu tarz ürün satışı ile uğraştıkları incelenmiş ve sonuçlar Çizelge 15'da verilmiştir.

Çizelge 15. İşletmelerin turistik ve hediyelik eşya satışı ile uğraşma sürelerine göre dağılımı

Süre (Yıl)	N	%
1-10	101	41,4
11-20	59	24,2
21-30	43	17,6
31-40	27	11,1
41-50	12	4,6
51<x	2	0,8
Toplam	244	100

Anket uygulanan turistik hediyelik eşya satışı yapan işletmelerin %41,4'ü 1-10 yıllık, %24'ü 11-20 yıllık, %17,6'sı 21-30 yıllık, %11,1'i 31-40 yıllık, %4,6'sı 41-50 yıllık, %0,8'i ise 51<x yıllıktır. Muğla yöresinde turistik hediyelik eşya satışı

yapan işletmelerin çok eski olmadıkları ve köklü firmaların çok az sayıda olduğu dikkati çekmektedir. Bu iş kolunun son yıllarda yaygınlaşmaya başladığı yorumunu yapmak mümkündür.

Katılımcıların meslekteki tecrübeleri yıl bazında incelenmiş ve yanıtlar Çizelge 16’da verilmiştir.

Çizelge 16. Turistik hediyelik eşya satışı yapan katılımcıların meslekte çalışma sürelerine göre dağılımı

Süre (Yıl)	n	%
1-10	115	47,13
11-20	70	28,68
21-30	47	19,28
31-40	10	4,09
41<x	2	0,81
Toplam	244	100

Katılımcıların %47,13’ü 1-10 yıldır, %28,68’i 11-20 yıldır, %19,23’ü 21-30 yıldır, %14,09’u 31-40 yıldır, %0,81’i 41<x yıldır bu işi yapmaktadır. Bölgedeki işletmelerde çalışan katılımcıların bu işte çalışma sürelerinin, işletmelerin sektördeki etkinlik süreleri ile doğru orantılı olduğu görülmüştür.

Satış açısından oldukça önemli görülen işletmelerin bulunduğu yer yani yerleşim içindeki konumları ile ilgili değerlendirme sorularına verilen yanıtlar Çizelge 17 ve 18’de görülmektedir.

Çizelge 17. İşletmenin yerleşim içinde bulunduğu konumun satışları etkileme durumu

Etkileme durumu	N	%
Etkiliyor	178	73
Etkilemiyor	66	27
Toplam	244	100

Ankete katılan 244 katılımcının %73’ü işletmelerin yerleşim içinde bulunduğu konumun satışları doğrudan etkilediğini belirtirken, %27’si fazla etkilemediğini ifade etmiştir. Kendi işletmelerinin konumunun satışlarını etkileme durumuna ilişkin değerlendirmeleri sorulduğunda alınan yanıtlar Çizelge 18’de verilmiştir.

Çizelge 18. Kendi işletmelerinin konumunun satışlarını etkileme durumu

Konumun uygunluk durumu	N	%
Uygun	145	59,4
Uygun değil	99	40,6
Toplam	244	100

Katılımcıların%59'u kendi işletmelerinin yerleşim yeri içerisinde bulunduğu konumun turistik hediyelik eşya satışı için oldukça uygun bir yerde olduğunu, %40,6'sı ise uygun bir konumda yer bulamadıklarını beyan etmişlerdir. Bu durumun satış rakamlarını etkilemediğini belirten işletmeler, özel ürünler sattıklarını ve bu özel ürünleri talep eden kişilerin her nerede olurlarsa olsunlar kendilerini mutlaka bulduklarını belirtmişlerdir.

4.3.3. Muğla'da turistik hediyelik eşya tecimindeki sorunlar

Ankete katılanlara sattıkları ürünleri kimden ya da nereden temin ettikleri sorulmuş, alınan yanıtlar Çizelge 19'da verilmiştir.

Çizelge 19. Muğla ilinde satışı yapılan turistik hediyelik eşyanın temin şekline göre dağılımı

Temin şekli	n	%
Üreticiden alıyorum	75	26,3
Aracıdan alıyorum	69	24,2
Kendim üretiyorum	78	27,4
Diğer	22	7,7
Karma	41	14,4
Toplam	285	100

Çizelge 13'de görüldüğü gibi satışı yapılan turistik hediyelik eşyanın%26,3'ü üreticiden, %24,2'si aracıdan temin etmekte, %27,4'ü kendi üretimini satmakta, %7,7'si diğer yolları tercih ederken, %14,4'ü ise belirli bir temin yolu olmayıp nasıl denk gelirse o şekilde temin yoluna gittikleri belirlenmiştir. Diğer cevabını veren kişilerin üretilmiş parçalardan birleştirerek yeni ürünler yapıp sattığı ya da kendisine ve yakınlarına ait sandıkta saklanan, kullanılmayan, az kullanılmış ve yıpranmamış veya ev hanımlarının ürettiği ürünleri sattığı tespit edilmiştir. Burada üreticiden ve aracıdan alanların toplamı kendi ürettiğini satanlardan fazladır.

Çizelge 13’de %27 oranındaki “kendim üretiyorum” cevabını veren katılımcılar hammadde sıkıntısı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bunun nedeni olarak ise; üretimde kullandıkları hammaddelerin yöreden temin edemedikleri ya da temin etmeleri durumunda ürün yelpazesinin dar ve daha pahalıya geldiğini belirtmişlerdir. Örneğin şimşir gibi hammadde olarak kullanılan ağaçların temininin zor olduğunu belirtmiştir. Çünkü ağaç hammadde temini devletten sağlanmaktadır. İsim yazdırılarak başvuruda bulunmakta ve sıra gelince hammadde temin edilebilmektedir. Bekleme süresinin uzun olması üretim süresini uzatmaktadır. Bu durum el emeği ile yapılacak işler için makine kullanılarak yapılmasına neden olmaktadır. Boncuk, deri, ham seramik ve ahşap ürünler (süsleme yapılacak kutu, kupa, vazo vb.), keçe, takı malzemeleri vb. diğer ürünler için ise bölgede yeterli ve çeşitli malzeme bulma şanslarının olmadığını, bu nedenle İstanbul, İzmir, Ankara gibi şehirlere giderek malzeme temin ettiklerini belirtmişlerdir.

Kendi işletmelerinin yerleşim yeri içerisinde bulunduğu konumun turistik hediyelik eşya satışı için hiç uygun bir yerde olmadığını belirten (Çizelge 18) kişilere yerle ilgili yaşadıkları en önemli sorunların neler olduğu sorulmuş ve yanıtlar Çizelge 20’de verilmiştir.

Çizelge 20. Turistik hediyelik eşya satışı yapılan işletmenin yerleşim yeri içerisinde bulunduğu konumu ile ilgili sorunlara göre dağılımı

Sorunlar	N	%
İşyeri boyutu	17	11,7
Konum	32	22,1
Vitrin yokluğu	13	9,0
Tezgâh eksikliği	14	9,7
Işıklandırma	19	13,1
Reklam	22	15,2
Diğer	12	8,3
Çoklu	16	11,0
Toplam	145	100

İşletme yerinin uygun olmadığını belirten 145 katılımcıdan %11,7’si işyeri boyutunun küçük olduğunu, %22,1’i konumunun satış için uygun olmadığını, turist hareketliliğinin düşük olduğunu, %9’u vitrin yokluğu nedeni ile ürün teşhirinde

sıkıntı yaşadıklarını bu nedenle müşteri kaybettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %9,7'si tezgâh eksikliği nedeni ile ürün çeşitlerini tezgâhlara çıkaramadıklarını, %13,1'i ışıklandırmanın az olduğu ve bu nedenle de müşteri hareketliliğinin ve hediyelik eşya satışı yapılan bölgenin albenisinin düştüğünü, %15,2'si turistlerin reklam eksikliği nedeni ile hediyelik eşya satışı yapılan yerleri bilmediğini belirtmiştir. Yine aynı soru için katılımcıların %8,3'ü tur şirketlerinin turistleri belirli mağazalara/işletmelere götürerek güvenli ve uygun alışveriş garantisi vermesi nedeni ile ciddi oranda müşteri kaybettiklerini, %11'i çoklu yanıt vererek bu maddelerden birkaçının bir arada yaşandığını belirtmişlerdir.

Katılımcılara ürün satışında var olan talebi karşılama durumları sorulmuş, alınan yanıtla Çizelge 21'de verilmiştir.

Çizelge 21. Turistik hediyelik eşya satışında talebin karşılama durumuna göre dağılım

Talep karşılama durumu	n	%
Karşılıyor	151	61,9
Karşılanmıyor	93	38,1
Toplam	244	100

Turistik hediyelik eşya satışında işletmelerin %38,1'i talebi karşılayamadıklarını, %61,9'u ise talebin karşılanabildiğini belirtmişlerdir. Talebi karşılayamadığını belirtenlere bunun nedenleri sorulmuş, alınan yanıtlar Çizelge 22'de verilmiştir.

Çizelge 22. Turistik hediyelik eşya satışında talebi karşılayamama nedenlerine göre dağılım

Nedenler	n	%
Çeşitlilik az	37	39,8
Modayı takip edemiyorum	27	29,0
Diğer	29	31,2
Toplam	93	100

Talebi karşılayamama nedenlerinin başında %39,8 ile ürün yelpazesinin dar olması, çeşitliliğin az olması gelmektedir. %29'unun modayı takip edemediğini

belirmiş, %31,2'sininde depolama, ürün temin etme konularında sorun yaşadığı belirlenmiştir.

Katılımcılara mevzuatla ilgili sorunları olup olmadığı sorulmuş ve yanıtlar Çizelge 23'de verilmiştir.

Çizelge 23. Mevzuatla ilgili sorunların varlığına göre dağılım

Sorun	n	%
Var	134	54,9
Yok	110	45,1
Toplam	244	100

Ankete katılan katılımcıların %54,9'u mevzuatla ilgili sorun yaşadıklarını, %45,1'inin ise yaşamadıklarını beyan etmişlerdir. Çizelge 24'de sorunların niteliğine ilişkin verilen dağılımı görülmektedir.

Çizelge 24. Mevzuatla ilgili var olan sorunların dağılımı

Sorunlar	N	%
Vergiler yüksek	41	30,6
KDV yüksek	43	32,1
Kira yüksek	41	30,6
Diğer	9	6,7
Toplam	134	100

Çizelge 23'de verilen evet yanıtlarına göre ankete katılan kişilerin %30,6'sı vergilerin işletmenin idaresi ve devamlılığı için yüksek olduğunu, %32,1'i ürünlere uygulanan KDV oranının yüksek olduğunu ve bunun hem mal temini hem satışta zorluk yaşattığını belirtmiştir. Katılımcıların %30,6'sı turistik hediye eşya satışı yapılan dükkân, atölye, stant yerleri için kira bedelinin yüksek olduğunu belirtmiştir. %6,7'si ise diğer yanıt ile sigorta primlerinin yüksek olması ve emekli kişilerin çalışmaya devam etmesi durumunda yaşanan sigorta primindeki kesinti oranının yüksek olduğunu, bunda çalışma konusunda caydırıcı ciddi bir sorun olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcılara ürün satışında pazarlama ve tanıtıma ilişkin sorunlarının neler olduğu sorulmuş ve alınan yanıtlar Çizelge 25'de verilmiştir.

Çizelge 25. Turistik hediyelik eşya satışında pazarlama ve tanıtıma ilişkin sorunların varlığına göre dağılım

Sorun	N	%
Var	186	76,2
Yok	58	23,8
Toplam	244	100

Katılımcıların %76,2'si pazarlama ve tanıtıma ilişkin sorunları bulunduğunu, %23,8'i ise bulunmadığını belirtmiştir. Bu konuda sorun yaşadığını belirten kişilerin çözüm önerilerinden birisi olarak, bireysel reklam desteği yanında yerel yönetiminde bölge tanıtımı çalışmaları içerisinde kendilerine yer vermesini istediklerini belirtmişlerdir. %76,2 oranında evet cevabını veren katılımcılara ne tür sıkıntılarla karşılaştıkları sorulmuştur. Bu soruya katılımcılar; %26,4'ü *herşey dahil* sisteminden dolayı sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ülkemizde çok yaygın olan herşey dahil sistemi; turistler için ekonomik bir kitle turizm çeşididir. Alt ve orta sınıf turistlerin de yararlandığı, yeme-içme, konaklama gibi turistik ürünlerin tamamının tek bir pakette verildiği bu sistemle turistler, neredeyse tatilleri sürelerinin tamamını hemen hemen hiç ekstra para harcamadan otellerde geçirmektedir. Bu sistem turist için kazançlı, yörede ki küçük esnaf için kazançsız bir durumdur. Paket içinde, tek fiyatta ve ekonomik olarak aldığı tatil ile otelden neredeyse hiç çıkmayan turist, tüm ihtiyaçlarını burada karşıladığı için, yörede tüketim yapmamaktadır. Aynı zamanda genellikle daha uygun olduğu için bu sistemi tercih eden turist, hediyelik eşya alırken de çok fazla para harcamak istememektedir. Alıcının ucuz ürün peşinde olması, satıcıyı da daha ucuz ürün temin etmeye yönetmekte, bu durumda ürünlerde kaliteyi düşürmektedir. Bu soruna ek olarak, ankete katılan çalışanların % 12,6'sı maliyetli olduğu için reklam yapamadığını; %20,7'si yöre tanıtımında kendilerine yer verilmediğini belirtmişlerdir. Buna ek olarak turistik hediye eşya satan yerlerin haritası olmadığı için turistlerin satış yapılan yerleri bilmediği, bu yüzden müşteri kayıplarının çok olduğunu belirtmişlerdir. Pazarlama ve tanıtıma yönelik bir başka sorun ise %5,7 oranında katılımcının verdiği cevaba göre “diğer” maddesi atında tur şirketlerinin izlemleridir. Tur şirketlerinin anlaşmalı olduğu turistik hediyelik eşya satışı yapan işletmelere komisyon karşılığı getirdiği turistler, aynı ürünü daha pahalıya almamak, az para harcamak, güvenli alışveriş yapmak güvencesi ile bu işletmelerden alışveriş yapmaktadır. Tur şirketleri ile anlaşma yapamayan küçük

esnaf ekonomik açıdan dar boğaza sürüklenmekte, ucuz ve sürümden kazanabileceği ürünleri tercih etmektedir. Katılımcıların %6,3'ü ise çoklu yanıt vermiştir.

4.3.4. Kültür turizmüne katkıları açısından turistik hediyelik eşya tecimindeki sorunlar

Katılımcılara sattıkları ürünlerin orijini sorulmuş ve alınan yanıtlar Çizelge 26'da verilmiştir.

Çizelge 26. Turistik hediyelik eşyaların kökenine göre dağılımı

Köken	N	%
Yerli	133	56,12
Yabancı	47	19,83
Yarı yarıya	57	24,05
Bilmiyor	-	0
Toplam	237	100

Çizelge 26'da görüldüğü gibi turistik hediyelik eşya satışındaki ürünlerin %56,12'si yerli ürün, %19,83'ü yabancı ürün, %24,05'i hem yabancı hem de yerli üründür. Katılımcılara ürünleri hangi ülkelerden edindikleri sorulduğunda çok çeşitli ülkeler dile getirilmiştir (Çizelge 21). Hediyelik eşya satışı yapılan yerlerde ki yabancı kökenli ürünlerin ithal edildiği ülkeler Çizelge 27'de verilmiştir.

Çizelge 27. Yabancı ürünlerin getirildiği yerlere göre dağılımı

Ülkeler	N	%
Çin	46	44,23
Endonezya	40	38,47
Filipinler	4	3,84
Tayvan	3	2,89
Hindistan	9	8,65
Diğer	2	1,92
Toplam	104	100

Bu çizelgeye göre, turistik hediyelik eşyaların en çok ithal edildiği ülke %44,23 oranı ile Çin, ikinci olarak %38,47 oranı ile Endonezya, üçüncü olarak %8,65 oranı ile Hindistan'dır. %1,92 oranını kapsayan diğer ülkeler içinde İtalya, Tayland, Singapur ve Nepal ülkeleri yer almaktadır. Çin'de üretilen ürünler

genellikle taklit ürünler, Endonezya'dan ise çeşitli deniz kabukları ve bu kabuklarla yapılmış süs eşyaları ithal edilmektedir. Çizelge 28'de yerli ürünlerin getirildiği yerler verilmiştir.

Çizelge 28.Yerli ürünlerin getirildiği yerlere göre dağılımı

Yerler	n	%
İstanbul	62	35,02
Muğla	27	15,25
Kütahya	28	15,81
Denizli	21	11,86
İzmir	14	8,91
Antep	13	8,34
Diğer	7	4,83
Toplam	177	100

Çizelge 28'de görüldüğü gibi Muğla ili kapsamında yapılan araştırma sonucunda satışı yapılan turistik hediyelik eşyaların çoğunluğu %35,02 oranı ile İstanbul'dan getirilmektedir. %15,81'i Kütahya, %15,25'i ise Muğla'dan temin edilmektedir. Çalışanlar ile yapılan görüşmelere göre, İstanbul'dan temin edilen ürünler aracılardan alınan çoğunluğun fabrikasyon olarak üretildiği ürünlerdir. Ancak Kütahya ve Muğla'dan temin edilen ürünler genellikle el sanatı ürünüdür. Fethiye, Marmaris ve Ortaca üretilen ahşap oyuncaklar, boncuk, tespih, seramik ürünler ve buzdolabı süsleri, Bodrum'da üretilen yel değirmenleri ve nazar boncukları, Fethiye'nin Üzümlü bucağı dokumaları, Datça iğne oyası bu ürünler içinde yer almaktadır. Ayrıca bölgede Belediye, Halk Eğitim merkezleri ve kadın kuruluşları destekli açılan stantlarda da üyelerin/katılımcıların kendi emekleri ile üretip sattıkları ürünlerde bu gurubun içindedir.

Aynı çizelgede yer alan "Diğer" sütununda görülen %4,83'lük oranda ise görülen iller ise İzmit, Çanakkale, Aydın, Isparta, Antalya, Tarsus, Samsun, Ankara ve Konya'dır. İzmit Çanakkale Aydın ve İznik'ten çini ürünler, Isparta'dan gül ürünleri ve Isparta iline bağlı Yalvaç ilçesinden ham ve işlenmiş deri temini yapılmaktadır. Buldan'dan bez ve dokuma ürünler, Mersin'den oya, Antalya'nın Manavgat ilçesinden aydınlatma ürünleri ve nargile, Tarsus'dan iğne oyası,

Konya'dan keçe ürünler, Samsun'dan mumluk ve Ankara'dan seramik objeler getirilerek bölgede satışı yapılmaktadır.

Çizelge 29'de turistik ve hediyelik eşyalara rağbet gösteren ve alıcı olan turistlerinin ülkelerine göre dağılımı verilmiştir.

Çizelge 29. Turistik ve hediyelik eşyalara rağbet gösteren ve alıcı olan turistlerin ülkelerine göre dağılımı

Ülkeler	N	%
Alman	57	23,4
Rus	39	16,0
Fransız	23	9,4
İngiliz	65	26,6
Hollandalı	25	10,2
Diğer	35	14,3
Toplam	244	100

Çizelge 29'da görüldüğü üzere ildeki ürün satışı %23,4'ü Alman, %16'sı Rus, %9,4'ü Fransız, %26,6'sı İngiliz, %10,2'si Hollandalı ve %14,3'ü Diğer (Çin, Japon, Kore, Pakistan, Afganistan, Kazakistan,...) turist gruplarına yapıldığı tespit edilmiştir. Geka (2013:28) raporuna göre Muğla ili genelinde turist girdisi milliyetlerine göre oranları %43 İngiltere, %9 Hollanda, %8 Rusya Fed. %7 Almanya, %4 Fransa ve %29 Diğer milletlerdir. İl genelinde turistik hediyelik eşya satışı da rapordaki girdi oranları ile orantılı olduğu tespit edilmiştir.

Tüm turist grupları için turistik hediyelik eşya alırken tercih ettikleri özellikler Çizelge 30'da verilmiştir.

Çizelge 30. Turistlerin alış veriş yaparken tercih ettikleri ürün özelliklerine göre dağılımı

Özellikler	n	%
Boyut	66	19,2
Yöreden izler taşıması	33	9,6
Dayanıklı olması	42	12,2
Ucuz olması	53	15,4
Biricik olması	13	3,8
El yapımı olması	48	14
Diğer	8	2,3
Çoklu yanıt	81	23,5
Toplam	344	100

Bu özelliklerin %19,2'si boyut, %9,6'sı ürünün yöresel özellikler taşıması, %12,2'si dayanıklı olması, %15,4'ü ucuz olması, %3,8'i biricik olması, %14'ü el yapımı olması, %2,3'ü diğer ve %23,5 çoklu yanıt verdiği tespit edilmiştir. Sonuçlara bakıldığında alınan turistik hediyelik eşyanın fiyatının uygun olması, boyutlarının eve dönüş yolculuğunda rahat taşınabilir ve bu taşıma esnasındaki koşullarda zarar görmeyecek mukavemete sahip olması öncelikli tercih sebeplerinden olduğu görülmektedir. Aynı zamanda el emeğine dayalı ürünlerin daha çok tercih sebebi olduğu ve anı niteliği taşıması açısından da yöreyi hatırlatacak görüntü, yazı, ya da yöreye özgü el sanatları ürünlerinden olması da boyut, fiyat ve dayanıklılık kadar belirleyici birer tercih sebebi olduğu tespit edilmiştir.

4.4. Muğla İlinde Satışı Yapılan Geleneksel Turistik Hediyelik Eşya Çeşitleri

Muğla il merkez ve ilçelerinde turistik hediyelik eşya kapsamında yapılan araştırma sonucunda bölgedeki turistik hediyelik eşyaların sınıflandırılması Arlı (1990:17) esas alınarak yapılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre ürünler;

- Hammade olarak lif işleyen el sanatları

- Hammadde olarak ahşap işleyen el sanatları
- Hammadde olarak taş işleyen el sanatları
- Hammadde olarak toprak işleyen el sanatları
- Hammadde olarak maden işleyen el sanatları
- Hammadde olarak deri ve hayvansal artıkları işleyen el sanatları
- Hammadde olarak ince dallar, saplar ve ağaç şeritleri işleyen el sanatları olarak sınıflandırılmıştır.

Araştırma kapsamındaki bölgede yukarıda sayılan her maddeye uygunluk sağlayan ürünlerin mevcut olduğu tespit edilmiştir.

Hammadde olarak lif işleyen el sanatları; tekstil ürünleri, dokumlar, işleme ve örgüler, keçe ürünler. Muğla ili hammadde lif işleyen el sanatlarının devam ettiği bir ildir. Ancak hediyelik eşya satışı yapan yerlerde daha çok karşımıza çıkan ve satışı yapılan ürünler il dışından getirilen dokumalar ya da taklit ürünlerdir. Bu gruba giren ve il genelinde en çok satışı yapılan ürünler; çanta (Şekil 91), peştamal, şal, havlu, fular, yazma, keçe dekoratif ve kullanım eşyası (Şekil 92), örgü ya da kumaştan yapılmış oyuncaklar (93), otantik kıyafetler, yastık kılıfı, oya ve oydan düzenlenmiş takılar (Şekil 94) ve dekoratif ürünlerdir (Şekil 95). Bu ürünlerin çok azı el ürünüdür. Çanta, havlu ve yastık kıyafetlerinin üzerindeki süslemede satıldığı yerin ismi ya da yöreye özgü bir resmin basılı olması tüketici tarafından tercih edilmesinin en önemli nedenlerinden biridir.

Şekil 91. Bodrum yazılı çanta
(Çeliker, 2013).

Şekil 92. Keçe duvar süsü
(Çeliker, 2013).

Şekil 93. Kumaş kuş figürlü oyuncak/dekoratif eşya (Çeliker, 2013).

Şekil 94. Efe oyasından düzenlenmiş takı gerdanlık (Çeliker, 2013).

Şekil 95. Datça oyası ve dantelden düzenlenmiş duvar süsü, üzerlik (Çeliker, 2013).

Hammadde olarak ahşap işleyen el sanatları; Muğla ili turistik hediyelik eşya satışı yapılan yerlerde araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre bu gruba giren ürünler; müzik aletleri, ahşap çerçeve, kutu (Şekil 96), sandık, ahşaptan oyulmuş biblolar (Şekil 97), müzik aletleri (Şekil 98), yel değirmenleri, buzdolabı süsü (Şekil 99), oyuncaklar ve dama, tavla, satranç gibi oyunlar, rüzgar gülleri (Şekil 100), kaşık vb. mutfak kullanım eşyalarıdır.

Şekil 96. Sedef kakma ahşap kutu (Çeliker, 2013).

Şekil 97. Ahşaptan oyulmuş baykuş biblo (Çeliker, 2013).

Şekil 98. Ağaçtan yapılmış müzik aletleri saz (Çeliker, 2013).

Şekil 99. Selimiye yazılı ahşap yelkenli buzdolabı süsü (Çeliker, 2013).

Şekil 100. Ahşap rüzgar gülü kuş oyuncak (Çeliker, 2013).

Hammadde olarak taş işleyen el sanatları; Muğla ili turistik hediyelik eşya satışı yapılan yerlerde araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre bu gruba giren

ürünler; yarı değerli ve değerli taşlardan yapılmış küpe, kolye, yüzük, bilezik gibi takılar (Şekil 101), biblo ve dekoratif ürünler, magnet (Şekil 102) ve lüle taşı pipodur.

Şekil 101. Yarı değerli taşlardan yapılmış bilezikler (Çeliker, 2013).

Şekil 102. Doğal taş üzerine boyanarak yapılmış buzdolabı süsü (Çeliker, 2013).

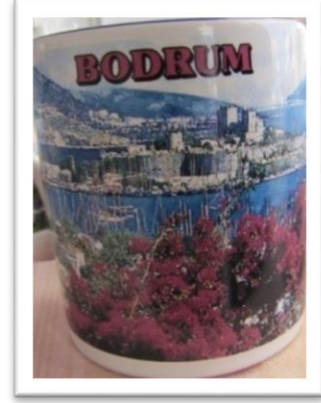
Hammadde olarak toprak işleyen el sanatları; Muğla ili turistik hediyelik eşya satışı yapılan yerlerde araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre bu gruba giren ürünler; Seramik ve çini ürünler (Şekil 103); buzdolabı süsü (Şekil 104), bardak/kupa (Şekil 105), anahtarlık, yel değirmenleri (Şekil 106), sarnıç, gibi dekoratif ürünler, topraktan yapılmış düdük testiler (Şekil 107), kül tablası (Şekil 108), pano, tuzluk-biberlik, kepçe tablası, nihale, çerezlik gibi mutfak gereçleri, nazar boncukları ve bunlardan üretilmiş dekoratif ürünler (Şekil 109) ve (Şekil 110), takılar, cam panolar, nargile ve cam aydınlatmalardır (Şekil 111) ve (Şekil 112).

Şekil 103. Turistik Hediyelik eşya olarak satılan çini çeşitli ürünler (Çeliker, 2013).

Şekil 104. Seramik magnetler
(Çeliker, 2013)

Şekil 105. Bodrum yazılı ve
fotoğraf baskılı kupa (Çeliker,
2013)

Şekil 106. Toprakta yapılmış yel değirmeni
(Çeliker, 2013)

Şekil 107. Toprakta yapılmış
kuş formunda düdük (Çeliker,
2013)

Şekil 108. Seramik Fethiye resimli ve yazılı
küllük (Çeliker, 2013).

Şekil 109. Cam yel değirmeni
(Çeliker, 2013).

Şekil 110. Cam anahtarlıklar (Çeliker, 2013).

Şekil 111. Renkli cam parçaları ile tasarlanmış aydınlatmalar (Çeliker, 2013).

Şekil 112. Cam nargile (Çeliker, 2013).

Hammadde olarak maden işleyen el sanatları; Muğla ili turistik hediyelik eşya satışı yapılan yerlerde araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre bu gruba giren ürünler; bakır fabrikasyon ve el işi kaplar, cezve (Şekil 113), tava, sahan, tencere, şekerlik ayna, tabak, tas, ibrik gibi kullanım ve dekoratif eşyalar, biblolar (Şekil 114), yel bilezikleri (Şekil 115) ve (Şekil 116), altın ve gümüş takılardır. Altın takıların yapımı için ilde işleme atölyesi bulunmamaktadır, ancak tamirat işleri için açılmış atölyeler mevcuttur. Bu atölyelerde gümüş takılarda tamir edilmektedir. Gümüş ve altın takılar satılmaya hazır olarak gelmekte ve satışı yapılmaktadır.

Şekil 113. Bakır Antep işi cezve kaplar
(Çeliker, 2013).

Şekil 114. Bakır yel bilezikleri
(Çeliker, 2013).

Şekil 115. Bakır at biblo
(Çeliker, 2013).

Şekil 116. Gümüş ve deriden yapılmış yüzükler
(Çeliker, 2013).

Hammadde olarak deri ve hayvansal artıkları işleyen el sanatları; Muğla ili turistik hediyelik eşya satışı yapılan yerlerde araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre bu gruba giren ürünler; Deriden yapılmış mask, sandalet, anahtarlık (Şekil 117), çanta (Şekil 118), kemer buzdolabı süsü, biblo, takı (Şekil 119) ve aksesuarlar gibi dekoratif ürünler (Şekil 120); hayvansal artık olarak deniz kabuklarından yapılan kullanım mumluk, ayna, aydınlatma (Şekil 121), gibi kullanım eşyaları, pano, duvar süsü, kapı süsü vb. dekoratif ürünler (Şekil 122), takılardır, sedef kaplama kaplardır (Şekil 123).

Şekil 117. Deri mask formunda anahtarlıklar (Çeliker, 2013).

Şekil 118. Deri çanta (Çeliker, 2013).

Şekil 119. Yarı değerli taş ile süslenmiş deri bileklik (Çeliker, 2013).

Şekil 120. Deri balık formunda dekoratif ürün (Çeliker, 2013).

Şekil 121. Deniz kabuklarından yapılmış aydınlatma (Çeliker, 2013).

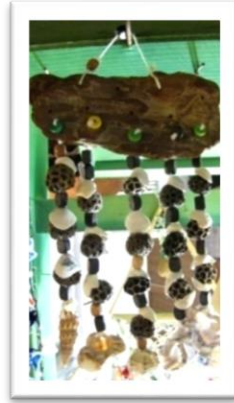

Şekil 122. Deniz kabukları kullanılarak yapılmış peçete halkası ve kaplar (Çeliker, 2013).

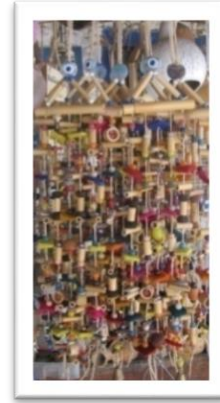

Şekil 123. Deniz kabukları ile yapılmış yelkenli dekoratif ürün (Çeliker, 2013).

Hammadde olarak ince dallar, sapsar ve ağaç şeritleri işleyen el sanatları; Muğla ili turistik hediyelik eşya satışı yapılan yerlerde araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre bu gruba giren ürünler; sepetler ve fabrikasyon hasır takı kutuları, makyaj çantaları, yapraklardan yapılmış çerçeve, pano ve defter kapları, nazar boncuklu süpürgeler, duvar süsleri vb. dekoratif ürünler (Şekil 124) ve (Şekil 125), saz, dal veya ağaç kullanılarak yapılan müzik aletleri (Şekil 126), oyuncaklar, su kabağında yapılmış dekoratif ürünler (Şekil 127), su kabağı aydınlatmalar (Şekil 128) ve farklı malzemelerle süslenmiş süpürgelerdir (Şekil 129).

Şekil 124. Ağaç kabuğu, tohum ve deniz kabuğundan yapılmış rüzgar gülü (Çeliker, 2013).

Şekil 125. Kamış, boncuk ve keçe kullanılarak yapılmış rüzgar gülü (Çeliker, 2013).

Şekil 126. Kamış, tohum ve su kabağı kullanılarak yapılmış çeşitli müzik aletleri (Çeliker, 2013).

Şekil 127. Su kabağının boyun kısmı ve boncuk, etek bölümü demir çan kullanılarak süslenmiş rüzgar gülü (Çeliker, 2013).

Şekil 128. Su kabağında yapılmış aydınlatma (Çeliker, 2013).

Şekil 129. Göz boncuğu/nazar boncuğu ile süslenmiş süpürge (Çeliker, 2013).

4.5. Sürdürülebilirlik ve Yenileşim Açısından Turistik Hediye Eşyalar ile Yenileştirilmiş Tasarımlar

Alışveriş, turistlerin en popüler faaliyeti olup, konaklama ve turlarda en belirgin harcama kategorisinde yerini almaktadır. Bölge/ülke ekonomisi için ciddi bir yabancı para girdisi sağlayan turistik hediye eşyalar, turistler için özel ve sembolik seyahat anıları taşır. TÜİK 2010 raporuna göre ülkemizi ziyaret eden turistlerin satın aldığı ürünler içerisinde turistik hediye eşyalar üçüncü sıradadır (Çizelge 31).

Çizelge 31. Yabancı Ziyaretçilerin Türkiye’de Harcama Yaptıkları Alanlar 2010
(www.tuik.gov.tr)

Türkiye’yi ziyaret eden Yabancıların yaptıkları harcamalar	2010 yılı toplam harcama (\$)	Toplam harcama yüzdesi %
Yeme-İçme	3.554.433.201	30,4
Konaklama	2.308.278.864	19,7
Sağlık	231.955.019	1,9
Ulaştırma	1.265.506.762	10,8
Spor,eğitim,kültür	138.609.776	1,1
Tur Hizmetleri	202.980.851	1,7
Giyecek ve ayakkabı	1.656.695.437	14,2
Hediyelik eşya+Halı, kilim vb.	1.437.983.654	12,2
Diğer harcamalar	864.482.600	7,4
Toplam harcama (\$)	11.660.926.164	100

Çizelge 31’de görüldüğü üzere, ilk iki sırayı oluşturan yeme-içme ve konaklama zaruri ihtiyaçlardır, ancak hediyelik eşya alışı tamamen keyfi bir durumdur. Turistler, kişisel gelişim ve kimlik yapılanması gibi Sosyo-psikolojik nedenlerle de hediyelik eşya satın alır. Bunun yanında hediye vermenin sosyal ilişkileri güçlendirdiği de diğer bir gerçektir. Hediyelik eşya alışverişindeki en önemli bileşenler yerel bölgelerde satışa sunulan ürünün otantikliği, ürünlerin çeşitliliği, mağazaların çekiciliği ve ortamdır (Goeldner ve Ritchie, 2009:83’den akt. Olay, 2012:26-27). Bu özellikler aynı zamanda turistin gezdiği bölge/ülke çekiciliğini oluşturan etkenlerdendir.

Muğla ili, ilçeleri, köyleri ve kasabaları el sanatları açısından geniş bir yelpazeye sahiptir. Geçmişten bugüne devam eden el sanatları incelendiğinde Muğla ilinde neredeyse tüm el sanatları çeşitlerinin icra edilmesi kültürel anlamda bir zenginlik kazandırmaktadır. Bu zenginlik, Türkiye’deki diğer illere göre Muğla’yı turizm açısından daha üstün duruma getirmektedir. Aynı zamanda ülkemize gelen yabancı ziyaretçilerin en çok giriş yaptıkları sınır kapılarının bağlı olduğu iller sıralamasında Muğla 3. sırayı almaktadır. Bu açıdan bakıldığında da coğrafi yapısı,

kültürel ve kalıt değerleri ile turistik çekicilik açısından da üstün olduğu görülmektedir. Bu çekiciliğin artarak devam etmesi; ilin sahip olduğu doğal güzelliklerin ve kültürel kalıtların korunmasına, bu değerlerin doğru şekilde tanıtılmasına ve pazarlanmasına bağlıdır. Bu durum doğanın, turizmin, kültürün, el sanatlarının ve turistik hediyelik eşyanın sürdürülebilirliğini kapsamaktadır.

Sürdürülebilirlik ve yenileşim birbirine geçmiş kavramlardır. Sürdürülebilirliğe ulaşma süreci, sürdürülebilir çözümlerin ve yenileşimin birlikte değerlendirilmesi ile gerçekleşmektedir. Sürdürülebilir çözümler, mevcut sistemleri dönüştürür ve yenilerini oluşturur. Bunun başarısı, ortaya çıkan ürün ya da servisin hali hazırda mevcut olandan daha iyi algılanmasını sağlar. Buna ek olarak sürdürülebilir çözümler mevcut olanın karşılayamadığı ya da eksik kaldığı yönleri tamamlayarak talebe daha iyi yanıt verir. Sürdürülebilir çözümler, sürdürülebilir üretim ve tüketime ulaşmak için izlemler olarak kullanılan yenileşimden doğar. Yenileşim, yeni ürünlerin ve servislerin tecimselleşmesindeki araştırma geliştirme ve teknoloji/bilgi aktarımını da içeren tüm süreç ve aşamaları kapsar. Ancak yenileşim için tasarım gizil gücü sürdürülebilirliğe doğru yönlendirildiğinde, sürdürülebilirlik için tasarım var olabilir. Sürdürülebilirlik için tasarım, sürdürülebilir ve yeni refah fikrine denk gelen çözümleri kavrayan ve geliştiren izlemsel bir tasarım etkinliğidir. Yukarıda da belirtildiği gibi, tasarım sürdürülebilir topluma ulaşmada çekirdek bir eleman olup sürdürülebilir sistemler oluşturur. Sürdürülebilir sistemler, sürdürülebilir çözümlerden doğar ve bu çözümler sürdürülebilir yenileşimin başarısıdır (Charter ve Clark, 2007; MacDonald vd., 2004'den akt. Turhan, t.y.:132-133). Bu bağlamda yenileşim yeni fikirlerin tecimsel bir yarara dönüştürülmesi; yaratıcılığın, tecimsel ustalıklarla birleştirilmesi sürecidir. Yenileşim geleceği yaratmakla ve sürdürülebilir karlı büyüme sağlamakla ilgilidir (Gölgeli, 2008:4).

Yenilemek ve yeniliği kapsayan yenileşim, var olan bir ürünü ya da hizmeti ele alıp, ona yeni etkin özellikler katarak özgün yeni bir ürün sunmaktır. Yenileşimin eskiyi yeni bir özelliklerle donatarak farklı ve yaratıcı etkinlik kazandırarak yeni bir ürün olarak sunması, sürdürülebilir ürün tasarımının yaşam döngüsünü desteklemektedir. İşletmelerin pazar üstünlüğü ve yenileşimi artıran sürdürülebilir tasarımları; ürün/hizmet ilişkisini göz önünde tutarak; renk, biçim ve malzeme seçimi

gibi biçimsel kodları değiştirerek; yeniden üretim, yeniden kullanım, maliyet azaltılması, geri dönüşüm gibi ortak özellikler ile üretim yapmayı sağlar.

El sanatları ürünleri doğadan beslenme ve kimi zamanda geri dönüşüm ürünü olmaları nedeni ile sürdürülebilir ürünlerdir. Değişen günümüz beğenileri, tercih nedenleri ve moda olgusuna uyum sağlayamayan ürünlerin turistik hediyeelik eşya pazarlarında satılarak, istenilen kar payı sağlaması neredeyse mümkün değildir. Bu nedenle hediyeelik eşya pazarında fabrikasyon ürünlere eğilim giderek artmaktadır. Fabrikasyon ürünlerin yaşantımıza getirdiği düşük maliyet ve hemen elde etme arzusunun karşılanması, el sanatları ürünlerinin unutulmaya yüz tutmasına neden olmaktadır. Bu ürünlerin canlandırılması, emeğin karşılığını alabilecek maddi kazanç sağlanması, tüketicinin beğenisini kazanması ve işlevi değiştirilerek cazip hale getirilmesi gerekmektedir. Bunun için en etkin yol ise yenileşimdir. Bununla birlikte üretildiği ve satışı yapıldığı yörenin kimliğini/kültürünü temsil eden turistik hediyeelik eşya tasarımlarında bu ürünlerin öz kimliklerinin bozulmaması yani yozlaşmaya neden olmamak önemli bir yer tutmaktadır. Ürün tasarımında örge özelliklerine dikkat edilerek tasarım yapılması, işlevselliği ya da boyutları değişse de karakterini oluşturan özelliğin yok edilmemesi gerekmektedir. Bu şekilde hem kaynak olarak beslendiği el sanatı hem hediyeelik eşya hem de yöre kültürü sürdürülebilir.

Turistik hediyeelik eşyanın pazarlaması açısından ürün kimlik kartının ve paketlemenin de (ambalajlamanın) sürdürülebilirliğe katkıları söz konusudur. Zira paketleme ne kadar iyi ise tüketici için o kadar çekici ve tercih sebebi olacaktır. Philippe Lemmer (2001:2), paketlemenin sadece ürünü taşıma sırasında ve rafta korumanın bir yolu olmadığı; bunun aynı zamanda modern tüketim mallarının dağıtım işleyişinin temeli olduğu görüşündedir. Tek (1999:372) Paketlemeyi şu şekilde tanımlamıştır; *“ürünün içeriğini ve çevresini koruyan, taşınma ve depolanmasını, satışını, kullanılmasını kolaylaştıran, ileride kısmen veya tamamen atılabilecek veya geri dönüşlü bir malzemeyle kaplanması, sarılması, örtülmesi ya da birleştirilmesidir”*. Paketlemede önemli olan “3S” kuralı olarak da bilinen 3 madde şunlardır; sarma; saklama ve sevk etme. Bu üç özelliğe göre paketleme, ürünü fiziksel ve kimyasal etkilere karşı koruması, taşımaya elverişli olması, estetik açıdan sergileme için dikkat çekici bir şekilde tasarlanması ve ürünün hem pazarlanması hem de korunması için vazgeçilmezdir.

Sürdürülebilirlik açısından paketleme özel bir öneme sahiptir. Çünkü pazara sunulan tüm ürünler paket içerisinde ve ürün tüketiciyle buluştuğunda paketler doğrudan atığa dönüşürler. Bu yüzden özellikle sürdürülebilirlik açısından paketler tüm tasarım alanlarında ve üretimde üzerinde durulan bir konudur. Paket, özellikle geri kazanılmış değilse ilave yük ve ek olarak düşünülür. Ayrıca, gerçekte gerekli olmayan aşırı malzeme kullanımı da daha fazla olumsuz çevresel etkiyle sonuçlanır (Selamet, 2012:145). Ancak son yıllarda tüm dünyada sıklıkla gündeme gelen çevre bilinci ve bu bilinçle ortaya çıkan sürdürülebilirlik tartışmaları ürünlerde olduğu gibi paketlemelerde de kendini göstermeye başlamıştır. Bu açıdan tasarımcıların ya da bu işi üstlenen satıcıların paketlemelerde geri-dönüşüm malzemelerini kullanması ve bu paketin yeniden kullanıma açık olması hem doğanın hem de ürünün pazarlanmasında sürdürülebilirlik açısından önemlidir.

Sürdürülebilir ürün pazarlamasında diğer önemli bir konu ise ürün kimlik kartı/etiketlendirmedir. Ürün kimlik kartları, tüketici, üretici ve satıcı açısından önemli yararlar sahiptir. Ürün kimlik kartı ürünün çekiciliğini ve güvenilirliğini artırır. Aynı zamanda satın aldığı ürünün içeriğini bilme özgürlüğüne sahip olan tüketicinin, benzer ürünler arasında seçme hakkını da destekler. Üzerinde üretici bilgisi olan kimlik kartları sayesinde tüketici-üretici-satıcı arasında iletişim köprüsü oluşturur. Ürün kimlik kartlarının üzerinde olması gereken bilgiler tanımlayıcı ve kolay anlaşılır olmalıdır. Bu nedenle ürün kimlik kartlarının üzerinde olması gereken bilgiler; ürün cinsi, boyutları, ürün içeriği, malzemesi, bakımı, imalat ve son kullanım tarihi, üretici bilgisi ve fiyatını içermelidir (Cop, 2003:www.mevzuatdergisi.com).

Bu çalışma kapsamında yapılan araştırmada turistik hediyelik eşya çeşitleri incelendiğinde yörede üretilen el sanatları ürünlerinin çeşitlendirme ve pazara kazandırılma sorunu olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda bu ürünler paketleme yapılmadan satılmakta ve ürün kimlik kartı taşımamaktadır. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde örnek yenileştirilmiş turistik hediyelik eşya tasarımlarına ve bu tasarımlara ait ürün kimlik kartlarına yer verilmiştir.

Şekil 130'da görülen ürün, atık malzeme olan eski kot pantolon paçası ve çuval bezi kullanılarak üretilmiştir. Atık malzemeler bir önceki işlevinden

çıkarılarak, farklı kullanım alanına sahip yeni bir ürün oluşturulmuştur. Eski kotun geri dönüşüm malzemesi olarak kullanılması, çuval bezinin atık malzemeden ana malzemeye dönüşmesi ve yaneş işleminin çantanın gövdesini oluşturacak şekilde kullanılması, hem yenileşime hem de sürdürülebilir tasarıma örnektir. Çanta üzerinde yer alan süsleme Milas ilçesi Çomakdağ Köyü kadın giyiminde şalvar örgesi olan yaneş işlemeden alıntılanmıştır. Çomakdağ-Kızılağaç Köyü kadınları bugün hala günlük yaşamlarında da, kutlamalarında da geleneksel giyimlerinden vazgeçmemiştir. Yaneş işleme bu giyimin önemli süsleme unsurlarından biridir. Örnekte yöre kimliğini taşıyan el sanatı ürünü yaneş işleme örge ve renk olarak öz hali ile kullanılmış; işleme tekniği ve kullanım alanı değiştirilmiştir. Bu turistik hediyelik eşyanın üzerinde taşınması gereken kimlik kartı örneği aşağıdaki gibidir (Çizelge 26):

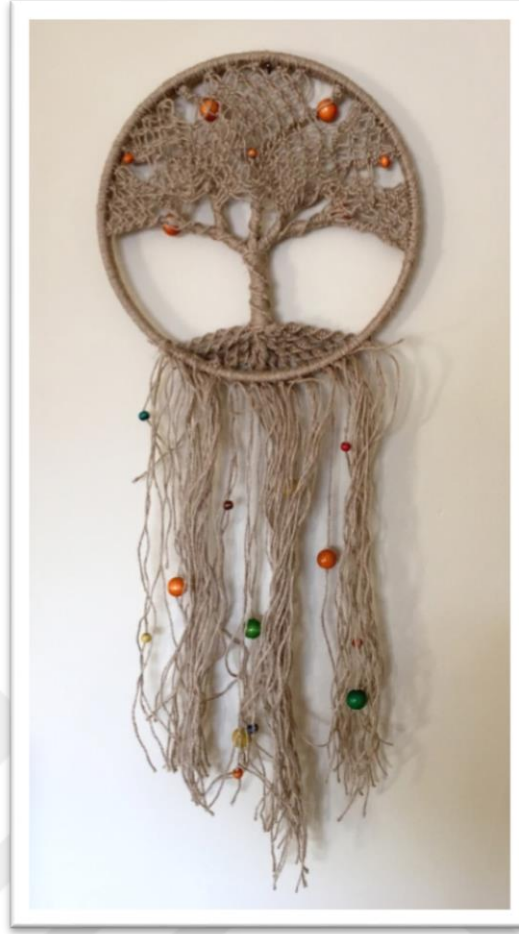
Şekil 130. Yaneş işlemeli kot çanta

Çizelge 32. Birinci tasarımın kimlik kartı

Ürün adı	Yaneş işlemeli Kot Çanta
Boyutları	36X40X40 cm
Kullanılan malzeme	Kot kumaş, çuval bezi, 4 renk orlon ip, dikiş ipi
Kullanılan uygulamım	Karışık Teknik (Çarpı işi kanaviçe)
Tasarımcı	Deniz ÇELİKER, SDÜ Güzel Sanatlar Fakültesi, Isparta.
Yöre ilişkisi	Milas Çomakdağ-Kızılağaç köyü şalvar işlemesi yaneş işleme
Fiyat	.....TL

Şekil 131’de görülen ürünün, nakış kasnağı, jüt ip ve farklı renk ve büyüklükte ahşap boncuklar kullanılarak yapılmıştır. Atık konumunda olan kasnak ve boncuklar yeniden kullanılarak hem yenileşime hem de sürdürülebilir bir tasarıma ulaşmak amaçlanmıştır. Örnekte Makrome düğüm uygulamılarından birkaç tanesi

bir arada kullanılmıştır. Ağacın gövdesini oluşturacak ipler kasnağa tutturulurken hazırlık düğüm, yapraklar için kare düğümle örümcek bağlama, dallar için ise sarma uygulayımı kullanılmıştır. Örnekte kullanılan boncukların renkleri portakalın ham halinden olgun hale geçinceye kadar değiştirdiği renk yelpazesi göz önüne alınarak belirlenmiştir. Yeşil, sarı ve turuncu renklerin bir arada ve saçak bölümünü oluşturan köklere kadar inmesi; yaşam döngüsü ve devamlılığa gönderme yapmaktadır. Örneğin örgesi Muğla ilinde yetişen narenciyelere bir atıftır. Zira ülkemiz 2010 yılı verilerine göre dünya narenciye üretiminde 3.570.030 ton ile ilk 7. sıradadır ve Muğla ile narenciye üretimi ile ülkemizin önemli illerinden biridir. Muğla; eşsiz doğası, iklimi ve güneşi ile önemli bir turizm kenti olmasının yanı sıra gerek kırsal nüfusu gerekse çevresel kazanımları nedeni ile önemli bir tarım kentidir. Muğla'da; Köyceğiz, Dalaman, Ortaca ve Ula ilçeleri narenciye yetiştiriciliğinin yoğun olduğu ilçelerdir (Geka, 2011:41). Tasarımın ana teması olan portakal ağacı Muğla ili coğrafi işaretlerinden biridir. Yöre kimliğini taşıyan ve portakal ağaçlarından esinlenilerek yapılmış bu turistik hediyelik eşyanın üzerinde taşınması gereken kimlik kartı örneği aşağıdaki gibidir (Çizelge 32).

Şekil 131. Makrome portakal ağacı duvar süsü

Çizelge 33. İkinci tasarımın kimlik kartı

Ürün adı	Portakal ağacı duvar süsü
Boyutları	31 cm çap; 50 cm saçak boyu
Kullanılan malzeme	Jüt ip, tahta boncuk, nakış kasnağı
Kullanılan uygulama	Karışık Teknik (Makrome düğüm uygulayımı)
Tasarımcı	Deniz ÇELİKER, SDÜ Güzel Sanatlar Fakültesi, Isparta.
Yöre ilişkisi	Muğla il genelinde yetiştirilen narenciyelerden esinlenilmiştir.
Fiyat	.....TL

Şekil 132’de görülen ürün oyuncak, kitap ve çantanın birleşiminden oluşturulmuştur. Sıradan bir çantanın içinde bir şeyler taşıyabilme özelliğinin yanı sıra oyun tablası olma özelliği eklenmiştir. Böylelikle çanta işlevi farklı bir alanla birleştirilerek geliştirilmiş ve yenileşime örnek oluşturmuştur. Son dönemde

gündemde olan yumuşak kitapları ve oyuncakları bir araya toplayan bu örnek, keçe malzemeden yapıldığı için hafif olması ile çocuklara “kendine ait olanı taşıma” sorumluluk bilincini de kazandırmaktadır. Çantanın üç tarafına dikilen fermuarın oluşturduğu boş alanda çocuk yalnızca oyuncak değil, kendine ait yedek kıyafet vb. çok ağır olmayan eşyaları da taşıyabilecektir. Bu ürün teknoloji çağının, çocuklar üzerindeki kötü etkisi olan aşırı bilgisayar bağımlılığından onları uzaklaştırabilecek ve oyuncaklarla kendi yazdığı hikayeyi konuşturması ile hayal gücünü geliştirmesine yardımcı olabilecek niteliklere sahip bir çalışmadır. Kitabın sayfalarının yöre kimliğini taşıyan başka sahnelerle çoğaltılması bu becerilerin güçlendirilmesine daha da katkı sağlayabilir. Ayrıca Muğla ilini küçük yaşta ziyaret etmiş bir çocuk için oradan alınmış hediyelik turistik eşya olarak bir bardağın çok da hatırlatıcı ve yeniden gitme isteği yaratıcı bir özelliği yoktur. Çocuk için gezdiği yeri hatırlatan, kendi yaşamından bir kesit oluşturan, yöre kimliğini taşıyan ya da endemik unsurları öğreten, yeniden orada olma isteği oluşturan hem eğitici hem de eğlendirici oyuncak tasarımları yapılması çok daha yararlı olacaktır. Tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen bu turistik hediyelik eşyanın üzerinde taşınması gereken kimlik kartı örneği aşağıdaki gibidir (Çizelge 33).

a. Çantanın kapalı ön görünümü

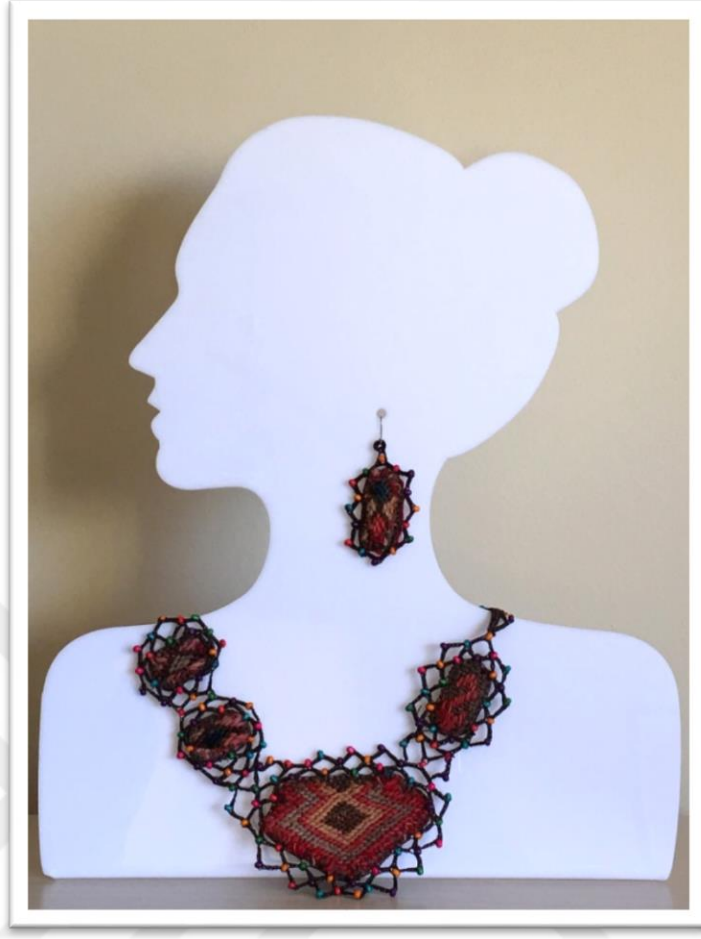
b. Çantanın açılmış iç görüntüsü ve oyuncaklar

Şekil 132. Yumuşak kitap çanta, a. çantanın ön yüzü; b. Çantanın açılmış iç görüntüsü ve oyuncaklar

Çizelge 34. Üçüncü tasarımın kimlik kartı

Ürün adı	Muğla Günlüğü
Boyutları	23X25 cm (kapalı durumda)
Kullanılan malzeme	Keçe, dikiş ipi, elyaf
Kullanılan uygulamayı	Karışık Teknik (Yapıştırma ve el dikişi)
Tasarımcı	Deniz ÇELİKER, SDÜ Güzel Sanatlar Fakültesi, Isparta.
Yöre ilişkisi	Muğla sahili ve deniz canlıları
Fiyat	..... TL

Şekil 133’de görülen tasarım atık malzeme olan eski dokuma kilim parçası ve renkli boncuklar kullanılarak üretilmiştir. Atıl durumdaki malzemeler kullanılarak, farklı işleve sahip yeni bir ürün oluşturulmuştur. Eski kilimin sağlam olan örgeleri çıkartılarak, desen ipini sabitlemek için tamir işlemi yapılmıştır. Daha sonra kahverengi sentetik dantel ipi ile etrafına sık iğne uygulayımı yapılarak kolye şekli verilmiştir. Böylelikle yer yaygısı olarak kullanılan ancak atık duruma gelmiş ve tamir işlemi ile kurtarılamayacak durumda olan kilimin işlevi değiştirilerek takıya dönüştürülmüştür. Bu tasarım eski kilimin geri dönüşüm malzemesi olarak kullanılması ve işlevinin değiştirilerek yeni bir ürün ortaya çıkarması ile hem yenileşime hem de sürdürülebilir tasarıma örnektir. Geçmişten bu güne giyim kuşamının vazgeçilmezi olan takı sadece bir süs unsuru olarak değil; kimi zaman güç, otorite, egemenlik göstergesi olarak, kimi zaman ise dinsel, büyüsel, mitolojik bir unsur olarak kullanılmıştır. Bu açıdan bakıldığında takıların ve kilimlerin benzer özellik gösterdiği açıktır. Bereket ve güç simgesi olan Arapçada “Hamse Eli”, Museviler ise “Hameş Eli”, Hindular “Humsa Eli”, veya “Miryam’ın Eli” olarak bilinen “Fatma’nın Eli” takılarda çok yaygın olarak kullanılan bir örgedir. Fatma’nın eli örgesi ile tasarlanmış takıyı takan kişiye güç ve hanesine bereket getireceğine inanılmaktadır. Şekil’132de görülen kilim kolye tasarımında kullanılan ana örge “bereket örgesi” dir. Anadolu dokumalarında sıklıkla kullanılan bu örge dokuyucunun evinin bereketli olmasını, var olan bereketin korunması ve devamlılığı dilediğini simgeler. Anadolu kilimlerinin örgeleri okunduğunda sadece bezeme unsuru olmadıkları, aynı zamanda bir metin oluşturdukları açıktır. Bu örgeler kimi zaman aile bütünlüğünü korumak, kimi zaman büyü, nazar, kem gözden korunma amaçlı seçilmiş örgelerdir. Muğla yöresi dokumalarının örgelerinden kullanan kişiye bereket getirmesi, nazardan korunması amacı ile dokunmuş örgelerin seçilerek takıya dönüştürüldüğü bu turistik hediyelik eşyanın üzerinde taşınması gereken kimlik kartı örneği aşağıdaki gibidir (Çizelge 35).

Şekil 133. Kilim kolye

Çizelge 35. Dördüncü tasarımın kimlik kartı

Ürün adı	Kilim Kolye
Boyutları	15X30 cm
Kullanılan malzeme	Kilim, sentetik kahverengi dantel ipi, renkli boncuk, bakır kolye kapatması
Kullanılan uygulayım	Karışık Uygulayım (Restorasyon, sık iğne dantel örgüsü)
Tasarımcı	Deniz ÇELİKER, SDÜ Güzel Sanatlar Fakültesi, Isparta.
Yöre ilişkisi	Yöre dokumalarından eskimiş dokuma kolyeye dönüştürülmüştür
Fiyat	..... TL

Şekil 134’de görülen tasarım Milas Halısı “Elli Su (demirciler)” deseni bordür ve sedef örgelerinden tasarlanmıştır. Bu çalışma bugünün modern kadının özündeki geleneksel yapıya bir göndermede bulunmaktadır. Modern dünyanın giyim,

eylem, söylem veya düşünme şekli ile kendini gösteren yapının beslendiği kaynak geleneksel yapıdır. Bugünün modern kadını geleneksel yapıdan doğmuş ve bugünün yapıp etmelerinde bu yapı ile şekillendirmektedir. Geleneksel yapı kadına tıpkı Milas halısının bordür ve sedefi gibi hem bir sınır hem de yapıp etmeleri için gerekli olan alanı oluşturmaktadır. Modern kadın birey olabilmenin kazanımlarını yaşarken bir taraftan da şivesinde, mutfağında, doğum, evlilik gibi kutlamalarında, yas ve uğurlama adetlerinde geleneksel yapısı ile hareket etmektedir. Bu adetler her yörenin kendine has kimliğini ve değerlerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda şekil 113’de görülen çalışmada modern kadın örgesi, Milas halısının geleneksel bordür ve sedef örgeleri ile birlikte kullanılarak geleneksel yapının modern yapıya zemin oluşturması konu edilmiştir. Ağaç baskı uygulayımı ve elde boyama uygulayımının birlikte kullanıldığı bu turistik hediyelik eşyanın üzerinde taşınması gereken kimlik kartı örneği aşağıdaki gibidir (Çizelge 36).

Şekil 134. Muğla Kadını

Çizelge 36. Beşinci tasarımın kimlik kartı

Ürün adı	Muğla Kadını
Boyutları	45X45 cm
Kullanılan malzeme	Kâğıt, guaj boya, ahşap kalıp, baskı boyası
Kullanılan uygulayım	Karışık uygulayım (ağaç baskı, elde çizim ve boyama)
Tasarımcı	Deniz ÇELİKER, SDÜ Güzel Sanatlar Fakültesi, Isparta.
Yöre ilişkisi	Eski halı desenlerinden oluşturulan zemin üzerine ağaç baskı ile kadın figürü basılmıştır. Halı deseni Milas elli sulu bordür ve sedef örgeleridir.
Fiyat	..... TL

Şekil 135’de görülen tasarım Muğla kapılarının süsleme örgelerinden dördü seçilerek tasarlanmıştır. Bu örgeler selvi ağacı, ay yıldız, silah ve güneştir. Çalışma

malzemesi olarak fırınlanmış kayın ağacı kullanılmıştır. Muğla Evlerinin süsleme ve gelişimi bakımından çok eski tarihlere gitmese de Anadolu sınırları içinde ev mimarisi açısından önemli bir yere sahiptir. Özellikle Milas, Karabağlar Yaylası, Yatağan ve Muğla il merkezindeki 18.-19.yy.'da yapılmış olan bu yapılar Eklektik Dönem üslubunu yansıtmaktadır. Yapıların dış ve iç süslemelerinde ay-yıldız motifi, gülbezek,geometrik geçmeler, taklit küntekârî, zencerek, “C” ve “S” kıvrımları,çiçek demetleri dönemin sanat anlayışını göstermekle birlikte; dış ve iç mekanlarda kullanılan hatıl ve lentolar, haç planlı bacalar,kuzulu kapılar,kapı tokmakları yöresel özellikler taşımaktadır (Adalı, t.y.,www.akademiktarih.com, [15.03.2015]). Ancak Muğla evleri gibi kapılarda modern ev mimarisi karşısında önemini yitirmekte ve yok olmaktadır. Her ne kadar Muğla Akya'da yöresel ev mimarisi canlandırılmaya çalışılsa da, bu yapılanma tüm bölgeye yayılmadığı için geleneksel Muğla evleri tüm yapı ve süsleme öğeleri ile unutulmaya yüz tutmuş durumdadır. Bu yapıların önemli bir ögesi olan kapılar ve bu kapıların süslemelerin de sahip çıkılması kadar tanıtılması da önemlidir. Bu turistik hediyelik eşyanın üzerinde taşınması gereken kimlik kartı örneği aşağıdaki gibidir (Çizelge 37).

Şekil 135. Muğla Kapısı pano

Çizelge 37. Altıncı tasarımın kimlik kartı

Ürün adı	Muğla Kapısı pano
Boyutları	35X60
Kullanılan malzeme	Fırınlanmış kayın ağacı, bronz Osmanlı Dönemi taklit köşk anahtarı
Kullanılan uygulama	Karışık Uygulayım (Ahşap oyma)
Tasarımcı	Deniz ÇELİKER, SDÜ Güzel Sanatlar Fakültesi, Isparta.
Yöre ilişkisi	Muğla yöresi kapı örgeleri pano üzerinde şekillerine sağdık kalınarak yeniden düzenlenmiştir.
Fiyat	.... TL

Şekil 136'da görülen tasarımda maddi kültür varlıklarımızdan biri olan geleneksel kadın kıyafetlerini bugün hala terk etmemiş olan Milas Çomakdağ-Kızılağaç Köyü'nde Nayil Kabak tarafından çekilmiş bir fotoğraf kullanılmıştır. Milas

Çomakdağ-Kızılağaç Köyü’de geleneksel kıyafetler sadece düğün, kutlama, şenlik gibi özel günlerde değil, günlük yaşamda da kullanılmaktadır. Çomakdağı köyünde geleneksel kadın kıyafetleri temel olarak, bürümcük yüzün akma gömlek¹⁰, şalvar ayakkabı (don), bel kuşağı, göğüslük, önlük, nazarlık, üç-beş entari¹¹, kollu¹², çemperi, yün çoraptan oluşmaktadır (Özdemir,2012:347-353). Çomakdağ kadınları bu giysileri süslemelerine de sadık kalarak aslına uygun olarak kullanmakta ve kendinden sonraki nesle de bu kültürü aktarmaktadırlar. Şekil 136’da görülen küçük kızın kıyafeti, köyün giyim geleneğini birebir yansıtmaktadır. 7 adet fotoğrafın içten dışa doğru oyularak yapıldığı bu rölyef çalışmasında, kıyafetin ve başlığın üzerindeki süsler (boncuk ve pullar) yapıştırma yöntemi ile applike edilmiş ve fotoğrafa boyut kazandırılmaya çalışılmıştır. Turizm açısından önemli bir çekicilik ögesi oluşturan bu giysilerin ve yaşam kültürünün daha çok tanıtılması için bu öğelerden esinlenilerek hazırlanan turistik hediyelik eşyaların çeşitlendirilmesi ve pazar oluşturulması hem yöre hem de ülke turizmi açısından önemlidir. Köyün kimliğini oluşturan giyim, yeme-içme, kutlama, günlük yaşam, üretim, mimari yapı ve süslemeleri gibi öğelerin korunması, köy halkının kültürel değerlerine sahip çıkarak yeni nesile aktarmaları sadece turizm açısından değil, bu değerlerin sürdürülebilirliği açısından da önemlidir.

Milas Çomakdağ-Kızılağaç Köyü geleneksel kıyafetleri ile günlük yaşamdan bir fotoğrafın rölyef tekniği ile çalışıldığı bu turistik hediyelik eşyanın üzerinde taşınması gereken kimlik kartı örneği aşağıdaki gibidir (Çizelge 38).

---

¹⁰ Köyde içe giyilen gömleklerin ipekten dokunanına “bürümcek” ipek-iplik karışımı dokunanına ise “yüzünakma”denir.

¹¹ Kutnu çizgili kumaştan iki kol, iki yan parça bir de arka parça olmak üzere beş parça olarak dikilen üst giysisidir.

¹² Takkanın üstüne askı ve turalar dışta kalacak şekilde kırmızı-bordo, mavi, mor çeşitli renklerde ipek krep ya da pamuklu tülbent ya da yörede yazma denilen kumaştan bir bant sarılır ve bu bandın adına “kollu” denir (Özdemir, 2012:353).

Şekil 136. Milas kızı (Nayil Kabak, t.y.)

Çizelge 38. Yedinci tasarımın kimlik kartı

Ürün adı	Milas kızı
Boyutları	35X50
Kullanılan malzeme	Fotoğraf, pul, boncuk, kumaş, silikon yapıştırıcı
Kullanılan uygulamayı	Karışık Uygulamayı (rölyef)
Tasarımcı	Deniz ÇELİKER, SDÜ Güzel Sanatlar Fakültesi, Isparta.
Yöre ilişkisi	Muğla Çomakdağ-Kızılağaç köyü geleneksel giyimi ile poz vermiş çocuğun fotoğrafından boyutlandırılarak rölyef çalışması yapılmıştır.
Fiyat	..... TL

Şekil 137’de görülen çalışma Muğla ili endemik bitkilerinden esinlenilerek tasarlanmıştır. Çalışma üzerindeki çiğdem çiçeği, ismini yöreden alması ile önemlidir. Fethiye çiğdemi ve yörede gelincik çiçeği olarak bilinen lale, duvar saati üzerinde düzenlenmiştir. Çiçeklerin yapımında yörede yetiştirilen ve işlenen ipek böceği kozaları kullanılmıştır. Çiçeğin formuna göre taç yapraklar kesilip, fabrikasyon toz kumaş boyası ile renklendirilmiştir. Çiçek teli üzerinde sarılarak sabitlenen çiçekler, ahşap boyası ile boyanan duvar saati kasası üzerinde

düzenlenmiştir. Çiçek yapımında toz tutmaması, yıpranma haslığının yüksekliği, kolay şekillendirilmesi ve şeklini uzun süre koruyabilmesi özellikleri yanında, yörede yetiştirilmesi nedenleri ile ipek kozası tercih edilmiştir. Sarı renkte ya da dokumaya uygun olmayan atık kozalardan yapılacak bu tür tasarımlar atıl durumda olan kozaların değerlendirilmesi ve dönüştürülmesiyle artı bir değer oluşturacaktır. Aynı zamanda Muğla ilinde yetişen endemik bitkilerin kendisini kullanmak yerine onların hem zarar görmesini engellemek hem de tanıtımını yapmak için aslına uygun olarak yeniden üretilen tasarımlar ile turistik hediyelik eşya pazarına kazandırılması yararlı olacaktır. İpek kozasından üretilmiş bu hediyelik eşyanın üzerinde taşınması gereken kimlik kartı aşağıdaki gibidir (Çizelge 38).

Şekil 137. Muğla çiçekleri

Çizelge 39. Sekizinci tasarımın kimlik kartı

Ürün adı	Muğla Çiçekleri
Boyutları	25X50 cm
Kullanılan malzeme	İpek kozası, kumaş boyası, tel, silikon, ahşap boyası, saat kasası
Kullanılan uygulayım	Karışık Uygulayım (çiçek yapımı, ahşap boyama)
Tasarımcı	Deniz ÇELİKER, SDÜ Güzel Sanatlar Fakültesi, Isparta.
Yöre ilişkisi	Muğla yaylaları ve çiçeklerinden esinlenilmiştir.
Fiyat	.....TL

Şekil 138 (a, b, c, d ve e)'de görüldüğü gibi aynı malzeme ve uygulayım kullanılarak farklı kullanım alanları için tasarımlar çoğaltılabilir.

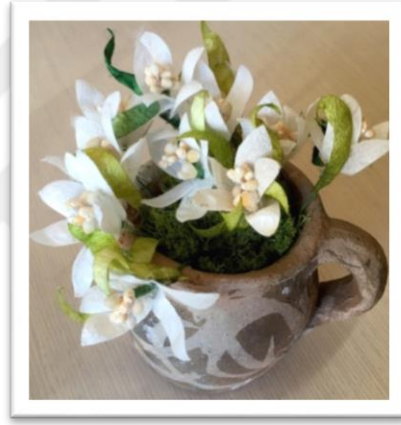
a

b

c

d

e

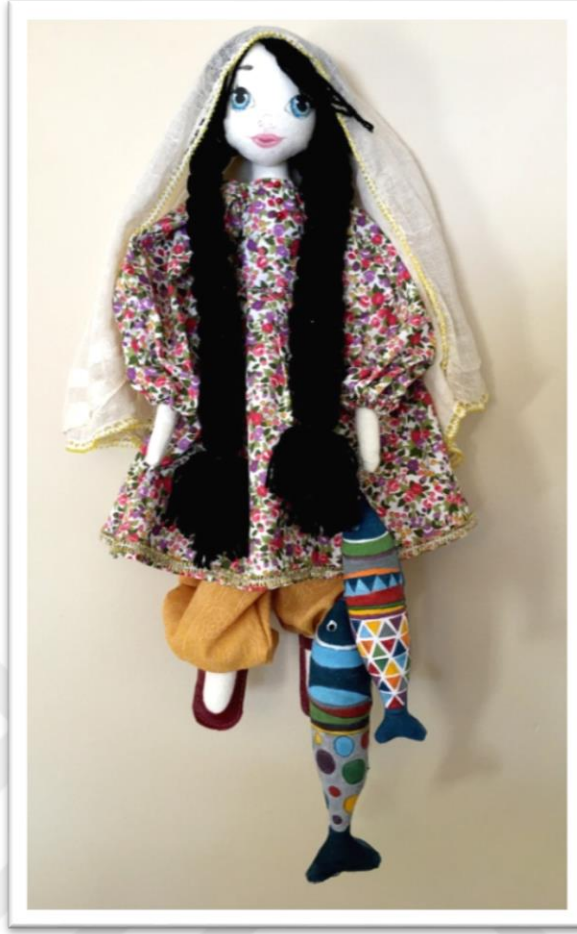
Şekil 138. İpek kozasından yapılmış örnekler; a.Gelincik takı kutusu, b.Begonvil takı seti, c.Çiğdem çiçeği yaka süsü, d. Dont testisi içine düzenlenmiş çiçekler, e. Begonvil çiçekleri ile düzenlenmiş ayna

Şekil 139’da görülen tasarım Marmaris balıkçı kadınlarından esinlenilmiştir. “Balıkçı kız” isimli bu çalışmada yöre giyim-kuşam adetlerine sadık kalınmıştır. Bez bebek olarak hazırlanan ürünün beden kumaşı pazendir. Kalıp çıkartılarak dikilen bebeğin yüzü kumaş boyası ile şekillendirilmiştir. Bebeğin başörtüsü üzümlü ipek dastarından dikilmiştir ve dastarın çevresi, yörenin kadınları tarafından daha çok günlük kullanım için tercih edilen tığ işi boncuk oyası ile çevrilmiştir. Bebeğin taşıdığı balıklar, beyaz Amerikan bezinden dikilerek kumaş boyası ile boyanmıştır. Her bir balığın yüzeylerinin farklı şekil ve renkte boyanması ise bölgede yetişen balıkların zengin çeşitliliğine bir atıftır.

Genellikle erkek mesleği olarak bilinen balıkçılık erkelerin yanı sıra 100’e yakın sayıları ile yaklaşık 40 yıldır kadınlar tarafından da yapılmaktadır. Bölgede balıkçı kadınların yoğun olduğu yerler; Akbük, Kazıklı, Gürçamlar, Kıyıkışlacık, Boğaziçi, Güllük, Göltürkbükü, Türkbükü, Gündoğan, Yalıkavak, Gümüşlük, Turgutreis, Akyarlar, Bodrum, Yalıçiftlik, Ören, Akyaka, Akçapınar, Bördübet, Aktur, Datça, Hisarönü, Turgutköy, Kızılkum, Selimiye, Bozburun, Germe, Söğüt, Taşlıca, Marmaris, Ortaca ve Fethiye’dir (Ünal, 2011:42) 2013 yılında bu mesleğin kadınlar tarafından sürdürülebilmesini desteklemek amacı ile Akdeniz Koruma Derneği tarafından destekleme projesi yürütülmüştür. Bu projeye, GEF-Küçük Destek Programı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü ile UNDP tarafından destek verilmiştir. Proje kapsamında balıkçı kadınlar 1 günlük eğitime tabi tutulmuş, bu meslekte 30 yılını dolduran kadınlara onurluk, ek olarak eğitime katılan tüm kadınlara olta takımı, donanım ve balıkçı elbisesi hediye edilmiştir (Cihan Haber, 2013: www.cihan.com.tr [12.02.2016]).

Datça-Bozburun Yarımadasında geleneksel aile balıkçılığı ve kadın balıkçıların mesleklerini sürdürebilmeleri ve kadın balıkçı emeğinin bir kimlik kazanmasını sağlamak amacı ile Türkiye’nin Deniz ve Kıyı Koruma Alanları Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi devam etmektedir. Bu proje, GEF Küçük Destek Programı (SGP)-COMDEKS fonu, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü ile UNDP tarafından yürütülen Türkiye’nin Deniz ve Kıyı Koruma Alanları Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi ve Vehbi Koç Vakfı tarafından desteklenmektedir (www.akdenizkoruma.org.tr, [12.02.2016]).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Dairesi yayınlarından olan Datça-Bozburun Yarımadası Balıkçılığının Sosyoekonomik Durumu Raporu (2011:35)'nin ortaya koyduğu üzere; Yarımadadaki balıkçılar geçimlerini sağlayabilmek için ya balıkçılık mesleğini bırakıyor ya da artı gelir kaynaklarını tercih etmektedir. Bu nedenle günden güne sayıları azan kadın balıkçılar bölge dışında çok fazla bilinmemektedir. Şekil 138'de görülen bu çalışma geleneksel aile balıkçılığının önemli bir ferdi olan kadın balıkçılardan esinlenilerek tasarlanmıştır. Bu çalışma tasarlanırken özellikle Muğla yöresini simgeleyen kadın figürünün balık figürü ile ilişkilendirilmesindeki temel amaç bölge kalkınmasında payı olan kadın balıkçıların gerçekliğini gündeme getirmektir. Artık günümüzde sayıları giderek azalan kadın balıkçıların tecimsel katkıları dışında turizm sektöründe de yer edindikleri görülmektedir. Yöreye gelen ziyaretçiler için balıkçı kadınları görmek turistik çekicilik oluşturmaktadır. Bu tasarıma ait kimlik kartı aşağıdaki gibidir (Çizelge 40).

Şekil 139. Balıkçı kız

Çizelge 40. Dokuzuncu tasarımın kimlik kartı

Ürün adı	Balıkçı Kız
Boyutları	20x35
Kullanılan malzeme	Pazen kumaş, Amerikan bezi, kumaş boyası, basma kumaş, saten kumaş, kırmızı deri, orlon ip
Kullanılan uygulayım	Karışık Uygulayım (Makine dikişi, elde boyama)
Tasarımcı	Deniz ÇELİKER, SDÜ Güzel Sanatlar Fakültesi, Isparta.
Yöre ilişkisi	Muğla balıkçı kadınlarından ve balıklarından esinlenilmiştir.
Fiyat	.....TL

Şekil 140’da görülen boncuk işi Muğla yöresine ait zeybek türkülerinden biri olan “Ağır Kerimoğlu Türküsü”nden yola çıkılarak tasarlanmıştır. Muğla iline ait 27 ağır zeybek, 11 kıvrak zeybek ve 2 kırık (yürük) zeybek vardır. Türk Halk

Kültürü'nde edebiyat, müzik ve dans birbiri ile ilişkili temel unsurlardır. Bunun sonucu olarak zeybek dans figürlerinin müziği tamamladığı görülmektedir. Müzik ve dansa heybetli bir duruş ve kahramanca tavırlar eşlik etmektedir. Zeybek müziğinin anlatımında aşk, gurur, yiğitlik, hasretlik, mertlik, cömertlik duyguları yansıtılmaktadır. Zeybek ezgilerinin en dikkat çekici özelliğinden birisi, ritminin dokuz zamanlı olmasıdır. “Zeybek” kelimesinin kökeni say bak kelimesidir. Anlamı da güçlü koruyucu demektir. Zeybekler, XVIII. yy. sonlarından XX. yy.'ın ilk çeyreğine kadar olan dönemde, Batı Anadolu'da yaşamış eşkıya grupları olarak tanımlanır. Bölgenin son derece verimli toprakları ve doğal kaynakları bölge tarihi içindeki yönetim-erk ve otorite mücadelelerinde kilit unsur durumundadır. Bu unsurlara bağlı olarak da, sosyal tarih bakımından bölge sürekli olarak “eşkıyalık” olaylarına sahne olmuştur. (Gök, 2011:1-17). Yaşanmış olayların hikayeleşmesi, bestelenmesi ve oyuna dönüşmesi ile ortaya çıkan zeybek türküleri, olayın kahramanlarını ölümsüzleştirmişlerdir. Bu hikayelerden biride Ağır Kerimoğlu zeybeğidir.

Türkünün hikayesi şöyledir: 1882-1901 yılları arasında yaşamış Muğla Yerkesik (Pisi)'de yaşamış Kerimoğlu Eyüp hayvancılık ve abisi Hüseyin, tütüncülük yaparak geçimini sağlamaktadır. Bu dönemde Osmanlı tütün tekeli “reji” denilen yabancı tekelin eline geçmiş ve tütünün reji dışında satılması yasaklanmıştır. Halk rejiye tütüne vermek istememiş, kaçakçılığa başlamıştır. Abi Hüseyin'de “konturbazlık” denilen tütün kaçakçılığı yapmaya başlar ve birçok kez hapse düşer. Bu duruma içerleyen Eyüpte bir süre sonra bu yola girer ve rejiye karşı isyan eder. Gözüpek tavırları ve köy halkını koruması ile dikkat çeken Eyüp köyün ağasının öfkesini kazanır. Bir düğünde ağadan izin almadan oyuna çıktığı için kavga çıkar ve ağayı kolundan vurur. Bunun üzerine kaçmak zorunda kalan Eyüp, bir süre dağlarda yaşar. 1901 yılında Çakallar mezrasında (Menteşe Mahallesi) Jandarma Çavuşu Kör Arap tarafından uyurken vurularak öldürülür. Bu olayın üzerine Kerimoğlu türküsü yakılır. 1985 yılında Mehmet Ali Eren tarafından Ali Kara ve Lütfi Nalbantoğlu kaynak alınarak derlenen bu türkü ve oyunu ilk kez yine aynı yıl Muğla Endüstri Meslek Lisesi Zeybek Ekibi tarafından oynanmıştır (<http://mugla.tarim.gov.tr>, [05.08.2014]). 2008 yılında Kerimoğlu Eyüp anısına öldürüldüğü ev müzeye

dönüştürülmüştür. Yenilenerek hizmete açılan bu evin duvarında bugün hala duvarda çatışmadan kalan iz görülmektedir.

Yaşadığı dönemde halkına sahip çıkan Kerimoğlu'na vefatından sonrada yöre halkı sahip çıkmış, anısını bu türkü ile nesillere taşımıştır. Muğla düğünlerinde bu zeybeğin mutlaka birkaç kez çalınıp oynanması, Kerimoğlu'nun yaşatılmaya çalışılmasının bir göstergesidir. Şekil 140'da görülen çalışma tasarlanırken bu türkünün yöre halkı dışında ziyaret gelen kişilere tanıtılması amaçlanmıştır. Türkünün notaları 0,8 mm. boncuklarla dokunarak, çanta üzerine uygulanmıştır. Notalar aslının aynı olup hiçbir değişime maruz kalmamıştır. Bu çalışmanın üzerinde taşınması gereken kimlik kartı aşağıdaki gibidir (Çizelge 41).

Şekil 140. Kerimoğlu türküsü

Çizelge 41. Onuncu tasarımın kimlik kartı

Ürün adı	Türkü
Boyutları	35X50
Kullanılan malzeme	Boncuk, ip, boncuk iğnesi
Kullanılan uygulayım	Karışık Uygulayım (Boncuk dokuma türkü)
Tasarımcı	Deniz ÇELİKER, SDÜ Güzel Sanatlar Fakültesi, Isparta.
Yöre ilişkisi	Muğla “Ağır Kerimoğlu Türküsü”nün ikinci dizesi 0.8mm ölçüsünde siyah ve beyaz boncuklar ile dokunmuştur.
Fiyat	..... TL

Şekil 141’de aynı uygulayım ile yapılmış bileklik görülmektedir. Bileklik üzerindeki örge Fethiye Eldirek kilimlerine ismini veren Farda örgesi ile dokunmuştur. Aynı malzeme ve uygulayım kullanılarak farklı kullanım alanları için tasarımlar çoğaltılabilir.

Şekil 141. Farda örgeli boncuk bileklik

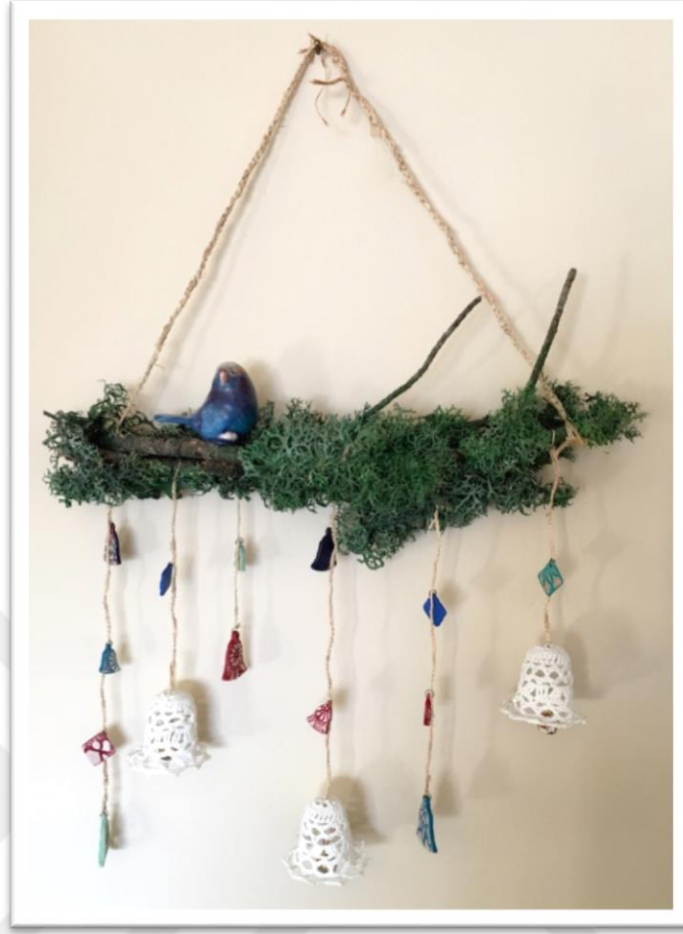
Şekil 142’de görülen çalışmada ağaç dalı, yosun, dantel ve seramik çanlar, metal işlemeli çan boncuklar ve seramik kuş kullanılmıştır. Bazı kültürlerde bereket, bazılarında ise mevki ve saygınlığın simgeleyen çanın duru sesi, insanlarla cennet ve bilgelik arasındaki ahengi simgelemektedir. Kötü ruhların kovduğuna inanılan çan sesleri aynı zamanda cennetin seslerini de temsil etmektedir. Günün saatlerini belirten çan sesi, önemli olaylarında habercisidir ve insanları bir araya toplar. Aynı zamanda bu sesler canlılar için doğum ve ölümün habercisidir. Kahinler tarafından duyulabilen göğün/tanrının çanlarının sesleri çiçeklerin açmasının, ağaçların yeşermesinin ve meyve vermesinin, hayvan ve insanların doğumlarının zamanının geldiğini bildirdiği gibi, sonlarının gelişini de haber vermektedir. Buna bir örnek olarak günümüzde de çok kullanılan “Çanlar kimin için açılıyor ?” sorusu bütün insanların ölümlülüğünü ve sonraki yaşamın habercisidir (Wilkinson, 2011:274). Ölümden sonraki yaşamla bağı sağlayan bir diğer figür ise kuştur. Hemen hemen her toplumda ölümden sonra ruhun kuş hafifliğinde göğe yükseleceği inancı kabul görmüş, bu nedenle kuş; ilahi hürriyet, tanrısal bağımsızlık ve ruh sembolü olmuştur. Şaman inancı ile benzer şekilde Yunan mitolojisinde de ölümler ruhları kuşlar tarafından tanrıya taşınmaktaydı. Bunun en belirgin özelliği eski Likya’nın Xanthos (Kınık) yerleşim merkezinde ünlü Harpiller¹³ anıt mezarıdır. Mezarların üzerinde harpi kabartmaları bulunur (Ersoy, 2007:285). Bunlara ek olarak Antik Yunanda kahinler tarafından kuşların konma, uçma, yeme-içme, gagalarını tutuş şekillerini incelenmiş ve devlet işlerinde kahinlerin bu okumalarına göre kararlar alınmıştır. Kahinlerin kuş hareketlerini yorumlama ve okuma işine “Oionoskopia” (kuş falı) denmektedir (Armutak, 2004:148). Kuşun ve çanların bir arada kullanıldığı bu

¹³Yunan mitolojisinde ruhları ölümler diyarı yer altı tanısı Hades’e taşıyan kadın yüzlü, yaygın kanatlı, sivri pençeli bir çeşit yırtıcı kuş (Ersoy, 2007:285).

çalışma, Antik çağda kahinleri ile ünlü olan ve bu nedenle “bilici şehri” olarak anılan Fethiye ilçesinin geçmişine yapılmış bir atıftır. Antikçağda bu yerleşim merkezine ilişkin çeşitli öyküler anlatılmış, hatta şehri bir kâhinin kurduğu söylenmiştir. Bu nedenle de şehre kâhinlik yetisi bağışlanmış ve çağ boyunca büyücüler ve kâhinler saygı görmüştür. Bu kâhinlere sadece halk değil imparatorlarda danışmışlar, seferleri sırasında onları da yanlarında götürmüşlerdir. Bu çalışmanın üzerinde taşınması gereken kimlik kartı aşağıdaki gibidir (Çizelge 42).

Şekil 142. Çanlar

Çizelge 42. On birinci tasarımın kimlik kartı

Ürün adı	Çanlar
Boyutları	35X50
Kullanılan malzeme	Ağaç dalı, yosun, dantel ipi, seramik kili, seramik boyası, mat vernik
Kullanılan uygulayım	Karışık Uygulayım (Tığ işi örgü, seramik şekillendirme)
Tasarımcı	Deniz ÇELİKER, SDÜ Güzel Sanatlar Fakültesi, Isparta.
Yöre ilişkisi	Muğla ili Fethiye Antik çağ hikayelerinden esinlenilmiştir.
Fiyat	..... TL

Şekil 143’de görülen çalışma turizm haritasının peştamal üzerine baskı yapılması ile oluşturulmuştur. Çizelge 19’da katılımcılara pazarlama ve tanıtıma ilişkin sorun yaşıyıp yaşamadıkları ile ilgili bir soru yöneltilmiş, %76,2’si sorun

yaşadığını belirtmiştir. Çözüm önerisi olarak da herşey dahil sisteminden şikayetlerini dile getirerek, bilgilendirme haritalarında ve yerel tanıtımlarda kendilerine yer verilmesini isteklerini belirtmişlerdir. Bu sorun sadece turistik hediyelik eşya satışı yapılan işletmeler için değil, turizmin gerçekleştiği bölge içinde geçerlidir. Özellikle herşey dahil sisteminde oteller yoğun etkinlikleri ile turisti işletme içinde tutmaktadırlar. Bunun sonucu olarak da ziyaretçiler otel dışında ziyaret ettikleri yerin doğal ve kültürel değerlerini tanıyamamaktadır. Turistin tatili geçirdiği bölgeyi/yeri gezmesi ve bu değerleri tanınması beraberinde alış-verişi de getirecek, geriye dönüşünde bu değerlerden bir anıyı yanında götürmek isteyecektir. Bu nedenle şehirlerin turist hareketliliğinin yoğun olduğu alanlarda gerek şehrin kültürel değerlerini gerekse turistik hediyelik eşya satışı yapan işletmenin bulunduğu alanları gösteren bilgilendirme haritalarının konulması gerekmektedir. Şekil 143’de görülen tasarım bu istekten ve eksiklikten yola çıkılarak hazırlanmıştır. Yaz aylarında en çok kullanılan ürünlerden biri peştamaldır. Daha az yer kaplaması, hafif oluşu ve hızlı kuruma özelliğine sahip olması ile son dönemin en çok tercih edilen sahil ürün olan peştamal üzerine baskı uygulayımı kullanılarak hazırlanmıştır. Bodrum’a ait sahil, kültürel kalıt, müze gibi yerlerin gösterildiği harita üzerinde ziyaret edilen yerlerin işaretlenmesi için küçük kutucuklar konmuştur. Kullanıcılar için ziyaret edilen yerler açısından hem hatırlatıcı hem de gidip görme isteği uyandırması açısından teşvik edici olabilecek bu ürünün üzerinde taşınması gereken kimlik kartı aşağıdaki gibidir (Çizelge 43).

Şekil 143. Bodrum Haritası

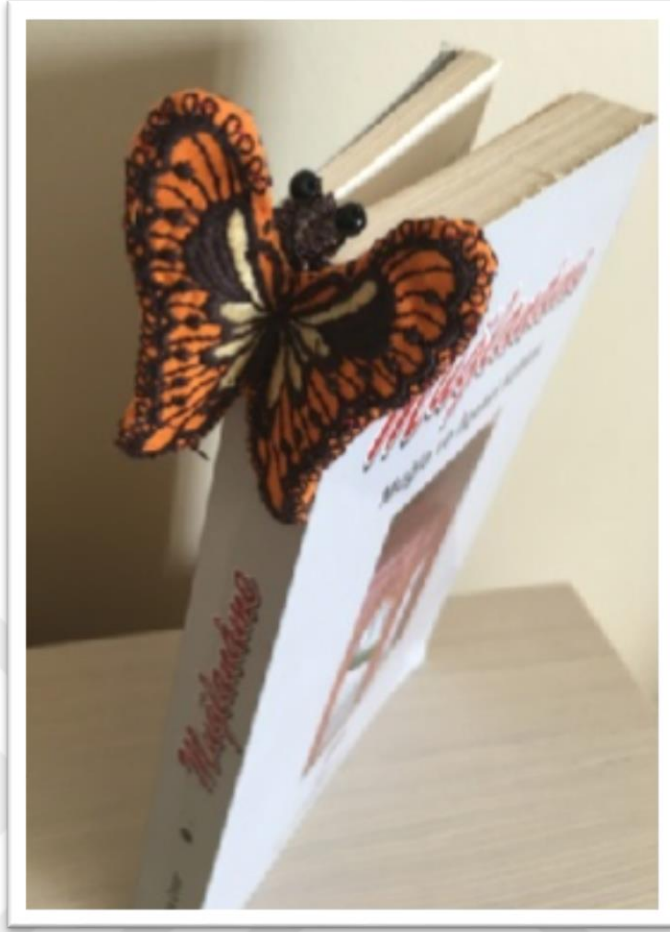
Çizelge 43. On ikinci tasarımın kimlik kartı

Ürün adı	Bodrum haritası
Boyutları	75X1.50 cm
Kullanılan malzeme	Pamuk peştamal, turizm haritası
Kullanılan uygulamım	Baskı
Tasarımcı	Deniz ÇELİKER, SDÜ Güzel Sanatlar Fakültesi, Isparta.
Yöre ilişkisi	Bodrum turizm haritası
Fiyat	..... TL

Şekil 144’de görülen çalışma Fethiye Kelebekler Vadisi “Kaplan Kelebeği”nden esinlenilerek kitap ayracı olarak tasarlanmıştır. Fethiye-Kelebekler Vadisi eşsiz doğal güzelliği ile Türkiye turizmde önemli bir yer tutmaktadır. Vadi, flora ve barındırdığı Lepidoptera bitki varlığı ile zengin bir biyolojik çeşitliliğe sahiptir. Vadide bitki varlığına ait 54 familyaya mensup 147 tür ve kelebeklerden de 15 familyaya mensup 105 tür bulunmaktadır. Vadinin sembolü olan, en fazla bilinen ve ziyaretçilerin yoğun ilgisini çeken tür Kaplan kelebeğidir (Euplagia quadripunctaria (Poda). Vadide en yoğun olarak Temmuz ortasında görülen bu türün kaplan postunu andıran boz-siyah üzerine beyaz çizgili ön kanatları ve narçiçeği kırmızısı üzerine siyah noktalı arka kanatları dikkat çekmektedir (Mol ve Avcı ve Dutkuner, 2003:15-21). Vadiye adını veren 40-45 civarında gündüz ve yaklaşık 40 kadar gece kelebek türü ile bu bölge ön plana çıkmaktadır. Özellikle ülkemizde

Kaplan Kelebeği'nin yayılış alanlarından biri olması nedeni ile Akdeniz Bölgesi içerisindeki nadir noktalardan biridir (Şenol ve Pirhan ve Yıldırım, 2011:19). Narin yapıları, kısa yaşam süreleri ile vadiye ismini veren bu kelebeklerden yola çıkılarak hazırlanmış bu turistik hediyelik eşyanın üzerinde taşması gereken kimlik kartı aşağıdaki gibidir (izelge 44).

Şekil 144. Kaplan Kelebek

Çizelge 44. On üçüncü tasarımın kimlik kartı

Ürün adı	Kaplan Kelebek
Boyutları	10X14
Kullanılan malzeme	Pamuklu kumaş, nakış ipi, tel, boncuk, takı kapama aparatı, kurdele
Kullanılan uygulayım	Karışık Uygulayım (makine nakışı)
Tasarımcı	Deniz ÇELİKER, SDÜ Güzel Sanatlar Fakültesi, Isparta.
Yöre ilişkisi	Muğla ili Fethiye Kaplan Kelebekleri'nden esinlenilmiştir.
Fiyat	..... TL

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Turizm hareketi tarih öncesi dönemde insanların yeme-içme ve barınma ihtiyaçlarını karşılamak, yeni bilgi öğrenmek ve gezip görmek amaçları ile başlamıştır. Ülkemizin modern anlamda turizm hareketi ile tanışması Osmanlı İmparatorluğu'nun 1863'de ve 1870'se İstanbul'u Paris'e bağlayan Şark Demiryolunun açılması ile başlamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında canlanmaya başlayan bu hareket günümüzde ise turistlerin beklenti ve ihtiyaçlarına yönelik olarak çeşitlenmiştir. Turistin gezme, dinlenme, eğlenme vb. isteklerini ve amaçlarını yerine getirilebilmesi turiste sunulan ürünlerin donanımı ile ilgilidir. Turistik ürünü oluşturan unsurlar; bilgi toplama ve verme, ulaşım, konaklama, eğlence, hatırlama gibi unsurlardır. Turistik ürün kapsamında yer alan turistlerin gezdikleri yerlerden yanlarında götürmek için anı ya da hediyelik olarak aldığı ve onlara satılmak üzere hazırlanmış/üretilmiş eşyalar bölgenin turizme sunduğu kaynaklardan biri olup, bölge çekiciliği için gerekli bir unsurdur. Zira turistlerin amacı yerel olanı, ülke ve bölgenin kültürünü tanımaktır. El sanatları konusundaki geniş yelpazesi ve görenek ve gelenekleriyle Türk kültürünün belirgin özelliklerini koruyan Muğla ili Ülkemizin turizm gelirinin yaklaşık dörtte birini karşılamaktadır.

Muğla ilinin sahip olduğu kültürel değerlerin turistik ürün olarak pazarlanması konusunda el sanatlarının katkısını ve sürdürülebilirliğini ortaya koymak amacı ile hazırlanan bu çalışmada Muğla merkez ve merkeze bağlı Bodrum, Dalaman, Fethiye, Kavaklıdere, Köyceğiz, Marmaris, Milas, Ortaca, Ula, Yatağan ilçeleri ve bu ilçelere bağlı kasaba ve köylerde araştırma yapılmıştır. Bu araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, Muğla ili tarihi zenginliği kadar el sanatları açısından da zengin bir ildir: Bölgede dokumacılıktan, deri işleciliğine kadar tüm el sanatı ürünleri geçmişten günümüze devam etmiştir. Ancak geçmişte neredeyse her evde bir el sanatı ürünü üretilirken bugün bu sayı mahalle, köy ya da ilçe bazında birkaç kişiye düşmüş, el sanatı ürünler eski önemini kaybetmeye başlamıştır. Yörede hali hazırda üretime devam eden ustalarla görüşüldüğünde, el sanatlarındaki üretim azlığının nedenleri sorgulandığında şu cevaplar ile karşılaşılmıştır; üretici açısından hammadde temini, ürünlere karşı ilginin azlığı, yüksek maliyet, el emeği yoğun üretim karşısında kar payının ve kazancın düşük olması, pazarlamaya ilişkin sorunlar ve tüm bu nedenlerden dolayı çirak yetişmemesi; alıcı açısından ise ithal ya da

fabrikasyon ürünlerin ilk tercih sebebini oluşturması, moda ve markaya eğilimin fazla oluşu vb. dir.

Muğla ilinde hala üretimi devam etmekte olan geleneksel el sanatları ürünlerinin ilde satışı yapılmakta olan turistik hediyelik eşyalara ne kadar yansıdığını tespit edebilmek için 2013-2014 yılı turist girdisinin yüksek olduğu yaz sezonunda turistik hediyelik eşya satışı yapan atölye, mağaza ve pazarlarda çalışanlarla karşılıklı görüşme yapılmıştır. Görüşme sonuçlarına göre: Muğla ilinde turistik hediyelik eşya tecimi yapan kişilerin çoğunlu erkeklerdir. Bu sonuç kadınların iş yaşamında kayıtlı olarak az yer almasının bir göstergesidir. Katılımcıların yaşları 18 ile 70 arasında değişiklik göstermekte olup, yaş ortalaması dikkate alındığında bu sektörde genç yaş gurubundan (39,25±12,41)kişilerin aktif olarak rol aldığı tespit edilmiştir. Turistik hediyelik eşya satışı günün büyük bir bölümünü kapsayan bir işdir. Sabah erken saatte başlayan iş, gece saatlerine kadar devam etmektedir. Turist gün içinde alışveriş yapabildiği gibi, kimi zamanda gün içini etkinlik ve dinlenmeye ayırıp akşam yemeğinden sonraki bölümü hediyelik eşya alışverişine ayırmaktadır. Uzun süre ayakta kalmak ve etkin olarak hizmet etmeyi gerektiren yoğun iş gününe dayanma gücüne sahip olan genç yaş gurubundaki kişiler için bu sektörün daha uygun bir iş kolu olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında %100'ünün eğitim almış olduğu ve (%66,4)çoğunluğunun lise ve üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda katılımcıların %79,91'i en az bir yabancı dil bilmektedir. Katılımcıların eğitim durumlarının yüksek olması ve dil bilme durumunun bölgede yüksek olması turistik hediye satışı için olumlu sonuçlardır. Eğitim düzeyinin yüksek olması ve en az bir dili iyi anlayıp konuşabilme yetisine sahip olmak satıcıya edindiği bilgileri müşterisine etkin bir şekilde aktarma üstünlüğü sağlamaktadır. Bu yetkinlik sayesinde satıcı yöre hakkında bilgi verip tatil planları ile ilgili önerilerde bulunabilmekte, satışını yaptığı ürünün özelliklerini anlatabilmekte, turistin satın alma ve tercihlerinde etkin rol oynayabilmektedir.

Yörede yapılan turistik hediyelik eşyaların yelpazesinin çok geniş olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucu elde edilen verilere göre satışı yapılan ürünlerin kökeninin (%39,7)çoğunluğu yerli ürünlerdir. Ancak bu ürünlerin büyük çoğunluğu el emeği olmadığı gibi yöreyi tanıttıkları değerleri barındıran tasarımlara sahip olmadığı da görülmüştür. Katılımcıların (%29,1)çoğunluğu ürün seçiminde, tüketici

talebini ön planda tuttıklarını belirtmiştir. Ürün seçiminde yöresel öğeler taşımaya dikkat ediyorum cevabını veren kişiler ise %15,9 oranı ile 3. sırayı almaktadır. Bu beyana uygun örnekler genellikle estetik tasarımdan yoksun, birbirinin aynı, belli bir yerin fotoğrafı (Ölüdeniz kuş bakışı görünüm) ya da bir il/ilçe isminden ibarettir. Bu durum fabrikasyon ve kalitesiz birçok ürünün daha ucuz olduğu için tercih edilmekte olduğunu göstermektedir. Yerli ürün olarak satışı yapılan birçok ürünün kökeninin Çin'de Türk firmaları tarafından yaptırılan kalitesiz, yer yerde bulunabilecek özgünlükten yoksun, özensiz ve yöreye özgü izler taşımayan ürünler olduğu görülmüştür. Bu ürünler ucuza mal edilip satışı yapılmakta, kar payı yüksek olduğu için satıcı tarafından tercih edilmektedir. Turistik hediyelik eşya tecimi açısından olumsuzluk olarak nitelendirilebilecek bu duruma karşın, yörede üretimi ve satışı yapılan ürünler de mevcuttur. Yörede üretilerek turistik hediyelik eşya tecimine kazandırılan ürünleri tercih eden katılımcılar %15,25'ini kapsamaktadır. Fethiye, Marmaris ve Ortaca üretilen ahşap oyuncaklar, boncuk, tespih, seramik ürünler ve buzdolabı süsü, Bodrum'da üretilen yel değirmenleri ve nazar boncukları, Fethiye'nin Üzümlü bucağı dokumaları, Datça iğne oyası bu ürünler içerisinde yer almaktadır. Ayrıca bölgede Belediye, Halk Eğitim merkezleri ve kadın kuruluşları desteği ile açılan stantlarda da üyelerin/katılımcıların kendi emekleri ile üretilen ürünlerde bu guruba dahildir. Yörede yapılan araştırmaya göre üretim ve pazarlama oranının yükseltilmesi için gerekli öğelerin yörede mevcut olduğu ancak henüz yeterli derecede değerlendirilemediği görülmüştür. Muğla ilinde turistik hediyelik eşyanın çeşitlendirilmesi konusunda, endemik hayvan ve bitkilerden, kültürel kalıtlardan, coğrafi işaretlerden, önemli kişi ve olaylardan, yöre el sanatlarından, tarihi olay ve kişilerden, yöre inanışlarından, yöre türkülerinden vb. yararlanılabilir.

Milas ilçesi Çomakdağ-Kızılağaç köyü bez bebekleri bu konu için güzel bir örnek olması ile birlikte ne yazık ki Muğla il genelinde ya da ülkemizdeki turistik hediyelik eşya pazarına kazandırılmamış bir üründür. Çomakdağ-Kızılağaç bebeği sadece köyü gezen kişiler tarafından yöre kadınlarından satın alınabilmektedir. Aynı şekilde Ortaca ilçesinde Halk Eğitim kurslarında öğretilen Mısır bebekler de yeterli pazara sahip değildir. Bodrum Temel Devren gelin kıyafetli bez bebek, Fethiye yöresi kadın giyimli bez bebek, Yörük bebeği gibi yöre kimliği taşıyan ürünlerin

çeşitlendirilerek tüm il genelinde ve ülkemizde pazara sunulması yöre tanıtımı ve turistik hediyelik eşyanın çeşitlendirilmesi konusunda bir öneridir.

El sanatları ürünlerinin turistik hediyelik eşya tecimine katılmasını sağlamak için öncelikle bu üretimin maddi kazanç sağlayan bir iş haline dönüşmesi sağlanmalıdır. Bu konuda hali hazırda üretim yapmakta olan üreticiler ve üretim yapmak isteyen kişiler öncelikle Halk Eğitim Merkezi, Kadın Dernekleri, Sosyal Yardımlaşma Dernekleri, vb. İş-Kur, Belediye ve Valilikçe açılacak kurslarla bilgilendirilmelidir. Mesleki eğitim veren liselerde de el sanatları bölümlerinin yaygınlaştırılması, kalifiye elaman yetişmesi açısından yararlı bir yöntem olabilir. Bunlara ek olarak ev atölyelerin kurulması ve bu kurslara katılmış kişilerin bu atölyelerde işlendirilmesi; kadın işlendirmesi ve bölgedeki işsizlik sorununu çözebilecek ve üretimin bir iş haline dönüşmesini sağlayabilecek bir yöntemdir.

Çalışma kapsamında görüşülen el sanatları ustalarının birlikte çalışabilecek ve yetiştirecekleri eleman bulma sıkıntıları olduğu belirlenmiştir. Endüstrileşme ve teknolojinin hızla gelişmesi, değişen yaşam şartları ve ihtiyaçlar, bunlara bağlı olarak kolay elde etme, hazır ve çabuk edinme isteği, reklam ve medya etkisi ile şekillenen beğeniler sonucunda geleneksel el sanatları eski önemini yitirmeye başlamıştır. Bu durum sonucunda el sanatları ürünleri açısından talebin azalmasına neden olmuştur. Bu nedenle ustaların üretimi giderek azalmış, kazancı ile çıraklara yaşamlarını devam ettirebilecek, bunu meslek haline getirmeleri için heveslendirebilecek ücret ödeyememektedirler. Yörede geçmişte ustaların neredeyse tek geçim kaynakları ürettikleri el sanatı ürününün satışı iken, bugün üretimleri ihtiyaca ya da boş zaman değerlendirme durumuna gelmiştir. Yeterli üretim yapamayan ve yaptığı üretimden kazanamayan usta, ürettiklerini turistik hediyelik eşya pazarına sokamamaktadır. Bu nedenle araştırma kapsamında ziyaret edilen turistik hediyelik eşya tecimi yapan yerlerde el sanatı ürünleri yerine, fabrikasyon ya da yabancı kaynaklı ucuz ve basit işçilikli ürünlerle karşılaşmıştır. Oysaki Muğla yöresi el sanatları açısından zengin bir yöredir ve hala az da olsa ustaların üretimi tespit edilmiştir. Yörenin kendi kimliğini taşıyan ürünlerle tanıtılmasında turistik hediyelik eşya teciminden yararlanmak en kolay ve doğru yöntemlerden biridir. Zira ülkemize gelen yerli ya da yabancı turistlerin dinlenmek, yemek, barınmak gibi mutlaka satın aldıkları turistik ürünlerden biride boyutu, niteliği, malzemesi farklı olsa da turistik hediyelik eşyadır.

Bu nedenle turistik hediyeelik eşya mevzusu ülke tanıtımı, işlendirme yöntemi ve yöre kimliğini taşıyan tüm değerlerin sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir.

Turistik hediyeelik eşya tasarımlarında el sanatı üretimi yapmakta olan ustalarla iş birliği yapılmalıdır. Ustaların üretimleri günümüz modası da takip edilerek alıcı için daha çekici hale getirilmeli ve turistik hediyeelik eşya tecimine dahil edilmelidir. Bunun için kurulacak atölyeler ve kurslarda el emeği ürünlerinin üretimi öğretilbileceği gibi, bu ürünler yeni tasarımlar için hammadde kaynağı olabilir. Böylece ustaların yeniden üretime başlaması ve yeni ustaların yetişmesi sağlanacaktır. Son dönemde çok rağbet gören antika (vintage) modası da bu duruma katkı sağlayabilir. Yöre kimliği taşıyan ürünlerin atık halde olan parçaları, ürünlerin tamamı ya da tasarımları, günün moda renk ve ürünleri ile birleştirilerek yeni tasarımlara dönüştürülebilir. Bu yöntem ile hem el sanatı ürünü üretilmeye devam edecek hem de ülkemizin değerlerinin tanıtımında bu turistik hediyeelik eşya kullanıldığı sürece kaliteli bir reklam ve bilgilendirme kaynağı olacaktır.

Turistik hediyeelik eşya satışında paketleme ve teşhir önemli diğer konulardır. Araştırma sonucu turistik hediyeelik eşyaların çok az bir bölümünde satış öncesi paketleme yapıldığı görülmüştür. Bu ürünler lokum, kolonya, sabun, gül kremi, vb. gıda ve kozmetik ürünleridir. Ürünlerin doğrudan poşete konulması ve sadece porselen, cam gibi kırılğan ürünlerin taşıma esnasında korunması amacı ile parşömen ya da gazete kağıdına sarılıp poşetlere konması turist için özensiz ve ucuz mal almış hissi yaratmaktadır. Buna ek olarak aldığı ürün hakkında etiket ya da ürün kimlik kartının bulunmaması da ürününün güvenilirliğini düşüren noktalardan biridir. Zira ürün kimlik kartı ürünün çekiciliğini ve güvenilirliğini arttırmaktadır. Araştırma kapsamında incelenen turistik hediyeelik eşyaların neredeyse hiçbirinde ürün kimlik kartlarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu konuda satıcıların bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle el emeği ürünleri satışa çıkaran kurs, atölye ya da kişilerin üretimlerinin ürün kimlik kartı ile paketlenerek satılması hem ürünlerin hak ettiği değeri kazanmasında hem de diğer satıcılara örnek olması konusunda önemli bir adım olacaktır. Tüketici-üretici-satıcı arasında bir nevi haberleşme kaynağı olan ürün kimlik kartlarının üzerinde; ürün cinsi, boyutları, ürün içeriği, malzemesi, bakımı, imalat ve son kullanım tarihi, yöre ile ilişkisi, üretici ve fiyat bilgileri olması gerekmektedir.

Turistik hediyeelik eşya satışındaki diğer bir konu ise ürünlerin tüketiciye sunuluş biçimidir. Turistin mağaza yönelmesinde en önemli etken vitrindir. Doğru şekilde düzenlenmiş ve ışıklandırılmış bir vitrin turist için ilk tercih sebebi olacaktır. Düzensiz, kirli, çok fazla sayıda ürünle düzenlenmiş, yetersiz ışıkla aydınlatılmış, yöresel kimlik taşıyan hiçbir ürünün bulunmaması, eski ve tozlu paketler/ürünler, fiyat bilgisinin olmaması ya da farklılık göstermesi turiste, o işletmenin gezilmeye ve alışveriş yapılmaya değer bir yer olmadığı izlenimi yaratacaktır. Bu nedenle vitrinlerin doğru bir şekilde düzenlenmesi, işletmenin konumu kadar önemli bir unsurdur. Aynı şekilde ürünlerin mağaza içerisinde de istiflenmiş şekilde durması, kirli ve eski görünmesi, taklit ya da özensiz ürünlerin satışının yapılması, iç aydınlatmasının az ya da çok fazla olması vb. nedenlerde turiste alışveriş yapmama isteği uyandıracaktır. Tur şirketleri ile anlaşma yapamayan küçük işletme ve el sanatı ürünleri üreterek kendi üretimini satan tezgah sahiplerinin de satış yapabilmesi açısından turistik hediyeelik eşya satışı yapılan işletmelerin mutlaka turist hareketliliğine uygun yerlerde konumlanması daha uygundur. Konaklama yerleri, deniz ve göl kenarları, merkezler, yat limanlar vb. turist hareketliliğinin yüksek olduğu alanlarda konumlandırılmaları hem satıcı hem de turist için daha yararlı olacaktır. Bunlara ek olarak bu alanlara yerli/yabancı turistlerin rahatlıkla ulaşımını sağlamaları ve turistlerin güven içinde gezip alışveriş yapabilmelerini sağlayacak şekilde ışıklandırılması, çevre temizliğinin düzenli olarak yapılması gerekmektedir. Bu konuda sadece işletme, atölye ve tezgah sahiplerinin değil yerel yönetiminde desteği gerekmektedir. Turistik hediyeelik eşya satışı yapılan alanlardaki sokakların temizliği, ışıklandırılması, bölge reklamlarına bu işletmelerin dahil edilmesi, şehir bilgilendirme haritaları yapılarak bu harita turist hediyeelik eşya satışı yapılan çarşı ve pazarların da gösterilmesi, reklam panoları ile yönlendirilme yapılması, hali hazırda var olan turistik hediyeelik eşya satışı yapılan Pazar ve çarşıların görünümünde düzenlemeye gidilmesi gerekmektedir.

Turistik hediyeelik eşya konusunda el sanatlarının bu pazara kazandırılması kadar denetim konusu da önemlidir. Zira el sanatları ürünlerinin yeni tasarımlara dönüştürülürken kimliğini kaybetmemesi ve yozlaştırılmaması, aynı zamanda satışı yapılan ürünün özenli ve sağlam olarak üretilmesi gerekmektedir. Bu konuda kurulacak bir denetim ekibi için üniversiteler ve alanında yetişmiş kişilerden destek

alınmalıdır. Sağlıklı bir şekilde denetim yapabilmek için öncelikle hangi ham madde ile üretilmiş olursa olsun el sanatı ürünün tüm özellikleri tespit edilmelidir. Örneğin “Milas Çomakdağ-Kızılağaç Bez Bebekleri”nin yapılması için yöre kadınlarının geleneksel kıyafetleri kumaş, oya ya da takı bilgileri tam olarak tespit edilmiş olmalıdır. Bu nedenle öncelikle yöre el sanatlarının dökümü çıkarılmalı, bu envanterde; hammadde, renk, örge, işlev, ebat, anlam bilgileri görselleri ile kayda alınmalıdır. Yöre el sanatları ürünlerinden esinlenilerek ya da kullanılarak hazırlanacak turistik hediyelik eşyalarda bu bilgiler ışığında hazırlanmalıdır. Denetim yapılırken de bu bilgiler kullanılmalıdır. Milas Çomakdağ-Kızılağaç bez bekleri örneğini detaylandırarak olursak; uzman kişi örnek ürünü incelerken öncelikle geleneksel yapı ile örnek ilişkisine ve yozlaşma olup olmadığına dikkat etmelidir; yöre kadının geleneksel giyimi ile örnek ürün ne kadar uyuyor? İkinci olarak ise işçilik kontrol etmelidir; kullanılan malzemenin temiz olarak kullanıp kullanılmadığına, dikiş sağlamlığı ve düzgünlüğüne, örgelerin doğru olup olmadığına, estetik olarak görüntüsüne, boyutuna, vb. unsurlara dikkate edilmelidir. Bu konuda yapılacak son kontrol ise paketlenme ve ürün kimlik kartı ile ilgi olmalıdır.

Sonuç olarak, bacasız sanayi olarak adlandırılan turizm ülkemizin gelir akışında en önemli kaynaklarından biridir. Bu alanda sürdürülebilirliği sağlamak için kaynakların doğru şekilde yönetilmesi şarttır. Turizm etkinliğini besleyen kaynaklar bir ülkenin sahip olduğu kültürel kalıtlar, gelenekler, görenekler, folklor, dinsel inançlar, mutfak, çağdaş kültür ürünleri, gösteri ve sahne sanatları, yaratıcı ve kültür endüstrilerinin tüm sonuçları ve el sanatlarıdır. Ülkemizin en önemli zenginliklerinden biri olan el sanatlarımızın sürdürülebilirliği ve turistik ürün pazarına girmesi için öncelikle halkımızın bilinçlendirilmesi, bu alanda üretim yapan ve yapabilecek kişilerin kurum ve kuruluşlarca desteklenmesi, kalifiye elaman yetişmesi ve kaliteli, yozlaşmadan uzak, estetik, yöresel değerleri ön planda olan ürün üretilmesi gerekmektedir. Böylelikle kültür unsurları ve yöresel değerler ön planda tutularak geleneksel turistik hediyelik eşyalar kültür turizminde daha etkin rol alacaktır. Ayrıca gerek üretim aşamasında gerekse hediyelik eşya pazarında ürünlerin geleneksel yapıdan beslenerek sürdürülebilirliği sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

Kitap

AKPINARLI, F.H. ve KURU, S. (2014). **Yeşil Üzümlü Dokumaları Geleneksel Giysileri ve Çağdaş Tasarımlar**, Arya Reklam ve Danışmanlık, Fethiye.

ANONİM, (1986). **Büyük Larousse**, C. 8, Milliyet Yayınevi, İstanbul.

ANONİM, (1990). **Muğla'90**, Muğla Valiliği, Arkadaş Matbaacılık, İzmir.

ANONİM, (2006). **Mylasa'dan Milas'a**, Milas Kaymakamlığı ve Milas Belediyesi Yayını, Milas Reklamcılık Tanıtım ve Matbaa hizmetleri, Muğla.

ARLI, M. (1990). **Köy El Sanatları**, Atatürk üniversitesi, Ziraat Fakültesi Baskı Ofset Ünitesi, Ankara.

ARSLAN, M (2014). **İnovasyon**, Final Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

ARNAS, N. (2011). **Oyuncak Sergisi**, Biltur Basım Yayın, İstanbul.

ASLANAPA, O. (2005). **Türk Halı Tarihinin Bin Yılı**, İnkılap Yayınevi, Ankara.

ATILLA, A. N. ve ÖZTÜRE, N. (2005). **Mobolla Karia'dan Cumhuriyet'e Muğla**, Öztüre Kültür Yayınları, İzmir.

ATLIHAN, Ş. (2006). **Fethiye Yürüklerinde Yaşayan Keçeler**, Muğlaname, Muğla ve İlçeleri Kültürü, Edt. Ali Abbas Çınar, Berke Ofset, İzmir.

AVCUKURT, C. (2007). **Turizm Sosyolojisi Turist-Yerel Halk Etkileşimi**, Detay Yayıncılık, Ankara.

AVCUKURT, C. (2009). **Turizm Sosyolojisi Genel ve Yapısal Yaklaşım**, Detay Yayıncılık, Ankara.

BAKIRER, Ö. (2006). **Ortaçağda Muğla, Tarih İçinde Muğla**, Edt. İlhan TEKELİ, Muğla Belediyesi Yayınları, Esin Basımevi, Muğla.

BARIŞTA, Ö. (1988). **Türk El Sanatları**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara.

BAŞAK, S. ve BEKTAŞ, C. (2006). **Bodrum Halk Yapı Sanatından Bir Örnek**, Muğlaname, Muğla ve İlçeleri Kültürü, Edt. Ali Abbas Çınar, Berke Ofset, İzmir.

BAŞOĞLAN, Ö. (2006). **Datça Yöresel Konut Mimarisi: Reşadiye Mahallesi Örneği**, Muğlaname Muğla ve ilçeleri Kültürü, Berke Ofset, İzmir.

BAYER, Z M. (1992). **Turizme Giriş**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul.

BİREKUL, M. (2014). **Armağan Kültürü**, Dünden Bugüne Hediyeleşmenin Dönüşen Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Anlamları, Açılım Kitap Yayınları, İstanbul.

CEMALCILAR, İ. (1999). **Pazarlama, Kavramlar, Kararlar**. Beta Basım, İstanbul.

ÇAKIR, E. (1990). **Ortaca, Muğla 90 Turkey**, Muğla Valiliği Yayını, Arkadaş Matbaacılık, İzmir.

ÇAKIR, S. (2011). **Üretimden Tüketime İnsan-Kültür ve Toplum Yazıları**, Fakülte Kitabevi, Isparta.

ÇELİK, Ü. (2004). **Fethiye’de Eldirekli Göçebe Yörükler ve Eldirek Kilimleri**, Kanyılmaz Matbaası, İzmir.

ÇOLAKOĞLU, O. (2014). **Turistik Ürün Kavramına Genel Yaklaşım**, Turistik Ürün Politikası, Edt. Alp Timur, Detay Yayıncılık, Ankara.

DARKOT, B. (1997). **Milas, İslam Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, C. 8, Eskişehir.

DENİZ, B. (2006). **Milas Halıları**, Muğlaname Muğla İlçeleri ve Kültürü, Edt. Ali Abbas ÇINAR, Berke Ofset, İzmir.

DİLER, A. (2007). **Muğla Kültür Envanteri**, Bodrum Kentsel Sit Halikarnassos, Muğla Üniveritesi Karia Araştırma ve Uygulama Merkezi, Muğla Valiliği İl Özel İdaresi Yayınları, Neşa Ofset, İzmir.

DOĞAN, H. Z. (2004). **Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri**, Detay Yayıncılık, Ankara.

DOLLOT, L. (1991). **Kitle Kültürü ve Bireysel Kültür**, Çev. Özlem Nudralı, İletişim Yayınları, İstanbul.

EEFENDİOĞLU, T. (2010). **Helenistik ve Roma Çağlarında Likya’da Yerel Tanrı ve Tanrıçalar**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Net kırtasiye Tanıtım ve Matbaa, İstanbul.

ELÇİ, Ş. (2007). **İnovasyon: kalkınmanın ve Rekabetin Anahtarı**, Technopolis Group Basım, İstanbul.

EREN, E. (2012). **İşletme Yönetim Politikası**, İstanbul Üniversitesi Yayını, Formül Matbaası, İstanbul.

EROĞLU, Z. (2011). **Muğla Tarihi (Tarih, Toplum ve Kültür)**, Muğla Belediyesi Kültür Yayınları, Esin Basımevi, Muğla.

ERSOY, N. (2007). **Semboller ve Yorumları**, Dönence Yayınları, İstanbul.

FAROQHI, S. (2006). **Menteşeoğullarından Osmanlılara Muğla**, Edt. İlhan TEKELİ, Muğla Belediyesi Yayınları, Esin Basımevi, Muğla.

GÜLHAN, M. (2008). **Kavaklıdere Tarihinde Bakırcılar ve Efeler**, Anıl Yayınları, Muğla.

GÜVENÇ, B. (1997). **Kültürün abc'si**, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

GÖĞDÜN, D. (2001). Tehlikedeki Güzellik/ Türkiye'nin Florası ve Endemik Bitkiler, H&H Ofset Baskı ve Ticaret, İstanbul.

GÜN, P. (2006). **Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Fethiye (1923-1960)**, Fethiye Belediyesi Yayını, Fethiye.

GÜNGÖRDÜ, E. (2007). **Türkiye'nin Turizm Coğrafyası**, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti. Ankara.

İREM, K. (2006). **İlkçağ Boyunca Muğla İli**, Muğlaname Muğla ve İlçeleri Kültürü, Edt. Ali Abbas ÇINAR, Berke Ofset, İzmir.

KAVRAKOĞLU, İ. (2006). **Yönetimde Devrimin Rehberi**, ALTEO Yayıncılık, İstanbul Ofset Basım, İstanbul.

KAYABAŞI, N. ve ERDOĞAN, Z. (2002). **Ankara'da Hediyelik ve Turistik Eşya Mağazalarında Bulunan El Sanatları Ürünlerinin Çeşidi**, Hammaddesi ve Turistik Tercihleri Üzerine Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi, Ev Ekonomisi Yüksek Okulu, Köy El Sanatları Anabilim Dalı, Ankara.

KESKİN, S. (2013). **İnovasyon Nasıl Yapılır?**, Edt. Esmâ Ürkmez, Mavi Yayıncılık, İstanbul.

KONGAR, E. (2008). **Kültür Üzerine**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

KOZAK, N. ve KOZAK, A. M. Ve KOZAK, M. (2001). **Genel Turizm İlkeler-Kavramlar**, Detay Yayıncılık, Ankara.

KUÇURADİ, İ. (1997). **Uludağ Konuşmaları**, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara.

KÜÇÜKERMEN, Ö. (1987). **3000 Yıllık Akdeniz Camcılığının Anadolu'daki Son İzleri Göz Boncuğu**, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, Apa Ofset Basımevi, İstanbul.

MAUSS, M. (1995). **Sosyoloji ve Antropoloji**, Doğu Batı Yayınları, Ankara.

NASKALİ-GÜRSOY, E. (2007). **Hediyelik Kelimeler**, Hediye Kitabı, Kitabevi, İstanbul.

OĞUZ, Ö. M. (2009). **Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara.

OKA, (2012). **TR 83 Bölgesi El Sanatlarının Pazarlanması ve Satışı-Pazar Araştırması Raporu**, Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği, Akdan Danışmanlık Ltd. Şti., Ankara.

ONUK, T. (2005). **Osmanlı'dan Günümüze Oyalar**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Pelin Ofset, Ankara.

ÖĞÜT, A., GÜLEŞ, H.K. ve ÇETİNKAYA, A.Ş., (2003). **Bilişim Teknolojileri Işığında Turizm İşletmelerinde Yönetim** (Enformatik Bir Bakış), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

ÖZGÜÇ, N. (1998). **Turizm Coğrafyası Özellikler, Bölgeler**, Çantay Kitabevi, İstanbul.

ÖZLEM, D. (2000). **Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi**, İnkilap Yayınları, İstanbul.

ÖZTÜRK, İ. (2007). **Dokumaya Giriş**, Mor Fil Yayınları, Ankara.

PEKİN, F. (2011). **Çözüm: Kültür Turizmi**, İletişim Yayınları İstanbul.

SHARMA, A. ve MALHOTRA, D. (2007). **Personality and Social Norms**, Concept Publishing Company, New Delhi, INDIA.

SARKIM, M. (2014). **Turistik Ürün Çeşitlendirmesinde Sürdürülebilirlik, Turistik Ürün Politikası**, Edt: Alp Timur, Detay Yayıncılık, Ankara.

SEZGİN, M. ve Ünüvar, Ş. (2011). **Yavaş Şehir: Sürdürülebilirlik ve Şehir Pazarlaması Ekseninde**, Çizgi Kitabevi, Konya.

SONUÇ, N. (2014). **Sürdürülebilir Turizm: Tanım ve İçeriği**, Sürdürülebilir Turizm, Edt.:Metin Kozak, Detay Yayıncılık, Ankara.

SÖNMEZ, V. ve ALACAPINAR, F. G. (2013). **Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Anı Yayıncılık, Ankara.

TEK, Ö. B. (1999). **Pazarlama İlkeleri, Global Yönetimsel Yaklaşım, Türkiye Uygulamaları**, Beta Basım, İstanbul.

TİMUR, A. (2014). **Turistik Ürün Politikası**, Detay Yayıncılık, Ankara.

TOPRAK, F. (2007). **Düğün Hediyesi Anlamli Kelimeler**, Hediye Kitabı, Kitabevi, İstanbul.

TORLAK, H. ve VURAL, M. ve AYTAÇ, Z. (2010). **Türkiye'nin Endemik Bitkileri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü Yayınları, pelin Ofset, Ankara.

TURHAN, M. (1996). **Kültür Değişmeleri**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

TÜRE, A. (2006). **Kari'dan Bugüne Bodrum**, Yapı Endüstrisi Kültür Yayınları, İstanbul.

UĞUROĞLU, A. ve PEKCAN, B. ve ATAKAN, M. GÜLER, S. (1983). **Kuşadası-Muğla-Antalya Yörelere Tarihsel Çekiciliklerinin Saptanması ve Turizm Amaçlı Kullanımı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

UMAR, B. (1999). **Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi**, İnkilap Kitabevi, İstanbul.

UYKUCU, K. E. (1968). **İlçeleriyle Birlikte Muğla Tarihi (Coğrafyası ve Sosyal Yapısı)**, As Matbaası, İstanbul.

UZUNÇARŞILI, H. İ. (2005). **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri**, Türk Tarih kurumu Yayınları, Ankara.

WILLIAMS, R. (2005). **Anahtar Sözcükler: Kültür ve Toplumun Sözvarlığı**, Çev: S. Kılıç, İletişim Yayınları, İstanbul.

WILKINSON, K. (2011). **Semboller ve İşaretler**, Alfa Yayınları, İstanbul.

YAĞCI, Ö. (2006). **Ekonomi, Pazarlama ve Sosyal Boyutlarıyla Anadolu Turizmi Araştırması**, Anadolu Turizm İşletmeciler Derneği, Seçil Ofset, İstanbul.

Makaleler

AKYÜZ, E. (1995.). "Geleneksel Konut Mimarisine İlişkin Kavramlar Sözlük", **Ege Mimarlık**, Mimarlar Odası, İzmir.

ARMUTAK, A. (2004). "Doğu ve Batı Mitolojilerinde Hayvan Motifi", İstanbul Üniversitesi, **Veterinerlik Fakültesi Dergisi**, Sayı: 30, Cilt: 2, İstanbul.

BAKIRCI, M. (2002). "Eko Turizm, II. Turizm Şurası Bildirileri", **T. C. Turizm Bakanlığı**, Cilt: 2, Ankara.

BAYAZİT, M., UĞUR, C., SAYLAN, (2012). "Geleneksel El Sanatlarının Bölge Turizmine Etkisi: Güneydoğu Anadolu Bölgesi", Batman Üniversitesi, **Yaşam Bilimleri Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, Batman.

CAN, M. (2013). "Geleneksel Türk El Sanatlarının Turizme ve Ekonomiye Katkısı", **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt 5, No:2

ÇETİN, T. (2010). "Cumalıkızık Köyünde Kültürel Miras ve Turizm Algısı", **Milli Folklor Dergisi**, Yıl 22, Sayı 87.

ÇIBLAK, N. (2004). "Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar", **Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)**, S.15, s.103-125.

ÇINAR, A. A. (2006). "Kavaklıdere Bakırcılığı ve Bakırcı/Kalaycı (Palleci) Dili", **Muğlaname**, Muğla ve İlçeleri Kültürü, Edt. Ali Abbas Çınar, Berke Ofset, İzmir.

ÇINAR, S. (2013). “Female Representatives of Traditional Folk Instruments(Saz): inthe Representation of Sipsili, Uyguncaklı Dūdük,Delbek and Bađlama”, Rast Musicology Journal, **International Musicology Journal**, Volume 1, Issue 1 (2013) p. 236-257

ÇOLAK, M. (2004). “Milas Yahudileri ve Eğitim: Talmud Tora’dan Alliance Israelite Universelle’e (1851-1934)”, Hacettepe Üniversitesi, **Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 21, Sayı 1, Ankara.

DİLER, A. (2006). “Karia’da Leleg Dönemi”, **Muđlaname**, Muđla ve İlçeleri Kūltürü, Edt. Ali Abbas Çınar, Berke Ofset, İzmir.

DİNÇER, F. ve ERTUĐRAL, S. (2000). “Kūltürel Mirasın Korunması ve İstanbul İlindeki Tarihi Yapıların Turizm Amaçlı Kullanımı Üzerine Bir Deneme”, **Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 11, Sayı 2, Ankara.

EKİNCİ, A. (2011). “Uyguncaklı Dūdük. Motif Halk Oyunları”, **Eđitim ve Öđretim Vakfı Dergisi**, Y.17, S.59, İstanbul.

ETİKAN, S. ve ÇUKUR, T. (2011). “Kırsal Turizm Faaliyetlerinin Çomakdağ-Kızılağaç Köyü El Sanatları Üzerine Etkisi”, **Art-e**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Hakemli Dergi, Sayı:8, Isparta.

GÜL, A. (2010). “Karaova Halıları”, Edt. Fikret Dalkılıç, **Bazaar Yaşam Dergisi**, Pakman Matbaacılık, İzmir.

GÜNER, İ ve KOCA, H. (1999). “Bodrum’un Rūzgar Gücü Potansiyeli ve Bundan Yararlanma Olanaklarının Araştırılması”, **Türk Cođrafya Dergisi**, sayı:34, İstanbul.

GÖZCELİOĞLU, B. (2011).”Yüksek Endemizm Oranına Sahip, Soyuları Tehlike Altında Olan Çoban Yastıkları”, **Türkiye Dūnyası- Flora, Bilim ve Teknik Dergisi**, Yıl 45, Sayı 528, İhlas Gazetecilik A.ř. Ankara.

KAYPAK, ř. (2012). “Ekolojik Turizm ve Sūrdürülebilir Kırsal Kalkınma”, Karamanođlu Mehmet Bey Üniversitesi, **Sosyal ve Ekonomi Arařtırmalar Dergisi**, 14(22), Karaman.

KIZILIRMAK, i. ve KURTULDU, H. (2008). “Kūltürel Turizmin Önemi ve Tüketici Tercihlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalıřma”, **Ticaret ve Turizm Eđitim Fakültesi Dergisi**, S:1, Ankara.

KOÇ, Ü. (2004). “XIV. Yūzyıl Anadolu’sunda Deđirmenler”, **Türk Dūnyası Arařtırmaları Dergisi**, Türk Dūnyası Arařtırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

KODAř, D. ve ERÖZ, S.S. (2012). “Kırsal Turizm İle Kūltürel Turizmin Bütūnleşmesi”, Karamanođlu Mehmet Bey Üniversitesi, **Sosyal ve Ekonomik Arařtırmalar Dergisi**, Sayı:14, Karaman.

LIIKANEN, E.(1999). “Towards Quality Rural Tourism”, **European Commission**, Enterprise Directorate General, Tourism Unit, Brussels.

MADAN, T. (2008). “Muğla’nın Kayıp Kültürü ‘Kadın Eli’ Kapı Tokmakları”, **Ulusoy Travel**, S: 138, İstanbul.

MOL, T ve AVCI, M. ve DUTKUNER, İ. (2003). Fethiye Kelebekler Vadisi Florası ve Lepidoptera Faunası, **İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, A Serisi, Cilt: 53, Sayı:1, İstanbul.

TOMALA, F. Ve SENECHAL, O. (2004). “Innovation Management: A Synthesis of Academic and Industrial Points of View”, **International Journal of Project Management**, Elsevier, USA.

TOMAK, A ve GÜNEY, E. (2014). “Kültürel Bir Değer Olarak Hediye Geleneği ve Ekslibris”, **Uluslar arası Ekslibris Dergisi**, Cilt 1, Bölüm 2.

OĞUZ, S. E. (2011). “Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı”, **Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

ÖLMEZ, F. N. Ve ETİKAN, S. (2014). “Muğla Yöresi Heybe, Torba ve Çuval Dokumaları”, **Teke Yöresi Kültürel Değerleri Özel Sayısı**, Art-e, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi, Isparta.

ÖNAL, S. (2008). “Edebi Metinlere Yansıyan Yönüyle Osmanlı Toplumunda Hediyeleşme”, Atatürk Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Erzurum.

ÖNLÜ, N. (2010).“Ege Bölgesi El Dokuma Kaynakları”, Atatürk Üniversitesi, **Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi**, Sayı 17, Erzurum.

ÖTER, Z. (2010). “Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi”, **Milli Folklor Dergisi**, Yıl 22, Sayı 86, Geleneksel Yayıncılık.

ÖZTÜRK, Y.ve YAZICIOGLU, İ. (2002). “Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma”, **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 2, Ankara.

RATIÜ, D. E. (2013). “Creative Cities and/or Sustainable Cities: Discourses and Practices”, City, **Culture and Society**, Volume 4, Issue 3.

ŞENOL, S. ve YILDIRIM, H. ve PİRHAN, A. F. (2011). “Kelebekler Vadisi (Ölüdeniz-Fethiye) Florası” **OT Sistemik Botanik Dergisi**, Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara.

TOKCAN, G. (2006). “Oyuncakların Gerçek Dünyası”, **Popüler Tarih Dergisi**, Globus Dünya Basımevi, Yıl:6, Sayı:65, İstanbul.

TURHAN, S. (t.y.).“Sürdürülebilir Kalkınmada Endüstriyel Tasarımcının Rolü”, Gazi Üniversitesi, **Sanat ve Tasarım Dergisi**, Ankara.

ÜÇÜNCÜ, K. (2012).“Trabzon/Köprübaşı Yöresi Kaşıkçılık Meslek Geleneğinin Etnografik Belgelenmesi ve Tahlili”, **Karadeniz Dergisi**, Yıl 4, Sayı 13.

YIĞIT, A. (2007). “XIV-XVI. Yüzyıllarda Menteşe Livasında Değirmenler”, Muğla Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı18, Muğla.

Tezler

ADIGÜZEL, B. (2012). **İnovasyon ve İnovasyon Yönetimi: Steve Jobs Örneği**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı Yönetim Organizasyon Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ADIYEKE, N. (1994). **XIX. Yüzyılda Milas Kazası**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayınlanmış Doktora Tezi, İzmir.

AĞBAŞ, E. (2006). **Köyceğiz Dalyan’ındaki mavi yengeç (Callinectes Sapidus Rathbun, 1896)’ın Bazı Biyolojik Özellikleri**, Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Su Ürünleri Anabilim dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ARSLAN, R. (2011). **Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Marmaris (1923-1960)** Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tez, Muğla.

BAYKAL, B. (2007). **İnovasyon ve Sürdürülebilir Kalkınma İlişkisi: Türkiye**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Kalkınma İktisadi ve İktisadi Büyüme Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

BAYKARA, A. (2010). **XIX. Yüzyıl Bodrum Kazası’nın Sosyal ve İktisadi Hayatı**, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, İzmir.

BURGUCU, Z. (2013). **Tanıtım Faaliyetlerinin Turizm Hareketine Etkisi ve Fethiye İlçesi Örneği**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

BÜYÜKOKUTAN, A. (2011). **Muğla Yöresi Kadın Merkezli Geleneksel Uygulamalarla Bu Uygulamalara Bağlı Sözlü Ürünlerin İşlevleri Üzerine Bir Araştırma**, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, Balıkesir.

CEYLAN, O. (2014). **Kavaklıdere (Muğla) Florası**, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, Muğla.

DEĞER, G. (2012). **Muğla Kent Merkezi Geleneksel Dokusunun Araştırılması: Muğla-Merkez, Ula ve Yeşilyurt Evlerinin Karşılaştırılmalı Değerlendirilmesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

DOĞAN, M. (2014). **Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi Bağlamında Adalar: Bozcaada Üzerine Bir Model Önerisi**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, Çanakkale.

ERYILMAZ, T. (2011). **Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı ve Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma**, Başkent Üniversitesi, Avrupa Birliği ve Uluslar Arası İlişkiler Anabilim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslar Arası Anabilim Dalı, Avrupa Birliği Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

GÖKKAYA, A. (2011). **Fethiye İlçesi Eldirek Köyü Kilim Dokumacılığı ve Yöresel Özellikleri**, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, El Sanatları Anabilim Dalı, Dekoratif Ürünler Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

GÖLGELİ, E. (2008). **Hizmet Sektöründe İnovasyon Uygulaması**, KahramanmaraşSütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Projesi, Kahramanmaraş.

GÜN, P. (2006). **Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Fethiye (1923-1960)**, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

GÜRDAL, B. (2010).**Marmaris (Muğla) İlçesinde Etnobotanik Bir Araştırma**, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

GÜRPINAR, A. (2008). **Tasarım ve Kültür: Ürün Tasarımı Eğitiminde Kavramsal Örüntüler ve Kültürel Göstergeler Üzerine Bir Analiz**, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Ürünleri Tasarımı Anabilim Dalı, Endüstri Ürünleri Tasarımı Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

GÜVEN, G. (2011). **Datça Yarımadası’ndaki Yerleşimler Bağlamında Çeşme Mahallesi Geleneksel Yerleşim Dokusunun Korunması Üzerine Bir Araştırma**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmış Restorasyon Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

HAŞTEMOĞLU, H.Ş. (2006). **1960’larda Sürdürülebilirlik ve Kentleşme; Isparta**, İstasyon Caddesi Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

İSTEK, A. (1994). **Sığla Yağı (Storax)’nın Kimyasal Bileşenleri**, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

KARAKOYUN, M. (2010). **Bodrum Geleneksel ve Güncel Konut Mimarisinin Biçim Grameri Yöntemi İle Araştırılması**, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

KHALİLOV, A. (2009). **Turistik Ürün Çeşitlendirilme Stratejisi Kapsamında Kongre ve Toplantı Turizminin Azerbaycan’da Gelişme Potansiyeli, Bakü Örneği**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Turizm İşletmeciliği Programı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

KURT, S., (2009). **Türk Halk Kültürü Ürünlerinin Turizmde Kullanımı: Fethiye Örneği**, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dünyası Araştırmaları Anabilim Dalı, Türk Halk Bilimi Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

KURTULUŞ, M.F. (2012). **Eğitimde İnovasyon: Öğretmen ve Öğrencilerin İnovasyona Bakışı ve Yeterliliğinin Sorgulanması**, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Strateji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Gebze.

OLAY, A. N. (2012). **İngiliz Turistlerin Taklit Ürün Satın Alma Davranışının İncelenmesi: Fethiye Örneği**, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm işletmeciliği Ana bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

ÖZER, U.S. (2010). **Şehir Turizmi ve Kültür: Yabancı Turistlerin Kültürel Bir Destinasyon Olarak İstanbul'u Değerlendirmesi Üzerine Bir Araştırma**, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Eskişehir.

ÖZGEN, V. C. (2013). **Sürdürülebilirlik Kavramının Firma Stratejisi Açısından Ambalaj Tasarımına Etkilerinin İrdelenmesi**, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Ürünleri Tasarımı Anabilim Dalı, Endüstri Ürünleri Tasarımı Programı, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul.

ÖZKAN, E. (2007). **Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Kırsal Turizm**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi, Kent ve Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ÖZKAN, H. (2009). **Muğla Mentеше Beldesi Halkbilimi Ürünlerinde Eski Türk İnançlarının İzleri**, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyat Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

ÖZTÜRK, E. (2009). **Değişim Sürecinde Bilgi ve İnovasyon Yönetimi Uygulamalarının Kobi'lerde Uygulanabilirliği üzerine Bir Araştırma: Trabzon İli Örneği**, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İşletme Programı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

SARABAT, F., (2006). **Fethiye'nin Kentsel Ekolojisi**, Muğla Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

SAYDAM, A. Z. (2014). **Sürdürülebilir İletişimin Kurumsal Sürdürülebilirliğe Etkisi-İşletmeler Örneğinde Karşılaştırmalı Uygulama**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

SOYTÜRK, S. (2004). **Marmaris Şer'iyye Sicillerine Göre Marmaris'te Sosyo-Ekonomik Hayat**, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

TAŞKIRAN, B. (2003). **Sosyal, siyasi ve Ekonomik Yönüyle Milas**, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

TOKA, M. Ş. (2008). **Tarihi Çevrelerin Sürdürülebilirliği; Isparta Çayboyu Örneği**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

TUGAY, B. (2004). **Tarih Eğitiminde Yerel Tarih Araştırmalarının Önemi: Fethiye Örneği**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

TÜRKOĞLU, K. (2011). **Turizm Sektöründe İstihdam İmkanlarının Göç Üzerindeki Etkileri: Fethiye Örneği**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

UÇAR, M. (2010). **Kırsal Turizmin Sosyo-Ekonomik Yapıya Etkisi ve Fethiye Örneği**, Muğla Sıtkı Koçma Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

UYAN, M. (2011). **Datça Yarımadası'ndaki Yerleşimler Bağlamında Çeşme Mahallesi Geleneksel Yerleşim Dokusunun Korunması Üzerine Bir Araştırma**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmış Restorasyon Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

VATAN, A. (2010). **Turizm İşletmelerinde İnovasyon: İstanbul'daki 5 Yıldızlı Konaklama İşletmelerinde Bir Araştırma**, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.

YANAR, A. (2012). **Türkiye'de Geleneksel Turistik Hediyelik Eşyanın Sürdürülebilirliği**, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ev Ekonomisi (El Sanatları) Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara.

YILMAZ, M. (2010). **Özel Çevre Koruma Bölgeleri Yönetimi ve Sürdürülebilir Çevre Koruma Anlayışının Oluşumuna Etkisi: Datça-Bozburun Örneği**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Çevre bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

İnternet Kaynakları

ADALI, M. (t.y.). Muğla Ev Mimarisinden Bazı Örnekler, <http://www.akademiktarih.com/pdfler/store/melikeadali.pdf>, [15.03.2015].

AKAR, D., (2009), Güney Ege Bölgesi Turizm Strateji Belgesi, erş: <http://geka.org.tr/yukleme/planlama/Strateji%20D%C3%B6k%C3%BCmanlar%C4%B1/TURIZMSTRATEJIBELGESI.pdf>

AKSOY, Y. ve AKPINAR, A. Muğla Evleri, http://iaud.aydin.edu.tr/makaleler/ciltxsayix/yildiz_aksoy.pdf [27.04.2013]

ALADAĞ, E. (2012). Muğla Bacası, Muğla Büyük Şehir Belediyesi, <http://www.mugla.bel.tr/mugla-kulturu/kultur-ve-tarihi/mugla-bacasi>

ALPASLAN, İ. (2013). Somut Olmayan Kültürel Miras, http://unesco.org.tr/dokumanlar/duyurular/iremalpaslan_sunum.pdf

BİLDİRİCİ, M. İdyma'dan Gökova Akyaka'ya <http://www.akyaka.org/akyaka/idima/idima.htm> [28.10.2013]

Bodrum, http://www.bodrum.gov.tr/ortak_icerik/bodrum/bilgi.doc, [15.11.2013]

ÇINAR, S. (2013). Female Representatives of Traditional Folk Instruments (Saz): in the Representation of Sipsili, Uyguncaklı Düdük, Delbek and Bağlama, *Rast Musicology Journal, International Musicology Journal, Volume 1, Issue 1 (2013) p. 236-257*

DULUPCU, M.A. vd. (2007). Yenilik, İşbirliği ve Girişimcilik Batı Akdeniz Bölgesi (Antalya-Burdur-Isparta, İBBS TR61) Kobi'lerinin Tutumlarının Değerlendirilmesi, Edt. Murat Ali Dulupçu ve Onur Sungur, http://bagev.com/Static/Documents/UserUpload/yenilik_isbirligi_ve_girisimcilik.pdf

Datça-Bozburun Özel Çevre Koruma Bölgesi, Çevre Şehircilik Bakanlığı, Tabiat Varlıklarını Koruma Bölgeleri, <http://www.csb.gov.tr/projeler/ockb/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=7784> [25.04.2013].

Datça Kaymakamlığı, [25.04.2013]. Datça Tarihi, http://datca.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=6&Itemid=9

ERKEK, D., (2011). Fethiye İlçe Raporu, geka.org.tr/yukleme/dosya/FETHIYE.docx, [17.03.2014]

Fethiye ticaret ve sanayi odası, Ekonomik rapor-2007, http://www.fto.org.tr/DB_Image/29/15/Ekonomik.Rapor.pdf [13.05.2013]

Fethiye Tarihi, http://www.fethiye.gov.tr/default_B1.aspx?content=191, eriş: 17.03.2014, T.C. Fethiye Kaymakamlığı Resmi Web Sitesi.

Fethiye Çiğdemini Kaybediyoruz, Fethiye Haberler, (26.05.2010) <http://www.fethiyehaberi.com/haber/250/fethiye-cigdemini-kaybediyoruz.html> [05.05.2013]

Genel Nüfus Sayımları, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/nufusmenuapp/menu.zul> [1.03.2014]

Gökova Özel Çevre Koruma bölgesi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Özel Çevre Koruma Bölgeleri, <http://www.csb.gov.tr/projeler/ockb/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=7785>[11.11.2013]

KUŞAT, N. (2013). Yeşil Sürdürülebilirlik İçin Yeşil Ekonomi: Avantaj ve Dezavantajları - Türkiye İncelemesi, E-Journal of Yaşar University, erişim:10.03.2014, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/jyasar/article/view/5000066207/5000061713>

İlter, S. (2007). Mısır Koçanından Bebek, <http://www.hurriyet.com.tr/yasam/5856319.asp> [18.11.2013].

Kavaklıdere Kaymakamlığı, Muğla, Kavaklıdere Yerküpe Mağarası, http://www.kavaklidere.gov.tr/default_B0.aspx?content=1045 [16.06.2013]

Kızılderili sepet örücülüğü ve Türk sepet örücülüğü ile ortak özellikleri, <http://www.altayli.net/kizilderili-sepet-oruculugu-ve-turk-sepet-oruculugu-ile-ortak-ozellikleri.html>, [04.11.2013]

Milas Kaymakamlığı, Milas, http://www.milas.gov.tr/default_b0.aspx?content=327 [23.09.2013]

Milas Kaymakamlığı, Milas Ekonomisi, www.milasbilgi.com/milas/ekonomisi[23.09.2013]

Milas Tarihi, Milas Belediyesi, http://www.milas.gov.tr/default_b0.aspx?content=327

Muğla İl kültür turizm Müdürlüğü, Muğla Genel Bilgiler, <http://www.muqlakulturturizm.gov.tr/TR,73701/genel-bilgiler.html> [27.04.2013]

Muğla, Muğla İl Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://www.muqlakulturturizm.gov.tr/TR,73784/mugla.html> [03.10.2013]

Muğla ilçe haritaları resimleri, The Wallpaper Us, <http://www.thewallpapers.us/postcard.img7821.htm>[04.05.2013]

SARIÇAY, N. S. (2012). Gülümseten Sektör: Hediyelik Eşya Sektörü Ekonominin Nabzını Yükseltebilir mi?,<http://www.izto.org.tr/Portals/0...hediyelikesyasektoru.pdf>, Erişim:10.01.2014

TDK, İnovasyon, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.53a2d8525b94c5.65305523Erişim:10.01.2014,.

Telmessos Fethiye, Kültür Varlıkları ve Müzeleri Müzeler Genel Müdürlüğü, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44852/telmessos-fethiye.html>[05.05.2013]

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Somut Olmayan Kültürel Miras nedir?,<http://www.kultur.gov.tr/TR,31119/somut-olmayan-kulturel-miras-nedir.html>, Erişim:[01.12.2014]

Ula Kültürel ve Mimari Yapı, Ula Belediyesi, http://www.ula.bel.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=26&Itemid=82 [27.10.2013]).

“What is Sustainability”, Center for Sustainability, Kansas Üniversitesi, <http://sustain.ku.edu/what-sustainability>, Erş:10.01.2014.

What is Sustainability?, Center for Sustainability, <http://www.centerforsustainability.org/resources.php?category=96&root=96>, [07.03.2014].

YAVUZ, A. (2010). Sürdürülebilirlik Kavramı ve İşletmeler Açısından Sürdürülebilir Üretim Stratejileri, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2010, Cilt: 7, Sayı: 14, Erş:10.01.2014, <http://sbed.mku.edu.tr/article/view/1038000629/1038000409>

KAYNAK KİŞİLER

1. Azize YÜCEOĞLU, Turgutreis Pazaryeri, Turgutreis Mh. Mehmet Hilmi Cd. Bodrum MUĞLA
2. Nebahat ARAT, Turgutreis Pazaryeri, Turgutreis Mh. Mehmet Hilmi Cd. Bodrum MUĞLA
3. Sermin URFALI, Turgutreis Pazaryeri, Turgutreis Mh. Mehmet Hilmi Cd. Bodrum MUĞLA
4. Meliha GÜMÜL, Turgutreis Pazaryeri, Turgutreis Mh. Mehmet Hilmi Cd. Bodrum MUĞLA
5. Hamdiye KESKİN, Turgutreis Pazaryeri, Turgutreis Mh. Mehmet Hilmi Cd. Bodrum MUĞLA
6. Adile KARAKUŞ, Turgutreis Pazaryeri, Turgutreis Mh. Mehmet Hilmi Cd. Bodrum MUĞLA
7. Sibel AKBALABAN, Turgutreis Pazaryeri, Turgutreis Mh. Mehmet Hilmi Cd. Bodrum MUĞLA
8. Sevinç GÜRSU, Turgutreis Pazaryeri, Turgutreis Mh. Mehmet Hilmi Cd. Bodrum MUĞLA
9. Bala TOKAY, Turgutreis Pazaryeri, Turgutreis Mh. Mehmet Hilmi Cd. Bodrum MUĞLA
10. Güldeniz DALLIKIŞ, Turgutreis Pazaryeri, Turgutreis Mh. Mehmet Hilmi Cd. Bodrum MUĞLA
11. Ayçen TEKİN, Turgutreis Pazaryeri, Turgutreis Mh. Mehmet Hilmi Cd. Bodrum MUĞLA
12. Rengin NURUŞAN, Turgutreis Pazaryeri, Turgutreis Mh. Mehmet Hilmi Cd. Bodrum MUĞLA
13. Asiye KORKUT, Turgutreis Pazaryeri, Turgutreis Mh. Mehmet Hilmi Cd. Bodrum MUĞLA
14. Saliha KADAKOĞLU, Turgutreis Pazaryeri, Turgutreis Mh. Mehmet Hilmi Cd. Bodrum MUĞLA
15. Pelin YILMAZ, Turgutreis Pazaryeri, Turgutreis Mh. Mehmet Hilmi Cd. Bodrum MUĞLA
16. Nermin ERTÜRK, Turgutreis Pazaryeri, Turgutreis Mh. Mehmet Hilmi Cd. Bodrum MUĞLA
17. Hüseyin ÖZGÜL, Le Kabbak 145. Cd. Dereköy Turgutreis Bodrum MUĞLA
18. Erkin ÖZGÜL, Le Kabbak 145. Cd. Dereköy Turgutreis Bodrum MUĞLA
19. Nihal ÜNER, Toprak Su Seramik, Mumcular Köyü Bodrum MUĞLA
20. Eyüp ÜNER Bodrum, Toprak Su Seramik, Mumcular Köyü Bodrum MUĞLA

21. Ahmet FATSA, Butik 52 plaj Cd. No:2D Yalı cami altı Turgutreis Bodrum MUĞLA
22. İsmail GÖNÜL, Kale Hediyelik Bahçelievler Mh. Plaj Cd. No:5A Turgutreis Bodrum MUĞLA
23. Rıdvan Fikret ÖZGÜN, Kaan Hediyelik Plaj Cd. Turgutreis Bodrum
24. Dünder OL, Nazar Hediyelik Bahçelievler Mh. Şevket Sabancı Cd. No:44 Turgutreis Bodrum MUĞLA
25. Orhan ÜÇÜNCÜ, Takın'tı Plaj Cd. 7009 Sok. 18/2 Turgutreis Bodrum MUĞLA
26. Berrin ACANERLER, Daphne Sandalet Belediye Cd. No:F8 Turgutreis Bodrum MUĞLA
27. Ayşe DURUKAN, Meyra Hediyelik Gündoğan Belediye Stantları Gündoğan Bodrum MUĞLA
28. Ersin DÖNMEZER, Gümüşlük el sanatları çarşısı B/17 Gümüşlük Bodrum MUĞLA
29. Evren DEĞİRMENCİOĞLU, Sanatçılar sokağı Yalıkavak Bodrum
30. Mehmet Ali TÜRKELİ, Gümüşlük belediye standı B6 Gümüşlük Bodrum MUĞLA
31. Can DUYGUN, Zen-Art Cafe Hediyelik Çarşı İçi Atatürk Caddesi No:46/a 48990 Yalıkavak, Bodrum, Muğla
32. Tevfik Türen KARAGÖZOĞLU, Derin Mavi İnönü Cd. No:95 Yalıkavak Bodrum MUĞLA
33. Tülay BİBER, Gümüşlük Belediye Standı Yalıkavak Bodrum MUĞLA
34. Nilüfer ÖZTÜRK, Belediye Stantları Standı Yalıkavak Bodrum MUĞLA
35. Nursen DOKSAN, Öteberi Hediyelik Cevat şakir Cd. Belediye Kültür Sitesi No:33 Bodrum MUĞLA
36. Gültekin ÜNAL, Deri Mask Doktor Alim Bey Cd. No:46 Bodrum MUĞLA
37. Erhan ARABALI, Bodrum Boncukçusu, Çarşı Mh. Eski Ziraat Bankası Karşısı Terzi İbrahim Özkeskin Meydanı Bodrum MUĞLA
38. Okan ÖZSOY, Vivaldi Barlar Sokağı Doktor Alim Ekinci Cd. No:33 Bodrum MUĞLA
39. Gülay TURAN, Anatolia Barlar Sokağı Doktor Alim Ekinci Cd. Bodrum MUĞLA
40. Murat OKATAN, Nar Collection İskele Meydanı No:42 Bodrum MUĞLA
41. Habibe AĞAN, Selçuk Hediyelik İskele meydanı Kale Önü No:40 Bodrum MUĞLA
42. Gökkan ÖZ, Bodrum Hediyelik Bodrum Çarşısı Bodrum MUĞL
43. Oktay YALÇIN, Safran Cumhuriyet Cd. Bodrum MUĞLA

44. Mustafa ŞAHİN, Yılmaz Hediyelik Cumhuriyet Cd. No:3 Bodrum MUĞLA
45. İsmail SANLI, Gözen Hediyelik Eşya Cumhuriyet Cd. No:18 Bodrum MUĞLA
46. Hasan YILDIZ, Anı Hediyelik Cumhuriyet Cd. No:52 Bodrum MUĞLA
47. Duygu AZİZ, Bodrum Safran Plaj Cd No:9A Turgutreis Bodrum MUĞLA
48. Güneyir BACAKSIZ, Bacaksızlar Halı, Mumcular Bodrum MUĞLA
49. Ali GÜL, Bacaksızlar Halı, Mumcular Bodrum MUĞLA
50. Hörü GÜL, Bacaksızlar Halı, Mumcular Bodrum MUĞLA
51. Gülcihan KIRAN, Aşağı Mazı Köyü, Mumcular Bodrum MUĞLA
52. Gülsüm KUŞ, Aşağı Mazı Köyü, Mumcular Bodrum MUĞLA
53. Gülsüm KARACAOĞLU, Aşağı Mazı Köyü, Mumcular Bodrum MUĞLA
54. Sibel YETER, Aşağı Mazı Köyü, Mumcular Bodrum MUĞLA
55. Hamide KUŞ, Aşağı Mazı Köyü, Mumcular Bodrum MUĞLA
56. Fatma KUŞ, Aşağı Mazı Köyü, Mumcular Bodrum MUĞLA
57. Feride KUŞ, Aşağı Mazı Köyü, Mumcular Bodrum MUĞLA
58. Sevgi HAYLAZ, Aşağı Mazı Köyü, Mumcular Bodrum MUĞLA
59. Neşe KARAGÖZ, Aşağı Mazı Köyü, Mumcular Bodrum MUĞLA
60. Emine KARAGÖZ, Aşağı Mazı Köyü, Mumcular Bodrum MUĞLA
61. Esmâ FESLİKAN, Aşağı Mazı Köyü, Mumcular Bodrum MUĞLA
62. Selcan KARAGÖZ, Aşağı Mazı Köyü, Mumcular Bodrum MUĞLA
63. Ferihan KARAGÖZ, Aşağı Mazı Köyü, Mumcular Bodrum MUĞLA
64. Mustafa YAKAR, Yukarı Mazı Köyü, Mumcular Bodrum MUĞLA
65. Remzi AKKAŞ, Mazı Halı Kilim Ticareti, Mumcular Bodrum MUĞLA
66. Bahtiyar OĞUZ, Bozalan Köyü Bodrum MUĞLA
67. Duygu UĞUZ, Bozalan Köyü Bodrum MUĞLA
68. Mümtaz SANLI, Muhtar, Bozalan Köyü Bodrum MUĞLA
69. Osman KOCA, Saz Köy, Bodrum MUĞLA
70. Hasan BERBER, Sazköy, Bodrum MUĞLA
71. Mehmet KARAMAN, Muhtar, Pınarlıbelen, Karanlık Köyü Bodrum MUĞLA
72. Abdullah UYGUR, Pınarlıbelen, Karanlık Köyü Bodrum MUĞLA
73. Fatma UYGUR, Pınarlıbelen, Karanlık Köyü Bodrum MUĞLA
74. Mustafa Ali VURAN, Pınarlıbelen, Karanlık Köyü Bodrum MUĞLA
75. Asu KÖSEMEN, Kadem Sorumlusu, Bodrum Belediyesi Binnaz Karakaya Spor Salonu Gümbet Bodrum MUĞLA

76. Zeynep FİLİS, 1121 Sok. Mandalin Cad. Bitez Bodrum MUĞLA
77. Semra ÖZEFE, 1121 Sok. Mandalin Cad. Bitez Bodrum MUĞLA
78. Seval ÇAKIR, 1121 Sok. Mandalin Cad. Bitez Bodrum MUĞLA
79. Fatoş FİLİS, 1121 Sok. Mandalin Cad. Bitez Bodrum MUĞLA
80. İsmet ERDİNÇ, Semerci, Karapınar Köyü, Bodrum, MUĞLA
81. Mahit ÖZER, Karapınar Köyü, Bodrum, MUĞLA
82. Serpil ERZEN, Müdür Yardımcısı, Halk Eğitim Merkezi Bodrum MUĞLA
83. Atilla NALIŞ, İskele Mh. Sahil Cd. El sanatları Belediye Standı, Datça MUĞLA
84. Birten NALIŞ, İskele Mh. Sahil Cd. El sanatları Belediye Standı Datça MUĞLA
85. Nevin BAŞ, İskele Mh. Sahil Cd. El sanatları Belediye Standı Datça MUĞLA
86. Naide YAŞAR, İskele Mh. Sahil Cd. El sanatları Belediye Standı Datça MUĞLA
87. Ayşe Yelda İNAL, İskele Mh. Sahil Cd. El sanatları Belediye Standı Datça MUĞLA
88. Emel AKKARACA, İskele Mh. Sahil Cd. El sanatları Belediye Standı Datça MUĞLA
89. Tefik ULUTAN, Yeke Hediyelik İskele Mh. Yat Limanı 75A Datça MUĞLA
90. İsmail İhsan BERK, Hanımelı Hediyelik İskele Mh. Cumhuriyet Cd. 53B Datça MUĞLA
91. İlter Topçu, GEKKO İskele Mh. Atatürk Cd. No:22 Datça MUĞLA
92. Düriye ÜLKÜ, Halk eğitim Merkezi, Ortaca, MUĞLA
93. Senem SÖKER, Sheepinks Felt workshop, İnlıce Köyü, Göcek, MUĞLA.
94. Hasret BAŞ, Tick Tock Hediyelik Eşya, Maraş Mh. Maraş Cd, Köyceğiz MUĞLA
95. Gülhan HAVA, Nazar Hediyelik, Festival alanı Öğretmenevi karşısı, Köyceğiz MUĞLA
96. Vedat URYAN, Hediyelik Stand Festival alanı Öğretmenevi karşısı Köyceğiz MUĞLA
97. Adnan ABBAK, Hediyelik Stand Festival alanı Öğretmenevi önü Köyceğiz MUĞLA
98. Özcan NURCAN, Can Gift Shop Tepe Mh. 47. Sk. No:7 Marmaris MUĞLA
99. Hayati YÜZAK, Begüm Gift Tepe Mh. 47. Sk. No:8 Marmaris MUĞLA
100. Ali YILMAZ, Müge Souvenir Shop Tepe Mh. 44. Sk. No:6 Marmaris MUĞLA

101. Cuma AKGÜN, Sun Gift Tepe Mh. 44. Sk. No:1 Marmaris MUĞLA
102. Recep ÖZCAN, Niltoy, Tepe Mh. Gözpinar Sk. No:38 Marmaris MUĞLA
103. Okan AKARSU, Akarsu Gift Tepe Mh. 57. Sk. No:18/A Marmaris MUĞLA
104. Cahit ÇABUK, Tepe Mh. 47. Sk. No:7 Marmaris MUĞLA
105. Ümyan
106. KAYA, ZEZE Hediyelik Tepe Mh. 57. Sk. No:29/4 Marmaris MUĞLA
107. Hüseyin KOCA YİĞİT, Life Shop Cumhuriyet Bulv. 50/j Marmaris MUĞLA
108. Adil KIRT, Anatolia Hediyelik siteler Marmaris MUĞLA
109. Neslihan KARACA, 1299 Aylar Kordon Cd. No24 Marmaris MUĞLA
110. Hasan OKAN, Okan Büfe Sabancı Sit Yanı Marmaris MUĞLA
111. Yüksel BOZYER, Okan Büfe Sabancı Sit Yanı Marmaris MUĞLA
112. Sadika SAĞLAM, Artisan Hediyelik Merkez Mh. Kordon Cd. No:35 Bozburun Marmaris MUĞLA
113. Deniz OKTER, Ecem Gift Cumhuriyet Cd İskele Mh. Bozburun Marmaris MUĞLA
114. Pınar DÖKMEN, Akdeniz Esintisi Cumhuriyet Cd İskele Mh. Bozburun Marmaris MUĞLA
115. Cüneyt ÜZEN, Losta Selimiye Köyü Marmaris MUĞLA
116. Keriman ÜZEN, Losta Selimiye Köyü Marmaris MUĞLA
117. Atila ÜNAL, Selimiye Köyü Belediye El Sanatları Standı No1 Marmaris MUĞLA
118. Mehmet Can POLAT, Spices Gift Shop, Tepe Mh. 57. Sok. No:25, Marmaris MUĞLA
119. M. Eşref KARACA, 1299 Aylar hediyelik, Kordon Cd. No:24, Marmaris MUĞLA
120. Mehmet AKARSU, Akarsu Hediyelik, Tepe Mh. 57. Sk. No:18/A, Marmaris MUĞLA
121. İnci YILMAZ, Müge Hediyelik, Tepe Mh. 44. Sk. No:6, Marmaris MUĞLA
122. Nihat NURCAN, Can Gift Shop, Tepe Mh. 47. Sk. No:7, Marmaris MUĞLA
123. Özcan NURCAN, Can Gift Shop, Tepe Mh. 47. Sk. No:7, Marmaris MUĞLA
124. Aysel ALGÜL, Söğüt Köyü, Marmaris MUĞLA
125. Hayriye OLGUN, Söğüt Köyü, Marmaris MUĞLA
126. İsmet ÇETİN, Söğüt Köyü, Marmaris MUĞLA
127. Suna ACUN, Söğüt Köyü, Marmaris MUĞLA
128. Hasan ÖZKAN, Orhaniye, Marmaris MUĞLA

129. Fatma ÖZKAN, Orhaniye, Marmaris MUĞLA
130. Kemal AKBULUT, Değirmenyanı Köyü, Marmaris MUĞLA
131. Neslihan AKTOLGA, Selimiye Köyü Marmaris MUĞLA
132. Berk ONUR, NN Butik Selimiye Köyü Marmaris MUĞLA
133. Didem BELEKOĞULLARI, Selimiye Köyü Belediye El Sanatları Standı No3 Marmaris MUĞLA
134. Serap ÖZÇELİK, Selimiye Köyü Belediye El Sanatları Standı No4 Marmaris MUĞLA
135. Cavidan BARAN, Selimiye Köyü Belediye El Sanatları Standı No5 Marmaris MUĞLA
136. Engin YILDIZHAN, Cemile Hand Made Buruncuk Mh. No76 Selimiye Köyü Marmaris MUĞLA
137. Cemile YILDIZHAN, Cemile Hand Made Buruncuk Mh. No76 Selimiye Köyü Marmaris MUĞLA
138. Kurtuluş YILMAZ, Turgut Köy Halıcılık Marmaris MUĞLA
139. Naci İŞLER, Turgut Köyü Muhtarı, Turgut Köy, Marmaris MUĞLA
140. Halil YILMAZ, Turgut Köy Halıcılık, Turgut Köy, Marmaris MUĞLA
141. Sever DURSUN, Turgut Köy Halıcılık, Turgut Köy, Marmaris MUĞLA
142. Bayram ARSLAN, Ali Baba Spices Maraş Mh. Maraş Cd. NO:32/A Dalyan MUĞLA
143. Ergün ARSLAN, Dalyan Spice Maraş Cd. 35/B Dalyan MUĞLA
144. Şevket Tufan AKINCI, Yedi Fil Hediyelik Maraş Cd. No:59/c Dalyan MUĞLA
145. Aziz DOĞANGÜN, Bucu Gümüş Maraş Mh. Maraş Cd. No:28/a Dalyan MUĞLA
146. Süleyman GEZKÖY, Ottoman Hediyelik ve Antika, Marmaris MUĞLA
147. Muhiddin ÖZEN, Turgut Köy, Marmaris MUĞLA
148. Fatma ÖZEN, Turgut Köy, Marmaris MUĞLA
149. Mehmet ÇOBAN, Turgut Köy eski muhtarı, Turgut Köy, Marmaris MUĞLA
150. Memduh ÇOBAN, Turgut Köy muhtarı, Turgut Köy, Marmaris MUĞLA
151. Davut Akın GÜLŞEN, Gülşen Bakırcılık Kavaklıdere, MUĞLA
152. Mehmet Faik ALPER, Alper Bakırcılık, Bakırcılar Çarşısı, Kavaklıdere, MUĞLA
153. Ergün ARSLAN, Spice Maraş Cd. 35/B Dalyan MUĞLA
154. Şevket TUFAN, Akıncı Yedi Fil Hediyelik Maraş Cd. No:59/c Dalyan MUĞLA

155. Aziz DOĞANGÜN, Bucu Gümüş Maraş Mh. Maraş Cd. No:28/a Dalyan MUĞLA
156. Orhan BİLECEN, Hediyelik Eşya Standı No 8Saklıkent Fethiye MUĞLA
157. Cumali YILMAZ, Saklıkent Halıcılık, Saklıkent Fethiye MUĞLA
158. Tolga UÇAR, Hediyelik Eşya Standı No 9Saklıkent Fethiye MUĞLA
159. Şerafettin SARIKAYA, Hediyelik Eşya Standı No 10, Saklıkent Fethiye MUĞLA
160. Osman TOMBAK, Hediyelik Eşya Standı No 6Saklıkent Fethiye MUĞLA
161. Şevki DEMİREL, Hediyelik Eşya Standı No 7Saklıkent Fethiye MUĞLA
162. Meryem BALIKÇI, Fethiye Yöresel Halı ve Kilim Dokuma Kursu, Fethiye Belediyesi Kültür Merkezi Kordon Fethiye MUĞLA
163. Cumali YILMAZ, Saklıkent Halıcılık Kadıköy Yolu Üzeri Kadıköy Fethiye MUĞLA
164. Rukiye KOCAGÖZ, Karaağaç Pınarı mah. Bayır Fethiye MUĞLA
165. Meliha ŞAHAN, Ambar Kavak Mah. Çökek Köyü Fethiye MUĞLA
166. Melek ŞAHAN, Ambar Kavak Mah. Çökek Köyü Fethiye MUĞLA
167. Dilek ÇETİN, Ambar Kavak Mah. Çökek Köyü Fethiye MUĞLA
168. Nazike KARAYILMAZ, Seki yaylası, Fethiye MUĞLA
169. Hatice EROL, Seki yaylası, Fethiye MUĞLA
170. Fatma GÜMÜŞ, Seki yaylası, Fethiye MUĞLA
171. Ayşe TARCAN, Seydiler Fethiye MUĞLA
172. Cemil KORKMAZ, Bağlağaç Fethiye MUĞLA
173. Nazire ÇOLAK, Seydiler Fethiye MUĞLA
174. Ayşe KORKMAZ, Seydiler Fethiye MUĞLA
175. Çetin IŞIKCI, Sinakaya Hediyelik Kayaköy Fethiye MUĞLA
176. Ümmügülsüm ERDOĞAN, Servet Şekerleme ve Hediyelik Akarca Mh. Mustafa Kemal Bulv. No:173 Fethiye MUĞLA
177. Abdullah YUNAR, Eskişehir Pazarı, Paspatur Fethiye MUĞLA
178. Serdar ŞİRİNGİL, Silver Store Paspatur Fethiye MUĞLA
179. Süleyman AKALIN, Hediyelik Paspatur Fethiye MUĞLA
180. Eftal KARASULU, Fulin Hediyelik Paspatur Fethiye MUĞLA
181. Ertan YILMAZ, Ertan Hediyelik Paspatur Fethiye MUĞLA
182. Ali GÖREGEN, Sıla Gift Shop Paspatur Fethiye MUĞLA
183. Cem KEMALETTİN, GülerUnique Paspatur Fethiye MUĞLA
184. Mustafa SERİNER, Tribal Arts Paspatur Fethiye MUĞLA

185. Nimet BURNAZOĞLU, Nirvana Hediyelik Eşya Paspatur Fethiye MUĞLA
186. Sedat BURNAZOĞLU, Nirvana Hediyelik Eşya Paspatur Fethiye MUĞLA
187. Hamide İlhan GÜLER, Kırlangıç Hediyelik PaspaturFethiye MUĞL
188. Hasan KAL, Heymut Müzik Paspatur Fethiye MUĞLA
189. Huriye ORDUKAN, Masal Hediyelik Paspatur Fethiye MUĞLA
190. Ulaş TAŞ, Ulaş Gift Shop Cumhuriyet Cd. Hisarönü Ölüdeniz Fethiye MUĞLA
191. Berat DÖĞERLİ, Curiosily Shop Cumhuriyet Cd. Hisarönü Ölüdeniz Fethiye MUĞLA
192. Şükrü DOĞAN, Semazen Hediyelik Cumhuriyet Cd. Hisarönü Ölüdeniz Fethiye MUĞLA
193. Ertaç HATİPOĞLU, Souvenir Silver Shop Cumhuriyet Cd. Hisarönü Ölüdeniz Fethiye MUĞLA
194. Tulga OKŞAR, Tulga Hediyelik Çalış Fethiye MUĞLA
195. Serdar KOCAMAN, Güldür Yüzümü Hediyelik Eşya Çalış Fethiye MUĞLA
196. Ebru KOCAMAN, April Shower Gift Shop Çalış Fethiye MUĞLA
197. İsmail DEMİREL, Twins Place Çalış Fethiye MUĞLA
198. Feride KESKİN, Nariyan Hediyelik Cumhuriyet Mh. Turgut Özal Cd. Göcek Fethiye MUĞLA
199. Vahide Nilgün DEMİRHAN, Çalış, Fethiye MUĞLA
200. Aysel UZUNOĞLU, Yörük Çadırı ve Müzesi Çalış, Fethiye MUĞLA
201. Sultan GÜNEŞ, Sultan 2 Göcek Fethiye MUĞLA
202. Yadigar ÖZDEŞ, Cadianda Dokumacılık ve El İşleri Yeşil Üzümlü Fethiye MUĞLA
203. Emine ÇAKIR, Yeşil Üzümlü Fethiye MUĞLA
204. Ayşe İÇÖZ, Yeşil Üzümlü Fethiye MUĞLA
205. Sabriye Soylu GAVCAR, Yeşilüzümlü Belediyesi, Yeşil Üzümlü Fethiye MUĞLA
206. Fatma ÖZBALIM, Ardiç Atölye ve hediyelik Eşya, Yeşil Üzümlü Fethiye MUĞLA
207. Hakan DİKİK Sude Hediyelik Göcek Fethiye MUĞLA
208. Şeref MERCAN, Antik Hediyelik Göcek Fethiye MUĞLA
209. Saliha BOZOĞLU, Art Senter Osmaniye Köyü Sarıgerme Fethiye MUĞLA
210. Erdal AKKUŞ, Art Senter Osmaniye Köyü Sarıgerme Fethiye MUĞLA
211. Ümran YILMAZ, Merve Bavul ve Hediyelik Osmaniye Köyü Sarıgerme Fethiye MUĞLA

212. Bircan İNCİ, Melisa Hediyelik Merkez Mevki No:352 Sarıgerme Fethiye MUĞLA
213. Havana TuRBALIOĞLU, Sarıgerme Hediyelik Sarıgerme Fethiye MUĞLA
214. Emine KIRYAMAN, Kınalı Mh. Kayaköy Fethiye MUĞLA
215. Adalet TÜMTÜRK, Kuyubaşı Mevkii Kayaköy Fethiye MUĞLA
216. İlknur ARICAN, Keçiler Mh. Kayaköy Fethiye MUĞLA
217. Macide CEYLAN, Keçiler Mh. Kayaköy Fethiye MUĞLA
218. Münire YALÇINKAYA, Muhacir Köyü Kayaköy Fethiye MUĞLA
219. Gülşen URAN, Keçiler Mh. Kayaköy Fethiye MUĞLA
220. Şerife URAN, Keçiler Mh. Kayaköy Fethiye MUĞLA
221. Fatoş AKÇAOĞLU, Karamuşar Mh. Fethiye MUĞLA
222. Fatma AKÇAOĞLU, Karamuşar Mh. Fethiye MUĞLA
223. Döndü CEYLAN, Dodurga Köyü, Fethiye MUĞLA
224. Hanife KARACAN, Çaykenarı Köyü Fethiye MUĞLA
225. Hatice ÖĞÜTÇÜ, Alaçat Köyü Fethiye MUĞLA
226. Hatice ARSLAN, Eldirek Köyü, Fethiye MUĞLA
227. Hamide HATİP, Eldirek Köyü, Fethiye MUĞLA
228. Fatma AKMAN, Eldirek Köyü, Fethiye MUĞLA
229. Ülker AKMAN, Eldirek Köyü, Fethiye MUĞLA
230. Emine ARSLAN, Eldirek Köyü, Fethiye MUĞLA
231. Fatma OLPAK, Eldirek Köyü, Fethiye MUĞLA
232. Nurten KÖSE, Eldirek Köyü, Fethiye MUĞLA
233. Nezla ÇOBAN, Eldirek Köyü, Fethiye MUĞLA
234. Fatma AKMAN, Ceylan Köyü, Fethiye MUĞLA
235. Zühre KARAMIKLI, Ceylan Köyü Fethiye MUĞLA
236. Fatma GÜMÜŞHAN, Ceylan Köyü Fethiye MUĞLA
237. Tursun BÜKLÜ, Ceylan Köyü Fethiye MUĞLA
238. Tursun TUTAR, Ceylan Köyü Fethiye MUĞLA
239. Emine ANNAK, Ceylan Köyü Fethiye MUĞLA
240. Zeynep ÖZCAN, Esenköy, Fethiye MUĞLA
241. Tursun KÜÇÜK, Karaçulha, Fethiye MUĞLA
242. Nurten Çukuroğlu, Söğütlüdere Köyü Fethiye MUĞLA
243. Bülent ÇET, Çettoys, Hacıosmanlar Köyü Fethiye MUĞLA
244. Levent ÇET, Çettoys, Hacıosmanlar Köyü Fethiye MUĞLA

245. Huriye ÇET, Çettoys, Hacıosmanlar Köyü Fethiye MUĞLA
246. Zeliha ÇET, Hacıosmanlar Köyü Fethiye MUĞLA
247. Özen ÇAVDAR Esenköy, Fethiye MUĞLA
248. Raziye SÖNMEZ, Dirhemler Sok. Ula, MUĞLA.
249. Ayşen KARACA, Karacan Yöresel El Dokumaları, Yeşilyurt, MUĞLA.
250. Gülay KINACI, Bayır Köyü MUĞLA
251. Ekrem İNAN, İntes Limited Şirketi, Akgedik Köyü, MUĞLA
252. Şehnaz DERE, Pınarbaşı Mh. Bayır Köyü, MUĞLA
253. Hacı Ali KARIAĞDI, Katrancı Köyü Yatağan, MUĞLA
254. Mevlüt ÇOBAN, Katrancı Köyü Yatağan, MUĞLA
255. Naciye ÇOBAN, Katrancı Köyü Yatağan, MUĞLA
256. Naciye BAŞ, Beypınarı Köyü, Milas MUĞLA
257. Kemal YILMAZ, Kayabaşı Köyü Milas MUĞLA
258. Rıfat SARIBAY, Kayabaşı Köyü Milas MUĞLA
259. Mehmet BAŞ, Kayabaşı Köyü muhtarı, Kayabaşı Köyü, Milas MUĞLA
260. Semiha KÖKTEN, Çomakdağ Köyü Milas MUĞLA
261. Şehnaz KARABIYIK, Çomakdağ Köyü Milas MUĞLA
262. Durdu Ayşen KARABIYIK, Çomakdağ Köyü Milas MUĞLA
263. Mehmet KAYRAKÇI, Tabak, 23 Nisan Bulvarı, Milas MUĞLA
264. Gülsüm GÜNGÖRMÜŞ, Bahçeburun Köyü Milas MUĞLA
265. Emine GÜMÜL, Kuru Köyü, Milas MUĞLA
266. Şengül GÜLSEN Arkan, Kuru Köyü, Milas MUĞLA
267. Ekrem ARKAN, Kuru Köyü, Milas MUĞLA
268. Ahmet ATEŞ, Kuru Köyü, Milas MUĞLA
269. Fatma ATICI, Avşar Köyü, Milas MUĞLA
270. Meryem TÜRKAN, Avşar Köyü, Milas MUĞLA
271. İsmail KOP, Avşar Köyü, Milas MUĞLA
272. Süleyman AKBAŞ, Dörttepe Halı yıkama, Restorasyon ve Tamirat, Dörttepe Köyü, Milas MUĞLA
273. Dilaver YAŞAR, Dörttepe Halı Yıkama, Dörttepe Köyü, Milas MUĞLA
274. Teslime ŞEN, Demirciler Köyü Milas MUĞLA
275. Yaşar ŞEN, Demirciler Köyü Milas MUĞLA
276. Mehmet UZUN, Doğanköy, Yerkesik, MUĞLA
277. Zekai DURALI, N'la Bu Hediyelik, MUĞLA

- 278.** Şükran ÖNKAŞ, Çeyiz Sandığı Hediyelik, Zahir Pazarı, No:8, MUĞLA
- 279.** Uğur ÖZEK, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi,
Müzik Bölümü, ISPARTA

Ad-Soyad:

Form 1

Adres:

GÖRÜŞME FORMU

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

MUĞLA İLİNDE GELENEKSEL TURİSTİK HEDİYELİK EŞYANIN
KÜLTÜR TURİZMİNE KATKILARI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

TEZ ÇALIŞMASI

1. TURİSTİK HEDİYELİK EŞYA SATAN KİŞİLERE AİT DEMOGRAFİK BİLGİLER

1.1. Cinsiyet:

kadın

erkek

1.2. Yaş:

1.3. Öğrenim durumu:

okuryazar değil

okuryazar

ilkokul

ortaokul

lise

üniversite

lisansüstü

1.4. Kaç yıldır bu işle uğraşıyorsunuz?

1.5. Yabancı dil biliyor musunuz?

Evet

Hayır

1.6. Cevabınız evet ise derecelendirir misiniz?

Az-satış yapabilecek kadar

Orta- satış yapabiliyorum ama yardım almam gerekiyor

Çok iyi- sohbet edip kültürümüzü ve satış yapmakta olduğum ürünleri tanıtabilecek kadar

birkaç dil konuşabiliyorum

2. TURİSTİK HEDİYELİK EŞYA'NIN MEVCUT DURUMUNA İLİŞKİN BİLGİLER

2.1. Mağazanızdaki ürünlerin çoğunluğuna bakılacak olursa daha çok yerli ürün mü yabancı ürün mü temin ediyorsunuz?

- Yerli
- Yabancı
- Yarı-Yarıya (hem yabancı hem yerli ürün)
- Bilmiyorum

2.2. Satışını yapmakta olduğunuz yabancı ülke üretimi olan turistik hediyelik eşyalar nereden geliyor?

- Çin
- Endonezya
- Filipinler
- Tayland
- Hindistan
- Diğer....

2.3. Yerli ürünleriniz nereden getiriliyor?

- İstanbul
- İzmir
- Muğla .....
- Kütahya
- Isparta
- Diğer....

2.4. Turistik hediyelik eşyayı kimden temin ediyorsunuz?

- Kendim üretiyorum
- Üreticiden alıyorum
- Aracıdan alıyorum
- Diğer .....

2.5. Mağazanızdaki hediyelik eşya çeşitlerinizi belirleyen etkenler nelerdir?

- Tüketici talebi
- Kar payı
- Yöresel kimliğin ön planda olması
- Moda
- Diğer.....

2.6. Mağazanızdaki ürünler içinde el sanatı ürünü olan turistik hediyelik eşya var mı?

Evet

Hayır

2.7. Cevabınız evet ise bu ürün hangisidir?

.....

2.8. Mağazanızdaki yöresel kimlik taşıyan ya da el sanatı ürünü olan turistik hediyelik eşyayı kimden temin ediyorsunuz?

Kendim üretiyorum

Üreticiden alıyorum

Aracıdan alıyorum

Diğer .....

2.9. Kendi üretimlerinizde malzeme konusunda sorun yaşıyor musunuz? (2.8 numaralı soruya göre yanıtlanacak)

Evet

Hayır

2.10. Cevabınız evet ise yaşanan sorunlar neler?

3.HEDEF KİLEYE YÖNELİK SORULAR

3.1. En çok hangi turist gurubuna satış yapıyorsunuz?

Yerli

Yabancı

3.2. Cevabınız yabancı ise en çok hangi ülkeden?

Almanya

Rusya

Fransa

İngiltere

Hollanda

Diğer.....

3.3. Yerli turistlerin en çok tercih ettiği turistik hediyelik eşya hangisi?

3.4. Yabancı turistlerin en çok tercih ettiği turistik hediyelik eşya hangisi?

3.5. Genel olarak müşterilerin turistik hediyelik eşya alırken dikkat ettikleri özellikler nelerdir?

küçük boyutlarda ve rahat taşınabilir olması

yöreye özgü izler taşıması

dayanıklı olması

ucuz olması

- biricik olması
- el yapımı olması
- Diğer.....

4. SATIŞ VE PAZARLAMAYA YÖNELİK SORULAR

4.1. İşletmeniz kaç yılında kuruldu?

4.2. İş yeriniz turistik hediyelik eşya satışına ve pazarlamasına uygun bir yer mi?

- Evet
- Hayır

4.3.Cevabınız hayır ise yaşanan sorunlar neler?

- Mekan yetersizliği
- Teşhir alanı eksikliği
- İş yeri konumu olarak turist trafiğine uzak olması
- Bulduğunuz konumun ışıklandırma eksikliği
- İşyerinizin bulunduğu bölgenin temizlik ve düzenleme sorunu
- Reklam eksikliği ya da yokluğu

4.4. Pazarlama ve tanıtıma ilişkin sorunlar yaşıyor musunuz?

- Evet
- Hayır

4.11.Cevabınız evet ise bu sorunlar nelerdir?